

Sven Winnell 051120:
Det viktigaste problemet är:
välferden och välfärdsfördelningen,
inte arbetslösheten.

(<http://winnell.com/omr40za.pdf>)

Innehåll

4 De politiska partierna.

Om välfärd och jämlikhet:

- 7 Välfärd och välbefinnande.
- 10 Bättre rik och frisk än fattig och sjuk.
- 13 Arbetsmiljö. Le och se ut att trivas!
- 16 Varför har vi ont i själen? Informationsöverflöd. Kunskapsbrist. Handlingsförlamning.
- 18 Kris i psyk- och narkotikavården.
- 20 De mänskliga rättigheterna.
- 24 Samhällsplanering. Fysiska och sociala miljöer.
- 25 Välfärden.
- 25 Välfärdens grundläggande komponenter.
- 25 Levnadsnivåundersökningen åren kring 1970.
- 26 Politiska resurser. 1970.
- 31 SCB om välfärd och välfärds-mätning.
- 39 Om ungdomar i SCB-kapitlen 2-9.
- 43 **Sven Winnell. Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?**
(Sven Winnells hemsida <http://winnell.com>)
- 50 Klassifikationssystem för verksamheter
- 52 Människorna har olika behov av information i de olika rollerna.
- 53 Informationsstress vår nya folksjukdom.
- 54 Klassifikationssystemet för verksamheter och bibliotekssystemen
- 55 Åtta bilder med samband mellan områdena 1-9 mm.
- 56 Schema över påverkans -och förändringdproblem.
- 57 Den fundamentala påverkanskedjan och ett schema med pilar som visar påverkan mellan områdena.
- 58 Schema med politiska och opolitiska planeringar.

- 59 Bild med pilar för påverkan mellan olika områden:
 - 1/2 Individernas inre verklighet (i psyket) sedd som medel. Vilja och förmåga att förändra.
 - 3/4 Politiska styrningar i den yttre verkligheten (medel).
 - 5/6 Ekonomiska handlingar i den yttre verkligheten (medel till kroppslig nytta).
 - 7/9 Kulturella handlingar i den yttre verkligheten (medel till psykisk nytta).
 - 1/2 Individens inre verklighet (i psyket) sedd som mål. Upplevelse av tillfredsställelse.
- 60 Omvärldsanalys. Ett schema med alla områden.
- 61 Schema om inre och yttre verkligheter och verksamheter.
- 62 Hjärnan. Utåtgående och inåtgående funktioner.
- 63 Hjärnan. De inre delarna.
- 64 Den fundamentala påverkanskedjan.
- 65 Mediekonsumtion. Informations- och kunskapsflöden
- 67 **Räcker SCBs välfärds-komponenter ?**
- 67 SCB: Ungdomars etablering. Generationsklyftan 1980–2003.
- 68 Kapitel 2 – Etablering i arbetslivet
- 70 Kapitel 3 – Ekonomiska resurser
- 71 Kapitel 4 – Materiell standard
- 73 Kapitel 5 – Hälsa
- 74 Kapitel 6 – Familj och sociala nätverk
- 75 Kapitel 7 – Fritid
- 79 Kapitel 8 – Politiska resurser och aktiviteter
- 82 Kapitel 9 – Utsatthet för kriminalitet och andra otrygga förhållanden
- 85 **SCBs välfärds-komponenter. Inplacerade i SW-klassifikationssystem.**
- 86 Verksamheterna 10-99.
- 86 11/19 Individernas inre verkligheter.

86	36/39 Politiska krav och politiska planeringar.
87	61 Hälso- o sjukvårdsverksamhet, räddning o d. Veterinärverksamheter.
87	64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.
88	658 Allm.företagsekonomi, Arbetsförmedling och arbetsmarknad. Arbetsmiljö.
88	7911-7913 Seder och bruk . Sociala relationer.
88	7914-74 Nöjen. Kulturella verksamheter.
89	7952/7956 Sociala miljöer o verks. i fysiska miljöer.
89	7957 Undervisning o d.
90	Konsumentverkets hushållsbudgetar: för 2004 +bostadskostnader mm.
92	Månadskostnader, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
93	Hushållsbudgetar för pensionärer.
94	Sammanfattning om levnadskostnaderna.
95	Inkomst efter skatt 2004 .
95	Inkomst efter skatt 2004 .
97	Hur ska man kunna förbättra välfärden? Välfärden och partierna.
101	Några kommentarer:
101	Bort med nuvarande tevelicensen.
101	Ensamstående med låga inkomster betalar för mycket skatt.
101	Förmögenhetsskatten.
102	Moderaterna avskaffar bostadsbidragen.
102	Marknadskrafterna.
103	De borgerliga partiernas politik.
105	Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar. Vad göra?
108	Flum? Nej, segregation. En rapport om skolans tyngsta problem.

108	Innehållsförteckning:
110	Rapportens syfte och uppläggning.
112	Vad är PISA?
112	Sammanfattning.
114	Något om skolterminologi.
115	Sociala faktorerers betydelse.
119	Tre storstäder.
121	Varför ökar klyftorna I: Besparingar, ny pedagogik eller språkproblem?
122	Varför ökar klyftorna II: Boendesegregation och konkurrens?
122	De fristående skolorna.
125	Studiemotivationens roll.
131	Flumskola?
134	Referenser.
135	Sven Winnell 051010: Folkhälsopolitik med nytt målområde: Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.
136	Målområde 12. Förslag: Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.
137	Folkhälsoinstitutet kan öka folkhälsan genom att informera om kunskaper.
138	Innehåll i några utredningar.
138	Världshistorien och framtiden.
140	Mellanöstern, hela världen, Sverige.
144	Katastrof- och krisberedskap. Välfärdsfördelning.
144	Lärarutbildning. Forskning. Samhällsplanering. Skolan.
147	Om EU.
148	Om medier.
149	En sammanställning 050121.
151	Ungdomars ekonomiska välfärd – inkomster, sysselsättning o förmögenhet.
162	Några kommentarer om läget 051121.

De politiska partierna.

De svenska politiska partierna menar nu att arbetslösheten är det viktigaste problemet. Arbetslösheten är ett viktigt problem, men för partierna tycks det viktigaste nu vara att vinna valet 2006 och då är arbetslösheten ett argument som de tror de kan vinna röster på. Sam-ma gäller "vård, skola, omsorg", för partierna är det argument för att få röster. **För partierna tycks makten vara de viktigaste.**

De borgerligas politiska förslag inför valet 2006 domineras av skatteförslag som innebär stora inkomstskattelättnader för dem med höga inkomster samtidigt som sjuka och arbetslösa och de med låga inkomster får försämringar, och så att säga betalar förbättringarna för dem med högre inkomster. Det är en omvänd Robin Hood-politik som tar från de sämre lottade och ger till dem som har det bättre.

De borgerliga menar att man föreslår detta för att det ska bli bättre för arbetslösa, något som inte är troligt och inte stöds av goda vetenskaper. Man påstår i muntliga föredragningar att skattesänkningarna mest går till låginkomster, men läser man deras skriftliga förslag finner man att cirka 2/3 av skattelättnaderna går till höginkomster. Massmedierna har inte avslöjat detta.

Sammanfattningsvis kan man finna att de borgerligas förslag för-sämrar välfärdsfördelningen och är förslag som gynnar de välbeställda. Det är vad man kan vänta sig av högerpartier, men inte väntar sig av det social-liberala folkpartiet. Folkpartiet är med på huvuddragen, men har i några avseenden försökt mildra den föreslagna högerpolitiken.

De borgerliga partiernas skatteförslag har behandlats i följande utredningar som finns på Internet:

Sven Winnell 050522+050605: De borgerliga partiernas skatteförslag. Och annat om skatter, bidrag och moral. Bostadsbidrag. TV-licens. (<http://web.telia.com/~u86119282/omr36-39h.pdf>)
Sven Winnell 050920: Välfärd, skatter, arbete, tillväxt. (<http://winnell.com/omr36-39i.pdf>)

Socialdemokraterna har haft partikongress och gjort riktlinjer.

På Internet har de 051103 publicerat en sammanfattning om politiska riktlinjer som får ses som deras riktlinjer inför valet 2006.

I Radio och TV framhåller socialdemokraterna arbetslösheten som det viktigaste problemet även om också annat framhålls.

Riktlinjerna är återgivna i följande utredning på Internet:

Sven Winnell 051106+051109: Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar. Vad göra ? Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? (<http://winnell.com/omr40z.pdf>)

Första kapitlet i socialdemokraternas riktlinjer är ett slags sammanfattning och lyder som följer:

"1. VI TROR PÅ FRAMTIDEN

Vi lever i en fantastisk tid. Demokratierna blir fler. Människor reser sig ur svält, förtryck och analfabetism. Världens samlade välstånd stiger. De senaste tio åren har inneburit en fantastisk resa, med en snabb och fascinerande utveckling.

Det har blivit möjligt att hålla löpande kontakt tvärs över jordklotet via mobiltelefon och sms. Nyheter når ut över hela världen, samtidigt. För tio år sedan hade få varit ute på internet och knappt någon som inte jobbade med det visste vad bredband var.

Forskning och ny teknik erbjuder helt nya möjligheter – för industrin lika mycket som för vården och omsorgen. Läkemedlen blir billigare och mer träffsäkra. Nya behandlingsmetoder för att bota starr, magsår och cancer har inneburit en revolution i det tysta för Sveriges sjuka. I svenska kommuner och industrier har energiproduktionen lagts om – vi förbrukar mindre, men får ut mer.

Det är inte bara världens ekonomier som flätas allt tätare samman, utan också vi människor. Aldrig tidigare har en uppväxande generation haft så stora möjligheter att resa och möta nya människor, kulturer och intryck som dagens.

Flera globala skeenden pågår som förändrar villkoren för alla.

Globaliseringen av ekonomier och marknader har under det nya millenniets första år stigit in i människors vardag. Löntagarna möter nya hot om låga löner och sämre trygghet. Företagarna möter en hårdnande internationell konkurrens.

Kunskapssamhället arbetsmarknad är i ständig utveckling. Allt fler arbetstillfällen växer fram i tjänstesektorn. Kraven på utbildning ökar – i alla sektorer. Alla kommer att behöva utbilda sig, och utbilda sig igen.

Den demografiska utvecklingen påverkar världen. I Europa åldras befolkningarna. Att allt fler får leva längre och friskare liv är en fantastisk framgång. Men det för med sig nya krav på välfärden, och det förändrar mönstren för både konsumtion och produktion.

Människor kan som aldrig förr pendla och resa – inom och över nationsgränserna. I Sverige flyttar allt fler mellan regioner. Nya möjligheter öppnas för att studera, jobba eller leva en period i ett annat land. I Sverige har var femte person utländsk bakgrund. Mångfalden berikar och vidgar våra perspektiv.

Global uppvärmning och klimatförändringar ställer kampen mot miljöförstöring i ett nytt ljus. Stormar, skyfall och värmeböljor – det blir uppenbart att solidariteten måste sträckas ut över nations- och generationsgränser.

Dessa stora skeenden griper in i vår vardag. De förändrar de frågor

vi ställer om vår samtid och vår framtid, vår oro och våra förväntningar.

Kan jag ta barnen till badplatsen eller är vattnet fullt av alger? Vad ska jag göra om mitt företag flyttar produktionen utomlands? Kommer välfärden att räcka till när jag blir äldre? Vågar jag drömma om att bilda familj och skaffa en bostad?

Samtidigt – utvecklingen gör att vi kommer närmare många av de mål vi strävat efter!

Med en stark utveckling i Sverige och växande resurser ska vi minska klyftorna ytterligare, trycka tillbaka inkomstskillnaderna och öka satsningarna på rättvisa och välfärd. Med växande välstånd i världen och en allt mer spridd insikt om att utvecklingen i olika länder hänger samman har vi större möjligheter än någonsin att utrota världens fattigdom.

För en reformistisk arbetarrörelse är det en uppfordrande möjlighet. Vi ska bygga en bro till framtiden – en bro som är öppen för alla.

Den bro vi bygger ska gå över nationsgränser. Bron går över ett stärkt europasamarbete som blir en demokratisk motvikt till det globala kapital som flyttar fram sina positioner. Med en procentmålet för biståndet skapar vi fler chanser för människor och länder och möjligheter för nya marknader att växa fram. När barn i världen exploateras, utsätts för våld och berövas skolgång och sjukvård - då stärker vi arbetet för barns rättigheter. När människor tvingas fly undan förtryck och krig ska de mötas med solidaritet.

Vi ska bygga en bro till en framtid i full sysselsättning. En aktiv arbetsmarknadspolitik, stabil ekonomi och en industri i världs-klass lägger grunden. Vi ska konkurrera med kompetens – inte lägre löner! Bron ska bygga på entreprenörskap och en stärkt internationell facklig kamp. Vi tar strid för kollektivavtal i en tid då löntagarnas trygghet utmanas av högerkrafter.

Vår bro ska byggas på en stark grund av kunskap och forskning. Vi socialdemokrater tror på människan, på hennes ny-fikenhet och vilja att spränga gränser. Vi vill ha en skola som är till för alla – där kunskap och färdigheter sätts främst och där varje elev får det stöd som krävs för att nå målen. Högskoleutbyggnaden fortsätter. Vi satsar en procent av BNP i offentliga medel på forskning. När innovationsklimatet blir avgörande för vårt lands ekonomiska framgångar satsar vi på kompetens och nya vetenskapliga rön.

Vi ska bygga det gröna folkhemmet. Med målmedvetna satsningar på ny och resurseffektiv teknik och viljan att gå före ska vi bryta det svenska oljeberoendet till 2020. När miljö och klimat hotas driver vi på ännu hårdare internationellt och ökar takten i den gröna omställningen.

Vi ska bygga en bro på integration och jämlikhet. Sverige ska vara ett tryggt land i sammanhållning. Människor i alla delar av Sverige ska få del av utvecklingen – oavsett om man lever i storstädernas förorter eller glesbygdens samhällen. Diskriminering på grund av ålder, kön, ursprung, sexuell läggning och funktionshinder kan aldrig accepteras. Alla människor är lika mycket värda. När främlingsfientlighet sprider sig skärper vi kampen för mångfald – mot rasism, antisemitism och islamofobi. Jämställdheten har ökat. Som feministiskt parti är vi socialdemokrater stolta över det, men långt ifrån nöjda. Vi vill ha ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen. Med en offentlig sektor som går före ska arbetsmarknaden jämställas.

Välfärd och trygghet ska fördelas efter behov – inte betalningsförmåga. Sverige ska bli världens bästa land att åldras i. Därför ska stora satsningar göras på äldreomsorgen under den närmaste tioårsperioden. En bra sjukvård ska bli ännu bättre. Tillgängligheten ska öka. Vårt land ska fortsatt vara världens barnvänligaste. Ungdomars utsatta situation på arbets- och bostadsmarknaden ska förbättras.

Ingen ska behöva känna sig utanför. Vi vet att trygga människor vågar – och att inget kan vara viktigare i en tid av stora förändringar. När marknaden hotar välfärdens grundprinciper håller vi tillbaka vinst-intressen och slår fast att välfärden ska betalas gemensamt via skatten.

Den svenska välfärdsmodellen är framgångsrik. Internationella under-sökningar bekräftar det gång på gång – Sverige är ett av världens mest moderna länder. Sverige klarar den pågående samhällsomvandlingen väl. Här växer nya jobb fram när gamla försvinner. Vi har höga skatter – och en stark ekonomi i tillväxt med en välutbildad och kreativ befolkning. Vi har visat att utvecklingen blir starkare om alla får vara med och ingen lämnas utanför.

Vår välfärdsmodell skapar jämställda och jämlika villkor. Den ska vi inte överge. Den ska vi utveckla och bygga starkare!

I det arbetet behövs alla. Välfärden bärs upp av dig och av mig tillsammans. Den är ett kontrakt mellan människor, ett handslag om både rättigheter och skyldigheter, ett löfte om eget ansvarstagande och omtanke om varandra. Ytterst är välfärden ett praktiskt uttryck för demokrati och varje människas lika värde.

Som vi skriver i vårt partiprogram:

"Vårt mål är ett samhälle utan över- och underordning, utan klasskillnader, könssegregation och etniska klyftor, ett samhälle utan fördomar och diskriminering, ett samhälle där alla behövs och alla får plats, där alla har samma rätt och samma värde, där alla barn kan växa till fria och självständiga vuxna, där alla kan styra sina liv och sin vardag och i jämlik och solidarisk samverkan söka de samhällseliga lösningar som gagnar det gemensamma bästa."

Alla ska med. Så enkelt är det."

Här finns välfärden med, men i den politiska debatten framhålls den inte som det viktigaste.

Välfärd och välbefinnande.

DN 050214 sid 4:

"Med ekonomisk tillväxt bromsas välbefinnandet"

“ I rika länder har välbefinnandet inte ökat alls under efterkrigstiden, hävdar forskare.

Tjänar du 100 000 kronor om året eller mer kommer ditt välbefinnande inte att förbättras nämnvärt oavsett hur stora inkomstökningar du får. Däremot finns det motsatta sambandet. Lyckliga personer med kontroll över liv och arbete når ofta längre fram i livet också ekonomisk framgång. Kortare arbetstid och längre föräldrapenning leder därför till både tillväxt och välbefinnande, menar svenska forskare.

Politikens mål är befolkningens välfärd. Det kräver eftertanke om vad man egentligen menar med välfärd och hur välfärden ska fördelas. Och det berör grundläggande ideologiska frågor om vad politiken kan och bör försöka rätta till, och vad som bör lämnas till marknaden, familjen eller till individerna själva.

Väljarna bedömer politiken efter dess välfärdskonsekvenser. God överensstämmelse med väljarnas välfärdsförväntningar ger politiken legitimitet. Samtidigt saknar vi en mer sammanhållen och visionär diskussion om välfärdens innehåll där man transparent avgränsar samhällsansvaret.

Vad säger då internationell välfärdsforskning om sambandet mellan tillväxt och välfärd? Under de senaste 20 åren har omfattande tvärvetenskaplig välfärdsforskning vuxit fram, med fokus på jämförelser mellan länder, regioner, befolkningsgrupper, samt över tid.

Den senaste kunskapsöversikten (Diener och Seligman: "Beyond Money - Towards and Economy of Well-Being") grundas på 150 studier.

Det finns tre forskningsstrategier, som engagerar nationalekonomer, sociologer och psykologer, som utifrån olika traditioner beskriver välfärden. Den äldsta (ekonomiska) traditionen bygger på BNP, där man summerar värdet av ett lands produktion av varor och tjänster, men bland annat bortser från hur BNP fördelas.

Den andra (sociologiska) traditionen ("objektiv välfärdsräkning") bygger på att man intervjuar befolkningen om dess faktiska levnads-situation. Alla utvecklade länder har sådana undersökningssystem för samhällsplanering, koordinerade via EU, OECD och FN. Här utgår man från en bred välfärdsdefinition som omfattar ett 10-tal sektorer (utbildning, arbete, inkomster, boende, materiella tillgångar, fritid, sociala nätverk, exponering för brott, hälsa). Objektiva välfärdsfakta redovisas både i detalj och sammanfattade som välfärdsindex. Här gäller det alltså att upptäcka välfärdsproblem, förstå orsakerna och planera eventuella politiska åtgärder.

Den tredje (psykologiska) traditionen ("välbefinnande") utgår från den marknadsliberala idén att människorna själva bör vara bäst på att beskriva och sammanfatta sin egen välfärd. Intervjupersoner får ange hur nöjda de är med sin livssituation.

Skilnader i perspektiv, begrepp och metoder leder delvis till olika resultat. Det har lett till korsbefruktnings och omfattande tvärvetenskaplig forskning. Genom att kombinera och jämföra dessa tre traditioner kan vi lära oss något om sambandet mellan samhällsorganisation, tillväxt och välfärd.

OECD som publicerar BNP har länge varnat för att BNP inte mäter hela välfärden, utan bara det som kan mätas i pengar. Där saknas

bland annat hälsa, livslängd, arbetsmiljö, sociala nätverk, trygghet, miljö, fritid, demokrati och medborgerliga friheter. BNP är en totalräkning för hela länder, och visar därför inte heller hur BNP är fördelad inom ett land. Rika länder kan ha omfattande fattigdom och marginalisering, parallellt med enorm rikedom. USA har till exempel tre gånger så hög fattigdomskvot som Sverige (räknat i köpkraft med USA:s fattigdomsgräns), trots högre BNP.

BNP/capita med det snävare monetära perspektivet placerar USA före nästan alla länder i Västeuropa (utom oljelandet Norge). Valfärds-analyser baserade på ett bredare välfärdsbegrepp rangordnar däremot USA efter alla länder i Västeuropa. Det gäller såväl vedertagna välfärdindikatorer (livslängd, spädbarnsdödlighet, fattigdom, jämställdhet, och så vidare) som olika typer av välfärdsindex. De nordiska länderna brukar bilda ledningsgruppen, och Sydeuropa slutgruppen. Väst-europa har mer omfattande trygghetssystem och därför lägre fattigdom och marginalisering, vilket ger utslag vid välfärdsberäkningar baserade på ett vidare välfärdsbegrepp.

Dessa resultat är sedan årtionden dokumenterade i internationell forskning och internationella organ (till exempel FN).

Nationalekonomerna, inklusive flera Nobelpristagare (Tobin, Sen) har därför utvecklat index där BNP kompletterats med andra viktiga välfärdsaspekter (hälsa, utbildning, arbetstidsinsats, miljö kvalitet och så vidare), hämtade från den sociologiska traditionen (välfärdsfakta), på senare tid även från den psykologiska traditionen (välbefinnande). Dessa hybridindex ger en annan rangordning av utvecklade länder än BNP/person.

På senare år har framför allt psykologisk forskning kring välbefinnande expanderat. Jämförelsen mellan tillväxt (BNP) och välbefinnande har gett en rad överraskande resultat:

*** Välbefinnandet är visserligen högre i rika industriländer än i fattiga länder, men**

*** i rika länder har välbefinnandet inte alls ökat under efterkrigstiden, trots en enorm BNP-ökning.**

*** Välbefinnandet ökar inte långsiktigt bland personer som fått avsevärda inkomstökningar.**

Ekonomisk tillväxt har stor betydelse i fattiga länder, eftersom en stor del av befolkningen lever i ekonomisk nöd. I rika länder är välbefinnandet självklart högre, därför att den rent materiella tryggheten är mindre.

Men över en viss nivå (cirka 100 000 kronor/år) ökar inte välbefinnandet i befolkningen nämnvärt, på grund av avtagande marginalnytta.

En annan förklaring är att anspråksnivån växer vid ökad tillväxt. Vår referensram är historiens högsta levnadsstandard, ett närminne av stadiga standardökningar, optimistiska förväntningar på både marknaden och välfärdsstaten, utbredda jämlikhetsideal och massmedier som förmedlar optimistiska visioner av det goda livet. Människor jämför sin situation med andra som har det lite bättre och vad som verkar möjligt att uppnå.

Tillväxt skapar alltså förväntningar och missnöje som bromsar välbefinnandet (den så kallade lyckoparadoxen). Diener och Seligman visar också att vissa naturfolk med mycket lägre levnadsstandard rapporterar lika högt välbefinnande som rika amerikaner.

Tesen att pengar köper välbefinnande är alltså inte så självklar. Psykologisk forskning visar också det omvända: att välbefinnande skapar ekonomisk framgång. Det är ofta personer som är lyckliga,

trivs i sitt samhälle, har kontroll över sitt liv och arbete, har lyckliga familjeförhållanden, är friska, också (längre fram i livet) har ekonomisk framgång.

När statistikerna korregerar för skillnader i hälsa, styrelse-skick, sociala nätverk med mera försvinner därför inkomst som förklaring till välbefinnande.

Andra forskare pekar på att rika länder utmärks av socialt kapital: ömsesidigt förtroende, effektiva politiska institutioner, låg korruption och folkligt förtroende. Tillväxt och individuell inkomst har enligt Diener och Seligman ganska liten betydelse för välbefinnandet i industriländerna (korrelation: 0,08).

Låt oss summera. Vare sig vi mäter välfärd objektivt eller subjektivt är sambandet mellan BNP och välbefinnande minst sagt komplicerat och ganska svagt i de rika länderna. Nationalekonomer, sociologer och psykologer som forskar kring välfärd och välbefinnande kompletterar eller ersätter därför BNP/capita med andra indikatorer och index. Den senaste satsningen kommer nu i USA (Gallup) under ledning av Kahnemann (Nobelpristagare i ekonomi) och Diener.

Ska vi sluta sträva efter BNP-tillväxt? Naturligtvis inte. Ekonomisk tillväxt behövs för att finansiera framtidsinvesteringar och välfärds-politik. Men vi behöver fundera över hur tillväxten borde se ut. Tillväxt kan ske till priset av välfärdsminskningar på andra områden, som inte beaktas i BNP. Ekonomisk och social utveckling är en komplex balans mellan olika delmål. Det är denna insikt som har drivit fram ny tvärvetenskaplig forskning om välfärden.

Det är uppenbart att den ekonomiska tillväxten är i obalans med välfärdsutvecklingen. De senaste 20 åren har visat att BNP-tillväxt ibland inte minskar arbetslösheten ("jobless growth") och kan skapa ekonomisk otrygghet. Tillväxten ledsagas delvis av ökad miljöför-

störing, stress på jobbet, otrygga jobb, längre arbetstider, obetalt övertidsarbete, sämre vård och folkhälsa, sämre skola, fler fattiga och bidragsberoende - och otrygga konsumenter. Ojämligheten ökar i de flesta i-länder, mest i USA och England, men även i Sverige. Medan fattigdom och ekonomisk otrygghet ökar, växer eliternas inkomster på ett sätt som raserar förtroendet för både näringslivet och politiken. Tendenserna är mer eller mindre starka i de flesta i-länder.

Vi behöver veta mer om enskilda människors livssituation för att förstå välfärdskonsekvenserna av ekonomisk tillväxt. Utomlands är relationerna mellan tillväxt och välfärd ett hett debattämne, som inte har nått svenska massmedier. Senaste Times Magazin är ett tema-nummer kring välfärds- och välbefinnandeforskningen och tillväxt.

I England har New Economics Foundation utvärderat forskningen och frågat sig hur en social tillväxtpolitik borde se ut.

Deras 8-punktsprogram pekar ut välbefinnande som tillväxt-faktor, vid sidan av ökad levnadsstandard: vi borde satsa på bättre arbetsförhållanden, mer fritid för umgänge med barn, familj och samhällsengagemang, kortare arbetstid, förebyggande hälsovård, psykvård, utbildning, satsning på barn genom längre föräldrapenning och god barnomsorg, och undvika en ensidig fokusering på "ekonomisk effektivitet".

JOACHIM VOGEL

Professor i sociologi, Umeå universitet

BJÖRN HALLERÖD

Professor i sociologi, Umeå universitet

ELISABET LANDGREN-MÖLLER

Fd statistikchef, SCB “

Bättre rik och frisk än fattig och sjuk.

DN 051019 sid Kultur 6:

“Bättre rik och frisk än fattig och sjuk

Vad är det som gör att mindre väl lottade människor mår sämre och lever kortare? Ny forskning visar att det inte främst är stress och dåliga jobb, utan ojämlikheten i sig.”

“ I hur god form är du?", "Så blir du av med din oro", "Deprimerad utan att veta varför", "Andnöd kan vara ny sjukdom", "Ät det här och sänk risken för blodpropp med 50 procent".

“SÅ HÄR HÅLLER det på vecka ut och vecka in. Medier, reklam, stora delar av det offentliga rummet är konstant upptagna med varianter på ett och samma tema: vi mår dåligt. Vi är stressade, nedslagna, sömnlösa. Vi jagas av ångest, sjunker ner i depression, tar hjälp av antidepressiva eller smärtstillande medel som aldrig förr och när vi minst anar det, ovanpå all denna psykiska olust, drabbas vi av sjukdomar.

Vad är det som har gått fel?

I "The Impact of Inequality" tar Richard G Wilkinson ett helhetsgrepp om hälsokrisen i de avancerade kapitalistländerna. Han är professor i social epidemiologi vid universitetet i Nottingham och pionjär för en revolutionerande forskning om hur samhället får människor att må dåligt.

Den gåta som en gång ledde honom in i ämnet var, skriver Wilkinson, det faktum att vissa människor mår sämre än andra. Vare sig man väljer dödlighet, sjuklighet, psykisk ohälsa eller något mer konkret mått - dödsfall i cancer, blodproppar och depressioner - är mönstret överallt detsamma: ju längre ner på den sociala trappan, desto sämre därnär. Kanske mest frapperande: ju rikare en människa är, desto längre får hon behålla sitt liv och tvärtom. En rik vit

amerikan lever i genomsnitt sexton år längre än en fattig svart, men det är bara ett särskilt djupt parti i en klyfta som skär rakt genom hela Västerlandet: i Sverige lever en högre tjänsteman åtta år längre med full hälsa än en arbetare utan yrkesutbildning.

Det är ju en skandal utan like! utropar Wilkinson. Vad skulle vi säga om alla människor levde lika länge, förutom att staten varje år skickade ut soldater för att slumpmässigt skjuta av var femtonde, var tionde, var femte medborgare? Räknat i förlusten av livstid hos vissa samhällsskikt utförs varje år samma brott.

Hur kan det förklaras?

INLEDNINGSVIS SÖKTE Wilkinson efter fysiska orsaker; någonting i de fattigas varukorg som lade dem på sjukbädden. Det ledde ingenstans. I stället leddes Wilkinson in på ett annat spår. I början av 1990-talet publicerade han sina första nya rön, de utlöste en

rusch av internationell forskning och sedan dess har resultat lagrats på resultat från land efter land: det är denna kunskap Wilkinson nu har sammanfattat.

Kraften från den samlade diagnosen är bedövande.

I vissa samhällen är de sociala relationerna branta som stup. Männi-skor blickar upp eller ner på varandra där de klänger sig fast vid inkomstavsatserna. På andra håll eller i andra tider är relationerna mer jämna, när olika grupper inte står längre åtskilda ekonomiskt än att de kan röra vid varandra.

Här uppenbaras ett nytt mönster.

Ju jämlikare ett samhälle är, desto senare kommer döden. Dödligheten är lägre om -för att ta ett mått på jämlikhet - en större andel av samhällets rikedomar tillfaller den fattigaste hälften av befolkningen. Wilkinson hänger upp amerikanska och kanadensiska delstater i ett grafiskt snöre och se, det lutar nästan perfekt: de delstater där den fattiga hälften får lägst andel har de högsta dödlighetsnivåerna, i en fallande skala hela vägen ned till de jämlikaste, minst dödliga. Han refererar en annan färsk studie som

spänt upp samma samband genom 528 städer i den rika världen, inklusive Sverige.

ANSAMLING AV varor gör ingenting bättre. I de avancerade kapitalistländernas skara finns ingen som helst korrelation mellan BNP och förväntad livslängd; amerikaner leder BNP-ligan men lever kortast. I stället rättar länderna in sig i ett pryddigt led efter graden av inkomstjämlighet.

Wilkinson bläddrar genom hela katalogen av hälsoindikatorer och finner mönstret om och om igen. Han badar i databanker, öser ut diagram och skvätter fallstudier omkring sig. Alla dessa makrodata gör det möjligt att vaska fram generella samband: det som för individens blotta öga framstår som ett tillfälligt öde - en stroke som blint slår till - kan nu, när tiotusentals öden vägts samman, avslöjas som funktioner av samhällen.

Människor blir inte sjuka av en slump. Om en kvinna dör tidigt och lämnar efter sig en familj slagen till marken av sorg kan det uttrycka en övergripande trend, en sådan trend som att en engelsk kvinna i socialklass fem levde 5,5 år kortare än en kvinna i socialklass ett i början av 1970-talet, men 9,5 år kortare i början av 1990-talet.

VÅRA LIV UTSPELAR sig i samhällen som rör sig.

Men varför bryr vi oss? Hur kan kroppen vara så sårbar för intryck från samhället?

Var och en som någon gång tvivlat på sig själv, ifrågasatt sitt värde i andra människors ögon - är jag oattraktiv, obegåvad, oönskad? - känt sig utestängd och värdelös och till sist stått vid randen av en depression vet hur nedbrytande tillståndet är. Illamåendet sätter sig på kroppen. Halsen hör av sig, huvudet, magen. Förkylningar fastnar lättare; känslan av ovärdighet fräter långsamt ner immunförsvaret.

Lyft nu blicken från den välkända biografiska nivån till de sociala relationerna och bli varse samma känsla i skarpt markerade

klassam-hällen.

Människor i lägre samhällsskikt måste dagligen brottas med en osynlig övermakt som säger: Ditt värde är lågt. Du har ett skitjobb som ingen ser. Du oroar dig för att förlora det. Någon annan säger åt dig vad du ska göra - en avdelningschef, en förman, ett monteringsband - och sätter upp gränser för dig, inte som när en husvägg naturligt styr bort dina steg utan som när någon har ställt sig över dig.

Från relationerna i arbetet fortplantar sig skiktningen ut genom samhällets sfärer. Wilkinson citerar en studie av den brittiska arbetar-klassens erfarenhetsvärld: "Arbetande människors liv baseras på anpassning till symboliska hierarkier som märker dem negativt. De står ständigt i skuggan av den dominerande kulturen." Den centrala upplevelsen i ett klassamhälle är: jag är mindre värd. Wilkinson skri-ver att människor "erfar sin underlägsenhet som om den vore lika synlig som ett vanhedrande ärr".

ATT LEVA LÄNGRE ner i samhället är därmed, närmast per definition, att leva med större risk för att må dåligt. Här bankas den allmänna orsaken till depressioner - låg självaktning - in i den mentala mörken dag ut och dag in. En deprimerad individ lider av underskott på serotonin. Wilkinson visar hur nivåerna av serotonin sjunker ju längre ner på inkomstskalan människor befinner sig och utnämner det till den universella "statushormonen".

Innebörden är att en hel klass av människor står på randen till depression.

Det är kroppsligt nedbrytande. Att befinna sig i psykisk stress bidrar i kortvariga, akuta situationer - som inför en plötslig fara - till att mobilisera kroppens försvar, men när stressen varar länge, när människor trycks ned av nedvärdering och pressas av maktlöshet i år och decennier hyvlas immunsystemen ner. Det skapar en allmän fysisk sårbarhet. Oavsett vad som sedan angriper kroppen - en infektion, en blodpropp, en cancer tumör - är motståndskraften från

början starkt reducerad hos dem som i hela sina liv bundits till ett socialt giftdropp, som gått rakt in i enzymer och signalsubstanser.

MED STOLTHET visar Wilkinson upp sin samling av data, men han gör ett ännu större nummer av sin teori. Genom referenser till Tocqueville, Heidegger, Fanon och flera längre utflykter i evolutions-biologin - där han pekar på sådant som att människan är det djur som har skarpast färgkontraster mellan ögonvita och iris, vilket skapat en unik känslighet för andras blickar - väver han en allmän teori om sociala gemenskaper. Där är jämlikheten det högsta goda. Den gör det möjligt att se sig själv i andras ögon och möta ömsesidiga reflexer av värde, medan å andra sidan dominansförhållanden - just för att den mänskliga existensen från första ögonblick konstitueras i relation till andra - gör maximal skada.

Graden av jämlikhet är det gravitationscentrum som styr de sociala relationernas kvalitet. I ett ojämlikt samhälle måste de nedvärderade ständigt försöka hävda sig för att återupprätta sitt värde, vilket - här kastar Wilkinson ur sig nya omgångar empiri - uttrycks i högre nivåer av våldsbrott, kvinnomisshandel och rasfördomar, ja, till och med fortkörning, könssjukdomar, bråk på skolgårdarna; klassamhällets fundamentala krigstillstånd sätter tonen. I mer jämlika samhällen är däremot alla sådana fenomen ovanligare - medan i stället deltagande i föreningsliv och tillit till andra människor skjuter i höjden.

Så blir de rika ländernas utveckling under de senaste decennierna begriplig. När klassklyftorna ökar mår fler människor dåligt, och de som mår dåligt mår allt sämre. De sociala relationerna förgif-tas.

SÅ HAR OCKSÅ paradoxen med ett varumässigt rikt men illamående samhälle fått sin lösning: i ett fattigt land - säg Niger eller Haiti - beror hälsoproblemen på absolut, materiell knapphet och kan

bara avhjälpas med mer mat, bättre bostäder och tillgång till sjukvård. Men när ett land väl har klivit över tröskeln till industriellt välstånd upphör absolut standard att betinga hälsa och lycka. Knappheten har dragit sig tillbaka likt ett tidvatten. I stället uppenbaras, skriver Wilkinson, det sant mänskliga lagret: vår ömtålighet för andra människors signaler.

Vad den västerländska arbetarklassen behöver är inte mat på bordet eller tak över huvudet. Det är andra slags blickar.

Femton års upptäckter i den sociala epidemiologin har sålunda revolutionerat kunskapen om olikheter i hälsa. Det är inte i första hand sämre tillgång till sjukvård, tyngre lyft på jobbet, mer rökning, fler hamburgare eller färre joggningsrundor som tar ifrån fattigare människor hälsa och liv i de rika länderna - utan den kroniska stress som följer av den relativa fattigdomen som sådan.

Det vänder helt upp och ned på politikens mål. Om vi vill ge människor bättre liv kan vi ge upp försöken att höja BNP ännu mer; det gör över huvud taget ingen nytta om alla - såväl rika som fattiga - får tusen kronor till i plånboken.

Det är själva klasskillnaderna samhället måste vänja sig av med.

Andreas Malm, essa@dn.se “

Arbetsmiljö. Le och se ut att trivas!

DN 051113 sid kultur 8:

“Le och se ut att trivas!”

“Det nya tjänstesamhället är inte så fritt och kunskapskrävande som det sägs. Tvärtom förväntas de anställda vara utbytbara kuggar i ett system som alltmer liknar gamla tiders fabriksdiktatur.”

“Partihallarna i Årsta fyllde 25 år. Gustav jobbade övertid med högtryckstvätten, nya flaggor fladdrade på taket och dagen före den stora tilldragelsen fick vi nya arbetskläder. Ett statsråd, en statssekreterare och ett femtiotal direktörer, politiker och högre tjänstemän skulle vallas genom lagret för vidare transport till konferens och festligheter. Platschefen hade skriftlig instruerat oss i förväg. En mening var understruken: "Många fotografer - le och se ut att trivas!"

Det fanns ett mått av ironi i formuleringen den gången. I dag är det allvarigare - förmågan att le och se ut att trivas tillhör de baskompetenser en lönearbetare förväntas besitta i det omtalade kunskaps-samhället.

Antologin "Learning to Be Employable", som forskarna Christina Garsten och Kerstin Jacobsson ställt samman, handlar om detta. Nu för tiden tillgriper politikerna ogärna keynesianska efterfrågestimulanser när arbetslösheten stiger. I stället är det, som det heter på modern svenska, "upp till dig" om du vill bli utsorterad ur arbetslivet. Ansvar individualiseras. Arbetslösheten får sin förklaring i bristande kompetenser hos arbetskraften. Det gäller för den enskilde att vara "anställbar", att marknadsanpassa sig och i ett livslångt lärande uppdatera kunskaper och färdigheter.

Föreställningen om kunskapssamhället och dess nya krav omsluter i dag stora delar av det svenska samhället. Ams ordnar starta-eget-kurser fokuserade på deltagarnas personligheter, och många fackföreningar talar i dag hellre om individens kompetensutveckling än om kollektivets lönekrav. Sif lanserade sig i en kampanj 1997 som "karriärcoach" för tilltänkta medlemmar.

Managementkonsulter och framtidsforskare försäkrar att de anställda nu tar över företagen eftersom kunskapen är det som räknas. Men den stigande utbildningsnivån motsvaras inte nödvändigtvis av ökade faktiska krav på kunskaper i arbetslivet. I själva verket finns det en växande outnyttjad intellektuell potential. 1975 var omkring en tiondel av de anställda överkvalificerade för sina arbeten. 1997 hade andelen stigit till en tredjedel.

Den tid som ägnas åt vidareutbildning på arbetsplatserna minskar i själva verket för stora grupper anställda - äldre, kvinnor i privat sektor och deltidare, och inte ens i en IT-bransch som utvecklingen av interaktiva medier är det vanligt med systematisk fortbildning av personalen. De anställda får på egen hand uppdatera sig, och om inte det förslår förnyar företagen sin kompetensprofil med hjälp av massavskedanden och nyanställningar. Lönearbetaren, som i kraft av kunskaperna skulle ta över, blir en slit-och-släng-vara.

Många arbeten kräver kvalificerade yrkeskunskaper, men de kompetenser företag och institutioner efterfrågar hos den stora massan av "anställbara" individer är av annat slag. Direktörsklubben European Round Table of Industrialists förklarar att industrin framför allt behöver "stora mängder mycket anpassningsbara individer kapabla att ta itu med vad som helst".

På samma sätt är det i tjänsteindustrin. Vilka är de tre viktigaste kvalifikationerna för den som vill lyckas i bemanningsbranschen? frågar författaren till en självhjälp för nyanställda. Svar: "Flexibilitet, flexibilitet, flexibilitet." Man ska ha "rätt attityd" också. Olsten, ett av flera stora USA-baserade bemanningsföretag, vill ha en personal som kan skickas vart som helst för att utföra de mest skiftande uppgifter. De anställda ska vara vänliga och

tillmötesgående, hålla sig borta från skvaller och konflikter, strikt följa klädkoden och åstadkomma så lite störningar som möjligt.

En 27-årig kvinna, anställd vid Olsten i Sverige berättar om svårig-heten att sätta gränser: "Du måste faktiskt säga nej om de ber dig att putsa deras skor. Det kan vara svårt, eftersom det inte står någonstans vilka dina uppgifter är. Om du gör fel kan du tvingas sluta. Och i en sådan position är det klart att jag ger mer än jag annars skulle ha gjort. Jag skulle ha varit mycket kaxigare på mitt gamla jobb än jag är här."

Jämfört med förhållandena i arbetslivet för några årtionden sedan har utan tvivel något skett. Forskarna kallar det "en ny diskurs". Men om vi förflyttar oss ytterligare ett antal decennier bakåt i tiden verkar det nya inte längre vara så nytt. Det så kallade kunskapssamhällets krav påminner starkt om det godtycke arbetarna var utsatta för innan de samlat sig till försvar för sina intressen. Åter ska tjänstefolket le vackert och vara till lags.

De som fastnat i föreställningen om kunskapssamhället ser i stället en utveckling bort från taylorismens tid, då den gode arbetaren lydde order och fullgjorde sitt dagliga värv för att var fjortonde dag kvittera ut löningen. Att vara "anställbar" betyder i dag, som det heter i en av uppsatserna i "Learning to Be Employable", att "man ska vara kapabel att fatta egna beslut, vara kreativ och självständig". Företagsledningarna lämnar hårda, hierarkiska styrsystem för att "konstruera den anställbara, självstyrande individen" med mjuka metoder som delegering av uppgifter och ansvar, individuell lönesättning, "uppmuntran, beröm och positiv feedback".

Jag tror att detta schema är en missuppfattning av både det förflutna och nutiden. De nya styrsystemen är inget brott med taylorismen. De är snarare en triumf i efterhand för de metoder som ingenjören Frederick W Taylor utvecklade i USA vid förra sekelskiftet.

Taylor hade föresatt sig att lösa "arbetarproblemet". Han visste efter sin tid som lärling på en verkstad att det inte räckte att betala de anställda för lydnad och gott dagsverke. Arbetarna gaddade sig nämligen samman. När företagsledningen med prestationslöner sökte locka dem att kreativt och självständigt öka sina insatser höll de solidariskt igen för att inte förstöra ackordet. Taylors lösning var att överge alla traditionella föreställningar om den gode arbetaren och vad som förväntades av honom. Ledningen skulle frånta arbetarna kontrollen över arbetsprocessen, sönderdelat produktionen i standardiserade sysslor och fastställa den nödvändiga tiden för varje arbetsmoment. Så skulle de ständiga tvisterna om vad som utgjorde en skälig arbetsinsats lösas vetenskapligt, var och en få den uppmuntran och den lön han individuellt förtjänat, och arbetare och ingenjörer förena sig i ett gemensamt arbete för företagets bästa.

I industrialiseringen av arbetet var Taylor framgångsrik, men "arbetarproblemet" löste han inte. Arbetarna fortsatte att gadda sig samman. Hans förment vetenskapliga företagsledning kunde på många håll bara genomföras i ett samarbete med fackföreningarna, och mot slutet av 1960-talet revolterade arbetarna mot den klasskompromiss som underställde dem ackordshets och jäkt längs storindustriernas löpande band.

Det vi nu är utsatta för är ett försök att rekonstruera den oinskränkta fabriksdiktaturen. I talet om individens frigörelse ur hierarkiska regelverk gömmer sig en avveckling av de kollektiva rättigheter de som gett de anställda ett mått av individuell frihet i den kapitalistiska produktionen. De mjuka managementmetoderna vecklas ut över ett hårt underlag. Cheferna på Wal-Mart tilltalar sina medarbetare med förnamn och ropar hejarsor med dem men fackföreningar är inte tillåtna och på varuhusens betonggolv hastar arbetarna fram för löner som knappt räcker till maten. Sam Walton lärde sig konceptet på en resa i Japan i mitten av 1970-talet. Där levde en förgången feodal paternalism upp i de hypermoderna exportkoncernerna - sedan de japanska arbetarnas fackföreningar krossats i kommunistjakten ett par årtionden tidigare.

Vissa individer blir efter i det nya samhället, får vi veta. Men för övriga öppnar sig möjligheter till självförverkligande. Jag läser i anto-login om en montör som tävlar om att bli klar med sitt arbetsmoment före kamraterna på arbetsstationen intill. Alla som någon gång jobbat på ackord känner igen sig. En ny diskurs? Det är Taylors mönster-arbetare Henry Noll som är tillbaka. Lyft 45 ton tackjärn om dagen så får du uppmuntran, beröm och positiv feedback!

Hela föreställningen om ett kunskapssamhälle är, som Tony Huzzard påpekar i sitt inlägg, tvivelaktig: visst har det skett förändringar i arbetsprocessen, men de så kallade kunskapsarbetarna, Robert Reichs symbolanalytiker, förblir en minoritet - "den mest anmärkningsvärda trenden är snarare att det blir allt fler service- och handelsanställda i tayloristiska arbetsprocesser".

I tillverkningsindustrin är raka ackord på väg tillbaka i stor skala, avslöjar LO-tidningen. På Volvo Torslandaverken försöker ledningen stoppa arbetsrotationen, rapporterar Lars Henriksson i Arbetaren. De gemensamma rasterna är indragna och det löpande bandet ökar automatiskt takten tills datorsystemet visar att någon arbetsstation går över gränsen: "Banan stoppar då en kort stund och takten minskas lite, för att sedan börja öka igen..."

Christina Garsten och Kerstin Jacobsson varnar för individualiseringen och strävan efter "anställbarhet". På sikt kan följderna bli allvarliga för "möjligheterna till kollektivt handlande". Det är en befogad varning. Där tanken att allt är "upp till dig" slår an far solidariteten ut. Men organisationspsykologen Michael Allvin förvandlar ideologin till sakernas verkliga tillstånd: kollektivt motstånd är inte längre möjligt.

Kapitalintressets företrädare har uppenbart en annan uppfattning. Det framgår av "Rea på arbetstagare", juristen Kurt Junesjös genomgång av hoten mot strejkrätten. Den underbemannade och lagerlösa just-in-time-kapitalism som växt fram under kunskapssamhällets chimärer är extremt sårbar för fackliga aktioner. När arbetsprocesserna sträcker sig som löpande band över länder

och världsdelar kan ett kollektiv någonstans längs vägen lamslå koncerner och närings-grenar. Med sympatiåtgärder som de svenska fackens stöd till 24 000 lockoutade finska pappersarbetare och elektriker finns också utsikter att återuppbygga en internationell facklig enhet.

Alltså kräver Svenskt Näringsliv inskränkningar av de anställdas möjligheter att solidariskt sätta sig till motvärn. Direktörerna förbereder sig för tider då tjänstefolket inte längre ler och ser ut att trivas.

MIKAEL NYBERG essa@dn.se

MIKAEL NYBERG är frilansjournalist och författare till boken "Kapitalet.se".

"LEARNING TO BE EMPLOYABLE. New Agendas on Work, Responsibility, and Learning in a Globalizing World" Red. Christina Garsten och Kerstin Jacobsson Palgrave MacMillan, 2004

KURT JUNESJÖ "Rea på arbetstagare. Om social dumpning och hotet mot strejkrätten", 2005

Varför har vi ont i själen? Informationsöverflöd. Kunskapsbrist. Handlingsförlamning.

SvD 050313:

“Varför har vi ont i själen?”

“Den svenska ohälsan. Vart är vårt samhälle på väg? Sverige har rekordlång livslängd men också rekordhöga ohälsotal. För att få till stånd ett omtänkande måste alla inse problemets vidd. Låt 2005 sjuda av idéer, skriver medicinprofessorerna Björn Folkow, Lennart Levi och Lars Werkö.”

“Sverige år 2005: rekordlåg spädbarnsdödlighet och rekordlång medellivslängd. Men samtidigt rekordhöga ohälsotal, med starka inslag av stressrelaterad ohälsa - "den nya ohälsan".

Av alla svenskar i arbetsför ålder är 13 procent antingen sjukskrivna eller förtidspensionerade. Av totalt 540 000 förtidspensionärer har cirka 75 000 tillkommit bara under 2004.

De flesta av alla dessa lider av ett svårpreciserat "ont i kroppen"- eller "ont i själen"-tillstånd som knappt alls beaktas i läkarutbildningen. Bakgrunden och de underliggande mekanismerna har klinisk forskning inte klarlagt.

Homo Sapiens är biologiskt "konstruerad" för en såväl mentalt som fysiskt helt annan tillvaro än det postindustriella samhällets "sköna nya värld".

Detta har förbisetts av de ekonomiska-tekniska drivkrafterna bakom dagens materiella välstånd men också i många politiska beslut präglade av tunnelseende. Och, inte minst, av en alltmer reduktionistisk medicinsk forskning.

Under hundratusentals generationer har vår arts hjärna genom "de starkastes överlevnad" genetiskt anpassats till den lilla jägar/samlar-gruppens hårda livsvillkor. Jämfört med dessa årmiljoner är t ex jordbrukskulturens kanske 10 000 år en lika ringa tidsandel som upploppssidans sista 100 meter utgör av ett drygt 42 km långt maratonlopp.

Och med denna genetiskt förankrade psykobiologiska konstruktion, formad för en helt annan tillvaro, ska vi människor nu hantera informationssamhällets störtflod av sinnesintryck, utmaningar, krav och möjligheter - under vår arts "sista decimetrar" av sagda lopp.

Studier såväl på människa som på andra grupplevande varelser visar att hot mot, eller förlust av, känslan av egenkontroll och socialt stöd via hjärnan utlöser en rad beteenden och neurohormonella reaktionsmönster, som kan bidra till ett brett spektrum av störningar och sjukdomar.

Konsekvenserna blir också ekonomiska. Över en miljon svenskar i arbetsför ålder deltar inte i någon form av förvärvsverksamhet - de är sjukskrivna, förtidspensionerade, arbetslösa, socialhjälpstagare m fl.

Om antalet i arbete kunde öka med en enda procentenhet (cirka 40 000 personer) skulle samhällsvinsten bli 17 miljarder kronor per år!

Nu är läget akut. Det behövs ett radikalt nytänkande på minst tre fronter.

1. Informationsöverflöd

Viktigast här är att utforma ett övergripande system av åtgärder för att försöka vrida rätt "den urlidvridna tiden". För detta krävs en allmän insikt om var problemen finns.

Tidigare stora framsteg i fråga om folkhälsan berodde endast delvis på medicinska åtgärder. Minst lika viktiga var förbättrade

samhällsför-hållanden - ekonomi, bostäder, utbildning, trafikreglering och annat.

- Dessa vinster håller vi på att förskingra samtidigt som arbetslivets krav och möjligheter ökar i informationssamhällets släptåg. Även människors anspråk och förväntningar ökar.

Har vår hjärna kapacitet att motsvara alla dessa krav? Våra fem sinnen tar varje sekund emot många miljoner informationsbitar, av vilka vårt medvetande aktivt noterar ett litet urval. Men hur görs urvalet? Kan vår hjärna sova mellan det livsviktiga, det någorlunda ange-lägna och det onödiga?

Det ständiga informationsflödet gör återhämtningspauserna både kortare och färre. Vi sover allt mindre och blir därför sårbarare.

Allt fler människor abdikerar från sin medborgarroll. Det sociala kapitalet i form av tillit, solidaritet och benägenhet för samverkan blir allt knappare.

Allt detta leder till en effektförlust i hjälparbetet och allt fler passi-va, hjälpberoende medborgare - patienter, klienter, studenter, konsument-er.

2. Kunskapsbrist

Dagens medicinska forskning och utbildning är främst inriktad på molekylära-genetiska aspekter.

Sjukvårdspersonalens utbildning omfattar främst kroppsliga sjukdomars orsaker och mekanismer. Den "nya ohälsans" mångfasetterade orsaker och psykobiologiska mekanismer lär man sig föga om.

Det blir därför svårt att hantera problemen annat än med symptomlindrande behandling och sjukskrivningsinstrumentet, ej sällan med förvårande slutresultat.

En lika allvarlig brist på kunskap finns hos ekonomer, tekniker och jurister - de som är eller snart blir chefer i det privata

näringslivet och den offentliga sektorn. Högskoleverket och andra instanser med ansvar för utbildning bör se över innehållet i de utbildningar som erbjuds kommande generationer.

3. Handlingsförlamning.

De som blir sjukskrivna en månad eller längre lämnas ofta vind för våg. De borde erbjudas ett "hälsoombud", som hjälper den sjuka i kontakten med bl a myndigheter och arbetsgivare, och en primärvård med breddad kompetens.

Vart är vårt samhälle på väg? Vilket samhälle vill vi ha?

Informationssamhället är här, på gott och ont. Det gäller att ta till vara det goda och minimera det onda. Det räcker inte att ha siktet inställt på nästa mandatperiod. Vi måste planera för hela seklet.

Kan vi förvänta oss att partiledare, statsråd, statssekreterare och sakkunniga i departementen, riksdagens utskott, kulturarbetare, arbetslivets parter, men inte minst de som är ansvariga för högre utbildning och forskning inom universitetsvärlden, är villiga att tänka om?

För att detta ska ske är det troligen nödvändigt att de många männi-skorna, allmänheten, de som i dag saknar en röst, inser problemets vidd och bidrar till en förnyelse.

Låt år 2005 sjuda av idéer, tillämpningar och utvärderingar!

BJÖRN FOLKOW , LENNART LEVI, LARS WERKÖ

professor em i fysiologi, Göteborgs universitet, professor em i psykosocial miljömedicin, Karolinska Institutet, professor em Göteborgs universitet."

Kris i psyk- och narkotikavården.

DN 050309 sid 4:

"Kräv böter av lagtrotsande kommuner och landsting"

“Ingen tar ansvar för psykiskt sjuka missbrukare, skriver Björn Fries och Anders Milton. Kommuner och landsting skall samarbeta över gränserna för att hjälpa psykiskt sjuka missbrukare. Men fortfarande faller dessa mellan stolar och skyddsnät. Om dagens regelverk inte räcker till blir det nödvändigt att införa en vårdgaranti även för denna patientgrupp. Det kan också behövas ekonomiska sanktioner, alltså viten, för lagtrotsande kommuner och landsting som inte ger psykiskt sjuka missbrukare den vård och omsorg de har rätt till. Det skriver Björn Fries och Anders Milton, nationella samordnare för narkotikapolitiken respektive psykiatrin.”

“Mikael, 43, sitter utanför en trappuppgång och röker några fimpar. Han blev nyss utkörd från psykiatriska akutmottagningen eftersom han var berusad och stökig och inte kunde förklara varför han kommit dit - att han var i akut behov av psykiatrisk hjälp. På grund av sin psykiska sjukdom klarar han inte av att följa någon behandling för sitt missbruk. Han har ingen bostad och på stadens härbärge har man slutligen - med vanda för vad som ska hända med Mikael - tvingats portförbjuda honom eftersom han är så stökig.

Här sitter alltså Mikael i kylan med sin psykossjukdom och sitt blandmissbruk och platsar inte någonstans trots att han egentligen är dubbelt kvalificerad för vård. Alla är överens om att han behöver hjälp och vård men ingen gör något. Alla anser att det är någon annan som har ansvaret.

Varför är det på det här sättet? Okunskap? För många huvudmän som delar på ansvaret? Bristande resurser? Nej, ingen av dessa förkla-ringar duger.

Kunskaperna finns. Vi vet att psykisk sjukdom är vanligt bland dem som har ett missbruk och omvänt, att missbruk är vanligt bland dem med psykisk sjukdom. I dag finns dessutom kunskap om hur vården bör utformas och organiseras.

Att det finns många huvudmän får inte innebära att enskilda faller mellan stolarna eller att insatserna uteblir. Ett av huvudmännens uppdrag är just att samarbeta över gränserna. Även om det finns behov av ökade resurser så kan man samordna de som faktiskt finns i dag för att hjälpa Mikael. Det gäller att använda resurserna på bästa sätt. Att samarbeta och samordna insatserna blir inte dyrare, utan tvärtom mer kostnadseffektivt, när man kan undvika dubbelarbete och i stället stötta varandra.

Men varför ser det då ut som det gör? Varför tar man inte till sig nya kunskaper, varför samarbetar man inte och varför satsas inte mer på denna så utsatta grupp människor? Det är några av de frågor vi ställer oss i våra uppdrag som nationella samordnare för psykiatrin och för narkotikapolitiken. På tre områden ser vi att det måste till förändring.

För det första måste alla ansvariga på alla nivåer börja använda sig av den kunskap som finns på området.

Mikael har stora sociala och medicinska problem, inte antingen eller. Ett samhälle vars experter inte ser det har problem. Även psykiskt sjuka missbrukare har rätt att få insatser som utgår ifrån aktuell kunskap. Den tid då det är fritt för var och en inom vården att använda den metod och det arbetssätt som man har lust med måste vara förbi.

Det är redan i dag möjligt att inrätta gemensamma team med kompetens inom både missbruk, psykisk sjukdom och social omsorg. Personal från kommun och landsting kan arbeta tillsammans, lokaliserade under "samma tak". Alla "Mikael" eller "Lotta" bör få en person som lotsar dem till den vård och hjälp de behöver. Den personen ska se till att Mikael får attraktiva vårderbjudanden, jobba långsiktigt och stå för praktisk och konkret hjälp i det dagliga livet. Vi är övertygade om att det går att

genomföra de förändringar som krävs för att Mikael ska få tillgång till rätt vård i rätt tid. Det är politikernas ansvar att se till att de som arbetar inom teamen får möjlighet att vara uthålliga, att de får jobba långsiktigt, för att Mikael ska få ett så drägligt och självständigt liv som möjligt.

För det andra måste vi få tillsynsmyndigheter som har mandat att tvinga fram samarbete.

När medierna uppmärksammar att personer med psykisk sjukdom och drogmissbruk är inblandade i våldshändelser instämmer de flesta ansvariga i att insatserna för människor med psykisk sjukdom och missbruk måste samordnas och bli effektivare. Men varför händer ändå ingenting när kamerorna släcks?

Att regelverk och huvudmannagränser hindrar samarbete låter som undanflykter. Den som är i behov av vård och stöd ska få det utan att behöva ta hänsyn till organisatoriska gränser inom eller mellan huvud-män. Att som kommun eller landsting välja bort att samarbeta och samtidigt hävda att man sköter sitt jobb skall inte kunna vara möjligt. Dessutom måste det bli ett slut på de ideologiska motsättningarna som försvårar ett konstruktivt samarbete. När Mikael inte har något tak över huvudet i bitande vinterkyla bryr han sig förmodligen inte om huruvida han får hjälp efter ett socialt eller medicinskt paradig.

Både Socialstyrelsen och länsstyrelserna har vid upprepade tillfällen under de senaste tio åren lyft fram och pekat på bristande samarbete mellan huvudmännen, så frågan är väl känd hos dem. Men ingen myndighet har det samlade uppdraget att utöva en skärpt tillsyn över både socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Det saknas en tillsyn med möjlighet till sanktioner när ansvariga i kommuner och landsting inte samarbetar. Om huvudmännen har som gemensam uppgift att hjälpa Mikael måste vi självklart ha en tillsyn som granskar att detta genomförs och dessutom på ett bra sätt. Kanske är det dags för gemensamma regionala tillsynsmyndigheter för hela vården och omsorgen?

Men det brister inte bara i samarbetet mellan socialtjänst och hälso- och sjukvård. Även andra myndigheter, som försäkringskassan och arbetsförmedlingen, är ofta passiva. Det innebär att personer med missbruk och psykiska funktionshinder inte platsar i några rehabilite-ringsåtgärder, inte ens om de varit drogfria en längre tid. Än värre är att unga med dubbel problematik över huvud taget inte får hjälp att komma in på arbetsmarknaden. Myndigheternas regelverk är inte på något sätt anpassade efter den här gruppens behov. Så förutom att Mikael saknar de vårdinsatser han behöver, bostad och pengar, så saknar han möjlighet till sysselsättning.

För det tredje krävs att vi satsar mer på den psykiatriska vården och missbrukarvården.

Regeringen har för den närmaste treårsperioden avsatt 820 miljoner kronor för olika insatser inom missbrukarvården och 700 miljoner kronor för insatser inom psykiatrin. Men också kommuner och landsting måste bidra för att vi ska kunna få en förändring. Både landsting och kommuner måste ta sitt ansvar för att ge Mikael vård. Landstinget kan inte få slippa kostnaderna för Mikael's vård genom att hävda att det är missbrukarvård han i första hand behöver och att han därmed är kommunens ansvar. Och kommunen å sin sida får inte slippa kostnaderna för missbrukarvård för att Mikael är psykiskt sjuk och därför tackar nej till erbjudna insatser, eller inte klarar av att passa tider, fylla i formulär och uppföra sig hyfsat. Båda förhållningssätten strider mot den lagstiftning vi har i dag: Mikael har rätt till den vård och omsorg han behöver.

Om dagens regelverk inte räcker till är det nödvändigt att införa en vårdgaranti som tillförsäkrar Mikael de vård- och omsorgsinsatser han behöver.

Ett fritt vårdval, precis som inom kroppssjukvården, med rätt att inom 90 dagar erhålla vård hos en vårdgivare som man själv väljer, en vård som hemkommun och landsting då får bekosta gemensamt. Som komplement kan också ett betalningsansvar införas som

innebär att om den ena parten fullföljer sitt ansvar och gör hela jobbet får man debitera den andra parten halva kostnaden.

Det kan emellertid också bli aktuellt att fundera över ekonomiska sanktioner, det vill säga viten, för de kommuner och landsting som trots dessa skärpningar inte ger den vård och omsorg som dessa medmänniskor behöver. I dag sköter många kommuner och landsting inte sina uppdrag gentemot dessa behövande på det sätt som lagen föreskriver. Sanktioner eller en tydlig rättighetslagstiftning måste övervägas om lagtrots fortsätter.

Förutom ett krav på landstingen och kommunerna, på samordning och samarbete, måste vi börja ställa krav på att man också tar det ekonomiska ansvaret - att man är beredd att satsa resurser även på de allra svagaste grupperna. En svårt psykiskt sjuk missbrukare kostar i dag totalt i samhället 3-4 miljoner kronor per år. Ett gemensamt team som tar om hand 25 personer kostar i samma storleksordning. 25 nya team i Sverige skulle kosta 100 miljoner kronor och redan med detta skulle vi radikalt förbättra dagens situation.

Det handlar inte bara om Mikael, även om vi kan beröras starkt av hans livssituation. Nej, det handlar också om hela samhällets tilltro till vård- och omsorgsapparaten. Och sist men inte minst: Vi ser det som en självklarhet att vi som samhällsmedborgare har rätt att kräva att vård och omsorg som bekostas med skattemedel används på det mest effektiva sättet.

Mikael, 43, finns inte men han har hundratals systrar och bröder i liknande situation runt om i hela Sverige. Med hög alkoholkonsumtion, lättillgänglig narkotika och ökande psykisk ohälsa bland ungdomar är risken stor att vi kommer att få allt fler personer i samma situation som Mikael - och allt tidigare i livet.

Björn Fries

Nationell narkotikapolitisk samordnare

Anders Milton Nationell psykiatrisamordnare “

De mänskliga rättigheterna.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

Från utrikesdepartementets hemsida på internet.

“Förenta Nationernas generalförsamling antog och kungjorde den 10 december 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Omedelbart efter denna historiska händelse uppmanade generalförsamlingen alla medlemsstater att offentliggöra förklaringens text och att "göra den spridd, känd, läst och förstådd framför allt i skolor och andra undervisningsinstitutioner utan hänsyn till olika länders eller regioners politiska förhållanden".

INLEDNING

Enär erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförbytliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

enär ringaktning och förakt för de mänskliga rättigheterna lett till barbariska gärningar, som upprört mänsklighetens samvete, och enär skapandet av en värld, där människorna åtnjuta yttrandefrihet, trosfrihet samt frihet från fruktan och nöd, kungjorts som folkens högsta strävan,

enär det är väsentligt för att icke människan skall tvingas att som en sista utväg tillgripa uppror mot tyranni och förtryck, att de mänskliga rättigheterna skyddas genom lagens överhöghet,

enär det är väsentligt att främja utvecklandet av vänskapliga förbindelser mellan nationerna,

enär Förenta Nationernas folk i stadgan ånyo uttryckt sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, den enskilda människans värdighet och värde samt männens och kvinnornas lika rättigheter, ävensom beslutat främja socialt framåtskridande och bättre levnads-villkor under större frihet,

enär medlemsstaterna åtagit sig att i samverkan med Förenta Nationerna säkerställa allmän och effektiv respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

enär en gemensam uppfattning av dessa fri- och rättigheters innebörd är av största betydelse för uppfyllandet av detta åtagande,

kungör GENERALFÖRSAMLINGEN

denna

ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

såsom en gemensam riktlinje för alla folk och alla nationer, på det att varje individ och varje samhällsorgan må med denna förklaring i åtanke ständigt sträva efter att genom undervisning och uppfostran befordra respekten för dessa fri- och rättigheter samt genom framstegsfrämjande inhemska och internationella åtgärder säkerställa deras allmänna och verksamma erkännande och tillämpning såväl bland folken i medlemsstaterna som bland folken i områden under deras överhöghet.

Artikel 1.

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Artikel 2.

Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Ingen åtskillnad må vidare göras på grund av den politiska, juridiska eller internationella ställning, som intages av det land eller område, till vilket en person hör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3.

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4.

Ingen må hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former är förbjudna.

Artikel 5.

Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6.

Envar har rätt att allestädes erkännas som person i lagens mening.

Artikel 7.

Alla är lika inför lagen och är utan åtskillnad berättigade till lika skydd från lagens sida. Alla är berättigade till lika skydd mot varje åtskillnad i strid med denna förklaring och mot varje framkallande av sådan åtskillnad.

Artikel 8.

Envar har rätt till verksam hjälp från sitt lands behöriga domstolar mot handlingar, som kränker de grundläggande rättigheter, vilka tillkom-mer honom genom lag eller författning.

Artikel 9.

Ingen må godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas.

Artikel 10.

Envar är under full likställdhet berättigad till rättvis och offentlig rannsaking inför oavhängig och opartisk domstol vid fastställandet av såväl hans rättigheter och skyldigheter som varje anklagelse mot honom för brott.

Artikel 11.

1. Envar, som blivit anklagad för straffbar gärning, har rätt att betraktas som oskyldig, till dess hans skuld blivit lagligen fastställd vid offentlig rättegång, under vilken han åtnjutit alla för sitt försvar nödiga garantier.

2. Ingen må dömas för handling eller underlåtenhet, som vid tidpunkten för dess begående icke var straffbar enligt inhemsk eller internationell rätt. Ej heller må högre straff utmätas än vad som var tillämpligt vid tidpunkten för den straffbara gärningens begående.

Artikel 12.

Ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens, ej heller angrepp på heder och anseende. Envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 13.

1. Envar har rätt att inom varje stats gränser fritt förflytta sig och välja sin vistelseort.
2. Envar har rätt att lämna varje land, inbegripet sitt eget, och att återvända till sitt eget land.

Artikel 14.

1. Envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fristad från förföljelse.
2. Denna rätt må icke åberopas vid laga åtgärder, reellt grundade på icke-politiska brott eller på handlingar, som strider mot Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15.

1. Envar har rätt till en nationalitet.
2. Ingen må godtyckligt berövas sin nationalitet eller förmenas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16.

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De äga lika rättigheter vid giftermål, under äktenskap och vid äktenskaps upplösning.
2. Äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke.
3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och äger rätt till skydd från samhället och staten.

Artikel 17.

1. Envar har rätt att äga egendom såväl ensam som i förening med andra.
2. Ingen må godtyckligt berövas sin egendom.

Artikel 18.

Envar har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom undervisning, andaktsövningar, gudstjänst och iakttagande av religiösa sedvänjor.

Artikel 19.

Envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet för envar att utan ingripanden hysa åsikter och frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel och utan hänsyn till gränser.

Artikel 20.

1. Envar har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen må tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21.

1. Envar har rätt att ta del i sitt lands styrelse direkt eller genom fritt valda ombud.
2. Envar har rätt till lika tillträde till allmän tjänst i sitt land.
3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Denna vilja skall uttryckas i periodiska och verkliga val, vilka skall äga rum med tillämpning av allmän och lika rösträtt samt hemlig röstning eller likvärdiga fria röstningsförfaranden.

Artikel 22.

Envar äger i sin egenskap av samhällsmedlem rätt till social trygghet och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som är oundgängliga för hans värdighet och för en fri utveckling av hans personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete med hänsyn tagen till varje stats organisation och resurser.

Artikel 23.

1. Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet.

2. Envar har utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete.

3. Envar, som arbetar, har rätt till rättvis och tillfredsställande ersättning, som tillförsäkrar honom själv och hans familj en människovärdig tillvaro och som, där så är nödvändigt, kompletteras med andra medel för socialt skydd.

4. Envar har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar till skydd för sina intressen.

Artikel 24.

Envar har rätt till vila och fritid, innefattande rimlig begränsning av arbetstiden och regelbunden semester med bibehållen lön.

Artikel 25.

1. Envar har rätt till en levnadsstandard, som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala förmåner, vidare rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter, över vilka han icke kunnat råda.

2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn, vare sig födda inom eller utom äktenskap, skall åtnjuta samma sociala skydd.

Artikel 26.

1. Envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära undervisningen skall vara obligatorisk. Yrkesundervisning och teknisk undervisning skall vara allmänt tillgänglig. Den högre undervisningen skall stå öppen i lika mån för alla på grundval av deras duglighet.

2. Undervisningen skall syfta till personlighetens fulla utveckling och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befördra Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.

Artikel 27.

1. Envar har rätt att fritt taga del i samhällets kulturella liv, att njuta av konsten samt att bli delaktig av vetenskapens framsteg och dess förmåner.

2. Envar har rätt till skydd för de moraliska och materiella intressen, som härröra från varje vetenskapligt, litterärt eller konstnärligt verk, till vilket han är upphovsman.

Artikel 28.

Envar har rätt till en social och internationell ordning, i vilken de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, till fullo kan förverkligas.

Artikel 29.

1. Envar har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans personlighet ensamt är möjlig.

2. Vid utövandet av sina fri- och rättigheter må envar underkastas endast sådana inskränkningar, som blivit fastställda i lag i uteslutande syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras fri- och rättigheter samt för att tillgodose det demokratiska samhällets rättmätiga krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.

3. Dessa fri- och rättigheter må i intet fall utövas i strid med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30.

Intet i denna förklaring må tolkas såsom innebärande rättighet för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att omintetgöra någon av häri uttalade fri- och rättigheter.”

Samhällsplanering. Fysiska och sociala miljöer.

(Från omr36-39e.pdf Uppsats 020417)

De finns i princip två slags samhällen: de fysiska samhällena, som gäller det fysiska - materiella, och de sociala samhällena som gäller människornas relationer. När det talas om samhällsplanering är det vanligen planeringen av de fysiska samhällena som avses. När det gäller det fysiska talar man om fysisk planering och fysisk miljö, och det är det som avhandlas i Plan-och Bygglagen, planeringen där utgår från markanvändningen: hur marken ska användas och vilka regler som ska gälla för det.

I fråga om de sociala samhällena, de sociala miljöerna, finns inte planeringsregler som på samma sätt anknyter till markanvändningen, men det finns många regler av olika slag. På den världsomspännade nivån finns bl a FNs konvention om de mänskliga rättigheterna, i den finns många regler om vad man får och inte får göra i förhållandet människor emellan. På mindre omfattande nivåer finns bl a i EU många regler och bl a också regler om mänskliga rättigheter, som avviker något från FNs.

På nationsnivå har de olika nationerna sina egna lagsystem, med regler för bl a demokrati, uppfostran och undervisning, brott och straff, regler för handel och avtal, arbetsmiljöer, jämlikhet, jämställdhet, välfärdsfördelning o s v.

I Sverige idag fungerar inte demokratin tillräckligt bra, skulden till det kan läggas på de politiska partierna, de kan inte fånga upp folkets uppfattningar och på lämpligt sätt forma de fysiska och sociala miljöerna och deras innehåll efter dem.

Om man ska kunna nå en bättre framtid måste man ha klart för sig att det finns både fysiska och sociala samhällen och miljöer. I någon mån kan man förbättra de sociala miljöerna genom att förbättra de fysiska miljöerna, men förbättringar av de sociala miljöerna kräver mer än ändringar av de fysiska miljöerna.

Bra planeringar av de fysiska miljöerna är viktiga. i Sverige har kommunerna det s k planmonopolet som innebär rätt att föreskriva

markanvändningen i fysiska planeringar, med hjälp av kartor och byggnadsregler o d. Svensk fysisk samhällsplanering av svenska samhällen hade en storhetstid under ett par årtionden efter andra världskriget.

Kommunerna planerade de fysiska miljöerna och hade bl a höga ambitioner om bostäderna, men kunde inte tillräckligt väl styra bostadsproduktionen. Efter kriget flyttade folk till arbetsplatser i städerna och staten prioriterade anläggningar för varuproduktion före bostadsbyggande, vilket ledde till bostadsbrist som bara blev större och större. Till slut, i mitten på 60-talet, måste staten börja med det sk miljonprogrammet där en miljon bostäder skulle byggas på tio år. I det läget fick byggnadsentreprenörerna större betydelse och den mer allomfattande samhällsplaneringen halkade efter.

Efter de tio årens bostadsbyggande gick, kan man säga, luften ur planeringssverige. Efter miljonprogrammets dagar har den fysiska samhällsplaneringen vartefter ändrat karaktär. Nu talar man om att samhällsplaneringen domineras av en förhandlingsplanering, som innebär, att kommunernas planerare minskar sina planeringsinsatser och överlåter delar av planeringen till byggföretag som köpt mark och i visst samråd med kommunerna planerar för de egna markområdena. Från samhällets sida kan det innebära vinster då byggföretagen delvis tar hand om risker och delvis utför planeringar som kommunerna annars skulle utföra och betala.

Men denna ordning rör kanske inte på planeringsproblem som gäller sådant som segregation, nedslitna förorter, kriminalitet och utanförskap, ökande ekonomiska klyftor. Överlåtandet av delar av planeringen till privata aktörer innebär att planeringen sker mer på före-tagens villkor och att det demokratiska inflytandet äventyras.

Hur det kommer att gå hänger på de politiska partiernas kunskaper, vilja och förmåga att rikta in samhällsplaneringen på lämpligt sätt. Man kan frukta, att partierna inte klarar att reda upp samhällsplaneringsproblemen. Någon rejäl bostadspolitik finns inte. Det är svårt upptäcka någon framgångsrik segregationspolitik. Sjukskrivningarna har ökat till oanade höjder. Välfärds-klyftorna tycks öka.

Välfärden.

Välfärdens grundläggande komponenter.

Komponenterna kan ungefär sägas vara:

Mat, bostad, kroppsvård, bekvämlighet, nöjen och skönhet och sam-varo med andra, fortplantning,, kunskaper, uppfattningar om maktför-hållanden och framtiden i världen, makt att bibehålla och öka välfär-den, samverkan med och mot andra, byten, överenskommelser.

De första människorna hade dessa komponenter, senare har tillkommit: mer eller mindre väl ordnade organisationer och samhällen, demokrati, makt över lagstiftningen, myndigheter och organisationer, makt över massmedier och partier mm.

De första människorna skaffade mat genom att samla in växter att äta och jaga och fiska. Sedan ordnade man med jordbruk och höll djur. Nu är insamlandet av livsmedel, matberedning och matservering i i hög grad specialiserat i de utvecklade länderna och de flesta deltar bara litet i den långa kedjan från ax till limpa. De första människorna bodde i grottor och enkla hyddor. Nu är det annat.

Kroppsvården gäller kläder, sjukvård etc. Bekvämligheten gäller hjälpmedel: verktyg, energi, vatten, avlopp, transportmedel, telefoner etc. Nöjen och skönhet: alla de slag. Fortplantning: hantering av barn.

Kunskaper: skriftväsen, bibliotek, forskning, skolor, tidningar, böcker, informationsförsörjning etc.

Uppfattningar om maktförhållanden och framtiden i världen: bl a religion.

Makt att bibehålla och öka välfärden: Människor utsattes för konkurrens sinsemellan. Det gällde att skaffa revir , sätta upp staket, och hålla konkurrenterna borta, och att erövra från grannarna. Det

blev sedan till stamstrider och krig.

Samverkan med och mot andra, byten, överenskommelser : handel, grupper, samhällen, regler och lagar.

Levnadsnivåundersökningen åren kring 1970.

(Från omr36-39e.pdf)

Efter andra världskriget gjorde FN en lista över levnadsnivåkomponenter. 1961 innehöll den:

1. Hälsa
2. Livsmedelskonsumtion
3. Utbildning
4. Sysselsättning och arbetsförhållanden
5. Bostadsförhållanden
6. Social trygghet
7. Beklädnad
8. Rekreation och fritid
9. Mänskliga friheter

“Om levnadsnivåundersökningen”(1970) presenterade och motive-rade på sid 32-37 följande lista:

1. Hälsa
2. Kost
3. Bostad
4. Uppväxtförhållanden och familjerelationer
5. Utbildning
6. Sysselsättning och arbetsplatsförhållanden
7. Ekonomiska resurser
8. Politiska resurser
9. Fritid och rekreation

På sid 37-40 diskuterade man en mångdimensionell beskrivning av levnadsnivå och visade en “åtgärdsdiskussion” i ett antal fall:

1. Individer med god hälsa, bra arbete och lång utbildning.
2. Individer med god hälsa, ett bra arbete men en *kort* utbildning.
3. Individer med god hälsa, *dåligt* arbete och lång utbildning.
4. Individer med *dålig* hälsa, bra arbete och lång utbildning.
5. Individer med god hälsa, *dåligt* arbete och *kort* utbildning.
6. Individer med *dålig* hälsa, bra arbete och *kort* utbildning.
7. Individer med *dålig* hälsa, *dåligt* arbete, lång utbildning.
8. Individer med *dålig* hälsa, *dåligt* arbete och *kort* utbildning.

Politiska resurser. 1970.

(Från omr36-39e.pdf)

I levnadsnivåundersökningen 1970 infördes levnadsnivå-komponenten “Politiska resurser”. Det var en tämligen ny komponent. Här medtages en tämligen lång redovisning om hur man resonerade. Sid 24-32:

“Allmänna definitioner av levnadsnivåbegreppet

Termen *levnadsnivå* svarar som sagt mot begreppet *level of living* i den internationella litteraturen. Det finns inga särskilt precisa definitioner av begreppet utan man har nöjt sig med ganska vaga definitioner av närmast utpekande typ. 1954 års expertkommitte i FN-regi hade bara den enkla omskrivningen att levnadsnivån var ett folks faktiska levnadsförhållanden (actual living conditions). Men även definitioner på detta allmänna plan kan vara intressanta, eftersom de - medvetet eller omedvetet för dem som gjort definitionerna - hänger samman med större komplex av ideer och teorier och därför kan leda till helt skilda undersökningsinriktningar.

Den ursprungliga FN-definitionen skulle kunna kallas empirisk eller operationalistisk. Med FN-experternas tillvägagångssätt blir levnadsnivån definierad som “det som man mäter” med de mått som man kan hitta på. Nästan varje tänkbart mått eller beskrivning av folks levnadssätt kommer att rymmas inom denna enkla definition. Att man talar om levnadsnivåer implicerar värderingar, att man skall placera någon högre och någon annan lägre på en skala medan omskrivningen eller definitionen *faktiska levnadsvillkor* inte implicerar något sådant tillvägagångssätt.....

Definitionerna är vaga... och det är naturligtvis lite av en hårddragning av deras innebörd, när man säger att de implicerar en bild av människan som konsumtionsvarelse, vilket är en bild som har rötter i ekonomisk teoribildning. Men låt oss jämföra dem med andra alternativa definitioner på detta vaga plan.

Hos den engelske sociologen Richard A Titmuss kan man finna en sådan alternativ definition. Han definierar inte levnadsnivån i termer av behovstillfredsställelse utan i termer av “command over resources”, vilket implicerar en bild av människan som “handlande” varelse, en bild som har rötter i klassisk sociologisk teoribildning (Marx, Max Weber). Med utgångspunkt i Titmuss' teoretiserande på området skulle man kunna formulera en definition på följande sätt:

“individens förfogande över resurser i pengar, ägodelar, kunskaper, psykisk och fysisk energi, sociala relationer, säkerhet m m, med vars hjälp individen kan kontrollera och medvetet styra sina livsvillkor.”

Det perspektiv som en sådan definition frammanar är annorlunda än det perspektiv som frammanas om man definierar levnadsnivån som “graden av behovstillfredsställelse som tillförsäkras befolkningen genom strömmen av varor och tjänster under en tidsperiod”. Vi kan illustrera det senare perspektivet genom att hänvisa till några av de levnadsnivårapporter som kommit ut under senare tid. I en rapport från EECs byrå för statistik från en undersökning av 43 000 hushåll i de sex medlemsländerna blir levnadsnivåns huvudindikatorer (Haupt-indikatoren des Lebensniveaus) följande: procentandelen hushåll i de olika länderna som disponerar över motorcykel, bil, TV-apparat, tvättmaskin, kylskåp, telefon, tjänstepersonal och familjeträdgård. Vidare redovisar rapporten hushållens förbrukningsstruktur, dvs hur stor del av hushållsinkomsten som går till olika typer av konsumtion. På liknande sätt är en rapport om “les condition de vie” från Frankrikes *Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques* upplagd. Att detta är en mycket snäv avgränsning av levnadsnivå i jämförelse med den som ligger implicit i det perspektiv som frammanas av Titmuss' resonemang är att säga det uppenbara. Vi skall dock här inte fördjupa oss ytterligare i de teoretiska perspektiv som de två typerna av levnadsnivådefinition implicerar utan i stället redovisa hur vi använt dem, vilken roll de spelat vid struktureringen

av undersökningsområdet.

Vid våra överväganden har vi använt båda typerna av definition av levnadsnivåbegreppet. Vi talar således om “resurskomponenter” och “konsumtionskomponenter”. Det är viktigt att framhålla att detta är *teoretiska* kategorier, vars uteslutande funktion är att vara hjälpmedel vid struktureringen av undersökningsområdet. Vi gjorde aldrig någon klar distinktion mellan dem utan använde dem som “sensitizing concepts”, begrepp som gav (vad vi upplevde som) fruktbara associa-tioner, framför allt när det gällde att vidga undersökningsområdet utöver konsumtionen av varor och tjänster i riktning mot FN:s vidare levnadsnivåperspektiv. Anledningen till att vi började tala om “resurs-komponenter” var att det visade sig omöjligt för oss att på ett rimligt sätt strukturera undersökningsområdet om vi enbart tänkte i termer av “behovstillfredsställelse”. I nästa avsnitt skall vi kort redogöra för de problem vi stötte på.

Strukturering i termer av behov

Om levnadsnivå uppfattas i termer av “graden av behovstillfredsställelse” hamnar man ofrånkomligen i problemen att avgöra *vilka* behov som skall tillfredsställas, *hur* dessa behov skall tillfredsställas och när de skall anses tillfredsställda. För att ge en uppfattning om vilka problem av praktisk och teoretisk natur som uppkommer kan man visa på två diametralt motsatta sätt att närma sig dessa problem:

1. att utgå från de undersökta individernas egna uppfattningar om vilka behov de har och hur dessa behov är tillfredsställda. Då får man teoretiskt *en* bedömningsmall för varje undersökt individ.
2. att utifrån någon beteendevetenskaplig eller moralfilosofisk teoribildning ställa ihop en uppsättning “fundamentala” mänskliga behov. Då kan man bedöma alla individers behovstillfredsställelse efter *samma* bedömningsmall .

Det ligger något omedelbart apellerande i tanken att individen själv skulle få redovisa sina behov och på vilka punkter de inte är tillfredsställda. Individen själv borde ju vara den som är den mest kompetente att göra sådana utsagor. Individens anspråk på behovstillfredsställelse regleras emellertid inte av någon i honom själv inbyggd fysiologisk mekanism utan av sociala och psykologiska mekanismer, som verkar på individen, när han samverkar med sin omgivning. Att fråga individen om hans behov är tillfredsställda ger således inte någon bild av denne individs levnadsnivå (faktiska levnadsvillkor) utan en bild av hur effektiva de sociala mekanismerna i individens omgivning är, när det gäller att reglera hans/hennes anspråksnivå.

På samma sätt, fastän från andra utgångspunkter, ligger det något omedelbart apellerande i tanken att alla individers behov och grad av behovstillfredsställelse skulle bedömas efter samma mall. Också här stöter man emellertid på stora svårigheter av teoretisk och praktisk natur, när det gäller att strukturera och avgränsa undersökningsområdet om man vill gå utöver de "primära" konsumtionsbehoven av mat, kläder och husrum. Till och med när det gäller de primära konsumtionskomponenterna torde det vara svårt att åstadkomma en vetenskapligt tillfredsställande bedömningsmall, när man kommer ovanför en viss nivå av behovstillfredsställelse. För att exemplifiera på det konkreta planet: Det är förhållandevis lätt att säga vilka enheter i det nuvarande svenska bostadsbeståndet som inte är av acceptabel standard, men när man kommer ovanför denna miniminivå torde det bli svårare och svårare att säga vilken egenskap hos bostaden, som ger "mer" behovstillfredsställelse.

1954 års expertkommitte i FN-regi berörde detta problem i sin rapport. Varje jämförelse av individers levnadsnivå förutsätter ett antagande att individerna har samma värderingar och behov, skriver de. För vissa enkla fysiologiska behov kan man möjligen göra ett sådant antagande utan risk men när det blir fråga om "personlig smak och preferenser" (personal tastes and preferences) blir

jämförande mätning av levnadsnivå (som grad av behovstillfredsställelse) omöjlig. De anför ett exempel som kanske är lite trivalt men ändå belysande. Man kan, skriver de, konstatera att en individ föredrar att dricka kaffe och att en annan föredrar att dricka te men man kan därvid inte säga att den ene individens levnadsnivå är högre än, lägre än eller samma som den andre individens.

Om levnadsnivån uppfattas enbart i termer av graden av behovstillfredsställelse riskerar man att hamna i svåra beteendevetenskapliga och moralfilosofiska problem. Det förhållandet att vår undersökning skall vara empirisk gör det nödvändigt att söka efter enklare sätt att handskas med problemet. En lösning fann vi genom att strukturera undersökningsområdet i första hand i termer av "individens förfogande över resurser" och i andra hand i termer av "grad av behovstillfredsställelse". Bakom denna lösning ligger ett enkelt teoretiskt resonemang, som skall redovisas i det följande.

Strukturering i termer av resurser

Vi sa tidigare att Titmuss' definition av levnadsnivå i termer av förfogande över resurser implicerar en bild av människan som "handlande" varelse, en bild som har rötter i klassisk sociologisk teoribildning. Om vi känner till vilka "resurser" individen har till sitt förfogande kan vi förutsäga hur han står sig i konkurrensen om varor och tjänster. Ju mera resurser i form av "pengar, ägodelar, fysisk och psykisk energi, sociala relationer, säkerhet m m" individen har till sitt förfogande desto svårare blir det från empirisk synpunkt att söka åstadkomma jämförande mått på hans grad av behovstillfredsställelse, eftersom han kommer att ligga på den nivå där det blir fråga om "personlig smak och preferenser" i de "behov" han väljer att tillfredsställa.

I ett senare sammanhang skall vi också framhålla att sådana mått blir "ointressanta" i det perspektiv vi använder. Å andra sidan: ju mindre resurser individen har till sitt förfogande desto intressantare från låginkomstutredningens synpunkt blir de objektiva mått på hans bostadsstandard, kostvanor etc som vi har med i undersökningen.

Detta resonemang är ännu vagt men vi hoppas att det skall bli klarare när vi redovisat mera av vårt generella perspektiv. I avvaktan på detta vidare perspektiv kan vi bara återupprepa det "tekniska" argument för strukturering i termer av resurser, nämligen att det är lättare att få objektiva jämförande mått på individens resurser än det är att få på hans grad av behovstillfredsställelse....

"Det goda livet" som utgångspunkt

På samma sätt som ekonomisk teori arbetar med en modell över en tänkt ideal situation (fri eller perfekt konkurrens) kunde man i detta sammanhang utarbeta en beskrivning av en ideal situation när det gäller människors faktiska livsvillkor (levnadsnivå) för att sedan bedöma och undersöka verkligheten med den ideala situationen som jämförelsenorm och inspirationskälla vid variabelurvalet. En referens-ram för vår levnadsnivåundersökning skulle med andra ord kunna ta som utgångspunkt en beskrivning av "det goda livet".

I den klassiska samhällsvetenskapliga litteraturen finns några berömda exempel på sådana beskrivningar. Man kan nämna Karl Marx' kända formulering om det »kommunistiska samhället» i vilket produktionen skulle vara så organiserad att det "tillåter mig att göra ett idag, något annat i morgon - jaga på morgonen, fiska på efter-middagen, sköta boskap på kvällen, bedriva kritik efter middagen, precis som jag behagar, utan att jag någonsin blir vare sig jägare, fiskare, herde eller kritiker",

Moderna socialpsykologiska och sociologiska teoribildningar rör sig dock aldrig med så målande beskrivningar av något idealt tillstånd. Ytterst få teoribildningar inom den moderna sociologin har över huvud taget några explicita formuleringar om det ideala tillståndet även om det torde vara möjligt att visa att de flesta teoribildningar inom samhälls- och beteendevetenskaperna implicit förutsätter sådana föreställningar. Teoretiskt borde det då vara möjligt att systematisera dessa föreställningar och göra dem explicita. På samma sätt som ekonomerna utifrån sin övergripande modell kan karaktärisera den "goda" ekonomiska situationen i termer som stabil prisnivå, full sysselsättning, hög tillväxttakt,

balans i de utrikes betalningarna etc borde man med utgångspunkt i en övergripande modell för "det goda livet" kunna precisera delfaktorer som på ett analogt sätt beskriver och karaktäriserar "hög lev- nadsnivå".

Fördelen med en sådan teoretiseringsstrategi vore "öppenheten", att undersökaren tvingas ge en explicit beskrivning eller formulering av sådant som annars blir tysta och därmed svåråtkomliga grund- antaganden i hans teori. *Problemet* med denna teoretiseringsstrategi är att det är svårt att åstadkomma en i undersökningssammanhang fruktbar formulering av vad som skulle vara "det goda livet". På det konkreta planet blir problemen frågor som: Vilka egenskaper skall den "perfekta" bostaden ha? Vilka egenskaper skall det "idealiska" arbetet ha? Man vågar nästan påstå att det finns lika många åsikter om detta som det finns individer. På det abstrakta planet uppstår också problem. Formuleringen blir antingen så vag att vem som helst kan skriva in vad som helst i den. Så fort man börjar precisera och konkretisera uppkommer oenighet. Enligt Popper är detta ett generellt förhållande. I vårt fall var det också svårigheter av denna typ, som fick oss att överge tanken på att ta någon explicit beskrivning av "det goda livet" som utgångspunkt, när vi skulle strukturera undersöknings-området för oss.

"De onda förhållandena" som utgångspunkt

Om det är svårt att på något allmängiltigt sätt tala om vad som skulle vara den "perfekta" bostaden så är det däremot inte särskilt svårt att ange vilka enheter i det nuvarande bostadsbeståndet i Sverige, som inte uppfyller vissa allmänt accepterade krav på hur en acceptabel bostad skall vara beskaffad. Om det är svårt att karaktärisera det "idealiska" arbetet är det däremot inte särskilt svårt att ange faktorer som allmänt betraktas som negativa inslag i arbetssituationen. Möjligen skulle man som Popper kunna generalisera detta förhållande i tumregeln att det är lättare att uppnå enighet om att undanröja eller minska "det onda" i samhället än att uppnå enighet om att förverkliga "det goda" samhället.

Tillämpat på vårt problem att finna en utgångspunkt för att ge struktur åt vårt undersökningsområde skulle "onda förhållanden" kunna vara en mer fruktbar sådan utgångspunkt än någon formulering om "det goda livet". Vår undersökning skulle då bli inriktad på att "belysa och mäta förekomsten av problem för individen". Detta är ännu så länge en ganska vag angivelse av undersökningens inriktning, att den skall "belysa och mäta förekomsten av problem för individen". Det finns ju oräkneliga förhållanden som kan anses vara problem för individen.

"Manipulerbarhet" som prioriteringskriterium

Eftersom undersökningen skall fungera som underlag för politiskt beslutsfattande ligger det nära till hands att föreslå "manipulerbarhet" som prioriteringskriterium. Man skulle med andra ord söka koncentrera undersökningen till sådana problem, som kan påverkas med politiska beslut, problemområden där det finns utbyggda institutioner med vars hjälp politiska beslutsfattare kan åstadkomma förändringar för individen. Exempel på sådana institutioner är hälsovården, utbildningsväsendet, arbetsmarknadsorganen. Ett sådant tillvägagångssätt skulle i det mesta överensstämma med de tidigare nämnda FN-experternas, vilka använde FN-organisationens struktur som indicium på "internationellt vedertagna målsättningar".

Fördelarna med att använda "manipulerbarhet" eller påverkbarhet som prioriteringskriterium och anknyta undersökningen till existerande institutionsramar är att det vore ett någorlunda objektivt kriterium och en slags lösning på den värderingsproblematik i samhällsvetenskapliga undersökningar som framför andra Gunnar Myrdal analyserat. Nackdelarna med att anknyta definitionen av undersökningsproblemen till existerande institutionella ramar är att undersökningen för det första riskerar att få en statisk karaktär. De i någon mening "nya" samhälls problemen blir inte belysta, de problemen som inte kan lösas inom existerande institutionella ramar, de som kräver uppbyggnad av nya institutioner eller raserandet av gamla för sin lösning. För det andra riskerar man att

isolera individens olika problem från varandra på ett sätt som passar existerande institutioner men som inte nödvändigtvis leder till de mest effektiva lösningarna för individen på hans problem.

Vid struktureringen av undersökningsområdet på det preliminära planet använde vi oss av "manipulerbarhet" som prioriteringskriterium. Vi skall strax illustrera hur detta kriterium användes i diskussionen av levnadsnivåkomponenterna. Risker att undersökningen därmed får en "statisk" karaktär har vi försökt lösa genom att ta upp "politiska" resurser som en särskild levnadsnivåkomponent. Det teoretiska resonemanget bakom denna "lösning" är i korthet följande.

Undersökaren skulle utan större problem kunna åta sig att definiera och peka ut mängder av "nya" sociala problem som kräver uppbyggnad av nya institutioner för sin lösning. Låginkomstutredningens expertgrupp kunde utan vidare fylla på denna lista över nya problem och utomstående expertis kunde konsulteras för att göra den ännu längre. Utan att ha prövat denna åtgärd vågar vi hävda att resultatet skulle bli helt ohanterligt i undersökningssammanhang.

I stället skulle vi i undersökningen kunna bygga in en komponent som belyser individens *egna* möjligheter att få "nya" sociala problem beaktade. I stället för att låta en expertgrupp bestämma vilka problem man skulle undersöka kunde man med andra ord undersöka *individernas* möjligheter att påverka och i någon mån skydda sig mot existerande sociala institutioner och att få "nya" problem aktualisera i de politiska processerna.

Den andra risken att man isolerar individens problem från varandra på ett sätt som passar existerande sociala institutioner men inte individen skall vi försöka undvika genom att sträva efter att komma fram till "mångdimensionella" beskrivningar av individens situation i vår dataredovisning. Detta förfarande skall vi diskutera utförligare längre fram.

Sammanfattning

Vi har diskuterat olika definitioner av levnadsnivåbegreppet. Vi har inte kunnat ansluta oss helhjärtat till de i den internationella expert-litteraturen gängse definitionerna, därför att de på ett olyckligt sätt skulle begränsa oss till att undersöka innehav av konsumtionsartiklar, vilket icke kan anses utgöra någon tillfredsställande beskrivning av människors levnadsförhållanden. Det innebär inte att vi utesluter denna komponent ur ramen för vår undersökning utan bara att vi gett den en förhållandevis undanskymd plats i jämförelse med den den haft i andra levnadsnivåundersökningar. I stället har vi sökt ge innehåll åt den vidare undersökningsmodell som FN rekommenderat genom att fylla den med den engelske sociologen Richard A Titmuss' definition av levnadsnivå: individens förfogande över resurser i form av pengar, ägodelar, kunskaper, psykisk och fysisk energi, sociala relationer, säkerhet m m med vars hjälp individen kan kontrollera och medvetet styra sina levnadsvillkor.....

Vi har valt att koncentrera undersökningen till sådana "onda förhållanden" som relativt omedelbart låter sig påverkas av politiska beslut genom att göra uppdelningen i levnadsnivåkomponenter så att den anknyter till existerande institutionella ramar. För att minska riskerna med detta förfaringssätt har vi i vår lista över levnadsnivåkomponenter inkluderat en särskild komponent som vi omväxlande kallat för "politiska resurser" och "politisk fattigdom". Med denna komponent avser vi att söka mäta dels individens möjligheter att "skydda sig" mot institutionerna och dels hans möjligheter att på det politiska planet få nya problem beaktade och därigenom påverka uppsättningen av institutioner. "

SCB om välfärd och välfärdsmätning.

Från omr40z.pdf "SCB: Ungdomars etablering. Generationsklyftan 1980–2003"

1.2 Välfärds-mätning och social rapportering

Sverige har en lång tradition av välfärds-mätningar, som går tillbaka till slutet av 1960-talet (Låginkomstutredningen). Sedan 1974 genomför Statistiska centralbyrån årliga intervjuundersökningar med stora stickprov ur befolkningen. SCB:s undersökningar av levnadsför-hållanden (ULF) mäter individernas och hushållens välfärd med ett stort antal så kallade sociala indikatorer inom ett tiotal levnadsnivå-komponenter.

Sociala indikatorer är direkta mått på individuell välfärd. Resultaten publiceras i så kallade sociala rapporter. SCB har tidigare publicerat 107 rapporter, med varierande inriktning och omfattning. Föreliggande rapport är en översiktsrapport som sammanfattar välfärdsutvecklingen för ungdomsgenerationen 20-34 år under de senaste 24 åren.

Gemensamt för sociala rapporter är vissa grundläggande strategier. ULFundersökningarnas allmänna inriktning – hur man definierar och beskriver välfärden (eller ofärden) – bygger på ett antal centrala ställningstaganden:

1. *man observerar välfärd på individ- eller hushållsnivå.* Det är en förutsättning för fördelningsanalyser, för bedömningar av kausalsam-band och för socialpolitiska överväganden.

2. *man begränsar sig inte enbart till ekonomiska mått på välfärd såsom inkomster, bidrag, förmögenhet*

3. **ULF omfattar indikatorer inom följande uppsättning av komponenter: utbildning, sysselsättning och arbetstider, arbetsmiljö, inkomster, boendeförhållanden, transporter, fritid, sociala relationer, politiska resurser, trygghet och säkerhet, hälsa och social rörlighet.**

4. ULF beskriver i huvudsak *hur olika människor objektivt sett har det*, och man intresserar sig därför primärt för utfall, såsom människornas faktiska inkomster, bostadsstandard, hälsa etc., till skillnad från verksamhetsstatistik rörande bostadsbyggande, investeringar i sjukvård osv.

5. *Välfärdstatistiken ska kunna fungera som varningsklocka.* Den ska både ge fakta om nuläget och om förändringar.

6. Välfärdstatistiken ska vidare jämföra levnadsförhållanden i olika befolkningsgrupper. Resultaten får därmed karaktären av *systematisk statistik för jämlikhetsdebatten*, för fördelningspolitisk planering och beslut.

7. Mätningarna under ett år avser *samma urval av personer*, vilket gör det möjligt att dels teckna ett välfärdspanorama för samma personer och grupper, dels analysera samband mellan olika typer av välfärdsproblem.

Även om ULF har stor detaljrikedom kan undersökningen inte tillgodose alla intressen på information om vår välfärd. Urvalet bygger på konsensus mellan olika intressenter. Undersökningsprogrammet har därför utformats i samarbete med ett stort antal experter inom forskning, offentlig förvaltning och intresseorganisationer. Programmet följer i praktiken en utpräglad pragmatisk ansats, som är möjlig genom den stora variabelbredden. ULF omfattar ca. 700 variabler (indikatorer och klassificeringsvariabler), vilket tillåter långtgående detaljredovisning. En löpande revision av hela programmet

genomförs vart annat år.

SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)

Sedan 1974 genomför SCB årliga systematiska undersökningar av levnadsförhållanden (ULF). Undersökningarna sker i form av tims-långa personliga intervjuer med slumpmässiga urval ur den vuxna befolkningen 16–84 år, (1974-1979 enbart 16-74 år). Intervjuundersökningarna kompletteras varje år med registeruppgifter rörande inkomster, skatter och transfereringar samt demografiska data.

ULF är inte en standardiserad årlig undersökning utan ett system av sociala undersökningar. Huvuddelen av datainsamlingen (intervju och registerkomplettering) omfattar en uppsättning sociala indikatorer inom var och en av tidigare nämnda välfärdskomponenter. Därutöver förekommer fyra fördjupningsprogram som ingår i undersökningarna under två år och sedan återkommer efter 8 år. Fördjupningsprogrammen är underlag för detaljerade redovisningar på sektorsnivå (komponentnivå).

Intervjuerna genomförs av SCB:s lokala intervjuare. Uppgifterna är skyddade enligt sekretesslagen och genomförs enligt föreskrifter från datainspektionen.

ULF är en kombinerad tvärsnittsundersökning och panelundersökning. Ungefär halva urvalet intervjuas vart åttonde år.

Stickprovsstorleken har under senare år varit ca 6000 intervjuer per år. Bortfallet i undersökningen är cirka 20 procent.

I denna rapport redovisar vi levnadsförhållanden efter *ålder i femårs-klasser* från 20 till 84 år. Genom att lägga samma fyra års datainsamling (t.ex. från år 2000 t.o.m. 2003) byggs relativt stora

stickprov upp. Stickprovsstorleken för femårsgrupperna i en sådan period är cirka 2000 personer.

SCB:s system för social rapportering

Publikationsserien Levnadsförhållanden bildar ett system för social rapportering i bemärkelsen att den ger både översiktlig och detaljerad information om hur det är att leva i Sverige. Den sociala rapporteringen berör många av de frågor som är centrala i den politiska debatten. Man kan säga att den är en utvärdering av politiken; den beskriver i siffror vad marknad, stat och kommun, och sociala nätverk har åstadkommit ifråga om välfärd och jämlikhet.

I serien Levnadsförhållanden inom Sveriges officiella statistik (SOS) redovisar SCB systematiska analyser av levnadsförhållanden enligt en långsiktig plan. Rapporteringen omfattar i sin helhet tre typer av rapporter:

- Sektoriella analyser över levnadsförhållanden inom de olika levnadsnivåkomponenterna (arenorna). Dessa rapporter publiceras i princip vart åttonde år och utnyttjar dels fördjupningsmodulerna under en tvåårsperiod, dels sociala indikatorer insamlade sedan 1975.
- Översikter över utsatta gruppers situation, som utnyttjar flera datainsamlingsår och i första hand bygger på sociala indikatorer. Föreliggande rapport inriktas på levnadsförhållanden i ungdomsgruppen 20-34 år.
- Generella sociala rapporter, som ger en översikt över välfärdsutveckling och fördelning för många befolkningsgrupper. Denna typ av rapporter publiceras med längre mellanrum.

Därutöver förekommer analyser av speciella frågeställningar, ofta såsom särskilda uppdrag. Tidigare rapporter i serien Levnadsförhållanden finns förtecknade i slutet av denna rapport. Rapporterna kan beställas från SCB, Publikationstjänsten, 701 89 Örebro, tfn: 019-17 68 00, fax: 019-17 64 44.

Till serien Levnadsförhållanden hör vidare en teknisk appendixserie. Ytterligare information om undersökningens allmänna uppläggning och kvalitetsarbete finns t.ex. i appendix 15 "Teknisk rapport 1990-93".

Om man vill veta mer om ULFundersökningarna eller beställa egna tabeller kan man ringa 08-5069 40 00, faxa till 08-5069 40 05, eller skriva till SCB, BV/SV, Box 24 300, 104 51 Stockholm.

1.3 Välfärdsregim och välfärdsförsörjning

Detta är några av principerna för uppbyggnaden av det centrala välfärdsstatistiska systemet. Urvalet av komponenter och sociala indikatorer som ingår i mätningarna anknyter i viss mån till de traditionella politikområdena utbildning, arbetsmarknad, ekonomi, bostadsmarknad, fritidssektorn, transportsektorn, vårdsektorn och säkerhetssektorn. Välfärdspolitiken ska tillgodose välfärdsförsörjningen inom dessa sektorer, och välfärdsstatistiken ser man ofta som ett planeringsunderlag för den offentliga sektorns verksamhet, för den offentliga tjänsteproduktionen och transfereringssystemet.

Välfärdsförsörjningen avgörs emellertid i huvudsak utanför den offentliga sektorn. Välfärdspolitiken har snarast en korregerande funktion, vars omfattning har varierat över tid och mellan olika länder. Den har expanderat fram till slutet av 80-talet, men begränsats sedan dess.

Mera allmänt kan man skilja mellan tre övergripande och samverkande välfärdsförsörjningssystem (välfärdsregim), nämligen mark-naden (arbetsmarknaden), offentliga sektorn (eller välfärdsstaten) och sociala nätverk (familjen, vänskretsen). Det är en distinktion som också anknyter till den politiska debatten om välfärdsstatens omfattning och roll. I Sverige har distinktionen mellan de tre försörjningssystemen diskuterats under 80-talet av bl.a. Sten Johansson som skiljer mellan privatlivet, marknaden och politiken, och Hans Zetterberg som skiljer mellan den lilla världen (familjen) och den stora världen (marknaden och offentliga sektorn).

Sett i ett längre tidsperspektiv har marknaden, de sociala nätverkens och offentliga sektorns relativa roll för välfärdsförsörjningen förändrats avsevärt. Förändringarna speglar grundläggande produktionsför-hållanden och ideologiska system. I det gamla bondesamhället som byggde på självhushåll spelade marknaden och offentliga sektorn en marginell roll. Industrialismen förde ut befolkningen i lönearbete, splittrade familjer och bröt upp försörjningsansvaret mellan familje-medlemmarna.

Efter marknadens expansion kom välfärdsstatens framväxt. I kommu-nismens vision minskar marknadens betydelse och övergår till plan-ekonomi. I blandekonomin Sverige dominerade istället tanken att den offentliga sektorn endast skulle kontrollera och komplettera mark-naden. Den skulle garantera jämlikhet och välfärd till alla genom reglering, offentliga tjänster och omfördelning via beskattning och transfereringar. På 1990-talet sker en restauration av marknadens be-tydelse genom avreglering, privatisering, avgiftshöjningar och be-gränsningar i transfereringssystemen. Balansen mellan marknad och offentlig sektor är fortfarande den centrala politiskt/ ideologiska motsättningen.

Sett i ett internationellt perspektiv skiljer sig Sverige och de övriga nordiska länderna från andra industriländer när det gäller marknadens, familjens och välfärdsstatens inverkan på välfärdsfördelningen. Sverige är även i slutet av 90- talet en utpräglad institutionell välfärds-stat, där välfärdsstaten spelar en större roll (mera omfördelning via transfereringar och skatter) än i de flesta andra EU-länder (Vogel 1997 6 (6 Vogel, Joachim (1997): Living Conditions and Inequality in the European Union. Eurostat: Population and Social Conditions E/1997-3. Luxembourg.), resp. Vogel m. fl. 2003 7 (7 Vogel. J. (2003): European Welfare Production. Institutional Configuration and Distributional Outcome. Social Indicator Research Series vol 18. Kluwer Academic Publishers.)). Samtidigt spelar arbetsmarknaden en väsentligt större roll för välfärdsförsörjningen i Sverige och de andra nordiska länderna, än i andra industriländer. Hög sysselsättning innebär hög självförsörjningsgrad för enskilda personer (egna inkomster, pensionsrättigheter). Det är i sin tur förutsättningen för generösa socialförsäkringar och offentliga tjänster. I Sverige liksom i andra nordiska länder samverkar alltså hög sysselsättning och kollektivt finansierad välfärd (tjänster, bidrag) i en internationellt unik *välfärds*mix, som ger relativt låg fattigdom, marginalisering och ojämlikhet (Vogel m.fl. 2003).

I Norden spelar däremot familjen en mindre roll än i andra länder, en utveckling som finns i de flesta industriländer. I synnerhet i Syd-europa spelar storfamiljen fortfarande en betydelsefull roll och kompenserar för väsentligt lägre sysselsättning och mera begränsade sociala trygghetssystem. Utanför Norden, särskilt i Sydeuropa, är ungdomsarbetslösheten betydligt högre, och samtidigt är offentliga bidrag och tjänster mera begränsade. Det innebär att familjen måste ta ett större ansvar för ungdomsgenerationens välfärdsförsörjning i dessa länder. Kvarboendet i föräldrahushållet är därför extremt högt i dessa länder, liksom äldres flyttning till sina (medelålders) barn. Vidare är andelen gifta (eller sammanboende) högre än i Sverige,

och skilsmässofrekvensen är lägre. Inkomstsvaga grupper, som arbetslösa ungdomar och gamla med svaga pensionsrättigheter är mera inbäddade i familjenät verk; storfamiljen är en etablerad tradition.

Sverige och de nordiska länderna avviker kraftigt från Sydeuropa. Ungdomar flyttar ut i 20-årsåldern, och kvarboendet har inte påverkats mycket av 90- talet massarbetslöshet (Vogel 2001 8 (8 Vogel, J. (2001): European Welfare Regimes and the Transition to Adulthood: A Comparative and Longitudinal Perspective. I "Family Forms and the Young Generation in Europe". Austrian Institute for Family Studies.); Vogel m.fl. 2003). I diagram 1.1 visas utvecklingen i Sverige efter 1980. Statistiken visar att det visserligen finns en viss långsiktig ökning bland kvinnor under 25 år (ökad ungdomsutbildning), men bland män finns en motsvarande minskning av kvarboendet. I den äldre ungdomsgruppen (25-29 år) fortsätter kvarboende-minskning även under 90 talskrissen.

Diagram 1.1 Ungdomar som bor kvar i föräldrahemmet. Procenttal. Källa: ULF 1980-2003 (utelämnas)

1.4 Välfärd som resurser och upplevelser

Välfärdsbegreppet kan konkretiseras närmare i anslutning till de tre försörjningssystemen. Inom marknad, nätverk och offentlig sektor kan man identifiera ett antal *arenor* där det gäller att etablera sig och uppnå goda levnadsförhållanden. På varje arena skapas (förvärvas) *resurser* som kan sättas in på andra arenor. Våra levnadsförhållanden bestäms av ett *resursflöde*, där olika typer av resurser kedjas samman till mönster som innebär anhopning av goda eller dåliga levnads-förhållanden. Det är sådana negativa mönster som välfärdspolitiken vill bryta, och positiva mönster den vill förstärka.

Arenabegreppet kan enklast illustreras inom marknaden, där arbetsmarknaden och varumarknaderna (bostadsmarknaden, livsmedels-

marknaden osv.) bildar fristående arenor. **På arbetsmarknaden sätter man in resurser förvärvade på andra arenor. Ingående resurser är i detta fall utbildning, tidigare yrkeserfarenheter, hälsa och personliga förbindelser (nätverk). Utgående resurser från arbetsmarknaden är arbetsinkomster, som sedan kan sättas in på bostadsmarknaden, livsmedelsmarknaden osv. Andra resurser som skapas på arbetsmarknaden är erfarenheter (yrkesmeriter, färdigheter, livserfarenhet), självkänsla och status som har ännu bredare användningsområden.** Analogt kan man tala om resursförbrukning, t.ex. försämrad hälsa. Förslitning på arbetsmarknaden innebär successiv resursminskning, vilket får konsekvenser både på arbetsmarknaden och på andra arenor (t.ex. genom lägre inkomster, större inkomstbehov, lägre status).

Resursflödet omfattar även de andra försörjningssystemen, nätverk lika väl som offentliga sektorn. Exempelvis är inkomster, förmögenhet och status som man förvärvar på arbetsmarknaden, liksom utbildning man förvärvar i offentliga sektorns utbildningssystem, viktiga även inom nätverk, t.ex. familjen (vid partnerval m.m.), inom grannskap och föreningsliv. Inom offentliga sektorn där egentligen lika behandling ska gälla (eventuellt efter behov), spelar i praktiken utbildning, kunskaper, status, och förbindelser en viss roll såsom resurser. Offentliga sektorns roll är att stärka resurssvaga medborgares ställning på marknaden genom bidrag (resurser som kan sättas in på t.ex. varumarknaden), offentliga tjänster till låg eller ingen kostnad (när marknaden inte kan tillhandha dessa till de priser som kan betalas, eller då det rör sig om exceptionella behov), samt inte minst genom rätts-regler som reglerar maktrelationer mellan arbetsgivare och arbets-tagare, producent och konsument, mellan olika familjemedlemmar osv.

I skandinavisk forskningstradition knyts välfärdsbegreppet oftast till resurser. Man betonar då den instrumentella aspekten: resurserna används för att ge individen goda levnadsförhållanden, som således

undersöks indirekt. Ett av skälen är att resurser är lättare att definiera än behovstillfredsställelse (livskvalitet, livsglädje, lycka). Velfärds-statistiken har dessutom varit starkt inriktad mot samhällsplanering, således mot resurser som kunde stärkas eller begränsas via politiska beslut.

I välfärdsbegreppet bör emellertid även ingå våra upplevelser inom varje arena. SCB:s välfärds-mätningar omfattar visserligen även sådana aspekter, men med begränsning av dels de tekniska möjligheterna, dels p.g.a. utrymmesskäl.

1.5 Etableringsprocessen

Avgränsningen av välfärdsbegreppet, välfärdsinstitutionernas roll och arenaperspektivet bildar den generella ramen för den sociala rapport-teringen: den ska ge deskriptiv information om välfärdsfördelningen i en form som underlättar tolkningar relaterade till välfärdsproduktion via förvärvsarbete, välfärdsstatliga insatser och sociala nätverk. När vi studerar välfärdsförsörjningen i olika åldrar ser vi effekterna av arbetsmarknadens, välfärdsstatens och familjens bidrag, dels i nutid, dels effekter från tidigare perioder.

Vi kan se välfärd som en karriär, som sträcker sig över vår livstid, där vi successivt förvärvar och omsätter resurser till välfärdsutfall. I denna rapport sätter vi fokus på ungdomars etablering i vuxenvärlden. Det är en process som innebär att ungdomsgenerationen successivt tillförs resurser (medborgerliga rättigheter, ungdomsutbildning, arbetsmark-nadsstöd, bostättningsstöd etc.) som ska leda fram till en etablering i vuxenvärlden. Det är en process som sedan länge har förskjutits uppåt i åldrarna. I denna rapport beskriver vi hur levnadsförhållandena vid given levnadsålder har förändrats sedan 1980, i jämförelse med äldre generationer.

Ungdomsgenerationens välfärdsförsörjning har varit ett centralt tema i välfärdsforskningen och återkommer även i SCB:s sociala rapport-tering sedan 30 år. SCB:s rapporter har behandlat *De studerandes ekonomi och levnadsstandard 1976/78* (rapport 29 i serien Levnadsförhållanden), *Arbetslöshetens offer* (rapport 36), *Ung-domars inträde i arbetslivet 1973-1985* (rapport 64), *Vuxnas studiedeltagande 1975-1989* (rapport 69), samt en mer samlad genomlysning i SOU 1994:74 9 (9 Vogel, J., ed. (2004): *Ungdomars välfärd och värderingar*. SOU 1994:74. Rapport till Barn- och ungdomsdelegationen och Generationsutredningen.). Även i övriga rapporter serien Levnadsförhållanden ingår en systematisk bevakning av ungdomars livssituation.

Den gemensamma frågeställningen i dessa rapporter har varit ungdomars välfärdssituation under etableringsfasen från barndom till vuxenliv, i jämförelse med äldre generationers välfärdssituation. Rapporterna har visat successivt ökande generationsskillnader mellan 20- årsåldern, medelåldern och pensionsåldern, och delvis även reala välfärdsminskningar för den yngsta generationen, samtidigt som väl-färdsökningarna för de äldre fortsätter. Etableringsfasen har förlängts och förskjutits uppåt i åldrarna: ungdomsutbildningen blir allt längre, inträdet på arbetsmarknaden kommer senare och inkomsterna kom-mer senare.

Den växande generationsklyftan är ett återkommande tema i den svenska debatten. Konkurrensen om arbete och offentliga resurser med äldre generationer initierade redan på 80-talet en debatt kring *generationskontraktet* mellan generationerna. Arbetsmarknadskrisen på 90- talet skärpte sedan generationsklyftan mellan unga och äldre generationer. Ungdomar drabbades av en svårartad och långvarig stör-ning i etableringsprocessen som fortfarande pågår. Klyftorna fördju-pades av massarbetslösheten och reala inkomstminskningar bland unga. I debatten varnades för en upplösning av generationskontraktet och ett framtida generationskrig.

Ansvar för ungdomsgenerationens integration i vuxensamhället berör de flesta politikområden. Två offentliga utredningar har under de senaste 10 åren behandlat behovet av en särskild ungdomspolitik. EU-kommissionen pekar ut integrationen av ungdomsgenerationen som en huvudfråga i sin nya grönbok om *Befolkningsförändringar och nya solidariska band mellan generationerna*.

Etableringsprocessen innebär en övergång från försörjning via nätverk (dvs föräldrar), resp via offentliga sektorn (studiebidrag, sysselsättningsstöd mm) till självständighet inom alla arenor, dvs tryggad sysselsättning, säker inkomst, egen bostad, egen familj, deltagande i den representativa demokratin, eget socialt nätverk etc. Steget från barn till självständig vuxen, från ekonomiskt beroende till oberoende kan vara kort, när alla övergångar kan ske under en relativt kort tidsrymd, eller utdragen när det finns antingen strukturella hinder (såsom höga utbildningskrav, svag efterfrågan på arbetskraft, bostadsbrist), eller svagt samhällsstöd för ungdomars etablering under sådana förutsättningar.

Ungdomsgenerationen har tidvis och i växande utsträckning ställts inför alla dessa problem. Statistiken visar sedan länge att ungdomsutbildningen har förlängts successivt (se diagram 1.2), vilket i sin tur är en konsekvens av ökande utbildningskrav från arbetsmarknaden: längre utbildning är en förutsättning för ökad produktivitet. Vidare har ungdomarnas arbetsmarknad utvecklats negativt i vissa avseenden: de har mött ökad konkurrens från kvinnor (snabb sysselsättningsökning) och den etablerade arbetskraften (LAS innebär högre anställnings-trygghet för äldre arbetskraft). Konsekvenserna syns i form av trend-mässigt ökande ungdomsarbetslöshet, jämfört med utvecklingen för den etablerade arbetskraften, som man i statistiken kan följa tillbaka till 60-talet. Bostadsmarknaden har periodvis präglats av svårartad bostadsbrist, i synnerhet när det gäller hyresbostäder. Hyrorna har tidvis stigit mera än konsumentpriserna, vilket särskilt drabbar ungdomar som

ska etablera sig på bostadsmarknaden.

Diagram 1.2 Utvecklingen av ungdomsutbildningen . Procenttal.
Källa: ULF 1980-2003 (Utelämnas)

I SOU 1994:83 diskuterades framtidsperspektiven för ungdomars välfärdsutveckling:

- **Etableringsprocessen kommer att bli långsammare** och utsträckas över en längre tidsperiod. Allt flera ungdomar kommer att befinna sig i en mellanställning, där man t.ex. bor kvar hos föräldrarna, eller drar sig fram med tillfälliga arbeten varvat med utbildning, fastnar i långtidsarbetslöshet, väntar med familjebildning och barna-födande, lånar till uppehälle och studier osv.
- **Etableringsprocessen kommer att avslutas senare.**
- **Fördelningen av välfärd inom ungdomsgruppen kommer att öka.** Några kommer tidigt ut i vuxenlivet i samtliga avseenden, andra gör det sent i 20-årsåldern.
- **Flera ungdomar befinner sig i en mellanställning** vid varje tidpunkt. Gemensamma erfarenheter och värderingar kan omfattas av allt flera och av allt äldre ungdomar. De kan formeras till generations-motsättningar och politisk artikulering.
- Sett i ett längre tidsperspektiv är det dessutom **en allt mera kvalificerad och "vuxen" population** som befinner sig i allt längre etableringsfas. Den är större och genomsnittligt äldre, den är mera utbildad och välinformerad än jämnåriga för några decennier sedan, och den har genom lägre rösträttsålder också tillerkänts en tidigare vuxenroll.

1.6 Analysprogram

Jämförelser och referenspunkter är ett centralt element i empiriska analyser. I den inledande texten har vi diskuterat ungdomsgenerationens situation vid olika tidpunkter. Här gäller frågeställningen om ungdomars situation har förbättrats eller försämrats som kollektiv.

Det är givetvis en central frågeställning. Men vi behöver också relatera

ungdomsgruppens välfärdsutveckling till övriga generationers utveckling, dvs. en jämförelse av ungdomar med andra åldersgrupper, och deras välfärdsutveckling under perioden. Har ungdomars situation förändrats i samma riktning och lika mycket som äldre generationers? Har generationsskillnaderna ökat eller minskat?

Välfärdsjämförelser kan vidare genomföras som tvärsnittsjämförelser eller som längdsnittsjämförelser. Vid tvärsnittsjämförelser jämför vi olika grupper (t.ex. olika åldersgrupper) vid olika tidpunkter, dvs. olika stickprov som är i samma levnadsålder vid olika tidpunkter.

Vid längdsnittsjämförelser (eller longitudinella analyser) följer vi samma personer under en tidsperiod och registrerar deras välfärdsutveckling under denna period, och jämför den eventuellt med andra åldersgrupper. I denna rapport begränsar vi oss till att kartlägga utvecklingen med tvärsnittsansats (upprepade tvärsnitt), där vi jämför 80-talets ungdomar med 90-talet och 2000-talets ungdomar. Vi jämför också ungdomars situation med övriga åldersgruppers välfärdsutveckling under hela perioden.

Befolkningens sammansättning av avseende på yngre och äldre, efter yrkesstruktur, familjeförhållanden och region kan variera avsevärt, och dessutom förändras under den period vi studerar. Exempelvis förändras familjestrukturen bland de äldre, genom att mäns medellivslängd ökar medan kvinnors är oförändrad, vilket

leder till större andel män och färre änkor bland pensionärerna. Klasstrukturen förändras mot lägre andel arbetarklass och större andel i det övre tjänstemanna-skiktet. För att renodla ålderseffekten redovisar vi därför alla beräkningar av åldersskillnader med kontroll för kön, klass, familjesituation och region. Dessa beräkningar bygger på regressionsanalys, där sepa-rata skattningar tas ut för finfördelade åldersgrupper (5-årsklasser).

Regressionsanalyserna av generationsskillnader har genomförts för fyra perioder (början av 80-talet, slutet av 80-talet, senare delen av 90-talet, resp. början av 2000-talet). Dessa beräkningar redovisar vi inte i tabellform utan som färgdiagram för att göra resultaten maximalt överskådliga.....

Rapportförteckning

I serien Levnadsförhållanden har följande rapporter utkommit:

- 1 Hälsa och sjukvårdskonsumtion 1974
- 2 Sysselsättning och arbetsplatsförhållanden 1974
- 3 Boendeförhållanden 1974
- 4 Utbildning och studiedeltagande 1974
- 5 Ekonomiska förhållanden 1974
- 6 Levnadsförhållanden – utveckling o nuläge enl. tillgänglig statistik
- 7 Sysselsättning och arbetstider 1975
- 8 Översikt över välfärdens fördelning 1975
- 9 Invandrarnas levnadsförhållanden 1975
- 11 Hälsa och sjukvårdskonsumtion 1975
- 12 Arbetsmiljö 1975
- 13 Boendeförhållanden 1975
- 14 Utbildning, vuxenstudier och förvärvsarbete 1975
- 15 Arbetsförhållanden och sjukfrånvaro
- 16 Låginkomstfamiljerna – vilka de är och hur de lever 1975/76
- 17 Fritidsaktiviteter 1976

- 18 Ensamhet och gemenskap – perspektiv på social förankring 1976
- 19 Regionala levnadsnivåvariationer 1975/76
- 20 Hur jämställda är vi? 1975/77
- 21 Om barns villkor
- 22 Social rapport om ojämlikheten i Sverige
- 23 Våra dagliga resor. Behov och resurser
- 24 Offer för vålds- och egendomsbrott 1978
- 25 Handikappad. Delaktig och jämlik? 1977/78
- 26 Data om invandrare
- 27 Social Report on Inequality in Sweden
- 28 Velfärd för vem?
- 29 De studerandes ekonomi och levnadsstandard 1976/78
- 30 Ekonomisk stagnation – vad har hänt med velfärden? 1975–1981
- 31 Politiska resurser 1978
- 32 Arbetsmiljö 1979
- 33 Perspektiv på velfärden 1982
- 34 Skattereformens fördelningseffekter
- 35 Utbildning och utbildningseffekter
- 36 Arbetslöshetens offer
- 37 Oregelbundna och obekväma arbetstider
- 38 Tema invandare
- 39 Hushållens förmögenheter årsskiftet 1981/82
- 40 Vem utnyttjar den offentliga sektorns tjänster?
- 41 Handikappade
- 42 Ohälsa och sjukvård 1975–1983
- 43 Pensionärer
- 44 Våra dagliga resor. Behov och resurser 1978–1983
- 45 Boende 1975–1983
- 46 Den svenske bonden
- 47 Sysselsättning 1975–1983 (tabellsammanställning)
- 49 Tandhälsa och tandvård
- 50 Det svenska klassamhället 1975–1985
- 51 Ojämlikheten i Sverige 1975–1985
- 52 Socialbidragstagarna 1983–1985
- 53 Perspektiv på velfärden 1987
- 54 Ett decennium av stagnerande realinkomster
- 56 Fritid 1982–1983
- 57 Minskad lönespridning 1968– 1981
- 58 Inequality in Sweden
- 59 Så använder vi tiden
- 60 Jordbrukarnas levnadsförhållanden 1975–1987
- 61 Arbetsmiljö 1986–1987. Preliminära resultat (tabeller)
- 62 Barns levnadsvillkor
- 63 Leva i Västervik
- 64 Ungdomars inträde i arbetslivet 1973–1985
- 65 Sysselsättning, arbetstider, arbetsmiljö 1986–1987
- 66 Offer för vålds- och egendomsbrott 1978–1989
- 67 Vuxnas studiedeltagande 1975– 1989
- 68 Ohälsa och sjukvård 1988-89. Preliminära resultat (tabeller)
- 69 Tema invandrare
- 70 Mer eller mindre arbete? – löntagarnas arbetstidsönskemål
- 71 Familj i förändring
- 72 Sociala relationer 1988-89. Tabeller
- 73 Några medicinska handikappgruppers levnadsförhållanden
- 74 Handikappade 1975 –1989
- 75 Facklig anslutning och aktivitet 1980–1989
- 76 Ohälsa och sjukvård 1980–1989
- 77 Utbildning och uppväxtförhållanden
- 78 Arbetsförhållanden, ohälsa och sjukfrånvaro 1975–1989
- 79 I Tid och Otid. En undersökning om kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91
- 80 Tidsanvändningsundersökningen 1990/91. Tabeller
- 81 Pensionärer 1980–1989
- 82 Våra dagliga resor 1982–1991
- 83 Vilka ungdomar motionerar mer?
- 84 Boende 1975–1991
- 85 Fritid 1976–1991
- 86 Föreningslivet i Sverige – en statistisk belysning
- 87 Barns hälsa 1988–89
- 88 Offer för vålds- och egendomsbrott 1978–1993
- 89 Barn och deras familjer 1992–93

- 90 Politiska resurser och aktiviteter 1978–1994
- 91 Velfärd och ojämlikhet i 20- årsperspektiv 1975–1995
- 92 Sysselsättning, arbetstider och arbetsmiljö 1994-95
- 93 Äldres levnadsförhållanden 1980– 1999
- 94 Tandhälsa och tandvårdsutnyttjande 1975–1999
- 95 Ohälsa och sjukvård 1980–2000
- 96 Integration till svensk välfärd? Om invandrares välfärd på 1990-talet
- 97 Funktionshindrade 1988–1999
- 98 Föreningslivet i Sverige (Välfärd; Socialt kapital; Demokratiskola)
- 99 Tid för vardagsliv
- 100 Velfärd och ofärd på 1990-talet
- 101 Associational life in Sweden (General Welfare, Social Capital, Training in Democracy)
- 102 Politiska resurser och aktiviteter 1992–2001
- 103 Fritid 1976–2002
- 104 Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002
- 105 Bruk och missbruk, vanor och ovanor – Hälsorelaterade levnadsvanor 1980–2002
- 106 Perspektiv på välfärden 2004
- 107 Så bor vi i Sverige. Bostäder, boendemiljö, transporter 1975-2002
- 108 Ungdomars etablering. Generationsklyftan 1980-2003
- 109 Sysselsättning, arbetstider och arbetsmiljö 2002-2003
- 110 Barns villkor

Om ungdomar i SCB-kapitlen 2-9.

Etablering i arbetslivet (kapitel 2)

Vår tids ungdomsgeneration har introducerats till en betydligt kärvare arbetsmarknad än tidigare generationer. Under 90-talet försvann mer än vart tionde arbetstillfälle. Återhämtningen sedan dess har ännu kommit knappt halvvägs.

De som var nya på arbetsmarknaden fick därför mycket lägre sysselsättningsnivå och mycket högre arbetslöshet än jämnåriga unga vuxna hade på 70- och 80-talet. Vid mitten av 90-talet var var femte i åldern 20-24 år *undersysselsatt*, och varannan hade ett *tidsbegränsat arbete*.

Samtidigt har ungdomsutbildningen ökat, men därmed också kompetens och förväntningar på arbetsmarknaden. Nu är det alltså en mer kvalificerad ung arbetskraft som möter en kärv arbetsmarknad präglad av global konkurrens, ökad produktivitet och ökade arbetskrav. Därför

blir också unga vuxnas bedömningar av *arbetsmiljön* mera negativa än på 80-talet. SCB:s undersökningar registrerar fler unga vuxna som rapporterar *fysisk belastning* i sitt arbete, och fler som anser sig ha ett *tempoarbete*, jämfört med såväl unga vuxna på 80-talet, som med äldre på 2000-talet.

Dessutom är det betydligt fler unga vuxna idag som rapporterar en *instrumentell inställning till arbetet* ("man arbetar enbart för lönen") än tidigare ungdomskullar. Ökad andel med instrumentell inställning gäller generellt för alla åldrar under 90-talet, men mest i ungdomsgenerationen.

Ekonomiska resurser (kapitel 3)

I kapitel 3 redovisar vi att inkomstskillnaderna mellan olika generationer har ökat under de senaste 20 åren. Utvecklingen har varierat starkt mellan olika generationer. Resultaten pekar mot ökade generationsklyftor i samtliga indikatorer, men trots detta reala förbättringar i alla åldrar från slutet av 90-talet.

Under etableringsfasen i 20-årsåldern är sysselsättningen väsentligt lägre än i medelåldern, och den har minskat dels genom ökad ungdomsutbildning, och dels genom ökad ungdomsarbetslöshet under början av 90-talet. Under 90-talskrisen har därför *arbetsinkomsterna* minskat i åldern 20-24 år (i reala termer), och i

stort sett legat stilla från mitten av 80-talet till mitten av 90-talet i åldrarna upp till 50 år. Efter återhämtningen i slutet av 90-talet har arbetsinkomsterna ökat i alla åldrar, jämfört med mitten av 90-talet. Inkomstökningen är där-emot betydligt större i medelåldern, och inkomstklyftan till ungdoms-generationen har därför ökat markant.

De *disponibla inkomsterna* (köpkraft i relation till hushållsstorlek) har ökat i alla åldrar sedan mitten av 80-talet och fram till början av 2000-talet. Ökningen är dock minst bland de yngsta och störst i 50-60-årsåldern. Generationsskillnaderna har således ökat även ifråga om disponibla inkomster.

Fattigdomskvoten har ökat bland 20-24- åringar under 90-talet, och sedan minskat något till 2000-talet. Ungdomsfattigdomen är fortfarande betydligt högre än i medelåldern.

I den övre delen av inkomstfördelningen har stora förändringar inträffat. Andel *välbärgade* (som har en disponibel inkomst som mot-svarar minst dubbla socialbidragsnormen) har ökat dramatiskt i medelåldern (45+). Det finns en viss ökning även i ungdoms-generationen.

Akuta problem med hushållsekonomin (betalningsproblem, lån till mat, socialbidrag, obetalda hyror mm) är betydligt vanligare i ungdomsgenerationen. Även här fanns det en kraftig ökning under 90-talskrisen, men sedan en viss minskning fram till 2000-talet.

Materiell standard (kapitel 4)

Befolkningens materiella standard bestäms av deras arbetsinkomster, skatter och bidrag och av försörjningsbördan (barn). Inkomstbehoven varierar under olika faser i vår livscykel, och därmed även konsumtion och materiell standard.

Arbete och inkomster kommer allt senare under etableringsfasen, och det har lett till att generationsklyftorna i levnadsstandard har ökat sedan 80-talet, särskilt under 90-talskrisen och delvis in på 2000-talet. Ungdomsgenerationens levnadsstandard har stagnerat i de flesta avseenden och delvis också minskat, jämfört med tidigare unga vuxna på 80- talet. Parallellt med stagnation eller minskad standard har vi mätt stora standardökningar i medelåldern och i pensionsåldern. Där fick 90-talskrisen endast marginella konsekvenser. I pensionsåldern har ökade pensionsrättigheter ofta gjort det möjligt att fortsätta med den materiella livsstil man hade mitt i livet.

Medan andelen med "*låg levnadsstandard*" (ett index) halverades för pensionärer sedan 80-talet, så ökade andelen bland de yngsta. Medan *semesterresandet* minskade hos unga vuxna ökade det markant hos pensionärerna. *Bilnehav* ökade också kraftigt i åldrarna över 50 år, men minskade under 30-årsåldern.

Vidare minskade *utrymmesstandarden i boendet* i ungdomsgenerationen (under 30 år), men ökade i medelåldern och i pensionsåldern. Likaså minskade *småhusboendet* i yngre år, men ökade över 50 år.

Ökade generationsklyftor har således uppstått på två sätt: dels genom fortsatta standardökningar bland de äldre (50+), dels genom stagnation och reala standardsänkningar hos de yngsta.

Hälsa (kapitel 5)

Orsakerna till folkhälsoförändringar är komplexa, men de avsätter spår i befolkningsgrupper som vi kan följa via hälsomätningar år för år. Förändringar i folkhälsan kan ses som reaktioner på påfrestningar relaterade till sysselsättning och arbetsmiljö, inkomstproblem och materiell levnadsstandard, naturmiljö, sociala relationer, och otrygghet i tillvaron inom dessa områden. Undersökningarna visar ökade välfärdsproblem under 90-talet inom dessa områden (se

arbetslöshet och arbetsmiljö i kapitel 2; resp. ekonomiska resurser i kapitel 3).

Folkhälsan har förändrats i olika riktningar för olika åldersgrupper. Under 90-talet registrerar SCB *hälsoförsämringar* framför allt i de yngre åldrarna. Hälsoproblem uppträder således något tidigare än i början av 80-talet (dvs. vid yngre år).

I de övre åldrarna, särskilt i pensionsåldern är denna tendens inte lika tydlig, och i vissa avseenden kan vi också se förbättrad funktions- och arbetsförmåga. Hälsokillnaderna mellan generationerna har alltså minskat något, på grund av tydliga försämringar i ungdomsgenerationen.

För samtliga hälsoindikatorer ökade sjukligheten mest för ungdomsgenerationen. Det gäller särskilt *psykosomatiska indikatorer* (sömlöshet, trötthet, ångest och oro).

Även *livsstilen* påverkar folkhälsoutvecklingen. Undersökningarna visar att rökning har minskat kraftigt i ungdomsgenerationen, att fler motionerar, men också att övervikt ökar.

SCB:s hälsomätningar innehåller delvis subjektiva element (de base-ras på egenrapporterad sjuklighet), och kan i viss mån också spegla ökade hälsoanspråk, bättre diagnostisering och ökad kunskap om den egna hälsan under de senaste 20 åren.

Sociala kontakter (kapitel 6)

I kapitlet redovisas hur *förutsättningarna* för ensamhet eller gemenskap ser ut – omfattningen av familjekontakter, grannkontakter och kontakter med andra vänner och bekanta. Välfärdsstatistiken kan belysa kvantitet och allsidighet i de sociala relationerna, men saknar kvalitativa mått för upplevelsen av samhörighet eller ensamhet.

De flesta ungdomar flyttar från föräldrahemmet kring 20-årsåldern, i stort sett oförändrat sedan början av 80-talet. *Kvarboendet* har inte påverkats nämnvärt av 90-talets massarbetslöshet. Däremot har *ensamboendet* ökat bland de utflyttade, mest markant i ungdomsåren mellan 20 och 35. Detta tyder på en mer utdragen parbildning – en återspeglning av de sämre ekonomiska villkor och svårigheter att få en egen permanent bostad under 90-talet.

Drygt 50 procent av ungdomarna upprätthåller veckovisa *kontakter med nära anhöriga* (föräldrar, syskon) sedan man lämnat föräldrahemmet. Detta är en markant minskning sedan 80-talet.

Täta *kontakter med grannar* har också minskat påtagligt bland ungdomarna sedan 80-talet.

Däremot har unga vuxna ett mycket frekvent *umgänge med övriga vänner och bekanta* (utanför släkten). Cirka 90 procent av 20–29-åringarna träffar vänner minst varje vecka (studiekamrater; omfattande kontakter i parbildningsåldrarna).

Över 90 procent i åldrarna upp till 35 år har ”*någon nära vän som man kan ta kontakt med och prata med om vad som helst*”. Även här har det skett en positiv utveckling, och i alla åldrar sedan början av 80-talet.

Fritidsaktiviteter (kapitel 7)

I detta kapitel skildras i huvudsak fritidens möjligheter genom t.ex. friluftsliv, idrott och motion, kultur- och nöjesaktiviteter mm.

Flertalet *friluftaktiviteter* har ökat i frekvens (trädgårdsarbete, strövtåg i skog och mark och andra nöjespromenader). Det är främst de äldre som svarat för ökningen. Aktiviteter som kan vara mera ekonomiskt resurskrävande, t.ex. utflykter med fritidsbåtar, har minskat bland ungdomarna.

Frekvent *motion*, *minst två gånger per vecka*, har ökat kraftigt i samtliga åldersgrupper. Bland unga kvinnor är ökningen ca 20 procentenheter sedan början av 80-talet, och unga kvinnor har nu passerat männen och ligger nu kring 50 procent.

Kulturaktiviteter, som besök på teatrar, konserter, bio och bibliotek har ökat sedan början av 80-talet, men mest i de övre årsklasserna. En aktivitet som tappat terräng sedan början av 80-talet är *gudstjänst-besök*. Ungdomarna ligger dock kvar på i stort sett oförändrade nivåer.

Besök på restauranger, pubar och kaféer har ökat mycket kraftigt i alla åldersgrupper. Deltagande i studiecirkel har minskat bland unga vuxna men ökat bland de äldre.

Slutligen visas i kapitlet den explosionsartade utvecklingen när det gäller dator- och Internetanvändning. Den gäller alla åldrar.

Politiska aktiviteter (kapitel 8)

Sett i ett internationellt perspektiv är deltagandet i *intresseorganisationer* (medlemskap, mötesdeltagande) fortfarande omfattande. Redan i 16–24-årsåldern är mer än tre av fyra ungdomar medlemmar i någon förening och över 40 procent säger sig delta aktivt i föreningens verksamhet. Men engagemanget i föreningslivet har minskat kraftigt jämfört med 80-talet. *Medlemsskapen i politiska partier* har halverats sedan 80-talet, från 15 procent till 6 procent 2004. framför allt bland ungdomar. Bland unga män 16–24 år har andelen partimedlemmar minskat med nästan tre fjärdedelar. Samma mätning ser vi en tydlig bild av att återväxten till partierna är i kraftigt avtagande, men att äldre är trofasta högt upp i åldrarna. Det har inträffat en markant förgubbning. Detsamma gäller *politiskt mötesdeltagande*. Även *valdeltagandet* har minskat, från ca. 90 procent kring 1980 till 73 procent år 2002. Även här är minskningen störst bland de yngre.

Vi har också mätt om man ”*själv skulle kunna författa en skrivelse och överklaga ett beslut av en myndighet*”. Det är anmärkningsvärt att ungdomar under 30 år verkar ha tappat kompetens jämfört med 80-talet. Bland äldre åldersgrupper har självförtroendet ökat markant under denna period.

Exponering för kriminalitet m.m. (kapitel 9)

Exponering för våld eller hot (under en ettårsperiod) har ökat sedan 80-talet fram till början av 2000-talet i samtliga åldersgrupper upp till 65-årsåldern. Exponeringen varierar från cirka 14 procent bland de yngsta, 20–24 år, successivt ned till under två procent i pensionärs-åldrarna.

De tydligaste riskgrupperna är unga män på offentliga platser (gator, restauranger, nöjesställen etc.), vilket har en bakgrund i mansrollen, unga och medelålders kvinnor som blir utsatta för våld i den egna eller annans bostad (ofta av nuvarande eller f.d. partners), samt vissa yrkesgrupper (polis, vårdpersonal, busschaufförer etc.).

Oron för att bli utsatt för våld är ett alltmer ökande problem bland unga vuxna och i yngre medelålder. Fortfarande är dock oron för våld mångdubbelt högre hos pensionärerna, dvs. i de grupper som egentligen har minst risk att drabbas.

Yngre tillhör betydligt oftare hushåll som drabbats av stöld eller skadegörelse (35 procent bland 20–30-åringar under en ettårsperiod).

I ett avslutande avsnitt om ”*oroande förhållanden*” som kan påverka människors trygghet visas bl.a. att unga vuxna i betydligt större utsträckning än äldre oroar sig för sin framtida ekonomi och för risken att bli arbetslös. Detta korresponderar mot de resultat vi fann i kapitel 2 rörande ungdomsarbetslöshet, i kapitel 3 rörande unga vuxnas inkomstutveckling och i kapitel 5 rörande psykosomatisk hälsa.

Sven Winnell:

Samhällsplaneringens problem.

Hur ska man kunna förbättra världen?

**Ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.
Kunskaper om verksamheterna och deras samband
för bättre demokrati och bättre framtid i en gemensam värld.**
(Sven Winnells hemsida <http://winnell.com>)

När man ser ut över världen finner man lätt på både nära och långt håll kriser och elände som leder till olycka för många. Människorna försöker alltid lösa sina problem, med deras olika grader av komplexitet, olika rumsliga dimensioner (lokala - nationella - globala), olika tidsperspektiv (kortsiktiga - långsiktiga), mer eller mindre välinformerade om verkligheten som omger dem. Ofta med oförändrade förhållanden som resultat och inte sällan till det sämre.

Några viktiga frågor i samband med mänskliga verksamheter:

- * Hur kan man undvika svåra konflikter mellan grupper av människor och mellan individer?
- * Hur kan man göra det lättare för människor med olika bakgrund och olika yrken att kommunicera?
- * Hur kan man lösa detaljerna utan att förlora de stora sammanhangen ?
- * Hur kan man minska informationsstressen, en ny svensk folksjukdom?
- * Hur kan man bli litet mer förutseende så att man undviker sorgligheterna?
- * Kan man inte planera och styra utvecklingen på ett förnuftigt sätt så att man når lyckligare förhållanden? Det är utgångspunkten .

För att få svar på detta har forskningsarbetet gått efter fyra vägar :

1. Undersökningar och beskrivningar om världen och alla dess problem med tillstånd och förändringar.
2. Konstruktion och beskrivning av ett beskrivningssystem eller ett klassifikationssystem som på ett systematiskt sätt redovisar eller ger en bild av världen och dess problem. I systemet klassificeras problemen in så att de och deras samband kan förstås och så att systemet kan bli ett hjälpmedel för styrningar mot framtiden.
3. Undersökningar och beskrivningar om planeringar som medel att förbättra världen och om beskrivningssystemet-klassifikationssystemet som ett hjälpmedel för planeringar.
4. Förslag om slutsatser och åtgärder som kan förbättra utvecklingen. Några påpekanden och förslag som är särskilt viktiga och av grundläggande betydelse.

Det finns ett behov av att sortera upp all information så att den blir hanterlig och så att man får hjälp att forma framtiden på bra sätt.

En sådan sortering görs i det här redovisade klassifikationssystemet. Systemet är uppbyggt med utgångspunkt från världens största system för klassifikation av dokument, det mer än 100 år gamla amerikanska bibliotekssystemet DC, Dewey Classification, och det på det systemet senare byggda DK, eller som det också heter UDK, Universella Decimalklassifikationen.

Men det uppgjorda klassifikationssystemet är i första hand ett system för klassifikation av mänskliga verksamheter, och är uppgjort med tanke på att utvecklingen i världen huvudsakligen beror av dessa verksamheter.

Systemet har följande avdelningar på högsta nivån:

1. Psykologiska och filosofiska verksamheter.
2. Religiösa verksamheter o d.
3. Politikvetenskaper och politiska verksamheter.
4. Sambandsforskningsverksamheter. Infostruktur.
5. Naturforsknings- och matematikverksamheter.
6. Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
7. Formgivning av fysiska och sociala miljöer.
8. Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.
9. Blandade saklitterära verksamheter. Tidningar. Allmän geografi. Biografi. Allmän historia.

Människornas levnadsvillkor beror av fyra föränderbara faktorer :

Individens kroppsliga förhållanden, dvs individens kroppsliga status och personliga hjälpmedel för de kroppsliga behoven.

Individens psykiska förhållanden, dvs individens olika psykiska tillstånd och aktiviteter, individens inre verklighet.

Individens fysiska miljö - fysiska samhälle. De fysiska miljöerna gäller det fysiska i omgivningarna. De fysiska miljöerna kan gälla:

* De fysiska miljöerna som estetiska objekt med kulturella värden och funktioner.

* De fysiska miljöerna som materiella objekt med ekonomiska värden och teknologiska funktioner.

Individens sociala miljö - sociala samhälle, dvs människornas psykiska samspel, de sociala miljöerna .

Förändringsprocesserna i världen hålls i de mest väsentliga avseendena igång av människornas verksamheter :

Individernas viljor.

Kollektiva viljor. (Politik).

Handlingar för kroppen (ekonomiska- teknologiska handlingar).

Handlingar för psyket (informationshandlingar- kulturella handlingar).

Verksamheterna påverkar varandra i en påverkanskedja utan slut.

Människorna påverkar genom verksamheter i fyra olika roller i livet:

A.Huvudroll: allmän levnadsroll lekmanroll-fritidsroll.

A1: att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.

A2: att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.

B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.

B1: att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.

B2: att sköta arbetsuppgifterna i förvärvsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få uträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Individer och samhällen planerar framtiden.

Planeringar går ut på att finna vad man bör vilja och innehåller fyra planeringsmoment som kan redovisas på många olika sätt alltefter omständigheterna i varje planeringsfall :

Hur var det ? Kunskaper och erfarenheter från det förgångna.

Hur är det ? Riktiga kunskaper om rådande förhållanden.

Hur kan det bli ? Vilka alternativ är möjliga i framtiden ?

Hur bör det bli ? Vilket eller vilka alternativ bör man välja ?

Dessa frågor bör ställas ifråga om alla mänskliga verksamheter.

Man bör utforma svaren på frågorna om hur det bör bli med hänsyn till effekterna, sedda i jämlikhetsperspektiv, på individernas levnadsvillkor, som ges av psykiska och kroppsliga förhållanden och av deras fysiska och sociala miljöer.

Vill man förbättra världen - göra världen till en bättre plats - måste man arbeta på alla de fyra områdena om psykiska och kroppsliga förhållanden och fysiska och sociala miljöer. De fyra områdena påverkar varandra och direkt eller indirekt slutmålet: tillfredsställelse för individen.

Ska man gemensamt kunna åstadkomma en bättre framtid i världen måste man ha gemensamma framtidsvisioner, det kräver gemensamma viljor och gemensamma planeringar. I en demokrati är alla medansvariga för utvecklingen och får försöka bilda sig uppfattningar och ta ställning och försöka påverka verksamheterna inklusive samverkansverksamheterna i lämplig riktning. I en demokrati är det viktigt att alla medborgare är så väl informerade att de kan delta i styrningarna mot framtiden. Det ställer stora krav på informationssystemen.

Resonemangen leder till att man bör göra allt som är möjligt för att till alla genom utbildning och information sprida ut kunskaper om världsförbättringsproblemen, dvs kunskaper om hur det var och är, kan bli och bör bli. För att ha något att sprida ut måste man hålla igång forskningar, utredningar och planeringar. För att hålla ihop allt detta måste man hålla igång även kontinuerliga planeringar om forskning, utredning, utbildning, information och planeringar.

Planeringar bör finnas dels för en mängd ämnesområden-verksamhetsområden, dels för geografiska områden av olika storlekar. För alla planeringar bör finnas flera framtida tidshorisonter. Både tillstånd och framför allt processer bör planeras. Man bör alltså ha planeringar för tillstånd i rummet vid olika tidpunkter och planeringar för processer som fördelar i rummet och förändrar med tiden.

Man bör noga skilja mellan planeringar och beslut. Planeringar är beslutsunderlag. När alla fått alla informationer i planeringsprocesserna ska allas åsikter slussas igenom i hierarkierna till dem som fått makt att besluta, och det är också informationsprocesser som ingår i samhällsplaneringens problem.

Till problemen hör också informationsprocesserna från beslut till det slutliga verkställandet. Samhällsplaneringsprocesserna bildar ett jättelikt informationssystem som rymmer alla informationsflöden. I själva verket är det så att de förekommande informationsprocesserna bildar eller utgör de förekommande planerings- och beslutsprocesserna.

Samhällsplaneringsprocessernas och beslutsprocessernas problem kan ses som en mängd informationsproblem med ca 6 miljarder personers, dvs världsbefolkningens, inre informationsproblem i

psykiska processer och ett yttre informationsproblem med informationsutbyten mellan alla dessa personer. Samhällsplanering innebär bl a konstruktion av förslag till framtider, då det konstruktiva arbetet utförs i de psykiska processerna med hjälp av kunskapsmaterial som tillkommer genom både inre och yttre informationsflöden.

Förändringsprocesserna hålls igång av informationsflöden i och mellan människorna, och därför övergår förändringsproblemen och samhällsplaneringens problem i ett stort problem om produktion och spridning av kunskaper och värderingar, som leder till handlingar som förändrar världen.

Vill man förbättra världen bör man i första hand förbättra individernas inre verkligheter och viljor och förbättra de politiska-demokratiska styrningsprocesserna. Det kan man göra genom åtgärder på planerings-, forsknings-, utrednings-, utbildnings- och informationsområdena.

Arbetet om samhällsplaneringens problem vänder sig till dem som har makten över förändrings- och fördelningsprocesserna på olika nivåer och i synnerhet på de politiska nivåerna. Eftersom Sverige är en demokrati har i princip folket makten. Arbetet vänder sig därför till folket, men då den s k representativa demokratin tillämpas har de förtroendevalda politikerna makten och arbetet vänder sig därför främst till dem.

Men det vänder sig också i hög grad till alla som på ledande sätt på opolitiska nivåer medverkar vid förändring av individernas kroppsliga och psykiska förhållanden och deras fysiska och sociala miljöer, och de finns inom alla delar av systemet. Arbetet vänder sig i hög grad till alla som sysslar med utbildning och information.

De nio verksamhetsområdena har delats upp så att det blir 129 verksamhetsområden:

1-4: 44 områden. 5-6: 41 och 7-9 45 områden. Varje sådant område är vanligen mycket innehållsrikt och kan delas upp i mindre områden, men för förståelsen av det hela är det lämpligt med just de 129 förtecknade områdena.

Verksamheterna är inte i alla områden av samma karaktär. Man kan säga att det i huvudområdena 1-4 i grunden är fråga om tankeverksamheter och registrering av tankeverksamheter o d. Område 5 gäller i grunden naturforskningsverksamheter och 6 teknologisk-ekonomisk användning av naturforskningens rön till kroppslig-materiell nytta. Områden 7-9 kan anses gälla kulturella verksamheter, där man visserligen använder materiella ting, men där huvudsyftet är nytta för psyket, verksamheterna kan beskrivas som informationsverksamheter med olika slags uttrycksmedel.

Den uppgjorda förteckningen över verksamheterna är grundad på mycket långa studier där verksamheterna hämtats från från etablerade system och klassifikationer för näringsgrenar, yrken, utbildningar, forskningar och bibliotekssystemens dokument mm. Utgångspunkten för huvudupplägget är det mer än 100 år gamla bibliotekssystemet DC, som dock i väsentliga avseenden reviderats med hänsyn till de under de många åren inträffade samhällsförändringarna. I några delar stämmer systemet mer med DK och det udda svenska bibliotekssystemet SAB .

I det följande först en sida med en sammanfattning av områdena 1-9.

Sedan två sidor med något utförligare om 1-9 och därefter två sidor med de 129 områdena.

1 Filosofiska och psykologiska verksamheter o d

10 Övergripande samhällkunskap.101 Arkiv. 102 Bibliotek. 103-107

Encyklopedier mm 108 Samhällsguiden od.109 Filosofihistoria od. 11-19 Individens inre verklighet.

2 Religiösa verksamheter. Dogmer . Regler.

3 Politiska vetenskaper och verksamheter.

4 Sambandsforskning. Infostruktur.

5 Naturforskning och matematik.

6 Teknologiska/ekonomiska verksamheter

61 Hälso- o sjukvård 62 Ingenjörsvetenskap 63 Biologisk produktion

641-642Mathållning. 643 Boende. 644 Energi- o hygienförsörjning.

645 Utrustning. 646 Personlig hygien 647 Hushållsekonomi .

648 Tvätt Städning. 649 Hemsjukvård .

651 Kontorsverksamheter Datoranvändning.

6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning. 6525-629 Militärt .

653 Handel. 654 Tele. Internet. 655 Förlag. 656.Transporter

657 Penningverksamheter. 658 Företagsekonomi Arbetskraft .659

Reklam. 66-69 Tillverkning av varor, byggnader och anläggningar.

7 Formgivning av fysiska o sociala miljöer.

70 Allmänt om konst o kultur. 71 Planering av fysiska miljöer.

72 Formgivning av byggnader anläggningar. 73 Museer.

74 Formgivning av föremål. 75-77 Bildkonst. 78 Musik.

7911-7913 Seder o bruk. 7914-7919 Film Radio TV o d.792 Teater od. 793 Sällskapsnöjen. Lek. Hobby. Fritid. 794 Spel. Lotteri. Tips.

7951 Socialtjänst. 7952-7956 Sociala miljöer 7957 Undervisning. Forskning.7958 Sociala miljöer i boendet. 7959 Grupper o d.

796-799 Sport Idrott o d. Motion.

8 Språk. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

9 Saklitterärt. Allmän geografi. Biografi. Allmän historia.

90 Tidningar. Tidskrifter. Journalistik.

91 Allmän geografi. Reseskildring. Lokalhistoria.

92 Biografi. Släkthistoria. Memoarer.

93-99 Allmän historia.

Filosofiska och psykologiska verksamheter o d

10 Övergripande samhällkunskap och övergripande värderingar.
101 Arkiv. 102 Bibliotek. 103-107 Encyklopedier mm
108 Samhällsguiden od.109 Filosofi- idé- och lärdomshistoria.

11-19 Individens inre verklighet. 11 Kunskaper. Erfarenheter.
12 Framtidsvisioner. 13 Känslor. Värderingar. 14 Ideologi.
15 Psyke.16 Logik.17Moral.

2 Religiösa verksamheter. Dogmer . Regler.

3 Politiska vetenskaper och verksamheter.

31 Statistik. Demografi.
32 Statssystem. Demokrati. Val. Folkomröstning.
33 Nationalekonomi. Internationell ekonomi.
34 Lagar. Förordningar. Traktat. Konventioner. Juridik.
35 Demokratiska församlingar.
351 Riksdagen. 352 Kommuner. 353 Regeringen. 354 EU, FN o d.
36-39 Politiska krav

4 Sambandsforskning. Infostruktur.

5 Naturforskning och matematik.

50 Allmän naturkunskap.
51 Matematik.
52 Astronomi. Rymdforskning. 53 Fysik. 54 Kemi.
55 Geologi. Klimat. 56 Paleontologi. Arkeologi.
57 Biologi. Mikrobiologi. Ekologi. Naturgeografi. Utvecklingslära.
58 Botanik. 59 Zoologi.

6 Teknologiska/ekonomiska verksamheter

60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter
61 Hälso- och sjukvård. Räddningstjänst. Veterinärverksamhet. Djurförsök.
62 Ingenjörsvetenskap : Maskiner. El Elektronik. Apparater. Gruvor. Militärt. Byggnader. Väg o vatten. Hygien. Transportmedel.
63 Biologisk produktion. Jordbruk. Skogsbruk. Trädgård. Djurhållning. Jakt. Fiske.
64 Hushållsverksamheter.
641-642 Matlagning. Servering.
643 Boende.
644 Energi- o hygienförsörjning.
645 Utrustning. 646 Personlig hygien
647 Hushållsekonomi Fastighetsförvaltning.
648 Tvätt Städning. 649 Hemsjukvård. Hemvård i allmänhet.

651 Kontorsverksamheter. Datoranvändning.
6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.
6525-629 Militära verksamheter.
653 Handel.
654 Telekommunikationer. Internet.
655 Förlag. Informationsspridning.
656.Transporter. Resebyrå. Lagring.
657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.
658 Företagsekonomi. Arbetskraft. Arbetsförmedling. Arbetarskydd.
659 Marknadsföring. Reklam.

66-68 Tillverkning av varor.
69 Tillverkning – byggande av byggnader och anläggningar.

7 Formgivning av fysiska o sociala miljöer.

70 Allmänt om konst o kultur.

71 Planering av fysiska miljöer.

72 Formgivning av byggnader o anläggningar. Arkitektur

73 Skulptur. Museer. Utställningar.

74 Konsthantverk. Formgivning av bruksföremål.

Industridesign. Inredning.

75-77 Bildkonst. 75 Måleri. 76 Grafiskt .Teckenkonst. 77 Foto.

78 Musik.

79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks.Sport

7911-7913 Seder o bruk. Etnologi. Etnografi. Mode .Livscykeln.

Familjebildning. Takt. Kvinnorörelser. Folketro. Folkminnen.

7914-7919 Film. Radio. TV o d. Offentliga fester o d.

792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.

793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek. Hobby. Fritid.

794 Skicklighets- o turspel. Lotteri. Tips.

795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.

7951 Sociologi. Socialvård. Socialtjänst.

7952-7956 Sociala miljöer i olika fysiska miljöer. Polis

Kriminalvård o d. Integration.

7957 Undervisning. Forskning. Dagis.

7958 Sociala miljöer i boendet.

7959 Sociala miljöer o verksamheter i grupper o d.

796-799 Sport. Idrott o d. Motion.

8 Språk. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

80 Språk. 801 Allmänt. 802 Engelska.

803 Germanska. Tyska. Svenska mm.

804 Franska od. 805 Italienska o d. 806 Spanska. Portugisiska o d.

807 Latin. Grekiska.

808 Slaviska o baltiska.

809 Orientaliska o övriga språk.

81 Litteraturvetenskap.

82-89 Skönlitteratur.

9 Saklitterärt. Allmän geografi. Biografi. Allmän historia.

90 Tidningar. Tidskrifter .Journalistik.

91 Allmän geografi. Reseskildring. Lokalhistoria.

92 Biografi. Släkthistoria. Memoarer.

93-99 Allmän historia.

93 Världshistoria. Forntidshistoria.

94-99 Medeltid o nyare tid.

94 Allmänt o Europa.

95 Asien.

96 Afrika.

97 Nord- o Mellanamerika.

98 Sydamerika.

99 Oceanien. Polarområdena. Rymden.

Klassifikationssystem för verksamheter.

O....1 Psykologiska och filosofiska verksamheter

O....10 Övergripande samhällskunskap. Övergripande värderingar
O....101 Bibliografiska verksamheter. Arkiv.
O....102 Biblioteksverksamheter. Databaser. Internetsökning
O....103 Allmänna encyklopedier. Övergripande värderingar
O....104 Övergripande filosofiska verksamheter om samband
O....105 Övergripande om forskning och planering
O....106 Övergripande om ekonomiska verksamheter
O....107 Övergripande filosofier om utbildning o d.
O....108 Samhällskunskap. Samhällsguiden.
O....109 Ide- filosofi- och lärdoms historia.

O....11/19 Individernas inre verkligheter.
O....11 Individens lager av kunskaper, erfarenheter o d.
O....12 Individens visioner, framtidsvisioner o d.
O....13 Individens känslor, värderingar od. Estetik.
O....14 Individens ideologi / uppfattning om samband o d.
O....15 Individens psykiska mekanismer Psykologi o d.
O....16 Individens logik. Vetenskapsteori o d.
O....17 Individens moral och uppfattningar om moral.
O....18/19 Filosofer, äldre och senare, i öst och väst.

O....2 Religiösa verksamheter o d
O....20 Övergripande religiösa verksamheter o d
O....21 Allmän religionsvetenskap
O....22/28 Kristna religioner
O....29 Icke kristna religioner o d

O....3 Politikvetenskaper. Politiska verksamheter.
O....31 Statistik och demografi
O....32 Statsvetenskap
O....33 Nationalekonomi, internationell ekonomi
O....34 Lagar o förordningar, traktat, juridik

O....35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.
O....351 Sveriges riksdag (och motsvarande utomlands)
O....352 Kommun- och landstingsfullmäktige (och mots.)
O....353 Sveriges regering (och motsvarande utomlands)
O....354 Mellanfolkliga centrala organ (FN, EU o d)

O....36/39 Politiska krav och politiska planeringar:
O....36...om individernas kroppsliga förhållanden.
O....37...om utbildning o d.
O....38...om fysiska miljöer o ekonomiska verks.
O....39...om sociala miljöer, nöjen, sport o d

O....4 Sambandsforskningsverksamheter.
O....40. 41-49. Systemvetenskap. Infostruktur.

O....5 Naturforskning. Matematikverksamheter.
O....50 Allmänt om naturforskning. Naturkunskap
O....51 Matematik
O....52 Astronomi, rymdforskning
O....53 Fysik o d
O....54 Kemi o d
O....55 Geologi, meteorologi, hydrologi o d
O....56 Paleontologi, arkeologi o d
O....57 Biologi, ekologi. Naturgeogr. Utv.lära, ärftlighet
O....58 Botanik.
O....59 Zoologi

O....6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
O....60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter
O....61 Hälso- o sjukvårdsverks., räddning o d. Veterinärverks
O....62 Ingenjörsverksamheter (konstruktion o d)
O....63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske
O....64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.
O....641 Matlagning. 642 Måltider, servering, restauranger.
O....643 Organisation av boende, personalrum o d, hotell.
O....644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d.
O....645 Användning av inventarier o d.

O....646 Personlig hygien o d, klädvård (utom 648 tvätt o d).
O....647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster och utgifter
O....648 Städnings-, rengörings- och tvättverksamheter o d.
O....649 Personvård: barn, hemsjukvård, allm. hushållsarbete.

O....65 Adm, distribution, kommunikation, organisation o d
O....651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning
O....6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.
O....6525-6529 Militära verksamheter
O....653 Handelsverksamheter.
O....654 Telekommunikationsverksamheter.
O....655 Förlagsverksamheter o d.
O....656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.
O....657 Penningverksamheter.Finans Försäkring.Skatter.
O....658 Allm.företagsekonomi,Arbetsförmedling o-marknad
O....659 Marknadsförings- och reklamverksamheter od.

O....66/68 Tillverkning av varor
O....66 Tillverkning av kemivaror o d
O....67 Tillverkning av bearbetningsvaror o d
O....68 Tillverkning av komplexvaror
O....69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar

O....7 Formgivning av fysiska o sociala miljöer.
O....70 Allmänt om konst o kultur.
O....71 Övergripande planering av fysiska miljöer
O....72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur
O....73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning
O....74 Konsthantverk,formgivn.bruksföremål.Inredning
O....75/77 Bildkonst.75 Måleri.76 Grafiskt, 77 Foto
O....78 Musik (konserter o d 792)

O....79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks.Sport
O....7911-7913 Seder och bruk .
O....7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.
O....792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.
O....793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.

O....794 Spel. Skicklighets-och turspel Lotteri. Lotto. Tips

O....795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.
O....7951 Sociologi. Socialvård. Kriminologi.
O....7952/7956 Sociala miljöer o verks. i fysiska miljöer
O....7957 Undervisning o d.
O....7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet
O....7959 Sociala miljöer o verks.i allmänna grupper o d

O....796/799 Sport, idrott o d.

O....8 Språk. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.
O....80 Språk.Språkliga verksamh. 802/809 motsv. 82/89.
O....81 Litteraturvetenskap-historia. 812/819 motsv. 82/89.

O....82/89 Skönlitteratur på olika språk
O....82 Engelsk skönlitteratur o d.
O....83 Tysk, nederländsk, nordisk skönlitt.
O....84 Fransk skönlitteratur o d
O....85 Italiensk skönlitteratur o d
O....86 Spansk och portugisisk skönlitteratur o d
O....87 Grekisk och latinsk skönlitteratur o d
O....88 Slavisk och baltisk skönlitteratur o d
O....89 Skönlitt på orientaliska och övriga språk o d

O....9 Saklitterärt.Allm.geografi, historia.Biogr.
O....90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen
O....91 Allm. geografi, reseskildr.913/919 motsv. 93/99.
O....92 Biografiska verksamheter, släkthistoria o d

O....93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.
O....93 Allmänt om allm. historia. Världs- och forntidshist.
O....94 Medeltidens o nya tidens hist. i allmänhet och i Europa
O....95 Medeltidens o nya tidens historia i Asien.
O....96 Medeltidens o nya tidens historia i Afrika.
O....97 Medeltidens o nya tidens hist i Nord- o Mellanamerika
O....98 Medeltidens o nya tidens historia i Sydamerika
O....99 Medeltiden o nya tiden: Australien. Oceanien. Rymden

Människorna har olika behov av information i de olika rollerna.

Var får man tag på den information man behöver?

Man kan gå till biblioteken och söka i böcker eller köpa böcker i bokhandeln. Man kan läsa i tidningar och tidskrifter, höra radio, se på TV, uppsöka forsknings- och utbildningsanstalter och organisationer osv. Men idag kan man sedan ett tiotal år söka på Internet som nu vuxit så att de flesta svenska betydande organisationer har hemsidor där. Ännu är dock dess hemsidor ofta ofullkomliga.

Med utländska hemsidor kan svenskarna nu på Internet finna miljontals sidor med objektiva fakta och subjektiva åsikter. Om man är skicklig och har tur kan man på Internet hitta svar på många frågor som rör detaljer. Men det är mycket svårt att hitta svar på frågor om hur allting hänger samman och svar på frågor om konsekvenserna av åtgärder som förespråkas på Internet.

Det finns på Internet hjälpmedel med vilka man kan söka sig fram. Det finns många sökanordningar med fasta ämnesindelningar som man kan gå in i, men ämnena tycks vanligen tämligen godtyckligt valda och ordnade. Man kan också i en del fall söka ämnen på ord i bokstavsordning, ödlor klassas då ihop med öron, öglor, Öregrund och annat på Ö, vilket inte ger någon överblick över ämnenas sammanhang.

Informationsfloden är enorm, vilket är ett skäl till uppbyggnaden av klassifikationssystemet för verksamheter. Genom att ha verksamheter som ingångar kan man avsevärt minska antalet ingångar och öka hanterbarheten jämfört med ett system som byggs upp efter ämnen.

Vill man veta något frågar man sig vilka personer eller organisationer som kan veta något och går på det.

I rollen A1 behöver man information så att man klarar det dagliga livet. I den rollen kan man ställas inför problem var man ska köpa varor bäst, hur man lagar bra mat, hur man kan resa bäst, hur man gör för att bota krämpor, vart man vänder sig när man blir sjuk, hur man knypplar, vad aktierna står i, vad de ger på bio och teater, vem som vann fotbollsmatcherna etc etc. I den rollen vet man vad man vill efterfråga och det kan då vara bra med en söktjänst där man bara skriver in t ex "fotbollsmatcher" eller "magont". I ett väl utvecklat nät ska man då få "träffar" som beskriver det man är ute efter.

I rollen B1 gäller det att hitta ett bra jobb man trivs med och man får betalt för så mycket man vill ha. I den rollen måste man välja utbildning om man inte har någon man tycker räcker och då får man söka på utbildningar och lediga jobb.

I rollen B2 gäller det att göra jobbet bra, dvs man måste göra det på bästa sätt och på rätt tid. Vill man använda Internet för den här rollen får man söka på det yrke man valt och se om man kan få några tips om hur man bör göra. Arbetsgivarna bör tala om hur arbetet ska skötas och anställda och specialister och forskare kan komma med förslag till förbättring av arbetsrutinerna.

Rollen A2 är den verkligt svåra rollen : Att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas kroppsliga och

psykiska förhållanden och fysiska och sociala miljöer. Klassifikationssystemet som redovisas här är uppbyggt i första hand med hänsyn till rollen A2, men tillfredsställer automatiskt informationsbehoven i de andra rollerna eftersom man i rollen A2 behöver veta bland annat allt som man behöver veta i de andra rollerna. Det som man ytterligare behöver veta i rollen A2 är hur alla verksamheter påverkar varandra och behöver veta vad man ska sträva mot, dvs veta vilka verksamheter som behövs och hur de bör vara fördelade.

Information för rollen A2 kan man inte få genom att söka på ett enda ord utan man måste orientera sig i hela informationsutbudet. För att inte drunkna i all information måste man ha hjälp att få ordning på frågorna, och den hjälpen får man med det uppgjorda klassifikationssystemet för verksamheter

Informationsstress vår nya folksjukdom.

Under 1900-talet har kommunikationstekniken för varu- och persontransporter och för överföring av meddelanden utvecklats mycket kraftigt. I början av seklet kom bilar, flygmaskiner, radio och rörliga bilder på biografer. Efter andra världskriget har tillkommit TV, kommunikationssatelliter och datorer och faxar som kan kopplas in i världsomspännade kommunikationsnät. Bilder och meddelanden förmedlas med blixstens hastighet. Handel med värdepapper mellan motsatta delar av jordklotet kan ske på några sekunder och varje dag handlas med skyhöga belopp.

Varuhandeln över klotet är mycket betydande. En stor del av svenskarnas elektroniska produkter och kläder kommer från Ostasien, en stor del av våra underhållningsprodukter kommer från USA.

Människorna i världen är inflätade i ett stort nät av samband och byten där alla är beroende av varandra. Några vinner på det som händer i det stora nätet, några förlorar. Konkurrensen mellan människorna och folken leder lätt till konflikter som i värsta fall leder till krig. Det gäller att hålla reda på det som händer så att man kan göra rätt och inte hamnar bland förlorarna.

Det har blivit så mycket att hålla reda på att människor drabbas av informationsstress. Psykologiprofessor Marianne Frankenhaeuser (1925-okt 2005) menar, att informationsstressen är en ny svensk folksjukdom.

I Dagens Nyheter den 22 maj 1995 på sid A14 fanns följande notis från TT om den nya folksjukdomen: ” Har du svårt att koncentrera dig? Känner dig förvirrad? Kanske stänger du av omvärlden en stund för att du inte orkar ta in mer ? Då kan du ha drabbats av den nya folksjukdomen: informationsstress.

- Våldigt stora grupper människor går omkring med känslan av att här händer det en massa saker som de borde ta till sig, men de

måttar inte med, säger Marianne Frankenhaeuser, professor emeritus vid Stockholms universitet. Hela sitt yrkesliv har hon forskat i frågor som rör människor och deras förhållande till stress. Hon ser en ökad klyfta mellan högutbildade och lågutbildade i framtiden.

- När man bombarderas med ett sådant flöde av impulser gäller det att sova och tolka den information man tar emot för att få fram det som är värdefullt, säger hon. Här har de högutbildade ett övertag, eftersom de kan placera in informationen i ett sammanhang där den får mening, och de kan därmed också sortera bort det överflödiga och oväsentliga. Hur yttrar sig informationsstressen ?

- Först tappar man förmågan att koncentrera sig och börjar känna sig förvirrad, man kanske stänger av omvärlden en stund för att man inte orkar ta in mer. Om detta får fortsätta, obearbetat, kommer man ohjälpligt in i nästa stadium, det farliga. När situationen blir övermäktig ger man upp. Då är risken för likgiltighet stor. Man blundar och slår dövörat till istället och slutar engagera sig i omvärlden.

Marianne Frankenhaeuser anser att fördelarna med den nya tekniken är påtagliga, men att problemet ligger i att människan inte villgå med på de biologiska begränsningarna. Inbyggt i nervsystemet finns en gräns för hur mycket information och intryck man kan ta till sig.

Hon menar att det är en illusion att människor skulle fatta klokare beslut ju mer information de får. Upp till en viss gräns stämmer det, men sedan växer inte klokheden utan bara förvirringen. På senare tid har hon sysslat mycket med överstimulans, hur människan reagerar om hon får för många intryck. Enligt Frankenhaeuser fungerar nervsystemet och hjärnan optimalt med lagom mycket stimulans. Både för mycket och för lite stimulans mår man dåligt av.”

Det finns ett behov av att sortera upp all information så att den blir hanterlig. En sådan sortering görs i klassifikationssystemet för verksamheter

Klassifikationssystemet för verksamheter och bibliotekssystemen

Det uppgjorda klassifikationssystemet är ett system för klassifikation av mänskliga verksamheter, och är uppgjort med tanke på att utvecklingen i världen huvudsakligen beror av dessa verksamheter.

Verksamheterna är infogade i ett system med 9 huvudområden betecknade 1-9. Varje sådant område delas upp i 10 delområden, i princip enligt en decimalprincip, så att man erhåller 90 områden betecknade 10-99. Vart och ett av dessa områden delas sedan in i 10 områden så att man får 900 områden 100-999. Därefter kan delas in i områden med 4 siffror 1000-9999, etc.

Fördelningen av verksamheterna på de 9 huvudområdena innebär en mycket grov sortering som bara ger en första överblick. Indelningen på nivån med tre siffror och 900 områden innebär fler områden än man kan hålla i huvudet.

Nivån med 90 områden 10-99 innebär en indelning som på någorlunda fattbart sätt ger en överblick över verksamheterna samtidigt som områdena på det hela taget motsvarar vanligen förekommande områdesindelningar och således inte blir för grov.

En del av områdena 10-99 är dock så omfattande att en längre gående uppdelning måste göras om man vill ha en klarare uppfattning om verksamheterna.

Systemet är uppbyggt med utgångspunkt från världens största system för klassifikation av dokument, det mer än 100 år gamla amerikanska bibliotekssystemet DC, Dewey Classification, och det på det systemet senare byggda DK, eller som det också heter UDK, Universella Decimalklassifikationen.

DC- och DK-systemen har mycket stora likheter, men har också skillnader. De klassificerar med hjälp av siffror ungefär som systemet här. Systemen är uppgjorda för **klassifikation av dokument**, medan systemet här avser **klassifikation av verksamheter**. Det är en väsentlig skillnad, men klassifikationerna i systemet här överens-stämmer i stor utsträckning med klassifikationerna i DC och DK. Vilka skillnaderna är förbigås nu.

I den svenska nationalbibliografin, den officiella förteckningen översvenska dokument, och i svenska forskningsbibliotek och folkbibliotek används i första hand för klassifikation av dokument ett svenskt system, som är mycket udda i jämförelse med system som används i andra länder, SAB:s klassifikationssystem, upprättat 1921 av Sveriges Allmänna Biblioteksförening, senare reviderat.

SAB-systemet klassificerar med hjälp av bokstäver och har huvudområden betecknade med "stora" boksäver A-Ä (versaler). Som indelningsgrund därefter används "små" bokstäver (gemena). Siffror används ibland som tilläggsbeteckningar.

DC, DK och SAB har samma dokument att klassificera och områdena i de olika systemen har ofta samma omfång, men med olika beteckningar. Som exempel kan nämnas, att område 2 i DC och DK gäller religion, medan i SAB religion betecknas C.

Allmänt kan sägas, att DC-och DK-systemen har fördelar framför SAB-systemet, men att en övergång till DC eller DK i svenska nationalbibliografin och i svenska bibliotek inte varit möjlig på grund av att så mycket sedan 1921 är klassificerat enligt SAB.

I systemet för verksamheter har klassifikationerna för dokument så att säga översatts till klassifikationer för verksamheter, tonvikten har lagts vid de verksamheter som dokumenten beskriver eller är resultat av.

Åtta bilder med samband mellan områdena 1-9 mm.

* Schema över påverkans -och förändringdproblem.

Människornas kroppar
Människornas psyken
Fysiska miljöer
Sociala miljöer

* Den fundamentala påverkanskedjan och ett schema med pilar som visar påverkan mellan områdena.

* Schema med politiska och opolitiska planeringar.

* Bild med pilar för påverkan mellan olika områden.

1/2 Individernas inre verklighet (i psyket) sedd som medel.
Vilja och förmåga att förändra.

3/4 Politiska styrningar i den yttre verkligheten (medel).

5/6 Ekonomiska handlingar i den yttre verkligheten (medel till kroppslig nytta).

7/9 Kulturella handlingar i den yttre verkligheten (medel till psykisk nytta).

1/2 Individens inre verklighet (i psyket) sedd som mål.
Upplevelse av tillfredsställelse.

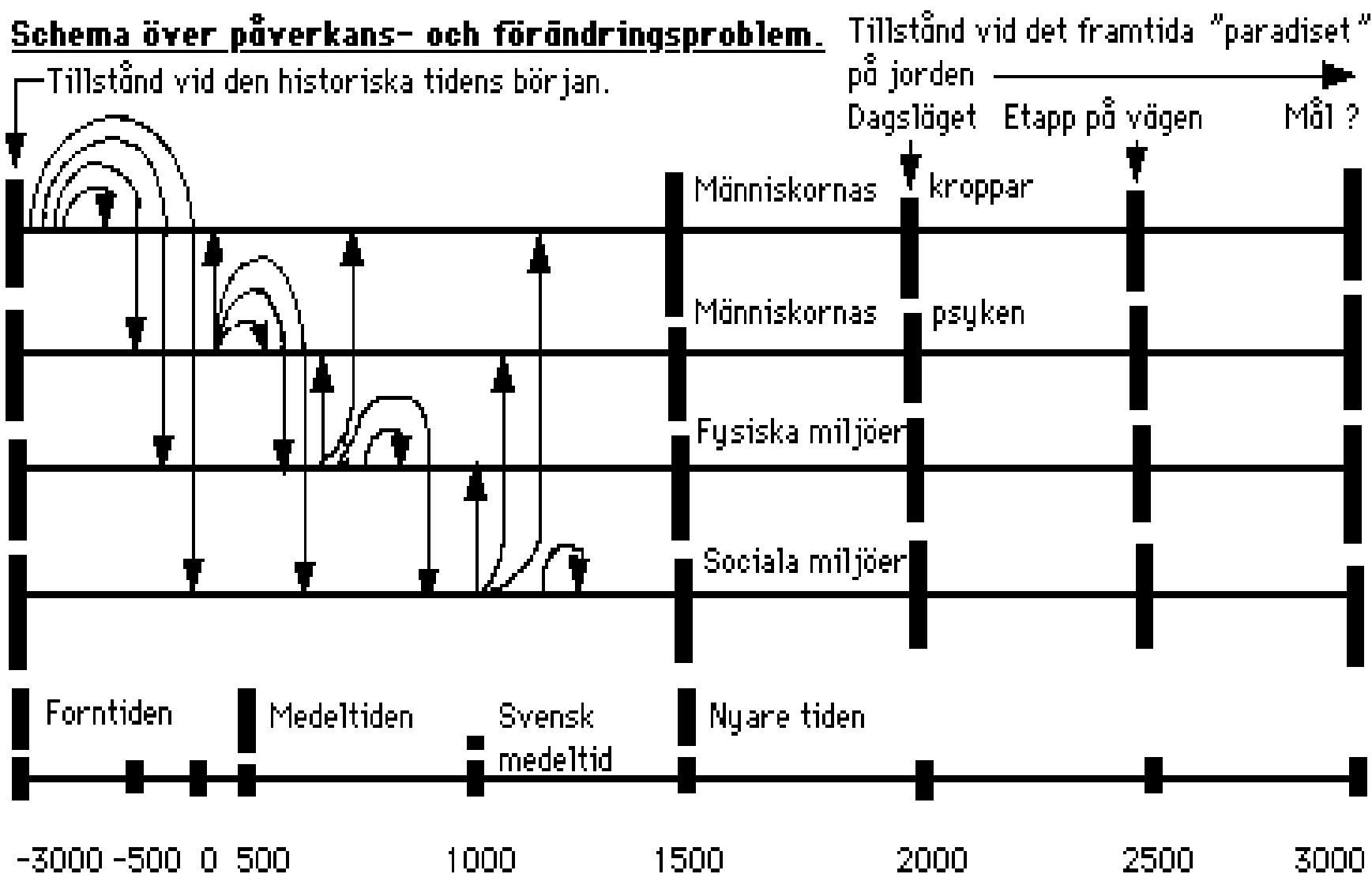
* Omvärldsanalys. Ett schema med alla områden.

* Schema om inre och yttre verkligheter och verksamheter.

* Hjärnan. Inåtgående och utåtgående funktioner.

* Hjärnan. De inre delarna.

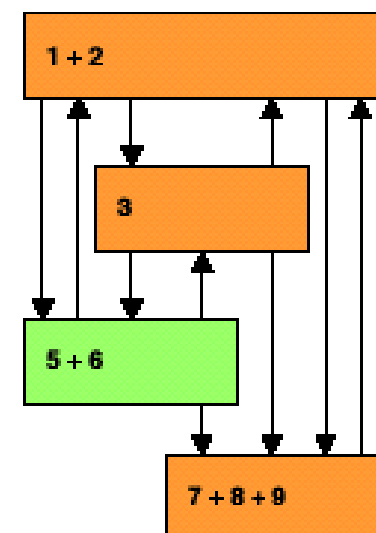
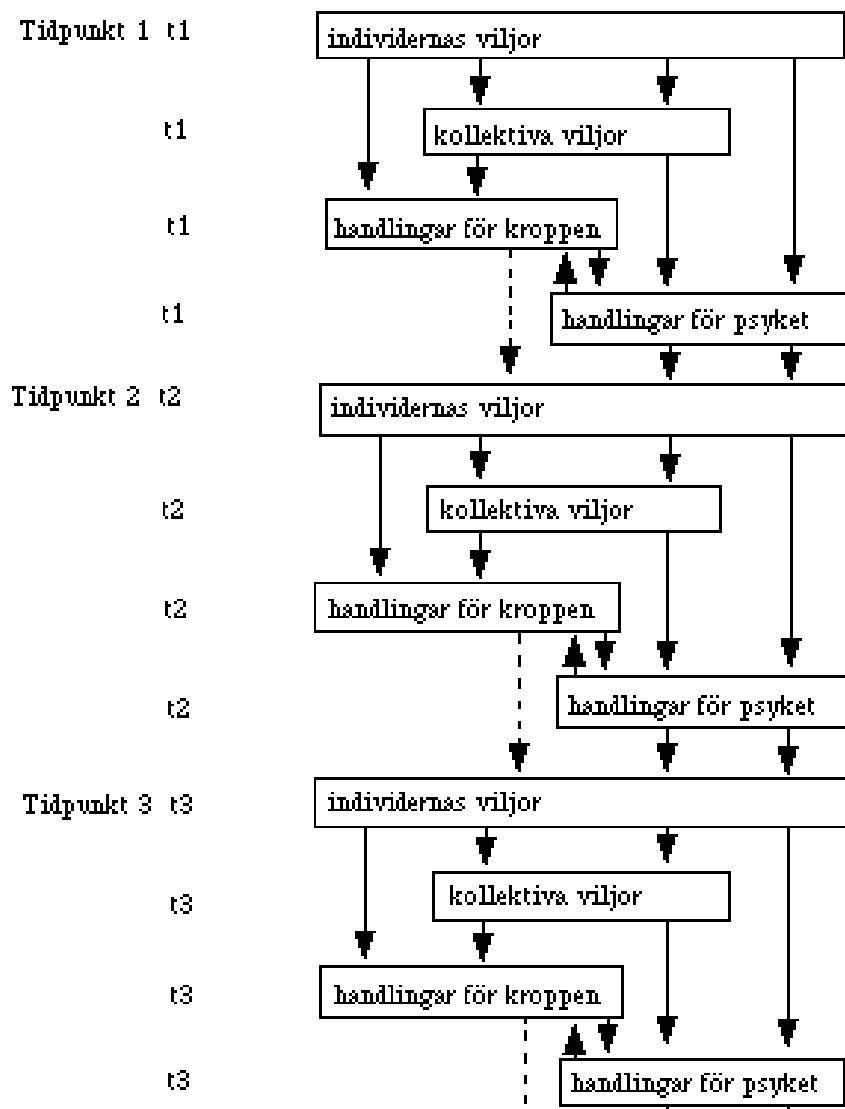
Schema över påverkans- och förändringsproblem.

16 pilar med direkta och indirekta påverkansmöjligheter.

Hur kan och bör människorna påverka utvecklingen, medvetet och omedvetet ?

Den fundamentala påverkanskedjan

1-2 Filosofiska, psykologiska och religiösa verksamheter.

3 Politiska vetenskaper och politiska verksamheter.

5-6 Naturforskning och teknologiska/ekonomiska verksamheter.

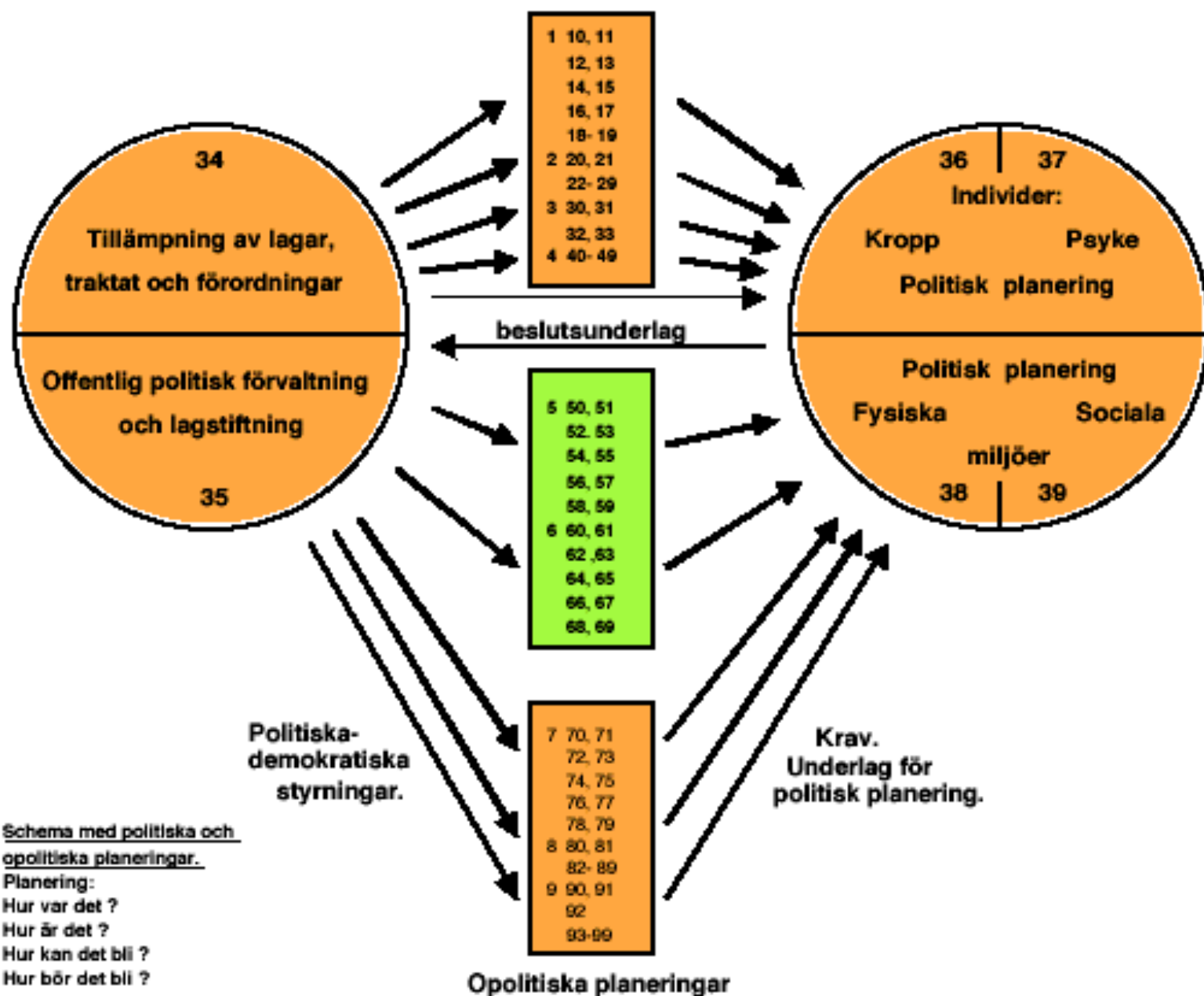
7-9 Kulturella verksamheter.

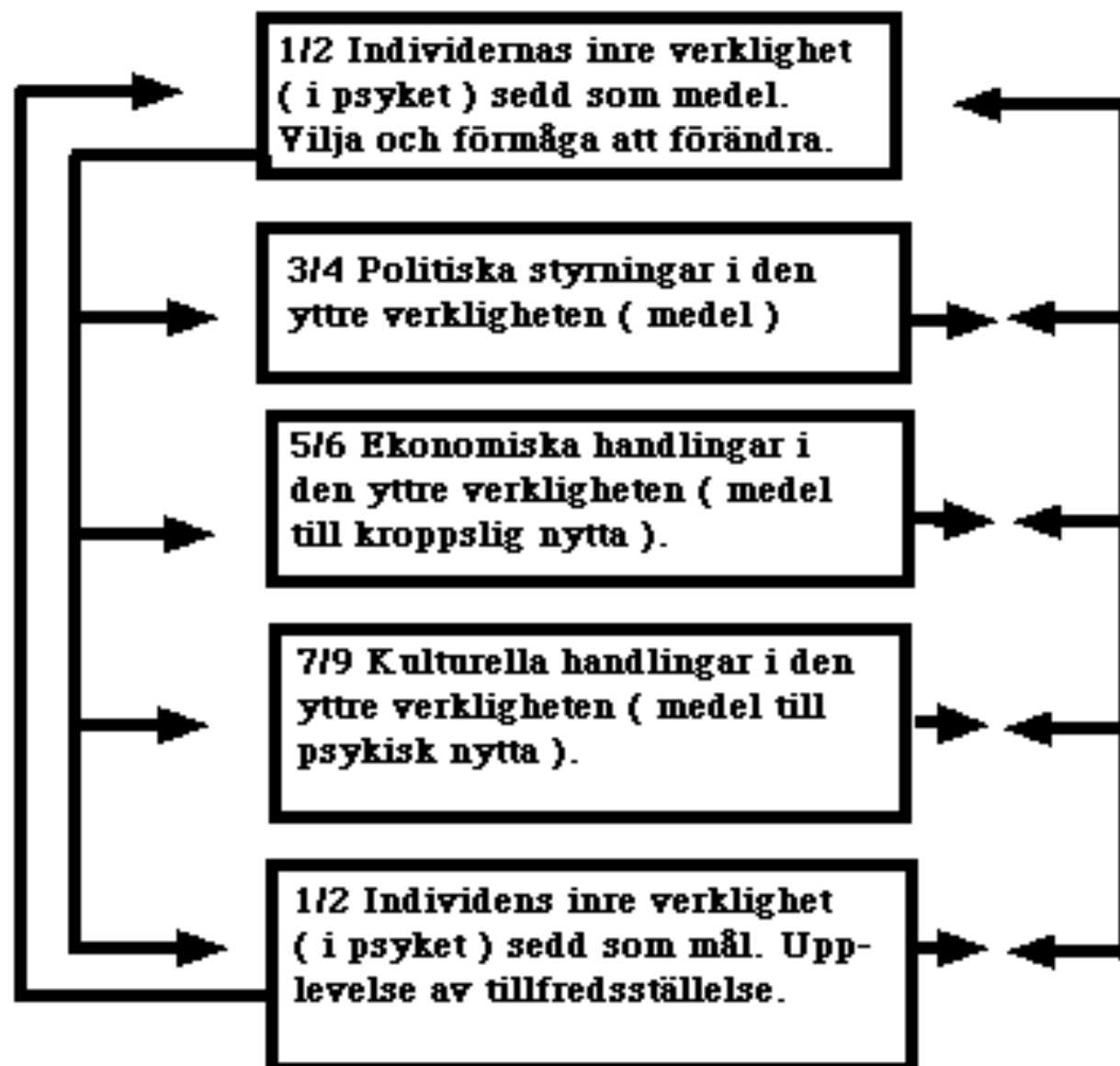
4 Bakgrundens med pilarna: Sambandsforskning på samhällsnivå.

Påverkan enligt pilarna sker direkt eller indirekt.

Se vidare Sven Wimmells hemsida:
<http://w1.861.telia.com/~u86105430/>

020130

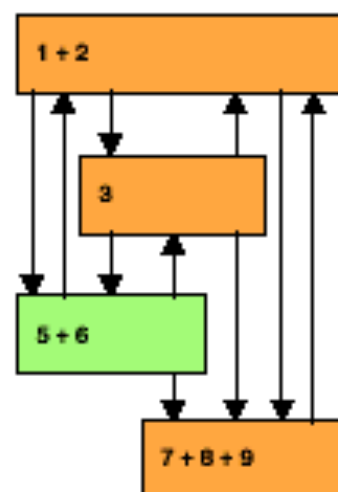

Omvärldsanalys

Alla mänskliga verksamheter kan finnas i följande lista som innehåller verksamheter motsvarande de kortfattade beteckningarna. En person eller ett företag på ett ställe har alla andra verksamheter som omvärld.

Orange övre delen = filosofiska, psykologiska och religiösa verksamheter samt politiska vetenskaper och politiska verksamheter,
Grönt = naturvetenskap och teknologiska / ekonomiska verksamheter,
Orange nedre delen = kulturella verksamheter.

010503 Sven Winnell

4 = bakgrunden med pilarna. Påverkan enligt pilarna sker direkt eller indirekt. Se vidare:

<http://w1.861.telia.com/~u86105430>

10 Samhällets samlade kunskaper och övergripande värderingar. Arkiv. Bibliotek. Filosofi- idé- och lärdoms historia.

11-19 Individens inre verklighet. Kunskaper. Erfarenheter. Framtidsvisioner. Känslor. Värderingar. Ideologi. Psyke. Logik. Moral.

2 Religiösa verksamheter. Dogmer . Regler.

31 Statistik Demografi. 32 Statssystem Demokrati Val Folkomröstning. 33 Nationalekonomi Internationell ekonomi.

34 Lagar Förordningar Traktat Konventioner Juridik.

35 Demokratiska församlingar. 351 Riksdagen. 352 Kommuner. 353 Regeringen. 354 EU, FN o d. 36-39 Politiska krav

4 Sambandsforskning.

50 Allmän naturkunskap. 51 Matematik. 52 Astronomi Rymdforskning. 53 Fysik. 54 Kemi. 55 Geologi Klimat.

56 Paleontologi Arkeologi. 57 Biologi Mikrobiologi Ekologi Naturgeografi Utvecklingslära. 58 Botanik. 59 Zoologi.

61 Hälso- och sjukvård Räddningstjänst Veterinärverksamhet Djurförsk.

62 Ingenjörsvetenskap : Maskiner El Elektronik Apparater Gruvor Militärt Byggnader Våg o vatten Hygien Transportmedel

63 Biologisk produktion Jordbruk Skogsbruk Trädgård Djurhållning Jakt Fiske

64 Hushåll. 641-642 Matlagning. Servering. 643 Boende. 644 Energi- o hygienförsörjning. 645 Utrustning. 646 Personlig hygien

647 Hushållsekonomi Fastighetsförvaltning. 648 Tvätt Städning. 649 Hemsjukvård Hemvård i allmänhet.

651 Kontorsverksamheter Datoranvändning. 6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning. 6525-629 Militära verksamheter.

653 Handel. 654 Telekommunikationer Internet. 655 Förlag Informationspridning. 656.Transporter Resebyrå Lagring.

657 Penningverksamheter Finans Försäkring Skatter. 658 Företagsekonomi Arbetskraft Arbetsförmedling Arbetarskydd.

659 Marknadsföring Reklam. 66-68 Tillverkning av varor. 69 Tillverkning – byggande av byggnader och anläggningar.

70 Allmänt om konst o kultur. 71 Planering av fysiska miljöer. 72 Formgivning av byggnader o anläggningar Arkitektur

73 Skulptur Museer Utställningar. 74 Konsthantverk Formgivning av bruksföremål Industridesign Inredning.

75-77 Bildkonst. 75 Måleri. 76 Grafiskt Teckenkonst. 77 Foto. 78 Musik.

7911-7913 Seder o bruk Etnologi Etnografi Mode Livscykel Familjebildning Takt Kvinnorörelser Folktrö Folkminnen.

7914-7919 Film Radio TV o d Offentliga fester o d. 792 Teater Opera Konserter Revyer Konsidans.

793 Sällskapsnöjen Sällskapsdans Lek Hobby Fritid. 794 Skicklighets- o tusspel Lotteri Tips.

7951 Sociologi Socialvård Socialtjänst. 7952-7956 Sociala miljöer i olika fysiska miljöer Polis Kriminalvård o d Integration.

7957 Undervisning Forskning Dagis. 7958 Sociala miljöer i boendet. 7959 Sociala miljöer o verksamheter i grupper o d.

796-799 Sport Idrott o d Motion.

80 Språk. 801 Allmänt. 802 Engelska. 803 Germanska Tyska Svenska mm 804 Franska o d. 805 Italienska o d.

806 Spanska Portugisiska o d. 807 Latin Grekiska. 808 Slaviska o baltiska. 809 Orientaliska o övriga språk.

81 Litteraturvetenskap. 82-89 Skönlitteratur.

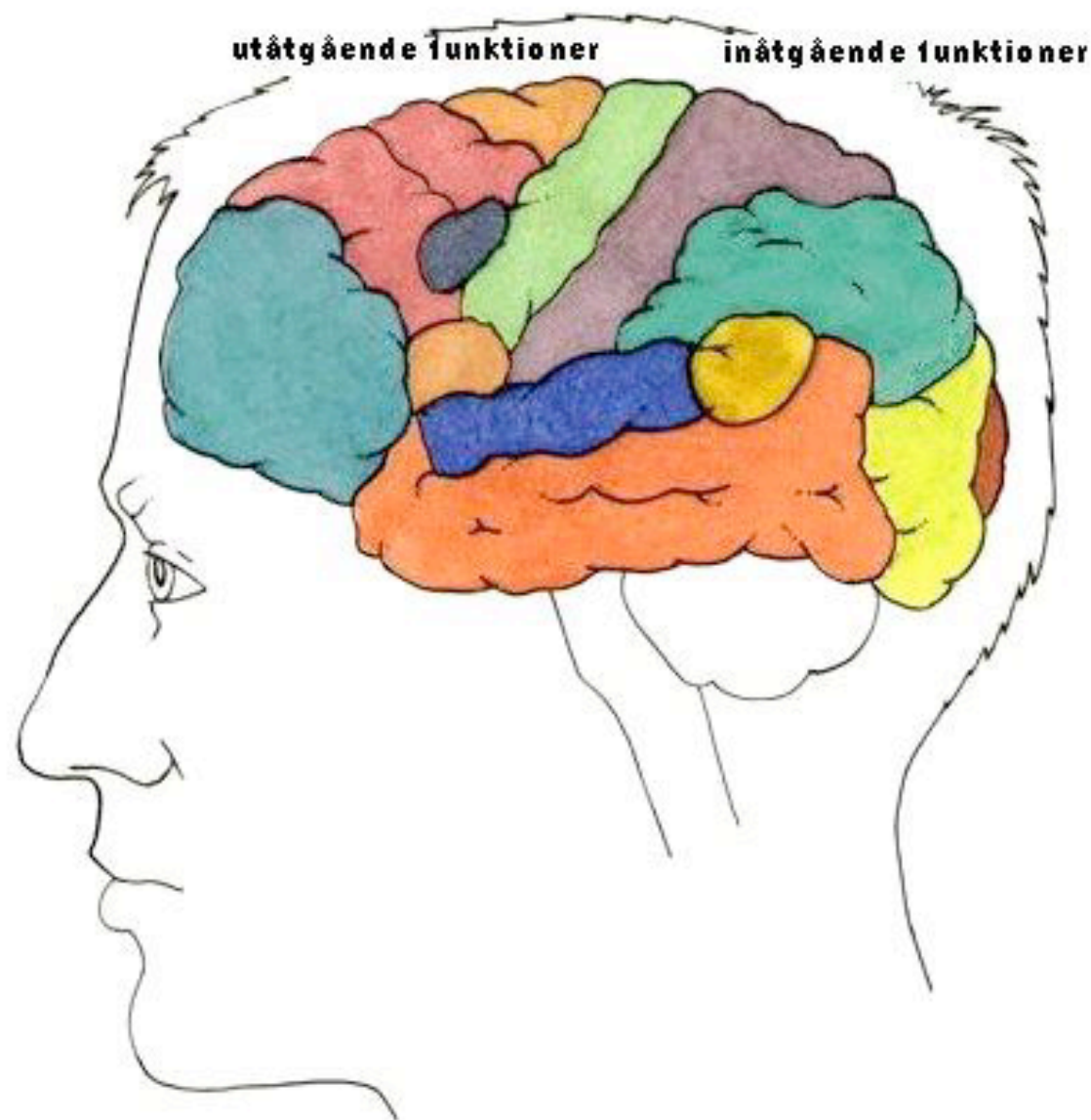
90 Tidningar Tidskrifter Journalistik. 91 Allmän geografi Reseskildring Lokalhistoria. 92 Biografi Släkthistoria Memoarer.

93-99 Allmän historia. 93 Världshistoria Förtidshistoria. 94-99 Medeltid o nyare tid. 94 Allmänt o Europa. 95 Asien.

96 Afrika. 97 Nord- o Mellanamerika. 98 Sydamerika. 99 Oceanien Polarområdena Rymden.

Schema om inre och yttre verkligheter och verksamheter.

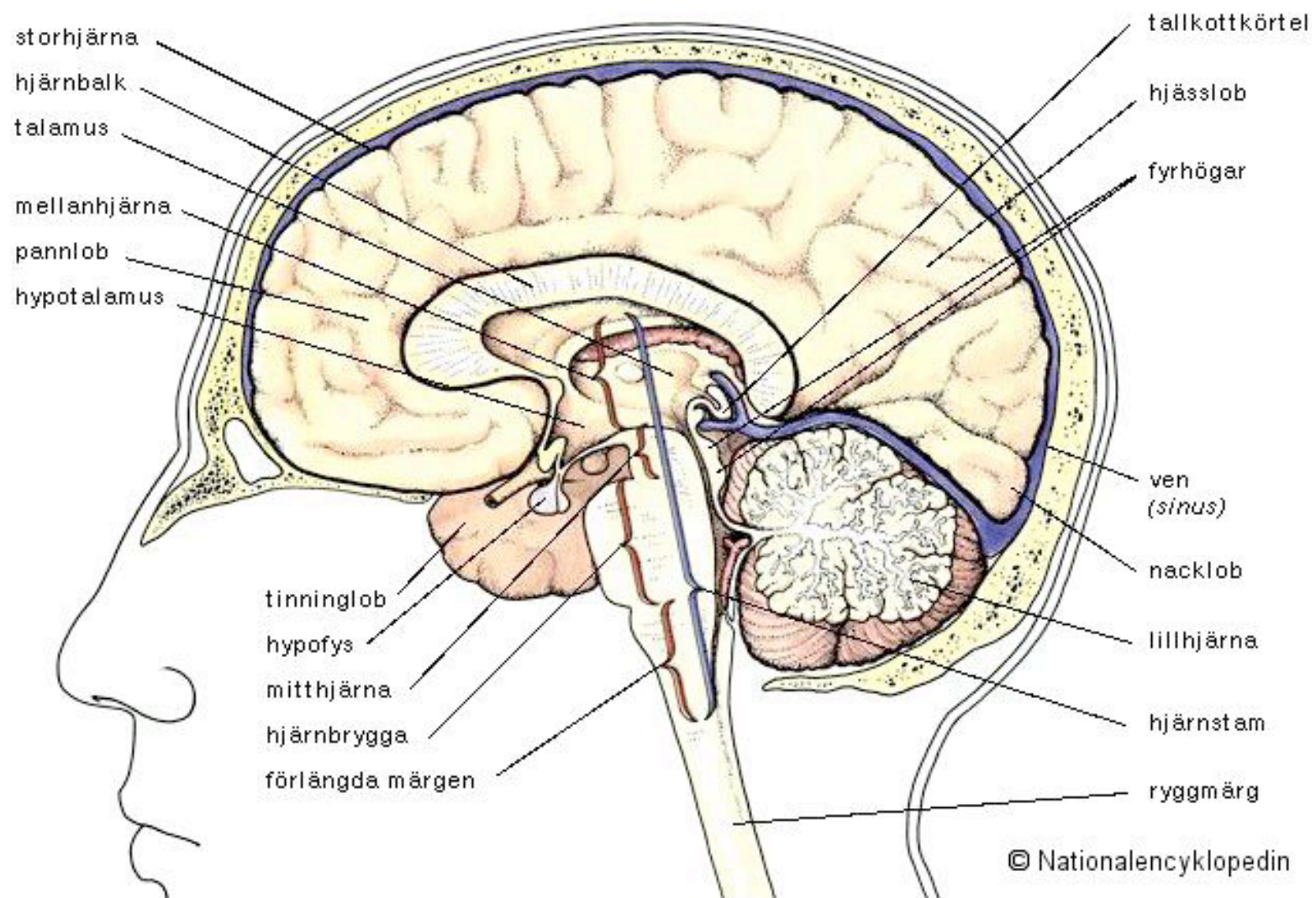

inåtgående funktioner

- hörsel
- talförståelse
- minne
- hudkänsl
- rumsorientering
- bearbetning av synintryck
- syn

utåtgående funktioner

- primära motoriska centra
- sammansatta rörelser
- ögonrörelser
- tal
- socialt beteende, ambitioner, livsmål

Den fundamentala påverkanskedjan.

Det är viktigt att observera den fundamentala påverkanskedjan, där individernas inre verkligheter ger viljor som styr världens utveckling. Viljorna styr de kollektiva politiska viljorna och individernas viljor och de politiska kollektiva viljorna styr tillsammans handlingarna i den yttre verkligheten.

Handlingarna styr dels ekonomiska/teknologiska verksamheter till kroppslig nytta (eller onytta), dels kulturella verksamheter som är informationsverksamheter med olika uttrycksmedel - till psykisk nytta (eller onytta).

De kulturella verksamheterna påverkar individernas inre verkligheter som i sin tur ger upphov till nya viljor, nya kollektiva viljor och nya ekonomiska och kulturella handlingar.

Vill man förbättra världen måste man se till att individernas inre verkligheter blir lämpliga, vilket kan göras bara med hjälp av lämpliga kulturella verksamheter.

Man kan säga att individernas inre verkligheter och viljor idag på det hela taget är olämpliga, hur ska man då kunna åstadkomma lämpliga kulturella verksamheter? Bland de kulturella verksamheterna finns de offentliga utbildningssystemen (grundskola, gymnasium etc) som genom årtal av förändringar i teorin blivit tämligen bra, i Sverige. I världen för övrigt finns många dåliga utbildningssystem eller inga alls.

Men utbildningssystemen är bara en liten del av alla kulturella verksamheter. Verksamheter som påverkar individernas inre verkligheter och viljor finns också i alla andra kulturella verksamheter: i nöjesindustrin, i reklamindustrin, i tidningar, tidskrifter, radio, TV, video etc, i konst- och designvärlden, överallt. Dessa verksamheter översvämmas av informationer och program som visar livsstilar som inte befrämjar uppkomsten av lämpliga inre verkligheter och lämpliga viljor.

Nere på kontinenten ser man spritförsäljning som en kommersiell verksamhet som inte får störas av restriktioner som förhindrar fylleri. I Sverige har man observerat spritkonsumtionens skadlighet och har haft regler som reducerar spritens skadliga verkningar, nu är det efter inträde i EU i stort sett slut med de reduceringarna.

De kollektiva viljorna, dvs politiken, styrs av individernas viljor och politiken blir då också via individernas inre verkligheter på gott och ont beroende av de kulturella verksamheterna.

Nu råder i Sverige förbud mot den proffsboxning, som går ut på att boxarna ska skada varandra, vilket kan ske med obotliga svåra skador som följd. Nu finns förslag om att ta bort förbudet, bl av kommersiella skäl, och om så sker kommer slagsmål i boxningsringen att ge nya olämpliga livsstilsförebilder.

De ekonomiska/teknologiska verksamheterna är beroende av individernas inre verkligheter och viljor och av de kollektiva/politiska viljorna. Det innebär idag fördelning av produktion och konsumtion av varor och tjänster som är mer ojämlig än den behövde vara. Den nvarande fördelningen är resultat av de bilder av livsstilar som de kulturella verksamheterna förmedlar.

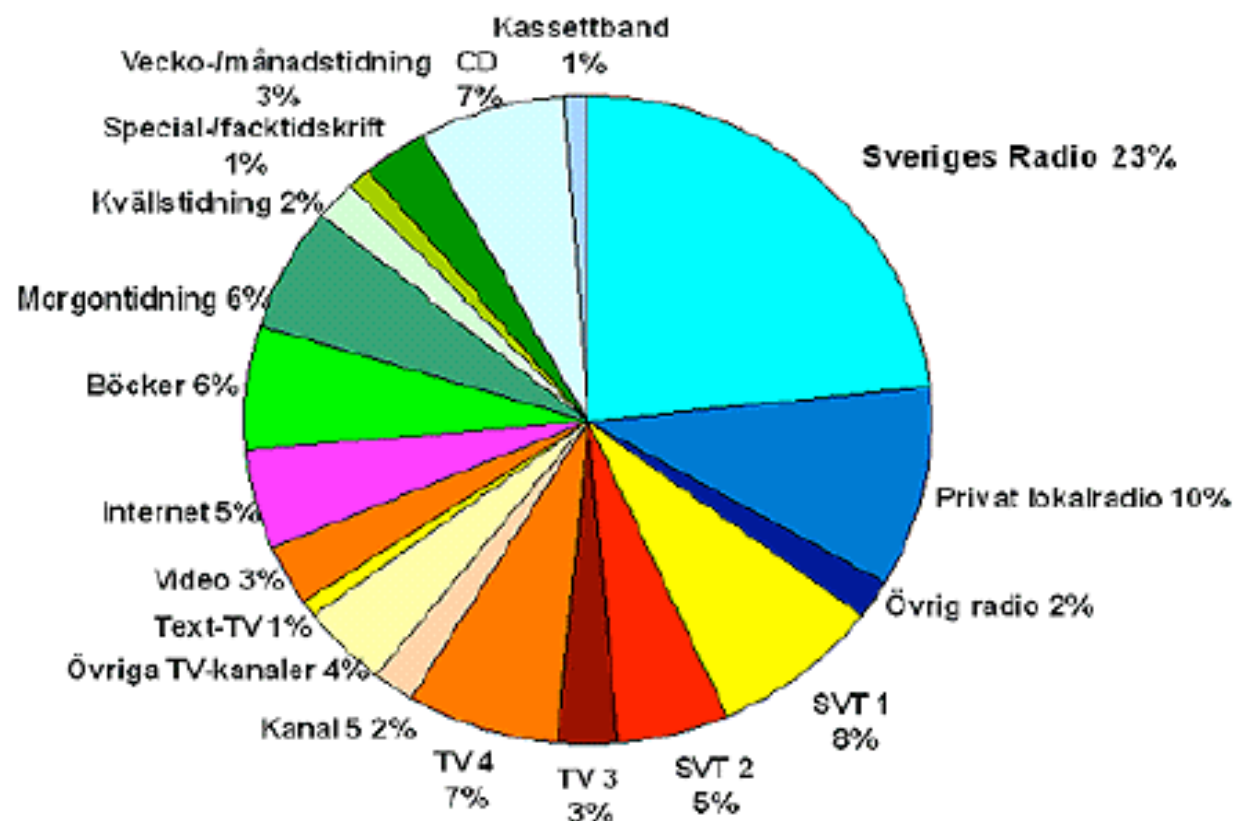
Individernas inre verkligheter och deras viljor, politiken, de ekonomiska verksamheterna och de kulturella verksamheterna bildar alltså fyra stora problemkomplex, som påverkar varandra i ständigt pågående påverkanskedjor.

Komplexen innehåller många skevheter som borde rättas till.

Värderingar.

Vill man rätta till skevheter i de fyra komplexen bör man ha lämpliga värderingar som utgångspunkt. Eftersom hela jordklotet bildar ett enda stort system bör man ha värderingar som gäller överallt. Det som då finns att tillgå är FNs mänskliga rättigheter med komplement som bl a Rio-deklarationen och Agenda 21.

De olika mediernas andel av befolkningens (9-79 år) genomsnittliga mediekonsumtion

Källa: Mediebarometern 2002

Från Sveriges Radios public serviceredovisning 2003

Informations- och kunskapsflöden.

Bilden på föregående sida visar olika mediers andel av befolkningens (9-79 år) genomsnittliga mediekonsumtion, i Sverige:

Sveriges radio. Privat lokalradio. Övrig radio. SVT 1. SVT 2. TV3. TV 4. Kanal 5. Övriga TV-kanaler. Text-TV. Video. Internet. Böcker. Morgontidning. Kvällstidning. Special-/facktidskrift. Vecko-/månads-tidning. CD. Kassetband.

Men människor utsätts för påverkan också från annat:

Samtal i alla möjliga situationer, direktreklam, skyltar och anslag, varuutbud i butiker, skyltfönster, fysiska miljöer med alla deras innehåll av föremål från det minsta till det största, museer, utställningar, nöjeställningar, biografer, bibliotek, föredrag, kurser, samman-komster, fester, lekar, skolor av alla slag.

Det som förmedlas i flödena är fakta och åsikter. Vad bör informationsflödena innehålla ?

Svar: de fakta och värderingar som behövs för rollerna A1, B1, B2 och A2, och det upprepas här.

Och sedan ska var och en åstadkomma ekonomiska och kulturella handlingar på lämpligt sätt som var och en själv bestämmer innanför lagarnas och förordningarnas ramar.

I rollen A1 behöver man information så att man klarar det dagliga livet. I den rollen kan man ställas inför problem var man ska köpa varor bäst, hur man lagar bra mat, hur man kan resa bäst, hur man gör för att bota krämpor, vart man vänder sig när man blir sjuk, hur man knypplar, vad aktierna står i, vad de ger på bio och teater, vem som vann fotbollsmatcherna etc etc. I den rollen vet man vad man vill efterfråga och det kan då vara bra med en söktjänst där man bara skriver in t ex "fotbollsmatcher" eller "magont". I ett väl utvecklat nät ska man då få "träffar" som beskriver det man är ute efter.

I rollen B1 gäller det att hitta ett bra jobb man trivs med och man får betalt för så mycket man vill ha. I den rollen måste man välja utbildning om man inte har någon man tycker räcker och då får man söka på utbildningar och lediga jobb.

I rollen B2 gäller det att göra jobbet bra, dvs man måste göra det på bästa sätt och på rätt tid. Vill man använda Internet för den här rollen får man söka på det yrke man valt och se om man kan få några tips om hur man bör göra. Arbetsgivarna bör tala om hur arbetet ska skötas och anställda och specialister och forskare kan komma med förslag till förbättring av arbetsrutinerna.

Rollen A2 är den verkligt svåra rollen : Att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas kroppsliga och psykiska förhållanden och fysiska och sociala miljöer. Klassifikationssystemet som redovisas här är uppbyggt i första hand med hänsyn till rollen A2, men tillfredsställer automatiskt informations-behoven i de andra rollerna eftersom man i rollen A2 behöver veta bland annat allt som man behöver veta i de andra rollerna. Det som man ytterligare behöver veta i rollen A2 är hur alla verksamheter påverkar varandra och behöver veta vad man ska sträva mot, dvs veta vilka verksamheter som behövs och hur de bör vara fördelade.

Information för rollen A2 kan man inte få genom att söka på ett enda ord utan man måste orientera sig i hela informationsutbudet. För att inte drunkna i all information måste man ha hjälp att få ordning på frågorna, och den hjälpen får man med det uppbyggda klassifikations-systemet för verksamheter.

Räcker SCBs välfärdskomponenter ?

SCB: Ungdomars etablering. Generationsklyftan 1980–2003.

Där anges:

i punkt 1.2:

ULF omfattar indikatorer inom följande uppsättning av komponenter:

utbildning,
sysselsättning och arbetstider,
arbetsmiljö,
inkomster,
boendeförhållanden,
transporter,
fritid,
sociala relationer,
politiska resurser,
trygghet och säkerhet,
hälsa och
social rörlighet.

Om ungdomar i kapitlen 2-9:

Etablering i arbetslivet (kapitel 2)

Ekonomiska resurser (kapitel 3)

Materiell standard (kapitel 4)

Hälsa (kapitel 5)

Sociala kontakter (kapitel 6)

Fritidsaktiviteter (kapitel 7)

Politiska aktiviteter (kapitel 8)

Exponering för kriminalitet m.m. (kapitel 9)

För varje komponent visas diagram för olika delkomponenter med uppgifter för olika åldrar mellan 20 och 84 år och olika perioder mellan 1980 och 2003. Uppgifterna kan gälla absoluta eller procentu-ella tal. Värden finns för män+kvinnor och män och

kvinnor var för sig. Man kan följa utvecklingen mellan 1980 och 2003 och se ökning och minskningar. Beträktaren av diagrammen får själv ha åsikter om det blivit bättre eller sämre.

Utbildning behandlas inte och inte något om kunskaper. När det gäller utbildningar skulle det väl ha gått att visa något om utvecklingen, kanske har man inte tillräcklig statistik, det får man inte veta. När det gäller kunskaper är det naturligtvis svårt att få uppgifter om kunskaper hos folk. Men kunskaper är en väsentlig resurs för individerna och är av fundamental betydelse för möjligheten att nå god välfärd.

I kapitlet om politiska resurser står det:

8.1 Inledning

Att utöva sina medborgerliga rättigheter är ett centralt intresse för alla åldrar, inte minst bland de unga, som efter att ha lämnat föräldra-hemmets (kanske) relativa trygghet, skall stå på egna ben i en yrkes-roll, en familjeroll etc.

I en representativ demokrati kan politiskt inflytande utövas genom deltagande i demokratins institutioner: genom valdeltagande, genom arbete inom politiska partier, och inom intresseorganisationer i vidare bemärkelse. Modellen kräver engagerade och aktiva medborgare som har förmåga att göra sin mening hörd. Det är en roll som måste läras in under uppväxtåren. Fostran till demokrati och kunskapsuppbyggnad är en viktig uppgift för skolan. I vidare mening gäller det ungdomars etablering i medborgarrollen. Den omfattar inte bara aktivitet inom den politiska arenan, utan också inom föreningslivet, och förmågan att tillvarata sina rättigheter individuellt gentemot myndigheter, organisationer och företag. Inom välfärdsforskningen talar man om politiska resurser som en självständig välfärdskomponent.

Kunskaper för deltagande i politiken sägs vara en uppgift för skolan. Men de flesta i åldrarna 20-84 år har lämnat skolan för länge sedan och världen har ändrats många gånger sedan skoltiden. Det menas också att kunskaper man behöver för annat åvilar skolan,

och det gäller samma sak, det uppstår hela tiden vartefter nya kunskaps-behov som skoltiden för länge sedan inte kan klara av.

I kapitlet 7 om fritid står bl a:

7.4 Kulturella aktiviteter

En avgränsning av vad som skall bedömas som kulturella aktiviteter är naturligtvis grannlaga. En, av flera definitioner, beskriver befolk-ningens kulturaktiviteter på fritiden utifrån *utövande och upplevelser av teater, musik, litteratur, konst och hembygdsaktiviteter.*

I vårt urval i denna rapport beskrivs följande aktiviteter:

- Teaterbesök
- Konsertbesök
- Besök på bibliotek
- Bio
- Gudstjänst- eller frikyrkobesök
- Studiecirklar
- Restaurang, pub eller kafé
- Bokläsning
- Spela musikinstrument
- Skriva dagbok, brev eller dikter.

Men man tar inte upp sådant som skulle kunna ge nya kunskaper: lyssna på radio och TV, läsa tidningar och tidskrifter göra annat som kan ge kunskaper, isynnerhet fakta värdefulla för individernas roller A och B.

I kapitel 4 får man veta om tillgång till daglig tidning, men om den läses och hur får man inte veta.

Något om indidernas uppfattningar får man i

Kap 1: Psykosocial arbetsmiljö och Arbetsmotivation

Kap 5.6 Psykosomatiska besvär

Kap 9.3 Oro för att bli utsatt för våld

Kap 9.5 Oroande förhållanden. Oro för familjens ekonomi.

Övriga oroande förhållanden

SCBs diagram är av utrymmeskäl inte med i det följande.

Kapitel 2 – Etablering i arbetslivet

av Joachim Vogel

- Sysselsättning: Heltid och deltid
- Arbetslöshet och undersysselsättning
- Tidsbegränsade arbeten
- Fysisk och psykosocial arbetsmiljö
- Instrumentell inställning till arbetet

2.1 Inledning

Förvärvsarbete är en resurs i vid bemärkelse inom alla arenor, såväl ekonomiskt (inkomster), tidsmässigt (den fria tidens omfattning) och psykosocialt (identitet). Inträdet på arbetsmarknaden är ett av våra största livsprojekt. Det sammanfaller i tiden med andra stora omställ-ningar i livet, t.ex. utflyttning från föräldrahemmet, egen bosättning, parbildning och föräldraskap. Det gäller att erövra ett nytt territorium med nya roller, en ny identitet, och nya möjligheter och upplevelser som man länge väntat och förberett sig för.

Men ofta är den övergången förknippad med stora problem och besvikelser. Under 90-talet etablerades en ny verklighet för ungdoms-generationen av senare och otryggare sysselsättning och inkomster. För många blev inte inträdet på arbetsmarknaden ett självklart avstamp till etableringen av egen bostad, familj, föräldraskap, ekonomiskt obe-roende och normal och materiell levnadsstandard.

Yrkesrollen är central i det svenska samhället. Föreställningen om allas medverkan i produktionen, understödd genom den fulla syssel-sättningens politik och genom kollektiva garantier till inkomsttrygg-het, bygger på att alla tar ansvar för sin egen välfärdsförsörjning ge-nom förvärvsarbete. Ungdomars etableringen på arbetsmarknaden kommer emellertid allt senare.

Under början av 1990-talet inträffade en dramatisk sysselsättnings-minskning. Sysselsättningen föll från 4,5 miljoner

till under 4 miljoner. Mer än en tiondel av sysselsättningen försvann alltså fram till 1996. Därefter följde en viss återhämtning, som nu har kommit knappt halvvägs. En krympande arbetsmarknad innebär starkt minskad nyre-krytering. Därför drabbade sysselsättningskrisen framför allt de som skulle etablera sig på arbetsmarknaden, nämligen ungdomar och in-vandrare.

I SCB:s rapport 106 i serien Levnadsförhållanden Perspektiv på välfärden 2004, kapitel 2, finns en summering av sysselsättnings-utvecklingen sedan 1970, med särskild redovisning för ungdomsgenerationen. Resultaten visar enorma förändringar i åldrarna 19-29 år. Sysselsättningen i ungdomsgenerationen minskade kraftigt (diagram 2.1), och arbetslösheten ökade dramatiskt (diagram 2.2). I detta kapitel tittar vi närmare på de senaste 20 åren, in i och ut ur 90-talskrisen, med den mer analytiska ansatsen som har beskrivits i kapitel 1.....

Psykosocial arbetsmiljö

I detta avsnitt ska vi studera två indikatorer som fångar upp dels *jäkt* dels *tempoarbete* (definierat som arbete som är jäktigt och/eller enformigt), se diagram 2.9.a resp. 2.10.a. Dessa frågor kan anses fånga upp stress i arbetslivet på två nivåer.

För båda indikatorerna ser vi en likartad utveckling mellan 80-tal och nutid. Arbetsmiljön har försämrats även i dessa avseenden, enligt bedömningarna från våra intervjupersoner. Även här ser vi att ungdomsgenerationen har sämre arbetsmiljö än de äldre, och dessutom är

försämringen kraftigare i ungdomsgeneration sedan 80-talet.

Även här är det dock oklart hur man bör tolka den kraftiga försämringen. Tolkningen kan delvis vara att utvecklingen är reell och en effekt av ökade arbetskrav i en tid med ökat produktivitetstryck, eller att vi här ser effekter av ökade anspråk på god arbetsmiljö, som kan bero på att arbetskraften numera har avsevärt högre utbildning. En samverkan av dessa faktorer kan ge relativt stora effekter på upplevelsen av arbetsmiljön.

Arbetsmotivation

Sedan 30 år har SCB:s intervjupersoner fått en fråga där man ställer s.k. *instrumentell inställning till arbetet* mot *arbetets egenvärde*. Intervjupersoner fick välja mellan följande beskrivningar av sitt arbete:

- *Det här arbetet är som alla andra jobb. Man gör sitt, men det enda som betyder något är förtjänsten (s.k. "instrumentellinställning")*
- *Det här jobbet är det något särskilt med. Förutom lönen ger det mig en känsla av personlig tillfredsställelse ("arbetets egenvärde").*

I ett långt tidsperspektiv sedan 1980-talet har andelen med instrumentell inställning varit ganska stabil (ca 18 procent) enligt SCB:s tidsseriestatistik (se SCB:s hemsida). Det är den bild som ges omman bara följer intervjustavaren år för år. Men samtidigt bör också arbetsmiljön ha förändrats, vi vet också att arbetskraftens utbildning och kompetens har ökat, och att yrkesstrukturen har förändrats mot mer kvalificerade arbeten.

När vi beräknar trender med statistisk kontroll för sådana faktorer får vi en annorlunda bild av utvecklingen av instrumentell inställning. Om 2000-talets och 80-talets arbetskraft hade haft samma yrkesstruk-tur/utbildningsnivå, så borde egentligen instrumentell inställning ha minskat avsevärt, såvida inte andra förändringar går i motsatt riktning (dvs. ökade arbetskrav och/eller ökade anspråk). I denna rapport visar vi nu att instrumentell inställning till arbetet istället har ökat (diagram 2.11.a), givet yrke/utbildning, familjesituation, region och kön. Tolkningen av dessa resultat måste därför vila på arbetsmiljöförsämringar, resp. ökad mismatch mellan (försämrade) arbetsmiljö och en mer kvalificerad ung arbetskraft.

I diagram 2.11.a ser vi vidare att ökningen av instrumentell inställning är störst i ungdomsgenerationen. Det är anmärkningsvärt att kvinnor i alla åldrar mindre ofta rapporterar instrumentell inställning än jämnåriga män. Detta gäller särskilt i de övre åldrarna (diagram 2.11.b). En väsentlig förklaring kan vara den större andelen som arbetar inom i "människoyrkena" vård, omsorg och utbildning.

Kapitel 3 – Ekonomiska resurser

av Joachim Vogel

- Arbetsinkomster
- Disponibel hushållsinkomst
- Fattiga
- Välbärgade
- Akuta betalningsproblem

3.1 Inledning

Sociala indikatorer på ekonomiska resurser omfattar fyra typer av mått. Årliga arbetsinkomster ger en bild av de nya resurser som tillförs enskilda personer genom förvärvsarbete, dvs. arbetsmarknadens bidrag till välfärdsförsörjningen. Hushållens disponibla inkomster bildas av summan av hushållsmedlemmarnas arbetsinkomster, kapitalinkomster och sociala transfereringar, minus direkta inkomstskatter, som kan användas för löpande konsumtion och mera långsiktiga investeringar. De disponibla inkomsterna beskriver det samlade bidraget av arbetsmarknad, välfärdsstat och familj till välfärdsförsörjningen (se även diskussionen i kapitel 1).

De årliga disponibla inkomsterna används vidare till att avgränsa hushåll som lever under små omständigheter, eller monetär fattigdom, resp. "välbeställda", dvs. personer som har höga disponibla inkomster långt över livets nödtröskel.

Låga inkomster behöver inte i sig innebära fattigdom, om levnadskostnaderna samtidigt är låga, t.ex. p.g.a. låga bostadskostnader. I detta kapitel redovisar vi därför även upplevda ekonomiska problem, som vi mäter genom ett frågebatteri, som ger en direkt bild av inkomstbrist mot bakgrund av individuella förutsättningar och upplevda behov.

Sammantaget ger dessa indikatorer en relativt enhetlig bild av inkomstskillnader mellan generationerna, och av inkomstutvecklingen för olika åldersgrupper under de senaste 20 åren. Att olika typer av indikatorer ger samma allmänna tendens styrker slutsatserna om

ungdomars inkomstförhållanden.

Ett gott liv omfattar enligt de flesta bedömare hög materiell standard såväl i fråga om inkomster, och därmed ekonomisk handlingsfrihet, som i fråga om materiell konsumtionsnivå och fasta tillgångar såsom bostäder, bilar och andra kapitalvaror. Inkomstmåtten är tekniskt komplexa och inte alltid rättvisande p.g.a. underrapportering, skatte-tekniska dispositioner och för att de faktiska levnadskostnaderna (dvs. inkomstbehoven) kan variera avsevärt vid given inkomst. Indikatorerna på ekonomiska problem har större tyngd, eftersom de ligger närmare de grundläggande behoven av frånvaro av fattigdom och existentiell ekonomisk otrygghet. Å andra sidan ingår där ett subjektivt bedömningsmoment. Enskilda personers anspråksnivå kan påverka svaren, så att personer som har vant sig att leva i små omständigheter underrapporterar, och att personer med höga anspråk överrapporterar. Vid trendanalyser, där huvudsyftet är att följa utvecklingen av gruppers situation kan vi anta att dessa felkällor är någorlunda konstanta. Eftersom intervjutekniken varit oförändrad sedan 70-talet står trendanalyserna på relativt säker grund.

Följande indikatorer redovisas:

- Arbetsinkomst. Här omfattar redovisningen enbart löntagare, exkl. studenter, företagare och jordbrukare.
- Disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, som gäller hela befolkningen 20-84 år.
- Monetär fattigdom, dvs. hushållets inkomst faller under socialbidragsnormen för 1996 (uppräknat till 2003 års penningvärde).
- "Välbeställda", dvs. personer som lever i hushåll med en disponibel inkomst som motsvarar minst 150 resp. minst 200 procent av socialbidragsnormen ("välbeställda I och välbeställda II")
- Personer som under de senaste 12 månaderna har upplevt kris i

hushållsekonomin: intervjupersonen rapporterar att pengarna under det senaste året inte har räckt till antingen mat, hyra eller räkningar,

och att man därför tvingats att låna, begära socialbidrag eller låta bli att betala.

Ekonomiska problem är i första hand en konsekvens av tre grupper av faktorer relaterade till de tre välfärdsförsörjningssystemen arbetsmarknaden, välfärdsstaten och familjen (se kapitel 1). Låga löner och undersysselsättning innebär att grupper med svag ställning på arbetsmarknaden kan hamna i ekonomiska problem. Ekonomiska problem kan också vara effekt av familjesituationen, där yngre hushåll kan ha stor försörjningsbörda (för barn, för arbetslösa anhöriga) och samtidigt omfattande investeringsbehov i samband med bosättning och familjebildning. Vidare kan ensamstående med låga inkomster och utan samboendets stordriftsfördelar hamna i ekonomiska problem. De välfärdsstatliga arrangemangen, som ska utgöra ett skyddsnät vid ekonomiska problem, kan ibland vara otillräckliga för ungdomsgenerationen. Ungdomar har t.ex. sämre skydd vid arbetslöshet än äldre. Vidare kan förändringar i bidragssystemen, minskade transfereringar och offentliga tjänster, och ökande avgifter kan även leda till ekonomiska problem.

Konsekvenserna av förändringarna på arbetsmarknaden och i välfärdssystemen kan avläsas i de årliga siffrorna för andelen som har olika typer av inkomstproblem. Eftersom vi här intresserar oss för generationsskillnader, kommer vi i samtliga kapitel i denna rapport att kontrollera eventuella strukturskillnader i andra socioekonomiska faktorer, såsom socioekonomiska grupper (arbete/tjänstemän), familjesituation och region. Det sker genom regressionsanalys (se vidare kapitel 1 för en teknisk beskrivning).

Kapitel 4 – Materiell standard

av Joachim Vogel

- Materiell levnadsstandard (index)
- Låg levnadsstandard
- Hög levnadsstandard
- Semesterresor
- Bil
- Daglig tidning
- Diskmaskin
- Utrymmesstandard
- Småhusboende

4.1 Inledning

Materiell levnadsstandard behandlas i denna rapport i två kapitel (kapitel 3-4), med hjälp av två typer av indikatorer. Kapitel 3 behandlar inkomstförhållanden och ekonomiska resurser, dvs. de monetära resurser hushållen har till sitt förfogande ett visst år.

Utbytet av inkomsterna efter skatt och transfereringar bestäms framför allt av det stöd och de förpliktelser som familjesituationen innebär i ekonomiskt hänseende. Hushållens samlade disponibla inkomster i relation till hushållens behov försörjningsbörda), och de eventuella stordriftsfördelarna (möjligheter till samutnyttjande av bostäder, bilar, hushållsmaskiner etc. i större hushåll) avgör vilken materiell standard som hushållen kan uppnå.

Vår allmänna levnadsstandard, i termer av de indikatorer vi studerar i detta kapitel, bestäms av tre faktorer, nämligen utvecklingen av *löpande inkomster*, tidigare *ackumulerade tillgångar* (varaktiga kapital-varor), och åldersrelaterade *konsumtionspreferenser och behov*. Vi kommer att se effekter av samtliga faktorer i detta kapitel.

Utvecklingen av ungdomsgenerationens ekonomiska resurser, i jämförelse med äldre generationer avgörs framför allt av arbetsmarknadsutvecklingen. Ökade utbildningskrav och lågkon-

junktur innebär en fördröjning av etableringen på arbetsmarknaden, vilket leder till senare inkomster och en förlängd etableringsfas. Sett i ett längre tidsperspektiv visar statistiken stagnerande eller t.o.m. avtagande disponibla inkomster i åldrarna i åldrarna under 30 år. Det är en utveckling som finns i alla utvecklade länder, och trenden innebär samtidigt ökande generationsklyftor i inkomster och materiell lev-nadsstandard.

Till skillnad från äldre generationer har konjunktursvängningar och ökande utbildningskrav en omedelbar effekt på ungdomsgenerationens materiella standard. Äldre generationers standard har ofta ackumulerats under långa perioder, och ekonomiska kriser får då endast mindre effekter. För ungdomsgenerationen gäller det däremot att bygga upp en självständig ekonomi, att sätta bo och etablera ett vuxet konsumtionsmönster, där praktiskt allt måste nyanskaffas. Under samma fas i livet sker också etableringen av familj och barnafödande. Här kan man tala om en konsumtionskarriär, som äldre generationer redan har passerat. I 20-årsåldern får därför arbets-marknadssituationen, växande utbildningskrav och försörjningsbörda ett starkt genomslag på levnadsstandarden.

I detta kapitel ska vi titta närmare på den konsumtion som kan köpas för våra ekonomiska resurser, dvs. den materiella levnadsstan-darden, i form av mera varaktiga tillgångar. Urvalet av materiella tillgångar omfattar 7 indikatorer som avser fritids- och transport-utrustning, mediautrustning och bostadsutrustning:

Fritidsutrustning/semester

- Tillgång till bil.
- Tillgång till fritidshus, ”där man kan vara några veckor på semester om man vill”, antingen genom ägande, hyra eller släktingar.
- Semesterresa minst 7 dagar under det senaste året.

Mediautrustning

- Tillgång till daglig tidning
- Bostadsutrustning
- Tillgång till diskmaskin

Bostadsstandard

- Utrymmesstandard
- Småhus
- Hyresrätt och bostadsrätt

En bred uppsättning av sådana indikatorer ger en mera tillförlitlig bild av levnadsstandarden än de (årliga) inkomsterna (se kapitel 3), som dels kan variera starkt mellan år, och dels kan vara underskattade

pga. underrapportering. Volymen av hushållens tillgångar kan ses som uttryck för en mera varaktig inkomststandard. Tillgången till de flesta kapitalvarorna är inte känslig för tillfälliga inkomstsvackor (t.ex. konjunkturerffekter). Det gäller däremot inte vissa av indikatorerna där besparingar kan vara mera omedelbara reaktioner vid inkomstproblem

(det gäller t.ex. semesterresor, nöjen och mediekonsumtion).

Även i detta kapitel använder vi oss av multivariata analyser av utvecklingen i olika åldrar, där vi eliminerar strukturförändringar i kön, yrke (samhällsklass), familjesituation och region (se vidare kapitel 1).

Kapitel 5 – Hälsa

av Joachim Vogel

- egen bedömning av det allmänna hälsotillståndet
- förekomst av någon långvarig sjukdom
- långvarig sjukdom med svåra besvär
- långvarig sjukdom som i hög grad påverkar arbetsförmågan
- brister i det psykiska välbefinnandet: sömnbesvär, trötthet, ängslan, oro eller ångest
- vårdkonsumtion: tandläkarbesök
- Levnadsvanor: rökning, motion, övervikt

5.1 Inledning

God hälsa har ett egenvärde i form av välbefinnande och frånvaro av plågor. God hälsa är samtidigt en grundläggande resurs på andra livsområden. Sjuklighet, plågor, bristande funktionsförmåga och rörlighet begränsar våra möjligheter inom andra arenor. Möjligheterna att arbeta minskar och våra levnadskostnader ökar vilket inverkar på vår levnadsstandard. Fritidsaktiviteterna begränsas av hälsobrister, liksom kontakter med andra människor.

Dessa två aspekter på hälsa, dvs. hälsa som välfärd och hälsa som resurs, är grundläggande för såväl gamla som unga. Biologiskt åldrande och sjuklighet är gemensamt för oss alla. De flesta som lever ett normalt liv passerar sjukdomsperioder under sitt liv, som ibland är övergående, men som i högre ålder blir permanenta och allt allvarigare. Den centrala frågeställningen i detta kapitel gäller:

- *hur tidigt i livet övergångarna till sjuklighet sker, samt*
- *hur sjukligheten vid olika levnadsålder har utvecklats över tid sedan*

1980.

Förändringar i folkhälsan kan ses som reaktioner på påfrestningar vi utsätts för i arbetet, naturmiljöns utveckling, sociala relationer, den materiella levnadsstandarden, och otryggheten i tillvaron inom

dessa områden. Även livsstilen (kost, motion, övervikt, rökning, alkohol etc.) påverkar folkhälsan. Orsakerna till folkhälsoförändringar är komplexa, men de avsätter spår i befolkningsgrupper som vi kan följa genom hälsomätningar år för år.

I kapitel 2 såg vi att arbetskraften i sin helhet, och ungdomar i synnerhet, rapporterar ökande problem med fysisk belastning, jäktigt arbete, tempoarbete, och dessutom en ökande instrumentell inställning

till arbete. Detta ser vi inte lika tydligt när vi beräknar enkla trender över långa tidsrymder, eftersom trenden maskeras av strukturförändringar mot mer kvalificerade arbeten. Om vi däremot kontrollerar tidsserierna för ålder, yrkesgrupp, familj och bostadsort, och därmed minskar effekten av strukturomvandlingen framträder en tydligare bild av ökande arbetsmiljöproblem och arbetskrav. Ökade arbetskrav på 90-talet bör även få konsekvenser för folkhälsan, och då isynnerhet stressrelaterade psykosomatiska problem.

Redovisningen av sjuklighetens utveckling bygger på personliga intervjuer i ULF, där personer i alla åldrar tillfrågats om sin hälsa. Genom att jämföra ungdomsgruppen (20-34 år) med äldre kan vi se hur ungdomars *relativa hälsosituation* har förändrats sedan 1980.

I detta kapitel visar vi några övergripande indikatorer ur ULF-undersökningarna:

- egen bedömning av det allmänna hälsotillståndet,
- förekomst av någon långvarig sjukdom
- långvarig sjukdom med svåra besvär
- långvarig sjukdom som i hög grad påverkar arbetsförmågan
- brister i det psykiska välbefinnandet såsom sömnbesvär, trötthet samt besvär av ängslan, oro eller ångest
- vårdkonsumtion: tandläkarbesök
- rökning
- motion
- övervikt

Vidare visas tre kompletterande indikatorer på levnadsvanor: Utförligare hälsobeskrivningar finns i särskilda hälsorapporter från SCB som publiceras vart åttonde år 20.....

5.6 Psykosomatiska besvär

Det psykiska välbefinnandet kan påverkas av somatiska sjukdomar men också vara helt oberoende av dessa. Bland de sjukdomar och besvär som rapporterats som långvariga sjukdomar ingår psykiska besvär, men brister i det psykiska välbefinnandet betraktas inte alltid som sjukdom, och rapporteras då inte. Endast 3 procent av den vuxna befolkningen rapporterar en långvarig sjukdom som klassificeras under rubriken "psykiska störningar". 19 procent har haft *besvär med sömnen under den senaste tvåveckorsperioden*. Ungefär 4 procent av den vuxna befolkningen säger att de har *svåra besvär av ängslan, oro eller ångest*. 8 procent rapporterar *trötthet för jämnan, såväl på dagarna som om kvällarna*, och haft svårt att komma igång på morgnarna. Åldersskillnaderna ifråga om psykiskt välbefinnande är inte enhetliga.

I diagram 5.5.a visar vi att sömnbesvär är vanligare i högre ålder. Sedan slutet av 1980-talet har vi emellertid sett en kraftig ökning i arbetsför ålder. Ökningen är vidare störst i de yngsta åldrarna. Därmed har också åldersskillnaderna minskat kraftigt, och den stora ökningen kom just under 90-talet. Detta tyder på effekter av den allmänna arbetsmarknadssituationen, med ökad stress genom högre arbetslöshet, ökade arbetskrav och upplevd ekonomisk otrygghet.

I diagram 5.5.b kan vi vidare se att ökningen finns både hos unga män och kvinnor. Den största andelen med sömnproblem finns emellertid hos äldre kvinnor, och bland äldre är också könsskillnaderna mer betydande.

Diagram 5.5.c och d visar analogt trenderna för fler indikatorer på psykosocial ohälsa. Indikatorerna gäller att "känner sig trött för jämnan under de senaste 2 veckorna" resp. har haft "svåra besvär av ängslan och oro". Även här ser vi att besvären har ökat mycket i arbetsför ålder under 90-talet, och ökningen har därefter fortsatt in på 2000-talet. Ökningen är dessutom störst under etableringsfasen 23. (23 Beräkningarna för dessa diagram sker med glidande medelvärden för 15-årsklasser.)

Kapitel 6 – Familj och sociala nätverk

av Lars Häll

- kvarboende hos föräldrar
- ensamboende
- umgänge med nära anhöriga
- umgänge med grannar
- umgänge utanför det egna hushållet
- har någon nära vän

6.1 Inledning

Kontakter mellan människor präglas i stor utsträckning av faktorer som geografisk omflyttning, parbildning, skilsmässor och separationer, sysselsättning och arbetslöshet, den offentliga sektorns övertagande av sysslor som tidigare sköttes av de egna hushållen, och av hur socialförsäkringssystemet förändras.

Under andra halvan av 1900-talet har ökad ungdomsutbildning och urbaniseringen medfört att en stor del av ungdomarna lämnar sin uppväxtort för att arbeta eller studera någon annanstans. Möjligheterna till täta kontakter med föräldrar, barndomsvänner och förankring i det lokala sociala nätverket går då ofta förlorade. I stället måste man bygga upp ett nytt socialt nätverk på inflyttningssorten. Där ökar betydelsen av kontakter med grannar, arbetskamrater och genom föreningslivet, medan kontakter inom familjen minskar. Den föränderliga arbetsmarknaden har också inneburit att många bryter upp och flyttar till nya orter mer än en gång. Det betyder minskad kontinuitet i de sociala relationerna, ökad anonymitet och en tydligare uppdelning mellan arbete och fritid, som bidrar till att ge ett annat mönster av sociala relationer och gemenskap än det som man får om man bor kvar på uppväxtorten.

Att kvinnor i Sverige i allt högre grad har skaffat sig utbildning och en egen yrkeskarriär, har också gett vidgade sociala kontakter.

Sedan efterkrigstiden har arbetstiden minskat, semestern förlängts och fritiden ökat, vilket har gett större möjligheter till sociala kontakter på fritiden. I omstruktureringen av arbetsmarknaden ingick en överföring av arbetsuppgifter från hushållen till främst den offentliga sektorn – barntillsyn, vård av gamla och sjuka. Barnomsorgen och skolan, äldre-omsorgen och sjukvården har övertagit sysslor som tidigare band samman familjemedlemmar och generationer både i praktiken och emotionellt.

Andra utvecklingstendenser som riskerar att ge en ökning av andelen med svaga sociala relationer är arbetslöshet, invandrarnas svårigheter att komma in i arbetslivet, den förlängda utbildningstiden för unga som för många innebär en, åtminstone temporär, flyttning och en senareläggning av etableringen i arbetslivet. Vidare även omstruktureringen och specialiseringen inom arbetslivet som vid ökad social rörlighet mellan generationerna skapar ökad social distans mellan dessa.

Att beskriva ensamhet med hjälp av statistik låter sig dock inte göras på något enkelt sätt, eftersom upplevelsen av ensamhet finns inom oss. Samhällets möjligheter att hjälpa enskilda individer ut ur en icke självvald ensamhet är också begränsad.

Därför har vi valt att studera hur *förutsättningarna* för ensamhet eller gemenskap ser ut – familjekontakter, grannkontakter och kontak-ter med andra vänner och bekanta. Välfärdsstatistiken kan belysa kvantitet och allsidighet i de sociala relationerna, men saknar mått för att belysa kvalitet.

Statistiken överblickar endast en kort period av ett skeende som sträcker sig över de levandes hela livstid. Vårt fokus på ungdomar i denna rapport innebär i stort sett att vi spannar över perioden från kvarboendet i ursprungsfamiljen, de första åren av ensamboende och (i vissa fall) den första parbildningen.

Kapitel 7 – Fritid

av Lars Häll

- friluftsliv
- idrott och motion
- nöjes- och kulturella aktiviteter
- dator och Internet

7.1 Inledning

Den fria tiden, i dess goda betydelse, kan ses som den tid som kan användas till sådant som vi själva vill, men som vi inte är tvingade till att göra. Det är den tid som finns kvar då alla för vår försörjning och överlevnad nödvändiga sysslor är avklarade. Till nödvändiga sysslor kan räknas sådant som att sova, äta, sköta den personliga hygien och hushållet. Andra nödvändiga, men därmed inte nödvändigtvis negativa, sysslor för många är förvärvsarbete och t.ex. barntillsyn. För att den fria tiden skall bli fritid kan man lägga till kravet att den bör fyllas med någon aktivitet som skänker en personlig tillfredsställelse och utgör en nödvändig rekreation från det pliktfyllda vardagslivet.

Möjligheten att utnyttja den fria tiden utgör en väsentlig del av vår välfärd. Under de senaste femtio åren har fritiden också fått en allt mer framträdande roll i människors tillvaro. Veckoarbetstiden har minskat, pensionsåldern sjunkit och antalet semesterveckor ökat. Fritiden möjliggör också vidareutveckling och inläring av nya färdigheter och underlättar den sociala samvaron mellan människor. Fritiden utgör dessutom en viktig del av samhällsekonomin, både vad gäller sysselsättning och konsumtion av olika fritidsartiklar.

Det finns dock samtidigt också en negativ "fritid", den fritid som är oönskad, t.ex. påtvingad arbetslöshet eller långtidssjukskrivningar och ev. förtidspensionering och därmed en mer eller mindre permanent utslagning från arbetsmarknaden. Detta är ju en "fritid" som inte minst många arbetslösa ungdomar fått uppleva under 90-talet. För dessa, och andra med små inkomster och stora nödvändiga utgifter för boende, mat, barn etc., är många önskvärda fritids-

aktiviteter svårupp-nådda, som semesterresor, restaurang-, teater- och konsertbesök etc. Mycket är dock mer eller mindre gratis, strövtåg i skog och mark, vissa motionsformer, besök på bibliotek och en hel del annat.

I detta kapitel ger vi en mix av olika slags fritidsaktiviteter. ULF kan inte ge någon heltäckande bild. Detta är heller inte avsikten. I stället är syftet i första hand att dels beskriva hur fritiden gestaltar sig för olika kön- och åldersgrupper genom att belysa skillnader beträffande utövandefrekvens av ett antal utvalda fritidsaktiviteter, dels att beskriva hur utövandet har förändrats under åren.

En läsanvisning och vissa restriktioner för detta kapitel: Fritidsaktiviteter har inte studerats mera utförligt i ULF sedan slutet av 90-talet. Vi kan därför inte, för flertalet aktiviteter, visa fram utvecklingen in på 2000-talet som sker i övriga kapitel i denna rapport. Denna brist på aktualitet försöker vi istället kompensera genom ett brett perspektiv: vi visar utvecklingen från mitten av 70-talet eller tidigt 80-tal till sent 90-tal för ett spektrum av fritidsaktiviteter inom olika områden och fångar därmed in utvecklingen för ungdomar från hög- till låg-konjunktur. Uppgifterna har hämtats (och finns utförligare redovisat) dels från en tidigare generationsrapport ("Äldres levnadsförhållanden 1980–1998", rapport nr 93 i SCB-serien Levnadsförhållanden) dels från den senaste fritidsrapporten ("Fritid 1976–2002", rapport nr 103). Från den förra har de tre diagramserierna hämtats och från den senare tabelluppgifterna. För en utförligare redovisning av antal intervjuer etc. hänvisas till resp. rapport.

7.2 Friluftsliv

Friluftslivets betydelse för välfärden är välkänd och väldokumenterad. Kulturdepartementets "friluftsgroup" har angett en definition "...vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling". I tabell 7.1 visas andelarna inom olika köns- och åldersgrupper som minst fem gånger under en ettårsperiod trädgårdsarbetat, strövat i skog och mark, "nöjespromenerat", fritidsfiskat eller gjort utflykter med

fritidsbåt. Begreppet "antal gånger" är i samtliga fall liktydigt med det antal dagar man utövat fritidsaktiviteten. Detta innebär exempelvis att en 5 dagar lång vandringstur registreras som 5 gånger och inte som 1 gång/vandringstur.....

7.3 Idrott och motion

Motionen är en av de allra vanligaste fritidsaktiviteterna såväl bland unga som gamla. Motionsutövandet har också vuxit mycket kraftigt i omfattning under de senaste decennierna, framför allt bland kvinnor-na. I tabell 7.2 kan vi visa motionsvanornas utveckling fram till år 2002.....

7.4 Kulturella aktiviteter

En avgränsning av vad som skall bedömas som kulturella aktiviteter är naturligtvis grannläga. En, av flera definitioner, beskriver befolkningens kulturaktiviteter på fritiden utifrån *utövande och upplevelser av teater, musik, litteratur, konst och hembygdsaktiviteter*.

Bedömningen i detta kapitel av vilka fritidsaktiviteter som skall ses som kulturella och vilka som mera utgör olika typer av nöjes- eller hobbyaktiviteter kan i hög grad diskuteras men lutar sig mot den ovanstående definitionen.

I ULF-undersökningarna kartläggs med jämna mellanrum en lång rad aktiviteter som sorteras in under ovanstående begrepp. Se vidare i den sedan tidigare hänvisade rapporten "Fritid 1976–2002".

I vårt urval i denna rapport beskrivs följande aktiviteter:

• Teaterbesök	• Konsertbesök
• Besök på bibliotek	• Bio
• Gudstjänst- eller frikyrkobesök	• Studiecirkel
• Restaurang, pub eller kafé	• Bokläsning
• Spela musikinstrument	• Skriva dagbok, brev, dikter

"Nuläget" avser genomgående 1998–99 och utvecklingen beskrivet sedan 1982.

Teaterbesök: Ungefär var tredje ung man, 16–44 år, har varit på någon teaterföreställning senaste åren. Bland jämnåriga flickor är

an-delar något högre, cirka 45 procent. Totalt sett kan vi se en viss ökning av teaterbesöken bland ungdomar sedan början av 80-talet. För en betydligt kraftigare ökning svarar dock män och kvinnor i de övre medelåldrarna och i pensionsåldrarna (upp emot 20 procentenheter). Enligt detta perspektiv kommer vi att få alltmer ökade ålders-skillnader när det gäller teaterbesöken.

Konsertbesöken liknar på det hela taget teateraktiviteterna. Cirka 45 procent bland både män och kvinnor har varit på någon konsert under en ettårsperiod – en ökning med omkring 15 procentenheter sedan början av 1980-talet. De yngsta, 16–24-åringarna, är de flitigaste konsertbesökarna, cirka 60 procent – andelar som sedan minskar med stigande ålder. Men en utjämning är på gång: äldre ökar

sina besök i större utsträckning än de yngsta.

Även *biblioteksbesöken* ökar markant i alla åldersgrupper. De högsta andelarna fanns vid 90-talets slut bland de yngsta kvinnorna, 16–24 år, (83 procent) och de yngsta männen (71 procent). Som vi skall se nedan, minskar bokläsningen, framför allt bland de yngre männen. En förklaring till de ökade biblioteksbesöken kan vara att de troligen i allt högre utsträckning används till annat än att bara låna böcker, t.ex. för tidningsläsning o.dyl. De audiovisuella medierna har dessutom blivit vanligare på biblioteken.

Även *biobesök* är traditionellt en ungdomlig företeelse – över 90 procent bland både unga pojkar och flickor (16–24 år) har varit på bio senaste året. Men därmed tycks mättnadspunkten vara nått. Utvecklingen har legat i stort sett stilla sedan början av 80-talet. I övriga åldersgrupper sker det genomgående kraftiga expansioner (främst i de övre medelåldrarna), men man befinner sig här på betydligt lägre nivåer.

Den sista kolumnen i tabell 7.3 behandlar *gudstjänstbesök*. Gudstjänstbesöken har totalt sett minskat sedan början av 80-talet, mest bland medelålders och äldre. Bland de yngre ligger nivåerna ganska stabila under hela perioden. Detta, att det är de äldre som minskar sitt gudstjänstdeltagande, kan delvis ha sin förklaring i att den tidigare äldre generationen med en fastare förankring i religiösa

traditioner nu alltmer börjar ersättas av en mer ”profan” generation.

I diagramserien 7.2.a–b visas andelen personer som ofta (minst fem gånger om året) deltagit i gudstjänster och som jämförs mellan olika åldersgrupper (i femårsklasser) och mellan tre tidpunkter: början av 80-talet (1982/83), slutet av 80-talet (1988/91) respektive under senare delen av 90-talet (1996/98). Dessa beräkningar sker med hjälp av multivariat analys (se teknisk kommentar i kapitel 1) och med kontroll för kön, klass, familjesituation och regionsstruktur.

I diagram 7.2.a kan vi se ett flertal tendenser: Bland ungdomarna mellan 20 och 35 år har det inte skett några förändringar sedan början av 80-talet. Man behåller i stort sina andelar ungefär kring 6–7-procentsnivån. Efter 35-årsåldern, däremot, har gudstjänstbesöken minskat kraftigt sedan början av 80-talet. Den kraftigaste minskningen ägde rum under 80-talet. Därefter har minskningen fortsatt, men för flertalet åldersgrupper i en något lugnare takt. Inom varje tidsperiod har gudstjänstbesökandet ökat med stigande ålder ungefär efter 35-års-åldern.

Kvinnor besöker oftare gudstjänster än män. I åldrarna 20–35 år är skillnaderna ganska små, därefter ökar klyftan med stigande ålder (diagram 7.2.b).

Studiecirklar: Ungefär var femte man och var fjärde kvinna har deltagit i någon studiecirkel under en ettårsperiod. Det är en relativt kraftig minskning sedan början av 80-talet (tabell 7.4.). Och det är bland ungdomar och yngre medelålders personer som raset skett. I åldrarna mellan 16 och upp emot 50-årsåldern har minskningen legat på över 10 procentenheter, i vissa grupper i närheten av en halvering. Här ser vi en mycket kraftig generationsväxling – i åldrarna över 65 år har det istället snarare skett en ökad grad av studie-deltagande.

Restaurang- och kafébesök: Att gå på restaurang, pub eller kafé har blivit synnerligen populärt sedan början av 80-talet. Så gott som alla (över 90 procent) har i nöjessyfte besökt någon sådan lokal under en ettårsperiod. I diagramserien 7.3.a-b visas det mera frekventa bruket –

minst fem besök under en ettårsperiod.

I diagram 7.3.a visas det redan sagda: att restaurangbesöken ökat kraftigt inom samtliga åldersgrupper sedan början av 80-talet. Denna ökning har skett successivt, men för flertalet åldersgrupper varit acce-lererande under 90-talet och speciellt påtaglig i åldrarna 45 - 70 år

Kvinnor och män går ut på restaurang i ungefär samma omfattning. Unga män, ungefär fram till 40-årsåldern, är vid samtliga tre mättillfällen, något mer dominanta än de jämnåriga kvinnorna. Här-efter utjämnas skillnaderna och kvinnorna besöker restauranger i väl så stor utsträckning som männen. Efter pensionsåldrarna är köns-skillnaderna mycket små. Den ökning av uteätandet som skett under 90-talet är lika stor både bland män och kvinnor (diagram 7.3.b).

Bokläsning: Totalt sett är bokläsandet i avtagande. Men det är männen och de yngre kvinnorna som står för denna minskning. Bland kvinnor i de övre medelåldrarna och i pensionsåldern har det istället skett en markant ökning – med hela cirka 10 procentenheter. Och, som vi sett tidigare ökar biblioteksbesöken i allaåldrar.

Musikutövande: Det är ungdomar som svarar för de högsta ande-larna när det gäller musicerandet, cirka 23 procent, vilket sedan minskar med stigande ålder.

Totalt är det 17 procent av männen, 13 av kvinnorna som då och då trakterar något musikinstrument – vilket för kvinnornas del innebär en viss minskning sedan början av 80-talet, medan männen spelar någor-lunda intakt.

Den sista indikatorn i tabell 7.4 redovisar dem som *brukar skriva dagbok, brev eller dikter*. Här dominerar främst de yngre kvinnorna. Bland 16-24- åringarna skriver hela 74 procent dagböcker, brev eller poesi och i samtliga övriga åldersgrupper bland kvinnorna pendlar andelarna från strax under 40 till över 50 procent. Bland männen varierar andelarna mellan 22 och 30 procent.

7.5 Data och Internet i hemmet

Få företeelser har genomgått en sådan revolutionerande utveckling som datorisering. Från att i begynnelsen ha varit ett

dyrt, otympligt och relativt lågpresterande redskap för stater och större företag, har datorn under de senaste decennierna kommit att bli allt billigare, kraft-fullare och mindre skrymmande. Framväxten av persondatorer har på-verkat snart sagt alla människor i yrkeslivet. Datorn har också i raskt växande takt kommit att bli ett vanligt redskap i hemmen, för spel och underhållning visserligen, men under senare år genom utbredningen av Internet även för informationsutbyte, elektronisk handel och ekono-miska bank- och affärstransaktioner.

Frågan om tillgång till dator i hemmet har funnits i ULF sedan 1994, medan frågan om tillgång till Internet kom med först 1998. I tabell 7.5 visas den mycket snabba utvecklingen. Såväl dator som Internet används mest av ungdomar och i de yngre medelåldrarna: över 80 procent i åldersgrupperna 16–55 år har tillgång till dator i hemmet. Här-efter sjunker andelarna ganska raskt upp i pensionsåld-rarna. I samtliga åldersgrupper har utvecklingen varit synnerligen kraftig under den relativt korta tidsperioden 1994–2002 (mer än plus 55 procentenheter i åldrarna upp till 65 år). Ungdomarnas flitiga datoranvändning framgår tydligt av det frekventa alternativet i tabellen ”använder hemdatorn varje vecka”. 82 procent av de yngsta männen (16–24 år) svarar jakande, jämfört med 67 procent bland jämnåriga flickor. Detta är andelar som sjunker snabbt och successivt till cirka 4 procent bland de äldsta kvinnorna. Men den snabba utvecklingen på detta område medför antagligen att dessa siffror redan är överspelade och föråldrade.

Detsamma gäller förvisso Internetanvändningen. Uppgifterna i tabell 7.5 kan dock ge en illustration till de köns- och åldersskillnader som förekommer. År 2002 surfade 74 procent av pojkarna, 16- 24 år, och 60 procent av de jämnåriga flickorna, på Internet i hemmet minst varje vecka. Andelarna sjunker sedan snabbt med stigande ålder.

Dessa resultat är sannolikt mer en konsekvens av ett intresse som gror underifrån i åldrarna än ekonomiska begränsningar. Använd-ningen av dator / Internet framöver kommer antagligen att spegla olik-heter i intressen och livsstil snarare än ekonomiska klasskillnader.

Läshänvisning: Semesterresor och liknande rekreation är också en viktig del av fritiden, I denna rapport finns detta redovisat i kapitel 4 om materiell standard (avsnitt 4.3 Fritid: semesterresa).

Kapitel 8 – Politiska resurser och aktiviteter

av Lars Häll

- medlemskap och deltagande i föreningslivet
- medlemskap och deltagande i politiska partier
- valdeltagande
- intresse för politik
- medborgarkompetens

8.1 Inledning

Att utöva sina medborgerliga rättigheter är ett centralt intresse för alla åldrar, inte minst bland de unga, som efter att ha lämnat föräldra-hemmets (kanske) relativa trygghet, skall stå på egna ben i en yrkes-roll, en familjeroll etc.

I en representativ demokrati kan politiskt inflytande utövas genom deltagande i demokratins institutioner: genom valdeltagande, genom arbete inom politiska partier, och inom intresseorganisationer i vidare bemärkelse. Modellen kräver engagerade och aktiva medborgare som har förmåga att göra sin mening hörd. Det är en roll som måste läras in under uppväxtåren. Fostran till demokrati och kunskapsuppbyggnad är en viktig uppgift för skolan. I vidare mening gäller det ung-domars etablering i medborgarrollen. Den omfattar inte bara aktiviteter inom den politiska arenan, utan också inom föreningslivet, och förmågan att tillvarata sina rättigheter individuellt gentemot myndigheter, organisationer och företag. Inom välfärdsforskningen talar man om *politiska resurser* som en självständig välfärdskomponent.

En utförlig beskrivning av politiska resurser finns i den senaste sektorsrapporten från SCB 25 (25 "Politiska resurser och aktiviteter 1992-2001", rapport nr 102 i serien Levnadsförhållanden, SCB, 2003.) I föreliggande rapport har vi följt utvecklingen ytterligare några år framåt till 2003, när det gäller medlemskap och aktiviteter i politiska partier. Vidare redovisas valdeltagandet för olika åldersgrupper vid 2002 års val, intresset för att diskutera politiska frågor, och slutligen, uppfattningen om sin egna förmåga att

överklaga ett beslut av en myndighet – om man själv tror sig kunna, om man känner någon som skulle kunna hjälpa till, eller om man är helt utelämnad i en sådan situation.

8.2 Föreningsaktiviteter

Föreningslivet i Sverige har en lång tradition och skiljer sig delvis från andra länder genom bland annat en hög anslutningsgrad och en stark demokratisk organisering. Många mänskliga aktiviteter sker inom ramen för föreningslivet. Föreningar gestaltar vår vardag och bidrar därmed till vår välfärd. De har också en viktig roll som politisk resurs – de bistår medborgarna i deras intressen och konflikter med marknaden och myndigheterna.

Föreningslivet spelar dessutom en väsentlig roll som en mötesplats där medborgarna kan utveckla sociala relationer. Föreningslivet genererar på det sättet ett socialt kapital i form av kompetens och vana att samarbeta med andra och ge och ta förtroende i medmänskliga relationer.

Den svenska demokratin har rötter i föreningslivet, och föreningslivet utgör fortfarande en bas för demokratins funktion. Föreningslivet utvecklar särskildaförutsättningar för den representativa demokratin genom att vänja och träna väljarna vid att gemensamt värdera, argumentera och fatta beslut. Det organiserar också en mångfald av politiska, ekonomiska och sociala intressen. I samband med 2000–01 års undersökningar av svenska folkets levnadsförhållanden gjordes en grundlig kartläggning av befolkningens föreningsaktiviteter 26 (26 "Föreningslivet i Sverige – välfärd, socialt kapital och demokrati-skola", rapport nr 98 i serien Levnadsförhållanden, SCB, 2003.). Frågor ställdes om medlemskap, aktivitet och eventuella förtroende-uppdrag för 28 olika förenings- eller organisationstyper.

Åren 2000–01 var i genomsnitt omkring 6 miljoner av den vuxna befolkningen medlemmar i någon förening. Det utgör närmare 89 procent av samtliga 16–84-åringar. Sedan 1992–93 är det en minskning med mellan 2 och 3 procentenheter. En summering av antalet medlemmar i de olika föreningstyperna visar på ungefär 17,8

miljoner föreningsmedlemskap. Det innebär att den svenska befolkningen i åldrarna mellan 16 och 84 år i genomsnitt är medlemmar i 2,6 olika föreningstyper. Precis som i början av 90-talet dominerar fyra organisationer, nämligen fackliga organisationer, idrottsföreningar, konsumentkooperativ samt boendeföreningar. Dessa organisationstyper svarar för över hälften, 54 procent, av samtliga medlemskap.

8.2.1 En allmän översikt

I tabell 8.1 ges en översiktlig bild av medlemskap och aktivitet inom det svenska föreningslivet. Redan i 16–24-årsåldern är mer än tre av fyra ungdomar medlemmar i någon förening och över 40 procent säger sig delta aktivt i föreningens verksamhet och det är här ingen större skillnad mellan pojkar och flickor. Aktivitetsnivån är högst i åldrarna mellan 35 och 54 år, för att sedan börja mattas något – mer accentuerat efter pensionsåldern. Men ännu uppe i 75–84-årsåldern deltar 30 procent av pensionärerna aktivt i någon förening.

Även för de övriga föreningsaktiviteterna i tabell 8.1 visas snarlika resultat. Det är ungefär lika stora andelar bland pojkar och flickor, 16–24 år, som har något förtroendeuppdrag i någon förening (16–17 procent), som någon gång talat på ett möte (drygt 30 procent) eller som någon gång försökt påverka ett beslut i någon förening (24 procent bland pojkarna och 22 bland flickorna). Med stigande ålder upp emot pensionsåldrarna ökar andelen som är involverade i dessa föreningsengagemang men nu blir också skillnaderna mellan könen större till kvinnornas nackdel. Efter pensionsåldern avtrappas andelen personer som på olika sätt är engagerade i föreningslivet.

8.2.2 Medlemskap i olika föreningstyper

Tabell 8.2 visar medlemsanslutningen till olika organisationstyper inom skilda köns- och åldersgrupper. Vi kan här se att man i ungdomsåldrarna främst är överrepresenterade när det gäller idrottsföreningar, men även, när det gäller lite äldre ungdomar, väl

representerade i miljöorganisationer, friluftsföreningar, hobbyföreningar, motororganisationer, boendeföreningar, invandrarorganisationer, frireligiösa samfund och grupper för internationella frågor.....

Tabell 8.2 Medlemskap inom olika organisationer och sammanslutningar bland vissa åldersgrupper. År 2000.

Politiskt parti
 Idrottsförening
 Friluftsförening
 Miljöorganisation
 Kultur-, musik-, dans- eller teater
 Annan hobbyförening
 Motororganisation
 Förening för boende
 Handikapp- eller patientförening
 Invandrarorg. (enbart invandrare)
 Kvinnoorganisation (enbart kvinnor)
 Aktieägarförening
 Grupp el. förening inom svenska kyrkan
 Frireligiöst samfund
 Humanitär hjälporganisation
 Facklig organisation (enb. förvärvsarb)
 Nykterhetsorganisation
 Frivillig försvarsorganisation
 Fredsorganisation
 Föräldraförening (föräldr. m barn 0-18 år)
 Lokal aktionsgrupp
 Grupp för internationell fråga
 Ordenssällskap
 Konsumentkooperativ, samfälligheter

8.3 Partipolitiska aktiviteter

8.3.1 Medlem i politiska partier

Medlemsandelen i politiska partier har halverats sedan början av 80-talet. Åren 1980 och 1981 var i genomsnitt närmare 14 procent av den vuxna befolkningen medlemmar i något politiskt parti. Den högsta andelen under perioden nåddes 1984–85 med 15 procent parti-anslutna. Därefter har andelen successivt minskat till 6 procent år 2004. Under hela perioden har andelen medlemmar varit högre bland män än kvinnor. Skillnaden mellan könen har emellertid minskat från drygt 5 procentenheter 1980–81 till drygt en procentenhet 2004.....

8.3.2 Politiska möten

I diagram 8.2.a-b visas de andelar som säger sig ha varit på något politiskt möte under en ettårsperiod, där beräkningarna sker på samma sätt som när det ovan gällde medlemskap, även här med jämförelser mellan olika åldersgrupper (i femårsklasser).....

8.4 Valdeltagande

Uppgifterna om valdeltagande är hämtade från 2002 års valdeltagandeundersökning som SCB genomfört i samband med arbetskrafts-undersökningen (AKU) under september och oktober 2002. Urvalet omfattar cirka 40 000 personer i åldern över 16 år. I tabell 8.3 visas valdeltagande bland män och kvinnor i olika åldrar till riksdags-, kommun- respektive landstingsvalen 2002.

Valdeltagandet är högst i riksdagsvalet med 81 procent av de röstberättigade. I de övriga valen några procentenheter färre, cirka 78 procent.....

8.5 Intresse för politiska frågor

Medlemskap, mötesdeltagande och valdeltagande kan ses som indikatorer på politiskt intresse. I den mån som vi har en minskning av förtroendet för politiska institutioner behövs en kompletterande indikator för politiskt intresse som inte kopplas till deltagande. Intresse för politik och att uttrycka sina politiska ståndpunkter försöker vi därför spegla genom frågan:

”Hur brukar Du själv göra om Du är med i ett sällskap, där samtalet

kommer in på politiska frågor? Vilken av de här beskrivningarna tycker Du passar bäst in på Dig själv?” Följande svarsalternativ fanns tillgängliga:

- 6) Jag brukar inte bry mig om att lyssna när folk börjar prata om politik.
- 7) Jag brukar nog lyssna, men jag lägger mig aldrig i diskussionen.
- 8) Det händer ibland, men inte så ofta, att jag säger vad jag själv tycker.
- 9) Jag brukar för det mesta vara med i diskussionen och säga min åsikt.

I tabell 8.6 visas hur man svarat inom olika köns- och åldersgrupper vid början av 2000-talet, jämfört med svaren vid 90-talets början.

Vi ser här att de ”passiva”, de som aldrig lägger sig i en politisk diskussion (kolumn 3) har ökat och omfattar vid 2000-talets början närmare 30 procent av befolkningen. Och det är bland ungdomarna som passiviteten har ökat, bland 16-24-åringarna med 9 procentenheter (till 36 procent passiva) och bland 25-34-åringarna med 7 procentenheter (till 28 procent).

Andelen passiva är lägst i medelåldrarna, men ökar så åter bland ålderspensionärerna – bland de äldsta, 75-84-åringarna, uppgår 46 procent att man aldrig lägger sig i en politisk diskussion. Bland dessa medelålders och äldre är dock andelarna oförändrade under 90-talet. Det är således ungdomarna som svarar för den negativa trenden.

8.6 Förmåga att överklaga beslut

En ytterligare indikator på politiska resurser är förmågan att kunna författa en skrivelse och överklaga ett beslut av en myndighet. På frågan ”Skulle Du själv kunna författa en skrivelse och överklaga ett beslut av en myndighet?” svarade 68 procent av befolkningen, 16-84 år, ja (år 2004). Helt utelämnade (man kan inte överklaga själv, känner ingen som kan hjälpa till och vet inte heller vart man kan vända sig för att få hjälp) är ungefär fem procent, eller omkring 350 000 personer. För en utförlig redovisning av svarsfördelningarna hänvisas till ”Politiska resurser och aktiviteter 1992–2001”, (kapitel 8), rapport nr 102 i serien Levnadsförhållanden, SCB.....

Kapitel 9 – Utsatthet för kriminalitet och andra otrygga förhållanden

av Lars Häll

- utsatta för våld eller hotelser
- oro för våld
- utsatta för stöld eller skadegörelse
- ”oroande förhållanden”

9.1 Inledning

Kontroll över den egna situationen och trygghet mot oförutsedda och oönskade ingrepp i tillvaron är en viktig välfärdsdimension i livets alla skeden. En mängd aspekter kring detta behandlas i flera av rapportens kapitel. I detta kapitel skall vi studera kriminalitet ur ett offerperspektiv. I massmedia möts vi så gott som dagligen av rapporter om våld och andra övergrepp – något som naturligtvis påverkar oss i en eller annan form. I värsta fall kan de leda till att vi inte vågar gå utomhus av rädsla för att bli överfallna eller bestulna. När enskilda våldshändelser presenteras omfångsrikt och dramatiskt i massmedia leder det helt naturligt till att många människor blir rädda. Man identifierar sig med offret: det som kan hända andra kan naturligtvis också hända mig.

Både den faktiska kriminaliteten och den allmänna debatten kring denna får således välfärdskonsekvenser inte bara för dem som blir direkt drabbade, utan även för den övriga befolkningen, i form av oro och känslor av otrygghet. Som ett led i SCB:s undersökningar av levnadsförhållandena har vi försökt kartlägga några av dessa problem. Hur vanligt är då våldet i vårt samhälle och hur utbredd är oron för att man själv skall bli angripen? Vilka blir utsatta för stölder och skadegörelser? Har kriminaliteten ökat eller minskat sedan början av 80-talet?

Först bara några ord om de speciella problem som är förknippade med kartläggningar av denna typ. För det första finns det vissa

förhållanden som är näst intill omöjliga att studera i en intervjuundersökning. Man kan på goda grunder anta att det finns ett utbrett våld som de intervjuade av olika anledningar inte så gärna vill berätta om. Varken för polisen eller för SCB:s intervjuare. Exempel på sådana brott är sexuella övergrepp, misshandel och trakasserier inom familjen och andra brott där gärningsmannen är känd och finns inom bekantskapskretsen. Uppgifter om antalet våldsbrott av denna typ blir därför med all sannolikhet kraftigt underskattade.

En annan kategori av offer som inte kommer med i offerundersökningarna är barn och ungdomar under 16 år. Olika data om skolungdomar tyder på höga våldrisker inom gruppen både i och utanför skolan, i umgänget med kamraterna likaväl som vid konflikter med syskon och föräldrar (27 (27 Se t.ex. ”Barns villkor”, rapport nr 110 i serien Levnadsförhållanden, SCB, 2005).

Kriminalitet är endast ett otrygghetsproblem i en serie, med beröringspunkter till samtliga välfärdskomponenter. Sett ur ett ungdomsperspektiv är trygghetsförlusten vid uppbrottet från barndomen och föräldrahemmet ett generellt välfärdsproblem. Svårigheter med att få en fast plats i förvärvslivet, ekonomiska besvär, problem med att skaffa en egen bostad och senare familjebildning kan leda till frustration och i förlängningen till konflikter av olika slag.

Brottsnivån kan således också vara ett slags mått på det sociala klimatet och olika typer av sociala konflikter. Stora klasskillnader kan ge utslag i omfattande egendomsbrottslighet, könsrollskonflikter påverkar volymen av kvinnomisshandel och generationskonflikter kan ge hög ungdomsbrottslighet. Nivån och utvecklingen av brottslighet, och volymen av gärningsmän och brottsoffer i olika samhällsgrupper, kan således tolkas dels i termer av välfärd (vilka drabbas?), dels i termer av aktuella konflikter. 28 (28 För en allmän diskussion kring offerundersökningar och de mätproblem och restriktioner som förekommer vid dessa kartläggningar hänvisas till rapporten ”Offer för vålds- och egendomsbrott 1978-2002”, rapport nr 104 i serien Levnadsförhållanden, SCB, 2004.)

9.2 Utsatta för våld eller hotelser

Under 2000-talets första år uppgav cirka sju och en halv procent av befolkningen mellan 16 och 84 år att man under en ettårsperiod blivit utsatt för någon form av våld eller hot om våld. Detta motsvarar när-mare 520 000 personer. Av dessa hade cirka fyra procent, omkring 265 000, drabbats av faktiskt våld medan övriga enbart blivit utsatta för något hot.....

Utvecklingen sedan 80-talet fram till början av 2000-talet visar en kraftig ökning av våldet i samtliga åldersgrupper fram till 65-årsåldern. Häfter ligger utsattheten stabilt mellan 1-2 procent. Inte minst bland ungdomsgrupperna är ökningen mycket markant.....

9.3 Oro för att bli utsatt för våld

Att känna oro inför möjligheten av att bli utsatt för någon form av våld eller hotelser kan vara en följd av flera faktorer. En orsak kan naturligtvis vara att man själv eller någon anhörig tidigare drabbats av någon våldshändelse, vilket framgent satt sina spår. Den vanligaste orsaken är kanske dock mera allmänna stämningar som kan råda i samhället. När enskilda tragiska våldshändelser omfångsrikt, upprepat och dramatiskt skildras i massmedia skapar detta helt naturligt ångest och försiktighet hos många människor.....

9.4 Offer för stöld eller skadegörelse

I detta avsnitt redovisas hur stor andel av de svenska hushållen som under en ett-års-period blivit utsatta för någon stöld eller skadegörelse. Vid intervjuerna gavs följande ingress till avsnittet: "Jag skall nu räkna upp några olika typer av brott. Har Du (eller någon i Ditt hushåll) blivit utsatt för något eller några av följande brott under de senaste 12 månaderna, alltså sedan... (datum)". Den intervjuade fick därefter ta ställning till var och en av sju olika brottstyper:

Stöld eller skadegörelse ...

... i den ordinarie bostaden;

... på vind, i källare, i garage eller annat förvaringsutrymme;

... i fritidsbostaden;

... av bil;

... av något i eller från bilen;

... av cykel, moped, MC, eller delar av dessa;

... annan stöld, t ex på arbetsplatsen, i samband med resor, av båt etc.

Då vi ovan redogjorde för olika typer av våldshändelser var det naturligt att låta den enskilde personen, den drabbade, stå i centrum. När det däremot gäller brott mot förmögenhet är det lika naturligt att vidga perspektivet till att omfatta hela hushållet. Vad som drabbar en enskild medlem av ett hushåll, bör ju i ekonomiskt avseende drabba samtliga familjemedlemmar. När man däremot, som här, vill studera individu-ella egenskaper som kön, ålder, familjesituation eller socioekonomisk grupp måste redovisningen baseras på de enskilda individerna. Uppgifterna om stöld/ skadegörelse för de befolkningsgrupper som redovisas i diagrammen anger således hur många individer som tillhör drabbade hushåll.....

9.5 Oroande förhållanden

I detta avslutande avsnitt kommer vi översiktligt att redovisa ytter-ligare några förhållanden som kan påverka både yngre och äldre människors trygghet. Det handlar om situationer eller förhållanden som ibland kan upplevas som hotfulla eller skrämmande: oro för

sviktande hälsa, oro för den framtida ekonomin, oro för läget i världen m.fl. Oron för familjens kommande ekonomi redovisas mera detal-jerat i en diagramsvit på samma sätt som för flertalet indikatorer i den här rapporten, medan övriga redovisas mer översiktligt i tabell 9.1.

Det är ganska svårt att uttala sig om huruvida det här är frågan om individuellt väl förankrade eller delvis socialt konstruerade opinioner som kommer till uttryck. Oberoende av vad som styr

svaren, är det dock intressant att jämföra dessa mellan olika grupper av tillfrågade.

Oro för familjens ekonomi

Oron för sin eller familjens ekonomi under ”det kommande året” (efter intervjutillfället) följer av naturliga skäl de ekonomiska konjunk-turernas upp och nedgångar. I diagram 9.4.a visas detta mycket tyd-ligt. Oron för ekonomin ökar från 20-årsåldern upp till den yngre medelåldern (man lämnar föräldrahemmet, skall söka sig ut på arbets-marknaden och så småningom bilda eget). Kurvorna från början och slutet av 80-talet visar att 30 upp till drygt 35 procent av ungdomarna, 20 – 35 år kände oro för sin ekonomi, en oro som sedan minskar successivt med stigande ålder till nedåt 5 procent i pensionärsåldrarna.

I samband med lågkonjunkturen och massarbetslösheten vid mitten av 90-talet ökade andelen som oroade sig för ekonomin dramatiskt i alla åldersgrupper, men mest markant bland ungdomarna. 1996/97 kände 50 procent, varannan av ungdomarna i 30-årsåldern, oro för sin eller familjens ekonomi. Efter 40- årsåldern minskade andelen oroade åter markant, men med genomgående högre värden än under 80-talet.

Vid 2000-talets början ser vi åter en viss nedgång för andelarna som oroar sig för sin ekonomi – främst bland ungdomar och yngre medelålders personer. Man intar en slags medelnivå mellan åttiotalets högkonjunktur och nittiotalets lågkonjunktur.

Kvinnor är oftare än män oroliga för familjens ekonomi – könsskillnaderna är störst under ungdomsåren och den yngre medelåldern. Framför allt gäller detta under 90-talets arbetslöshetskris, men även vid 2000-talets början är könsskillnaderna påtagliga bland de yngre (diagram 9.4.b).

Slutligen visas i diagram 9.4.c att ensamstående genomgående är mera oroliga för sin ekonomi än samboende. Detta har givetvis en real bakgrund i att ensamstående inte kan leva lika billigt som

samboende: stordriftsfördelen bortfaller. Undantag utgörs av de allra yngsta. Även här är skillnaderna mest accentuerade vid 90-talets mitt och i början av 2000-talet.

Övriga oroande förhållanden

Oro för att bli arbetslös har enbart ställts till dem som hade något förvärvsarbete vid intervjutillfället. Liksom oron för hushållets ekono-mi följer oro för arbetslöshet arbetsmarknadens svängningar i hög- och lågkonjunktur (se tabell 9.1). Vid mitten av 90-talet låg andelen oroade kring 40 procent, men har nu fram till början av 2000-talet minskat till cirka 15 procent, i takt med de något gynnsammare utsik-terna på arbetsmarknaden. De yngre kvinnorna är betydligt mera oroade än unga män, 23 procent jämfört med cirka 15 procent. I medelåldrarna ligger nivån för båda könen kring 12-14 procent.

Ungefär en fjärdedel av befolkningen känner *oro för inbrott eller skadegörelse i bostaden*. Här andelen högst i den övre medelåldern, cirka 30 procent, och minskar ned till 20 procent bland de yngre, 20-34 år. I alla åldersklasser är oron högre bland kvinnor än bland män.

Den viktigaste förklaringen till hälsovariationer i befolkningen är givetvis det biologiska åldrandet, men hur tidigtohälsan gör sig gällan-de, är en följd av vår livsföring i vid bemärkelse – av påfrestningar i arbetslivet och av vår allmänna livsstil (för en diskussion och redo-visning kring detta, se kapitel 5 ”Hälsa”). Detsamma gäller *oron för sin hälsa*: den ökar givetvis med stigande ålder och påverkas också förmodligen av redan inträffade hälsobrister. I tabell 9.1 visas att andelen oroade stiger från cirka 30 procent bland ungdomarna till cirka 40 procent i åldrarna över 50 år. I alla åldrar är oron mera utbredd bland kvinnor än män.

Oron för att ”man själv eller någon nära anhörig skall drabbas av aids eller HIVsmitta” har minskat dramatiskt under 90- talet. Det är här frågan om en halvering, från 15 procent oroade 1993 (snarlika

värden uppmättes vid slutet av 80-talet) till sju procent vid början av 2000-talet. Skillnaden är numera ganska liten mellan ungdomar och personer i medelåldern, liksom mellan könen. Lägst andelar förekommer bland pensionärerna.

Frågor om *oro för miljöförstöring*, dels kring hemorten, dels i världen i stort, har i ULF-undersökningarna ställts sedan mitten av 80-talet. Några generella iakttagelser kan dras från dessa: oron är betydligt större för den globala miljöförstörelsen än för de eventuella problemen kring hemorten; oron har minskat under 90-talet – främst beträffande den lokala miljöförstörelsen; kvinnorna är vid samtliga mättillfällen mera oroliga än män och ungdomar är något mindre oroliga än personer i medelåldern, 35-64 år.

Oron för Sveriges energiförsörjning är lägst bland ungdomar, cirka 22 procent, och ökar sedan till närmare 40 procent i åldrarna över 50 år. Skillnaderna är här små mellan män och kvinnor.

Indikatorn ”*oro för den internationella situationen*” är antagligen den som påverkas mest av det rådande tillståndet i världen, där dags-aktuella skeenden som en plötsligt uppträffande konflikt kan göra tidigare svar överspelade. Vad vikan se från olika mättillfällen är dels att ålderskillnaderna är små, dels att kvinnor är betydligt oroligare än män. Vid mätningarna 2000/01 låg andelen oroliga på mellan 50 och 55 procent i alla åldersgrupper, kvinnorna på cirka 60 procent och männen omkring 45 procent.

SCBs välfärdskomponenter. **Inplacerade i SW-klassifikationssystem.**

Kapitlen för välfärdskomponenterna kan inplaceras på:

11/19 Individernas inre verkligheter.

Här borde finnas Kunskaper för rollerna A1, A2, B1 och B2.

36/39 Politiska krav och politiska planeringar.

Kapitel 8 – Politiska resurser och aktiviteter

61 Hälso- o sjukvårdsverksamhet, räddning o d. Veterinärverksamheter.

Kapitel 5 – Hälsa

64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.

Kapitel 3 – Ekonomiska resurser

Kapitel 4 – Materiell standard

658 Allm.företagsekonomi, Arbetsförmedling och arbetsmarknad. Arbetsmiljö.

Kapitel 2 – Etablering i arbetslivet

7911-7913 Seder och bruk . Sociala relationer.

Kapitel 6 – Familj och sociala nätverk

7914-74 Nöjen. Kulturella verksamheter.

Kapitel 7 – Fritid.

7952/7956 Sociala miljöer o verks. i fysiska miljöer

Kapitel 9 – Utsatthet för kriminalitet och andra otrygga förhållanden

7957 Undervisning o d.

Här borde finnas utbildning

som ger kunskaper för rollerna A1, A2, B1 och B2.

Verksamheterna 10-99.

1 Psykologiska och filosofiska verksamheter

10 Övergripande samhällskunskap. Övergripande värderingar

101 Bibliografiska verksamheter. Arkiv.

102 Biblioteksverksamheter.Databaser.Internetsökning

Kapitel 7 – Fritid. 7.4 Kulturella aktiviteter. Besök på bibliotek.

103 Allmänna encyklopedier. Övergripande värderingar

104 Övergripande filosofiska verksamheter om samband

105 Övergripande om forskning och planering

106 Övergripande om ekonomiska verksamheter

107 Övergripande filosofier om utbildning o d.

108 Samhällskunskap. Samhällsguiden.

109 Ide- filosofi- och lärdomshistoria.

11/19 Individernas inre verkligheter.

11 Individens lager av kunskaper, erfarenheter o d.

12 Individens visioner, framtidsvisioner o d.

13 Individens känslor, värderingar od. Estetik.

14 Individens ideologi / uppfattning om samband o d.

15 Individens psykiska mekanismer Psykologi o d.

16 Individens logik. Vetenskapsteori o d.

17 Individens moral och uppfattningar om moral.

18/19 Filosofer, äldre och senare, i öst och väst.

Något om indidernas uppfattningar:

Kap 1: Psykosocial arbetsmiljö och Arbetsmotivation

Kap 5.6 Psykosomatiska besvär

Kap 9.3 Oro för att bli utsatt för våld

Kap 9.5 Oroande förhållanden. Oro för familjens ekonomi.

Övriga oroande förhållanden

2 Religiösa verksamheter o d

20 Övergripande religiösa verksamheter o d

21 Allmän religionsvetenskap

22/28 Kristna religioner

29 Icke kristna religioner o d

Kapitel 7 – Fritid. 7.4 Kulturella aktiviteter. Gudstjänstbesök.

3 Politikvetenskaper.Politiska verksamheter.

31 Statistik och demografi

32 Statsvetenskap

33 Nationalekonomi, internationell ekonomi

34 Lagar o förordningar, traktat, juridik

35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.

351 Sveriges riksdag (och motsvarande utomlands)

352 Kommun- och landstingsfullmäktige (och mots.)

353 Sveriges regering (och motsvarande utomlands)

354 Mellanfolkliga centrala organ (FN, EU o d)

36/39 Politiska krav och politiska planeringar.

36...om individernas kroppsliga förhållanden.

37...om utbildning o d.

38...om fysiska miljöer o ekonomiska verks.

39...om sociala miljöer, nöjen, sport o d

Kapitel 8 – Politiska resurser och aktiviteter

- medlemskap och deltagande i föreningslivet
- medlemskap och deltagande i politiska partier
- valdeltagande
- intresse för politik
- medborgarkompetens

4 Sambandsforskningsverksamheter.

40. 41-49. Systemvetenskap. Infostruktur.

5 Naturforskning. Matematikverksamheter.

50 Allmänt om naturforskning. Naturkunskap
51 Matematik
52 Astronomi, rymdforskning
53 Fysik o d
54 Kemi o d
55 Geologi, meteorologi, hydrologi o d
56 Paleontologi, arkeologi o d
57 Biologi, ekologi. Naturgeogr. Utvecklingslära, ärftlighet
58 Botanik.
59 Zoologi

6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter

61 Hälso- o sjukvårdsverksamhet, räddning o d. Veterinärverksamheter.

Kapitel 5 – Hälsa

- egen bedömning av det allmänna hälsotillståndet
- förekomst av någon långvarig sjukdom
- långvarig sjukdom med svåra besvär
- långvarig sjukdom som i hög grad påverkar arbetsförmågan
- brister i det psykiska välbefinnandet: sömnbesvär, trötthet, ångslan, oro eller ångest
- vårdkonsumtion: tandläkarbesök
- Levnadsvanor: rökning, motion, övervikt

62 Ingenjörsverksamheter (konstruktion o d)

63 Biologisk produktion, Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske

Kapitel 7 – Fritid. 7.4 Kulturella aktiviteter. Trädgårdsarbete.

64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.

641 Matlagning. 642 Måltider, servering, restauranger.
643 Organisation av boende, personalrum o d, hotell.
644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d.
645 Användning av inventarier o d.
646 Personlig hygien o d, klädvård (utom 648 tvätt o d).
647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster och utgifter
648 Städning-, rengörings- och tvättverksamheter o d.
649 Personvård: barn, hemsjukvård, allm. hushållsarbete.

Kapitel 3 – Ekonomiska resurser

- Arbetsinkomster
- Disponibel hushållsinkomst
- Fattiga
- Välbärgade
- Akuta betalningsproblem

Kapitel 4 – Materiell standard

- Materiell levnadsstandard (index)
- Låg levnadsstandard
- Hög levnadsstandard
- Semesterresor
- Bil
- Daglig tidning
- Diskmaskin
- Utrymmesstandard
- Småhusboende

Om kapitel 3 och 4: Se Hushållsbudgetar mm i det följande.

65 Adm, distribution, kommunikation, organisation o d

651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning

7.5 Data och Internet i hemmet.

6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.
6525-6529 Militära verksamheter

653 Handelsverksamheter.
654 Telekommunikationsverksamheter.
655 Förlagsverksamheter o d.
656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.
657 Penningverksamheter.Finans Försäkring.Skatter.

658 Allm.företagsekonomi, Arbetsförmedling och arbetsmarknad. Arbetsmiljö.

Kapitel 2 – Etablering i arbetslivet

- Sysselsättning: Heltid och deltid
- Arbetslöshet och undersysselsättning
- Tidsbegränsade arbeten
- Fysisk och psykosocial arbetsmiljö
- Instrumentell inställning till arbetet

659 Marknadsförings- och reklamverksamheter od.
66/68 Tillverkning av varor
66 Tillverkning av kemivaror o d
67 Tillverkning av bearbetningsvaror o d
68 Tillverkning av komplexvaror
69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar

7 Formgivning av fysiska o sociala miljöer.
70 Allmänt om konst o kultur.

71-78 Form-och bildkonst, musikalisk verksamhet.

71 Övergripande planering av fysiska miljöer
72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur
73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstupställning
74 Konsthantverk, formgivning bruksföremål.Inredning
75/77 Bildkonst.75 Måleri.76 Grafiskt, 77 Foto
78 Musik (konserter o d 792)

Kapitel 7–Fritid. 7.4 Kulturella aktiviteter. Museibesök. Form-och bildkonstnärlig verksamhet. Spela musik.

79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verksamheter.Sport

7911-7913 Seder och bruk . Sociala relationer.

Kapitel 6 – Familj och sociala nätverk

- kvarboende hos föräldrar
- ensamboende
- umgänge med nära anhöriga
- umgänge med grannar
- umgänge utanför det egna hushållet
- har någon nära vän

7914-74 Nöjen. Kulturella verksamheter.

7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.
792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.
793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.
794 Spel. Skicklighets-och turspel Lotteri. Lotto. Tips

Kapitel 7 – Fritid.

7.2 Friluftsliv. Se 796-799

7.3 Idrott och motion. Se 796-799

7.4 Kulturella aktiviteter:

- Teaterbesök
- Konsertbesök
- Besök på bibliotek. se 102
- Bio
- Gudstjänst- eller frikyrkobesök. Se2
- Studiecirklar. Se 7957
- Restaurang, pub eller kafé
- Bokläsning.
- Spela musikinstrument. Se 78
- Skriva dagbok, brev, dikter. Se 8

7.5 Data och Internet i hemmet. Se 651

795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.

7951 Sociologi. Socialvård.

7952/7956 Sociala miljöer o verks. i fysiska miljöer.

Kapitel 9 – Utsatthet för kriminalitet och andra otrygga förhållanden

9.2 Utsatta för våld eller hotelser

9.3 Oro för våld. Se 11/19

9.4 Utsatta för stöld eller skadegörelse

9.5 "Oroande förhållanden". Se 11/19

7957 Undervisning o d.

Kapitel 7 – Fritid. Kulturella aktiviteter. Studiecirklar.

7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet

7959 Sociala miljöer o verksamheter i allmänna grupper o d

796/799 Sport, idrott o d.

Kapitel 7 – Fritid. 7.2 Friluftsliv.

Kapitel 7 – Fritid. 7.3 Idrott och motion.

8 Språk. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

80 Språk. Språkliga verksamheter. 802/809 motsv. 82/89.

81 Litteraturvetenskap-historia. 812/819 motsv. 82/89.

82/89 Skönlitteratur på olika språk.

82 Engelsk skönlitteratur o d.

83 Tysk, nederländsk, nordisk skönlitteratur.

84 Fransk skönlitteratur o d

85 Italiensk skönlitteratur o d

86 Spansk och portugisisk skönlitteratur o d

87 Grekisk och latinsk skönlitteratur o d

88 Slavisk och baltisk skönlitteratur o d

89 Skönlitteratur på orientaliska och övriga språk o d

Kapitel 7 – Fritid. 7.4 Kulturella aktiviteter. Skriva dagbok, brev, dikter.

9 Saklitterär. Allmän geografi, historia. Biografi

90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen

91 Allmän geografi, reseskildring 913/919 motsv. 93/99.

92 Biografiska verksamheter, släkthistoria o d

93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.

93 Allmänt om allmän historia. Världs- och forntidshistoria.

94 Medeltidens o nya tidens historia i allmänhet och i Europa

95 Medeltidens o nya tidens historia i Asien.

96 Medeltidens o nya tidens historia i Afrika.

97 Medeltidens o nya tidens historia i Nord- o Mellanamerika

98 Medeltidens o nya tidens historia i Sydamerika

99 Medeltiden o nya tiden: Australien. Oceanien. Rymden

Man bör observera att SCBs välfärdskomponenter gäller individerna vars välfärd man mäter, och inte institutioner och organisationer o d som planerar och ordnar med det individerna kan få ut.

Exempelvis gäller bostadsförhållanden individernas bostad med tillhörighet och inte bostadspolitik, bostadsplanering och bostadsproduktion. Försäkringskassan och socialtjänsten är resurser för individerna, men ingår inte. Inte heller transport-företag, varutillverkare, skolor etc.

Konsumentverkets hushållsbudgetar: för 2004 +bostadskostnader mm.

I Konsumentverkets broschyr "Koll på pengarna 2004" finns beräkningar för år 2004. Konsumentverket anger, för män och kvinnor 19-60 år:

Livsmedel: Bygger på en fyra veckors näringsberäknad matsedel med vanliga rätter. Både råvaror och halvfabrikat ingår, men inte sådant som godis, snacks eller vin.

Alla mål äts hemma eller matlåda: Kvinna 19-30 år 1140 kr per mån. 31-60 år 1130 kr. 61-år 1040 kr. Säg kvinna 19-60 år 1133 kr per mån. Man 19-30 år 1500 kr. 31-60 år 1440 kr. 61-år 1230 kr. Säg man 19-60 år 1460 kr per mån.

Är du ensamstående lägger du till 100 kronor per månad för mindre förpackningar och mer svinn.

Kläder, skor: Innehåller också kemitvätt, skoreparationer och tillbehör som väska, klocka, paraply. Vuxen person: kv 500, man 490 kr per mån.

Fritid, lek: Här ingår bl a leksaker, cd-skivor, böcker, skridskor, cykel, avgift till idrottsklubb. Vuxen person 370 kr per mån.

Hygien: Tvål, tandkräm, blöjor, hårklippning etc. För kvinnor till och med 49 år ingår mensskydd för ca 30 kronor i månaden. Vuxen kvinna genomsnitt ca 275 kr per mån. Vuxen man 250/ mån.

Barn-och ungdomsförsäkring: Sjuk och olycksfall.

Förbrukningsvaror: Tvätt-och rengöringsmedel, toalett-och hushållspapper m m. 1 person 110 kr per mån. 2 pers 140 kr.

Möbler, husgeråd, TV, textilier m m: Sådan utrustning som slits och ersätts. Frys, disk-, tvätt-maskin ingår inte. 1 person 400 kr per mån. 2 pers 480 kr.

Dagstidning, tele, tv-licens: Innehåller även brev, kort och frimärken. 1 person 670 kr. 2 pers 760

Hemförsäkring kostar olika beroende på bostadsort. Storstad: över 200 000 inv. Mellanstor stad: 50 000 - 200 000 inv. Mindre tätort: under 50 000 inv. 1 person storstad 140 kr per mån. 2 pers 150 kr

El - Gäller medelförbrukning i kWh i lägenhet utan disk-, tvättmaskin. 1 person 140 kWh per månad, 2 personer 210 kWh. El i Stockholm fast avgift ca 50 kr per mån. kWh-pris ca 1 kr. Gör: 1 person 190 kr per mån. 2 pers 260 kr.

Kollektivresor och fackavgifter: För en 20-åring anger Konsumentverket: Kollektiva lokalresor 400 kr per månad och fackavgifter (inkl a-kassa) 320 kr per månad. Summa $720 \times 12 = 8640$

per år. I Stockholm kostar busskort 500 kr per mån (pensionär 300 kr) Ska höjas under året. För förvärsarbetande säg $530 + 320 = 850$ kr per mån = 10200 kr per år.

För åldrar 19-60 år är kostnaderna enligt punkterna 1-9 i följande uppställning. Punkten 10 är en post läkarvård och tandvård, som socialstyrelsen hade i en tidigare socialbidragsnorm, ca 70 kr per månad, men som inte finns med i Konsumentverkets budget.

För livsmedel räknas här med att alla mål äts hemma (matlåda till arbetet), för ensamboende ska läggas till 100 kr per månad.

Hemförsäkring i storstad.

Bostadshyror: Genomsnittlig hyra för hyreslägenheter i riket 2002 enligt SCBs Bostads- och hyresundersökningen 2002.

2 rok 45700 kr per år = 3808 kr per mån.

3 rok 56700 kr per år = 4725 kr per mån..

Genomsnittlig ökning jan 2002-jan 2003 Enligt SCB: 2,8% för 2 rok och 2,9% för 3 rok.

Det gör för 2003:

2 rok 46980 kr per år.

3 rok 58344 kr per år.

Ökning 2003-2004 antag 2,8%.

Det gör 2004: 2 rok 48295 kr per år = 4025 kr per mån. Säg 4000 kr per mån = 48000 kr per år.

3 rok 59978 kr per år = 4998 kr per mån. Säg 5000 kr per mån = 60000 kr per år.

Hyrer 2004:

1 person 2 rok 48000 kr per år = 4000 kr per mån.

2 personer 3 rok 60000 kr per år = 5000 kr per mån.

Enligt Fob 90, tabell 3, hade samtliga hushåll med en person i genomsnitt ca 2,3rok, i småhus ca 3,2

rok och i övriga hus ca 1,9rok. Samtliga hushåll med 2 personer hade i genomsnitt ca 3,5rok, i småhus ca 4,1rok och i övriga hus 2,8rok.

Mot bakgrunden av dessa siffror är det rimligt att räkna med 2rok för ensam och 3rok för makar. Boverkets principer för bostadsytor innebär att 2rok för ensam och 3rok för makar ger likvärdig bostandard. **Konsumentverket** anger för 2004 bostadskostnad 4300 kr per månad (inkl el) för ensam 20 år som bor i egen lägenhet 2rok. Utan el 190 kr blir det 4110 kr per mån.

Socialstyrelsens rapport 9 mars 2005 "Individ- och familjeomsorg. Lägesrapport 2004"

"Ekonomiskt bistånd i form av försörjningsstöd avser regelbundet återkommande bistånd till levnadskostnader. Det består av två delar, dels en av regeringen fastställd riksnorm, dels en av kommunen individuellt fastställd del som avser ersättning för skäliga kostnader för ett antal andra behovsposter. Riksnormen ska täcka kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, hälsa och hygien, barn- och ungdomsförsäkringar, förbrukningsvaror samt dagstidning, telefon och TV-avgift. Konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar ligger till grund för regeringens beslut om riksnormens storlek. Riksnormen för 2004 uppgår till 3370 kronor per månad för ensamstående, 5640 kronor för samboende och 9 230 kronor för samboende med två barn. Behovsposter utöver riksnormen som ingår i försörjningsstödet är boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring, medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa."

Lägger man till 730 kr för möbler mm, el och hemförsäkring för ensam blir 3370: 4100 kr.

Lägger man till 890 kr för möbler mm, el och hemförsäkring för makar blir 5640: 6530 kr

Månadskostnader, förvärvsarbetande icke-pensionärer.

Enligt beloppen från konsumentverket. Åldrar 19-60 år. 2004.

Individuella respektive gemensamma kostnader:	Ensam man	Ensam kv.	Makar
1.Livsmedel	1460+100	1133+100	1460+ 1133
2.Kläder och skor	490	500	490+500
3.Lek och fritid	370	370	370+370
4 Hygien	250	275	250+275
5.Förbrukningsvaror	110	110	140
6.Möbler,husgeråd,TV, radio	400	400	480
7.Dagstidning,tel,TV-licens	670	670	760
8.Hemförsäkring	140	140	150
9.Hushålls-el	190	190	260
10.Läkarvård,tandvård	70	70	70+70
Summa per månad 2004	4250	3958	6778
Genomsnitt för ensam man +kv		4104	
2004 per år:		49248	81336
Bostadshyra per år säg :			
Ensam 2rok, 12x 4000 =		48000	
Makar 3rok, 12x 5000 =			60000
Summa per år 2004, bostad + övrigt		97248	141336
Förvärvsarbetande:arbetsresor+fackavgifter säg		10200	20400
Summa per år 2004, bostad + övrigt		107448	161736
Här är inget räknat för semesterkostnader eller andra resor än lokalresor.			
Säg för enkelhets skull, avrundat		108 000	162 000
Makar 150% av ensam.			
Extrakostnader för arbetsplatsmat en gång per vecka		+2000	+4000
Summa		110 000	166 000
För socialbidragstagare blir beloppen		103 000	156 000

Hushållsbudgetar för pensionärer.

I förhållande till förvärvsarbetande icke-pensionärer:

Livsmedel: man 230 kr lägre per månad, kvinna 93 kr lägre, genomsnitt m+kv 162 kr lägre per mån = 1944 kr per år. Personlig hygien kvinna 15 kr lägre, genomsnitt m+kv 7,50 kr lägre = 90 kr per år.

Busskort: 200 kr lägre per mån = 2400 kr per år.

Fackavgift: 320 kr lägre per månad = 3840 kr per år.

Läkare och läkemedel : 900+1800 = 2700 kr högre per år.

Hemtjänst: (långt räknat) ensam 800 kr per år, makar 1200 högre per år.

Summa: Ensam 4774 kr lägre. Makar tillsammans 9948 kr lägre per år.

Ensam pensionär per år: 107448-4774 = 102674 kr per år.

Pensionärsmakar: 161736-9948 = 151788 kr per år.

Makar 147,83% av ensam.

Säg för enkelhets skull, avrundat: ensam 103000 kr, makar 152000 kr per år.

Makar 147,57% av ensam.

<u>Pensionärer 2004</u>	<u>Ensam</u>	<u>Makar</u>
Posterna 1-10 , ensam resp. makar per mån 2004.	3934,5	6439
2004 per år:	47214	77268
Bostadshyra per år säg :		
Ensam 2rok, 12x 4000 =	48000	
Makar 3rok, 12x 5000 =		60000
Summa per år 2004, bostad + övrigt	95214	137268
Läkare och läkemedel 2700, busskort 3960	6660	13320
Hemtjänst	800	1200
Summa per år 2004, bostad + övrigt	102674	151788
Här är inget räknat för semesterkostnader eller andra resor än lokalresor.		
Makar 148% av ensam.		

Sammanfattning om levnadskostnaderna.

Ensam förvärvsarbetande icke-pensionär utan barn 2004, som ej begär socialbidrag.

Bostadskostnad	4000 kr per mån=	48 000 kr per år
Övrigt	5167	62 000
Summa	9167	110 000
Man kan vänta sig att beloppen stiger med ca ett par procent per år:		
År 2005 cirka	9333	112 000

Ensam förvärvsarbetande icke-pensionär utan barn 2004, som begär socialbidrag.

Bostadskostnad	4000 kr per mån=	48 000 kr per år
Övrigt	5167	62 000
Summa	8583	103 000
Man kan vänta sig att beloppen stiger med ca ett par procent per år:		
År 2005 cirka	8750	105 000

Makar/sambor förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn 2004, ej begär socialbidrag.

Bostadskostnad	5000 kr per mån=	60 000 kr per år
Övrigt	8833	106 000
Summa	13833	166 000
Man kan vänta sig att beloppen stiger med ca ett par procent per år:		
År 2005 cirka	14083	169 000

Makar/sambor förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn 2004, begär socialbidrag.

Bostadskostnad	5000 kr per mån=	60 000 kr per år
Övrigt	8000	96 000
Summa	13000	156 000
Man kan vänta sig att beloppen stiger med ca ett par procent per år:		
År 2005 cirka	13250	159 000

Man bör observera, att beloppen inte omfattar några kostnader för andra resor än arbetsresor och inte några extrakostnader som kan uppstå under en semester - andra kostnader än de som ryms i posten om lek och fritid.

Förvärvsinkomster 2000

enligt SCB. Medelvärden för dem som har inkomst. 1000 kr per år. Alla

	Män	per mån ca	Kvinnor	per mån ca	Män+kvinnor	Antal inkomsttagare
Samtliga	229,2	19,1	156,3	13,0	191,9	16,0
20-24 år	119,1	9,9	91,3	7,6	105,4	8,9
25-34	221,0	18,4	160,5	13,4	191,4	16,0
35-44	266,8	22,2	185,8	15,5	227,2	18,9
45-54	276,6	23,0	201,5	16,8	239,4	20,0
55-64	262,5	21,9	184,3	15,4	223,8	18,7
65-74	243,6	20,3	174,5	14,5	209,6	17,5
75-	191,3	15,9	119,3	9,9	152,9	12,7
	151,7	12,6	93,7	7,8	116,1	9,7

Inkomst efter skatt 2004 .

Förvärvsarbetande. Inkomst efter preliminärskatt. Enligt tabell 32 för månadslön, kolumn 1.

Lön kr/ Prel. Disp. efter skatt Överskott (för ensam utan barn, årskostnader 110 000 kr. exklusive semester och dator) månad skatt per månad per år per år

Överskott för makar med lika inkomst, utan barn, års-kostnad tillsammans 166 000 kr.						Skattelättnader i förslag vårbudget 2005				
						c	fp	kd	m	(i motioner)
						Årslön				
6001	1503	4498	53976	-56024	-58048 (53976x 2 - 166000)	72 000	370	900	1452	3300
7001	1770	5231	62772	-47228	-40456	84 000	370	2600	1932	3300
8001	2037	5964	71568	-38432	-22864	96 000	370	2600	1932	3300
9001	2315	6686	80232	-29768	-5536	108 000	370	2600	2256	7600
10001	2652	7349	88188	-21812	10376 krisgräns	120 000	490	2600	3000	7600
11001	3016	7985	95820	-14180	25640	132 000	490	3800	5340	7600
12001	3379	8622	103464	-6536	40928	144 000	490	3800	5340	7600
13001	3742	9259	111108	1108	56216	156 000	1320	3800	5340	7600
14001	4106	9895	118740	8740 krisgräns	71480	168 000	1320	3800	5340	10700
15001	4469	10532	126384	16384	86768	180 000	1320	3800	7764	10700
16001	4832	11169	134028	24028	102056	192 000	3530	4800	7764	10700
17001	5196	11805	141660	31660	117320	204 000	3530	4800	7764	10700
18001	5559	12442	149304	39304	132608	216 000	5720	4800	9684	10700
19001	5922	13079	156948	46948	147896	228 000	5720	5500	9684	13700
20001	6326	13675	164100	54100	162200	240 000	5720	5500	10656	13700
21001	6689	14312	171744	61744	177488	252 000	7910	6400	10656	13700
22001	7053	14948	179376	69376	192752	264 000	7910	6400	10656	14700
23001	7392	15609	187308	77308	208616	276 000	7910	6400	10656	14700
24001	7723	16278	195336	85336	224672	288 000	9220	7100	10656	15800
25001	8055	16946	203352	93352	240704	300 000	9220	7100	12444	15800
26001	8478	17523	210276	100276	254552	312 000	9220	7100	12444	16200
27001	9006	17995	215940	105940	265880	324 000	8690	7200	12444	16200
29001	10058	18943	227316	117316	288632	348 000	8690	7200	12444	16200
30001	10578	19423	233076	123076	300152	360 000	8690	7200	12444	16100
35001	13178	21823	261876	151876	357752	420 000	6910	7200	12444	16100
40001	15875	24126	289512	179512	413024	480 000	6910	7200	12444	16000
45001	18725	26276	315312	205312	464624	540 000	6910	7200	12444	16000
50001	21575	28426	341112	231112	516224	600 000	6910	7200	12444	16000
55001	24425	30576	366912	256912	567824	660 000	6910	7200	12444	16000
60001	27275	32726	392712	282712	619424	720 000	6910	7200	12444	16000

Kolumn 1 Kolumnen gäller för den som ska betala allmän pensionsavgift på inkomsten. Sådan avgift ska betalas av löntagare som är födda 1938 eller senare. Avgiften ingår i de angivna skattebeloppen. **Skattelättnader i partiernas motioner: partierna anger genomsnittliga lättnader för visa inkomstintervall. I tabellen här har samma lättnader antagits för alla inkomster i intervallen vilket innebär att lättnaderna i tabellen vanligen blir något för höga i underkanten på intervallen och något för låga i överkanten av intervallen.**

Inkomst efter skatt 2004 .

Förvärvsarbetande. Inkomst efter preliminärskatt. Enligt tabell 32 för månadslön, kolumn 1.

Lön kr/ månad	Prel. skatt	Disp.efter skatt per månad per år	Överskott (för ensam utan barn, årskostnader 110 000 kr. exklusive semester och dator)				Ensamstående utan barn. Överskott i hushålls- budget efter skattesänkning enligt partimotioner				
skatt i % av inkomst			per år	Överskott för makar med lika inkomst, utan barn, års- kostnad tillsammans 166 000 kr.		Årslön	våren 2005	c	fp	kd	m
6001	25,1	1503	4498	53976	-56024	-58048 (53976x 2 - 166000)	72 000	-55654	-55124	-54572	-52724
7001	25,3	1770	5231	62772	-47228	-40456	84 000	-46858	-44628	-54092	-43928
8001	25,5	2037	5964	71568	-38432	-22864	96 000	-38062	-34832	-36500	-35132
9001	25,7	2315	6686	80232	-29768	-5536	108 000	-29398	-27168	-27512	-22168
10001	26,5	2652	7349	88188	-21812	10376 krisgräns	120 000	-21322	-19212	-18812	-14212
11001	27,4	3016	7985	95820	-14180	25640	132 000	-13690	-10380	-8840	-6580
12001	28,2	3379	8622	103464	-6536	40928	144 000	-6046	-2736	-1196	1064
13001	28,8	3742	9259	111108	1108	56216	156 000	2428	4908	6448	8708
14001	29,3	4106	9895	118740	8740 krisgräns	71480	168 000	10060	12540	14080	19440
15001	29,8	4469	10532	126384	16384	86768	180 000	17704	20184	24148	27084
16001	30,2	4832	11169	134028	24028	102056 *)	192 000	27558	28828	31792	34728
17001	30,6	5196	11805	141660	31660	117320	204 000	35190	36460	39424	42360
18001	30,9	5559	12442	149304	39304	132608	216 000	45024	44104	48988	50004
19001	31,2	5922	13079	156948	46948	147896	228 000	52668	52448	56632	60648
20001	31,6	6326	13675	164100	54100 *)	162200	240 000	59820	59600	64756	67800
21001	31,8	6689	14312	171744	61744	177488	252 000	69654	68144	72400	75444
22001	32,1	7053	14948	179376	69376	192752	264 000	77286	75776	80032	84076
23001	32,1	7392	15609	187308	77308	208616	276 000	85218	83708	87964	92008
24001	32,2	7723	16278	195336	85336	224672	288 000	94556	92436	95992	101136
25001	32,2	8055	16946	203352	93352	240704	300 000	102572	100452	105796	109152
26001	32,6	8478	17523	210276	100276	254552	312 000	109496	107376	112720	116476
27001	33,4	9006	17995	215940	105940	265880	324 000	114630	113140	118384	122140
29001	34,7	10058	18943	227316	117316	288632	348 000	126006	124516	129760	133516
30001	35,3	10578	19423	233076	123076	300152	360 000	131766	130276	135520	139176
35001	37,7	13178	21823	261876	151876	357752	420 000	158786	159076	164320	167976
40001	39,7	15875	24126	289512	179512	413024	480 000	186422	186712	191956	195512
45001	41,6	18725	26276	315312	205312	464624	540 000	212222	215512	217756	221312
50001	43,2	21575	28426	341112	231112	516224	600 000	238022	238312	243556	247112
55001	44,4	24425	30576	366912	256912	567824	660 000	263822	264112	269356	272912
60001	45,5	27275	32726	392712	282712	619424	720 000	289622	289912	295156	298712

Kolumn 1 Kolumnen gäller för den som ska betala allmän pensionsavgift på inkomsten. Sådan avgift ska betalas av löntagare som är födda 1938 eller senare. Avgiften ingår i de angivna skattebeloppen. *) Vår budgetpropositionen 2005. Bil 3 Fördelningspolitisk redogörelse.
Sid 24: "För att en ensamstående ska ha samma ekonomiska standard som två samboende med vardera en månadslön på 16 000 kronor krävs att den ensamstående har en månadslön på 19 960 kronor, allt annat lika." Stämmer: Ensam 54100, sambor 102056.

Hur ska man kunna förbättra välfärden? Välfärden och partierna.

I DN-artikeln 050214 står det ifråga om "tillväxt och fördelning":

“Politikens mål är befolkningens välfärd. Det kräver efter-tanke om vad man egentligen menar med välfärd och hur välfärden ska fördelas...Väljarna bedömer politiken efter dess välfärds-konsekvenser.. Vad säger då internationell välfärdsforskning om sambandet mellan tillväxt och välfärd?

Det finns tre forskningsstrategier, som engagerar nationalekonomer, sociologer och psykologer, som utifrån olika traditioner beskriver välfärden. Den äldsta (ekonomiska) traditionen bygger på BNP, där man summerar värdet av ett lands produktion av varor och tjänster, men bland annat bortser från hur BNP fördelas....

OECD som publicerar BNP har länge varnat för att BNP inte mäter hela välfärden, utan bara det som kan mätas i pengar. Där saknas bland annat hälsa, livslängd, arbetsmiljö, sociala nätverk, trygghet, miljö, fritid, demokrati och medborgerliga friheter. BNP är en total-räkning för hela länder, och visar därför inte heller hur BNP är för-delad inom ett land. Rika länder kan ha omfattande fattigdom och marginalisering, parallellt med enorm rikedom. USA har till exempel tre gånger så hög fattigdomskvot som Sverige (räknat i köpkraft med USA:s fattigdomsgräns), trots högre BNP....

Tesen att pengar köper välbefinnande är alltså inte så självklar. Psykologisk forskning visar också det omvända: att välbefinnande skapar ekonomisk framgång. Det är ofta personer som är lyckliga, trivs i sitt samhälle, har kontroll över sitt liv och arbete, har lyckliga familjeförhållanden, är friska, också (längre fram i livet) har ekonomisk framgång....

I England har New Economics Foundation utvärderat forskningen och frågat sig hur en social tillväxtpolitik borde se ut.

Deras 8-punktsprogram pekar ut välbefinnande som tillväxtfaktor, vid sidan av ökad levnadsstandard: vi borde satsa på bättre arbetsför-hållanden, mer fritid för umgänge med barn, familj och samhälls-engagemang, kortare arbetstid, förebyggande hälsovård, psykvård, utbildning, satsning på barn genom längre föräldrapenning och god barnomsorg, och undvika en ensidig fokusering på "ekonomisk effektivitet"....

JOACHIM VOGEL Professor i sociologi, Umeå universitet,
BJÖRN HALLERÖD Professor i sociologi, Umeå universitet och
ELISABET LANDGREN-MÖLLER Fd statistikchef, SCB “

I DN-artikeln 051019 Bättre rik och frisk än fattig och sjuk, står det:

“Vad är det som gör att mindre väl lottade människor mår sämre och lever kortare? Ny forskning visar att det inte främst är stress och dåliga jobb, utan ojämlikheten i sig...

Femton års upptäckter i den sociala epidemiologin har sålunda revolutionerat kunskapen om olikheter i hälsa. Det är inte i första hand sämre tillgång till sjukvård, tyngre lyft på jobbet, mer rökning, fler hamburgare eller färre joggningsrundor som tar ifrån fattigare människor hälsa och liv i de rika länderna - utan den kroniska stress som följer av den relativa fattigdomen som sådan.

Det vänder helt upp och ned på politikens mål. Om vi vill ge människor bättre liv kan vi ge upp försöken att höja BNP ännu mer; det gör över huvud taget ingen nytta om alla - såväl rika som fattiga - får tusen kronor till i plånboken.

Det är själva klasskillnaderna samhället måste vänja sig av med.

Andreas Malm”

I DN-artikeln 051113 Le och se ut att trivas! stå det:

“Det nya tjänstesamhället är inte så fritt och kunskapskrävande som det sägs. Tvärtom förväntas de anställda vara utbytbara kuggar i ett system som alltmer liknar gamla tiders fabriksdiktatur...

Det vi nu är utsatta för är ett försök att rekonstruera den oinskränk-ta fabriksdiktaturen. I talet om individens frigörelse ur hierarkiska regelverk gömmer sig en avveckling av de kollektiva rättigheter som gett de anställda ett mått av individuell frihet i den kapitalistiska produktionen....

I tillverkningsindustrin är raka ackord på väg tillbaka i stor skala, avslöjar LO-tidningen. På Volvo Torslandaverken försöker ledningen stoppa arbetsrotationen, rapporterar Lars Henriksson i Arbetaren. De gemensamma rasterna är indragna och det löpande bandet ökar automatiskt takten tills datorsystemet visar att någon arbetsstation går över gränsen...

MIKAEL NYBERG”

I SvD-artikel 050313: Varför har vi ont i själen? står det:

“Den svenska ohälsan. Vart är vårt samhälle på väg? Sverige har rekordlång livslängd men också rekordhög ohälsotal. För att få till stånd ett omtänkande måste alla inse problemets vidd...

Studier såväl på människa som på andra grupplevande varelser visar att hot mot, eller förlust av, känslan av egenkontroll och socialt stöd via hjärnan utlöser en rad beteenden och neurohormonella reaktionsmönster, som kan bidra till ett brett spektrum av störningar och sjukdomar...

Viktigast här är att utforma ett övergripande system av åtgärder för att försöka vrida rätt "den urledvridna tiden". För detta krävs en all-män insikt om var problemen finns.

Tidigare stora framsteg i fråga om folkhälsan berodde endast delvis på medicinska åtgärder. Minst lika viktiga var förbättrade samhällsför-hållanden - ekonomi, bostäder, utbildning, trafikreglering och annat.

Dessa vinster håller vi på att förskingra samtidigt som arbetslivets krav och möjligheter ökar i informationssamhällets släptåg...

Har vår hjärna kapacitet att motsvara alla dessa krav? Våra fem sinnen tar varje sekund emot många miljoner informationsbitar, av vilka vårt medvetande aktivt noterar ett litet urval. Men hur görs

urva-let? Kan vår hjärna sovra mellan det livsviktiga, det någorlunda ange-lägna och det onödiga?

Det ständiga informationsflödet gör återhämtningspauserna både kortare och färre. Vi sover allt mindre och blir därför sår-barare.

Allt fler människor abdikerar från sin medborgarroll. Det sociala kapitalet i form av tillit, solidaritet och benägenhet för samverkan blir allt knappare.

Allt detta leder till en effektförlust i hjälparbetet och allt fler passi-va, hjälpberoende medborgare - patienter, klienter, studenter, konsu-menter....

Sjukvårdspersonalens utbildning omfattar främst kroppsliga sjuk-domars orsaker och mekanismer. Den "nya ohälsans" mångfasette-rade orsaker och psykobiologiska mekanismer lär man sig föga om...

En lika allvarlig brist på kunskap finns hos ekonomer, tekniker och jurister - de som är eller snart blir chefer i det privata näringslivet och den offentliga sektorn. Högskoleverket och andra instanser med ansvar för utbildning bör se över innehållet i de utbildningar som erbjuds kommande genera-tioner...

Kan vi förvänta oss att partiledare, statsråd, statssekreterare och sakkunniga i departementen, riksdagens utskott, kultur-arbetare, arbetslivets parter, men inte minst de som är ansvari-ga för högre utbildning och forskning inom universitetsvärlden, är villiga att tänka om?

För att detta ska ske är det troligen nödvändigt att de många människorna, allmänheten, de som i dag saknar en röst, inser problemets vidd och bidrar till en förnyelse...

BJÖRN FOLKOW , LENNART LEVI, LARS WERKÖ

professor em i fysiologi, Göteborgs universitet, professor em i psykosocial miljömedicin, Karolinska Institutet, professor em Göteborgs universitet.”

I DN-artikeln 050309 psykiskt sjuka missbrukare står det:

“Ingen tar ansvar för psykiskt sjuka missbrukare, skriver Björn Fries och Anders Milton. Kommuner och landsting skall samarbeta över gränserna för att hjälpa psykiskt sjuka missbrukare. Men fortfarande faller dessa mellan stolar och skyddsnät.”

I SCB: Ungdomars etablering. Generationsklyftan 1980–2003 står det:

“ Sett i ett längre tidsperspektiv har marknaden, de sociala nätverkens och offentliga sektorns relativa roll för välfärdsförsörjningen förändrats avsevärt. Förändringarna speglar grundläggande produktionsförhållanden och ideologiska system.

I det gamla bondesamhället som byggde på självhushåll spelade marknaden och offentliga sektorn en marginell roll.

Industrialismen förde ut befolkningen i lönearbete, splittra-de familjer och bröt upp försörjningsansvaret mellan familjemedlemmarna.

Efter marknadens expansion kom välfärdsstatens framväxt. I kommunismens vision minskar marknadens betydelse och övergår till planekonomi.

I blandekonomin Sverige dominerade istället tanken att den offentliga sektorn endast skulle kontrollera och komplettera marknaden. Den skulle garantera jämlikhet och välfärd till alla genom reglering, offentliga tjänster och omfördelning via beskattning och transfereringar.

På 1990-talet sker en restauration av marknadens betydelse genom avreglering, privatisering, avgiftshöjningar och begränsningar i transfereringssystemen.

Balansen mellan marknad och offentlig sektor är fortfarande den centrala politiskt/ ideologiska motsättningen.”

De borgerligas partierna och socialdemokraterna.

Den centrala politiskt/ ideologiska motsättningen mellan marknad och offentlig sektor märks i dagens motsättningar mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna och syns i någon mån i de föregående tabellerna om de borgerligas skatteförslag.

De borgerligas politiska förslag inför valet 2006 domineras av skatteförslag som innebär stora inkomstskattelättnader för dem med höga inkomster samtidigt som sjuka och arbetslösa och de med låga inkomster får försämringar, och så att säga betalar förbättringarna för dem med högre inkomster. Det är en omvänd Robin Hood-politik som tar från de sämre lottade och ger till dem som har det bättre.

De borgerliga menar att man föreslår detta för att det ska bli bättre för arbetslösa, något som inte är troligt och inte stöds av goda vetenskaper. Man påstår i muntliga föredragningar att skattesänkningarna mest går till låginkomster, men läser man deras skriftliga förslag finner man att cirka 2/3 av skattelättnaderna går till höginkomster. Massmedierna har inte avslöjat detta.

Sammanfattningsvis kan man finna att de borgerligas förslag försämrar välfärdsfördelningen och är förslag som gynnar de välbeställda. Det är vad man kan vänta sig av högerpartier, men inte väntar sig av det social-liberala folkpartiet. Folkpartiet är med på huvuddragen, men har i några avseenden försökt mildra den föreslagna högerpolitiken.

De borgerliga partiernas skatteförslag har behandlats i följande utredningar som finns på Internet:

Sven Winnell 050522+050605: De borgerliga partiernas skatteförslag. Och annat om skatter, bidrag och moral. Bostadsbidrag. TV-licens. (<http://web.telia.com/~u86119282/omr36-39h.pdf>)

Sven Winnell 050920: Välfärd, skatter, arbete, tillväxt. (<http://winnell.com/omr36-39i.pdf>)

I moderaternas skatteförslag blir skattelättnaderna 16000 kr per år vid inkomster över 25 000 kr per månad=300 000 kr per år. Makar samma inkomst var för sig. Sedan grundläggande kostnader på 110 000 kr för ensam och 166 000 kr för makar tillsammans betalats finns disponibelt per år: Vid inkomst per månad 2004:

25 000 kr: Ensam: 93000 Makar: 240 000 kr per år

30 000	123 000	300 000
40 000	180 000	413 000
50 000	231 000	516 000
60 000	283 000	619 000

Skattelättnaderna för dem med inkomster över medelinkomst blir tillsammans cirka 30 miljarder kr per år. Dessa pengar behövs bättre för att förbättra för dem med lägre inkomster och för att förbättra välfärdsinstitutioner, tex för psykiskt sjuka missbrukare och för kriminalvård.

Anmärkningsvärt är, att de borgerliga i sina tal inte talar om de stora skattelättnaderna för höga inkomster utan låtsas att det är de låga inkomsterna som får pengarna.

Socialdemokraterna har haft partikongress och gjort riktlinjer.

På Internet har de 051103 publicerat en sammanfattning om politiska riktlinjer som får ses som deras riktlinjer inför valet 2006.

Riktlinjerna är återgivna i följande utredning på Internet:

Sven Winnell 051106+051109: Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar. Vad göra ? Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?

(<http://web.telia.com/~u86119282/omr40z.pdf>)

I riktlinjerna står det:

”Vi ska bygga en bro på integration och jämlikhet. Sverige ska vara ett tryggt land i sammanhållning. Människor i alla delar av Sverige ska få del av utvecklingen – oavsett om man lever i storstädernas förorter eller glesbygdens samhällen. Diskriminering på grund av ålder, kön, ursprung, sexuell läggning och funktionshinder kan aldrig accepteras. Alla människor är lika mycket värda....

Välfärd och trygghet ska fördelas efter behov – inte betalningsförmåga. Sverige ska bli världens bästa land att åldras i. Därför ska stora satsningar göras på äldreomsorgen under den närmaste tioårsperioden. En bra sjukvård ska bli ännu bättre. Tillgängligheten ska öka. Vårt land ska fortsatt vara världens barnvänligaste. Ung-domars utsatta situation på arbets- och bostadsmarknaden ska förbättras. Ingen ska behöva känna sig utanför. Vi vet att trygga människor vågar – och att inget kan vara viktigare i en tid av stora förändringar. När marknaden hotar välfärdens grundprinciper håller vi tillbaka vinstintressen och slår fast att välfärden ska betalas gemensamt via skatten....

Vi har höga skatter – och en stark ekonomi i tillväxt med en välutbildad och kreativ befolkning. Vi har visat att utvecklingen blir starkare om alla får vara med och ingen lämnas utanför.

Vår välfärdsmodell skapar jämställda och jämlika villkor. Den ska vi inte överge. Den ska vi utveckla och bygga starkare!

I det arbetet behövs alla. Välfärden bärs upp av dig och av mig tillsammans. Den är ett kontrakt mellan människor, ett handslag om både rättigheter och skyldigheter, ett löfte om eget ansvarstagande och omtanke om varandra. Ytterst är välfärden ett praktiskt uttryck för demokrati och varje människas lika värde.

Som vi skriver i vårt partiprogram:

”Vårt mål är ett samhälle utan över- och underordning, utan klasskillnader, könssegregation och etniska klyftor, ett samhälle utan fördomar och diskriminering, ett samhälle där alla behövs och alla får plats, där alla har samma rätt och samma värde, där alla barn kan växa till fria och självständiga vuxna, där alla kan styra sina liv och sin vardag och i jämlik och solidarisk samverkan söka de samhällseliga lösningar som gagnar det gemensamma bästa.”

Alla ska med. Så enkelt är det.”

Socialdemokraterna i riksdagen och regeringen bör skärpa sig så att de verkligen uppfyller de krav som ställs i riktlinjerna .

Några kommentarer finns i det närmast följande.

Bort med nuvarande tevelicensen.

DN 050910 sid 2: "Bort med tevelicensen"

Dagens tevelicens är en föråldrad apparatskatt som kommer att bli ännu svårare att upprätthålla i takt med att gränsen mellan teve och dator suddas ut. Dess enda värde består i att den upprätthåller SVT:s självständighet från statsmakterna - åtminstone på ett principiellt plan. En öppen skattefinansiering skulle förstärka oron för att bolaget kan uppfattas som en form av stats television snarare än public service,

Men i stället för att försvara ett förlegat licenssystem ska vi koncentrera oss på de verkliga maktfrågorna: makten över vilka som sitter i styrelsen, reglerna för verksamheten och innehållet i public service.

Det finns en rad olika former av finansiering - stiftelser, femårs anslag - som skulle skydda lika bra som licenssystemet."

Från omr 36-39h.pdf sid 68-71:

Den nuvarande TV-licensen, nu 1920 kr per år, är orättvis, med dyr onödigt byråkrati, en besvärande pålaga isynnerhet för dem med låga inkomster. Den bör ersättas av en kollektivlicens betald av riksdagen/staten, finansierad på lämpligt sätt.

TV-licensen bör utformas som en kollektivlicens för privathushållen, betald av riksdagen, i princip 6 044 382 700 kr. Övriga betalningsskyldiga, ca 180 000 företag o d bör betala TV-licens ungefär som i nuvarande omfattning. KPI sjunker när licensen tas bort, vilket påverkar offentliga utbetalningar som är knutna till KPI och höjer offentliga inkomster som kan räknas in i omläggningen. Riksdagen bör ta igen kostnaden för kollektivlicensen enligt något alternativ:

1. Inte alls som ett led i en skattesänkning för alla.

Statens kostnader blir cirka 2,8 miljarder kr, vilket staten kan kosta på

sig. Det förbättrar inkomsttagarnas disponibla inkomster efter skatt, något som gör att staten slipper skattesänkningar som annars kan te sig nödvändiga.

2. Genom sänkning av grundavdraget med 1200 kr vid inkomstbeskattningen. 3. Genom någon annan skattehöjning.

Ensamstående med låga inkomster: betalar för mycket skatt.

Förslag: inför bostadsbidrag för hushåll utan barn.

Månadslön	Ensam överskott efter skatt och hushållskostnader 110 000 kr/år Exklusive semester och dator. (2004)	Bobidrag 75% av hyra mellan 400 och 4000 kr/mån Avtrappning 20% av inkomst över 58500.	Bobidrag 75% av hyra mellan 400 och 3700 kr/mån Avtrappning 20% av ink. över 58500.
6001	-56024	29700	
7001	-47228	24600	
801	-38432	24900	22200
9001	-29768	22500	19800
10001	-21812	20100	17400
11001	-14180	17700	15000
12001	-6536	15300	12600
13001	1108	12900	10200
14001	8740	10500	7800
15001	16384	8100	5400
16001	24028	5700	3000
17001	31660	3300	0
18001	39304	0	

Samma regler för makar, som nu har förmånligare skatter än ensamma.

Bostadstillägg för pensionärer med låga inkomster har regler som i vissa avseenden är absurda och behöver förbättras.

Förmögenhetsskatten.

Ta bort förmögenhetsskatten och kompensera det med att provisoriskt eller permanent höja skatten på bolagsvinster från 28 till 30 % så som Svenskt Näringsliv antytt vara möjligt. Bolags-skatteerna är på 65,8 miljarder kr och förmögenhetsskatten på 4,6 miljarder, summa 70,4 miljarder. $30/28 \times 65,8 = 70,5$ miljarder kr.

Slopa den mest skadliga skatten, förmögenhetsskatten, uppmanar Svenskt Näringsliv. Den dränerar Sverige på långt över 1 000 miljarder kronor och försvårar möjligheterna att skapa nya jobb.

Moderaterna avskaffar bostadsbidragen.

Moderaterna föreslår att barnfamiljernas bostadsbidrag avskaffas och ersätts med ett barnbidrag per barn. Detta innebär mycket stora försämringar för dem med låga inkomster och stora förbättringar för dem med höga inkomster. Exempel :

Ensamstående med ett barn och hyra 5000 kr per månad och inkomst 117 000 kr per år, dvs högsta inkomst för maximalt bidrag (2005):

Särskilt bidrag	600 kr /mån
75% av hyra mellan 2000 och 3000	750
50% av hyra mellan 3000 och 5000	1 000
	2 350= 28 200
Utbetalas	2 300= 27 600 kr/år
Moderaterna ersätter detta med barnbidrag	11 400
<u>Försämring vid inkomst 117 000</u>	<u>16 200 kr/år</u>

Avtrappning av bostadsbidrag:

Maximalt bidrag $2\,350 \times 12 = 28\,200$ avtrappas helt när inkomsten är 141 000 över över 117 000 = 258 000 kr/ år. I gällande system utgår inget bostadsbidrag över denna inkomst, men i moderaternas förslag utgår 11 400 kr.

Förbättring vid inkomster över 258 000 11 200 kr/år.

Vid inkomst 201 000 kr är avtrappningen 16 800 och bostadsbidraget i gällande system 11 400. Det betyder, att vid inkomst 201 000 blir det varken försämring eller förbättring med moderaternas förslag.

Vid inkomster under 201 000 kr blir det försämringar, vid inkomster däröver förbättringar som vid inkomst 258 000 och däröver uppgår till 11 400 kr per år

Moderaterna påstår att de gynnar dem med låga inkomster, men det är inte sant. Försämringarna medför behov av mer socialbidrag. De kan inte ge mer jobb på arbetsmarknaden.

Marknadskrafterna.

I debattprogrammet i SVT1 den 2 juni 2005 behandlades bl a spel om pengar och spelberoende. De av staten ordnade spelen, tips etc, drar in pengar till staten, men är också problematiska därför att de enligt uppgift ger hundratusentals personer ett spelberoende som kan orsaka svåra personliga missförhållanden. Staten ger stöd som ska förhindra spelberoendet och dess följder.

I programmet propagerade en moderat riksdagsman för inrättande av privata vinstdrivande spelbolag och menade att det kunde ge arbets-tillfällen. Spelberoendet var inte hans bord.

I andra liknande program om alkohol har moderater propagerat för fria marknadskrafter och fri alkoholförsäljning: Människor bör ha frihet att supa ihjäl sig, var och en får ta ansvar. För moderaterna går möjligheterna att tjäna pengar på vad som helst före en vilja att förhindra ofärd.

När det gäller apotek är det för moderaterna viktigare att vem som helst ska kunna tjäna pengar på försäljning av apoteksvaror än att apotekskunderna ska få en säker försörjning med sådana varor.

Moderaterna ser fängelser som en verksamhet man kan tjäna pengar på, förvaring av fångar kan, som i USA, vara lönsam, och det gäller då att ha kvar det lönsamma verksamhetsunderlaget, fångarna, inte att rehabilitera dem och få ut dem.

Efter rymningarna från fängelserna på senare tid har politikerna mest intresserat sig för hur man bäst ska kunna hålla fångarna inlåsta, medan det stora problemet är vad man ska göra för att kunna släppa ut dem och göra för att förebygga brott.

I DN 050603 sid 19 står om organisationen Kris, Kriminellas revansch i samhället, som gör mycket betydande insatser för rehabilitering av kriminella, grundad 1997. Den står inför konkurs om den inte får bidrag från något håll. Det är viktigare att stödja sådan verksamhet än att sänka skatten för höginkomsttagarna.

Konkurrens kan vara bra men bara i lämpliga sammanhang.

De borgerliga partiernas politik.

De borgerliga partiernas politik inför valet 2006 har behandlats i två utredninga:

Sven Winnell 050522+050605:

De borgerliga partiernas skatteförslag. Och annat om skatter, bidrag och moral. Bostadsbidrag. TV-licens.

Finns på Internet på

<http://winnell.com/omr36-39h.pdf>

Innehåll

- 3 De borgerliga partiernas skatteförslag. Och kommentarer till det.
- 4 Inkomst efter skatt 2004 och partiernas skatteförslag.
- Översikt.
- 6 Borgerliga motioner.
- 6 Levnadskostnader.
- 7 Skatt i procent av inkomsten.
- 7 Att leva på sin lön.
- 7 De borgerliga partierna slösar med pengar i sina skatteförslag.
- 8 Konsumentverkets hushållsbudgetar för 2004.
- 10 Månadskostnader, förvärvsarbetande icke-pensionärer:
- 11 Hushållsbudgetar för pensionärer.
- 12 Sammanfattning om levnadskostnaderna.
- 13 Lönestatistisk årsbok 2002.
- 20 Skatteförslag.
- 20 Centerpartiet.
- 25 Folkpartiet.
- 28 Kristdemokraterna.
- 29 Moderaterna.
- 31 Statens utgifter.
- 32 Partiernas budgetförslag.

- 32 Centerpartiets budgetförslag.
- 34 Folkpartiets budgetförslag.
- 38 Kristdemokraternas budgetförslag
- 40 Moderaternas budgetförslag.
- 44 Folkpartiets rapport den 9 april 2005: "Rädda sjukförsäkringen".
- 50 Något om kostnader för datorer.
- 53 Platt skatt.
- 55 Att leva på sin lön.
- 59 Bostadsbidrag för icke-pensionärer. Princip.
- 61 Bostadsbidrag till ensamma icke-pensionärer utan barn.
- 62 Några utdrag från Socialstyrelsen.
- 64 Kostnader för barn, barnbidrag, bobidrag för barn mm.
- 68 TV-licensen.
- 72 Partiernas vårbudgetmotioner 2005. Innehållsförteckningar.
- 72 Centerpartiets vårbudgetmotion 2005.
- 73 Folkpartiets vårbudgetmotion 2005.
- 76 Kristdemokraternas vårbudgetmotion 2005.
- 78 Moderaternas vårbudgetmotion 2005.
- 80 Moralen.
- 82 Arbetslösheten.
- 83 Arbetslöshet och ohälsa.
- 85 Arbetslöshet och ohälsa störst i norr.

86 Tillägg 050605.

- 87 Partiernas förslag. Genomsnittliga skattesänkningar.
- 88 Partiledardebatten i TV.
- 88 Partiernas politik.
- 90 Förslag: inför bostadsbidrag för hushåll utan barn.
- 90 Ersätt för privathushåll TV-licensen med en kollektivlicens
- 91 Barnfamiljer.
- 91 Moderaterna avskaffar bostadsbidragen.
- 92 Centerledaren vill bilda borgerlig regering.
- 92 Folkomröstningarna.
- 93 Riksdagen och EU-konstitutionen.

93 Demokratiskt underskott i EU
94 Högsta domstolen och Lagrådet.
95 Den livstidsdömda svenskan i Kalifornien
96 Marknadskrafterna.
96 De borgerliga partierna
97 Konjunkturinstitutet.
97 Arbetsmarknadsstyrelsen.
98 Statistiska centralbyrån.
99 Löneökningar.
99 Svenskt Näringsliv.
100 Produktionens Betydelse. Från IVA
101 Företagarna. <http://www.foretagarna.se>
102 Småföretagen dominerar samtliga branscher.
103 Sex av tio företag är verksamma inom tjänstesektorn
104 Småföretagen – en viktig arbetsgivare

Sven Winnell 051003:

Välfärd, skatter, arbete, tillväxt.

Finns på Internet på <http://web.telia.com/~u86119282/omr36-39i.pdf>

Detta är en fortsättning på :

Sven Winnell 050522+050605: De borgerliga partiernas skatteförslag. Och annat om skatter, bidrag och moral. Bostadsbidrag. TV-licens. (<http://web.telia.com/~u86119282/omr36-39h.pdf>)

Innehåll:

Sida

- 3 Innehållet i sammanställningen 050522+050605: De borgerliga partiernas skatteförslag mm.
- 4 De borgerliga partiernas skattesänkningar
- 5 En insändare i DN.
- 6 Idelogierna.
- 6 Regeringsförklaringen i september 2005.

- 16 De borgerliga partiernas program.
- 21 Det lönar sig att ha hög inkomst.
- 22 Centerpolitik
- 22 Moderaterna avskaffar bostadsbidragen.
- 23 Förbättringar för låginkomster.
- 23 TV-licensen.
- 24 DN vill ta bort TV-licensen.
- 24 Platt skatt. Förmögenhetsskatt.
- 25 Utbildningspolitik och kriminalvård.
- 26 Högers frihetsideologi.
- 26 Bubblor och piedestaler.
- 27 Arbete och tillväxt.
- 28 Regeringens skrivelse 2004/05:48
- 29 Nutek om regelförenklaringar 050701.
- 31 Sven Winnell 050615:
 - Utdrag ur NUTEKs Årsbok 2005.
 - Om fler och växande företag och fler starka regioner.
- 55 Näringslivets regelnämnd NNR.
- 56 Finansdepartementet Pressmeddelande: 050920:budgetprop för 2006.
- 62 Vänsterpartiet om budgeten för 2006.
- 66 Asylpolitiken.
- 67 Vänsterpartiets valplattform för 2006.
- 72 Vänsterns ekonomisk-politiska vägval.
- 73 V-riksdagsmän och partistyrelsen.
- 74 De borgerliga partierna 22 sept 05.
- 77 Pär Nuder sågar alliansens skatter.
- 78 Straffa arbetslösa som inte söker jobb.
- 81 M står fast vid sänkt sjukpeng.
- 82 Information om Sven Winnells hemsida.
- 86 Sven Winnell. Samhällsplaneringens problem.
 - Hur ska man kunna förbättra världen ?
- 110 Citat ur Agenda 21.
- 114 Alliansens budget 051003 för 2006.

121 Några kommentarer till alliansens förslag.

Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar. Vad göra?

I följande utredning har gjorts en sammanställning om samhällsplaneringens och politikens problem, hur man ska kunna förbättra världen:

Sven Winnell 051106+051109:

Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar. Vad göra? Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen?

Ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.

Kunskaper om verksamheterna och deras samband för bättre demokrati och bättre framtid i en gemensam värld.

Finns på Internet på

(<http://web.telia.com/~u86119282/omr40z.pdf>)

Kompletterar utredningarna om de borgerliga partiernas politik, isynnerhet de nya utredningarna på slutet.

Innehåll

4 **Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar.**

4 **Världshistorien och framtiden.**

Finns på <http://web.telia.com/~u86119282/omr40y.pdf>

6 **Världen behöver FN.**

10 **Sven Winnell. Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?**

(Sven Winnells hemsida <http://w1.861.telia.com/~u86105430/>)

34 **Information om Sven Winnells hemsida.**

Innehåller bl a 129 verksamhetsområden som börjar med

Utbildningar vid universitet och högskolor, klassifikationer i bibliotekssystem, forskningsämnen, databaser, bibliotek, offentliga organisationer enligt sverige.se, ämnen i riksdagens samhällsguide, CPV-koder för varor och tjänster, näringsgrenar, arbetsställen, yrkesklassificering, utbildningsklasser, forskning, skolämnen, klassifikationssystem för museer:

Sven Winnell 040421: Utbildningar vid universitet och högskolor (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40f.pdf>)

Sven Winnell 050109: Infostruktur. Klassifikationssystem: LIBRIS - SAB och SW-systemet. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40i.pdf>)

Sven Winnell 050101: SCB:s forskningsämnen inlagda i SW-systemet. Samt nedlagda SAFARIs ämnen inlagda i SW-systemet. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40j.html>)

Sven Winnell 050112: Termer ur MeSH (Medical Subject Headings). (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40k.html>)

Sven Winnell 050112: Några databaser och bibliotek. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40l.html>)

Sven Winnell 050121: sverige.se som ersatt SverigeDirekt. Kompletterad 050411 med Riksdagens samhällsguide. (<http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40m.pdf>)

Sven Winnell 050130: CPV-koder 2003. Från Internet 050126. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40n.pdf>)

CPV-koder. Europeisk standard. Common Procurement Vocabulary (CPV) är en europeisk standard för att klassificera varor och tjänster.

Sven Winnell 050130: CPV-koder 2003. Inlagda i SW-klassifikationssystem. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40o.pdf>)

Sven Winnell 050130: CPV-koder 2003. Inlagda i SW-klassifikationssystem. Områdena 66-69 förkortade. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40p.pdf>)

Sven Winnell 050203: SNI 2002. Och antalet arbetsställen 1999. Inlagda i SW-klassifikationssystem. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40q.pdf>)
SNI= svensk näringsgrensindelning.

Sven Winnell 050203: SSYK 96. STANDARD FÖR SVENSK YRKESKLASSIFICERING. Yrken inplacerade i SW-klassifikationssystem. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40r.pdf>)

Sven Winnell 050206: SUN, utbildningsklasser, Inlagda i SW-klassifikationssystem. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40s.pdf>)

Sven Winnell 050206: SW-klassifikationssystem med inagda: LIBRIS/SAB, sverige.se, forskningsämnen, CPV för varor/tjänster, SNI arbetsställen, SSYK yrken, SUN utbildningar. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40t.pdf>)

Sven Winnell 050403. Lärarutbildning. Forskning. Samhällsplanering. Skolan. (<http://web.telia.com/~u86119281/omr40v.pdf>)

Sven Winnell 050429: SW-klassifikationssystem, med inlagda klasser enligt "Nordisk Outline", klassifikationssystem för museer. (<http://web.telia.com/~u86119282/omr40x.pdf>)

37 Naturkrafter och människors agerande.

41 Mellanöstern, hela världen, Sverige och den strategiska IT-gruppen.

Finns på <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40e.pdf>

45 Katastrof- och krisberedskap. Velfärdsfördelning.

Finns på <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40u.pdf>.

45 Läget i världen.

57 Människornas verksamheter 10-99.

Krishantering. Velfärdsfördelning.

59 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.

66 2 Religiösa verksamheter o d.

66 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.

70 4 Sambandsforskningsverksamheter.

70 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.

71 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

79 Konsumentverkets hushållsbudgetar för 2004 + bostadskostnader mm.

80 Månadskostnader, förvärvsarbetande icke-pensionärer:

81 Hushållsbudgetar för pensionärer.

82 Från Riksskatteverkets preliminärskattetabeller för 2003

88 7-9 Kulturella verksamheter.

88 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.

89 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

89 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.

90 Lärarutbildning. Forskning. Samhällsplanering. Skolan.

Finns på <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40v.pdf>.

93 **Om EU.**

Finns på <http://web.telia.com/~u86119282/omr32a.pdf>

94 **Om skatter mm.**

Finns på <http://web.telia.com/~u86119282/omr36-39h.pdf>
och <http://web.telia.com/~u86119282/omr36-39i.pdf>

96 **Om folkhälsa och kunskaper.**

Finns på <http://web.telia.com/~u86119282/omr61a.pdf>

97 **En sammanställning 041112+050121.**

Finns på <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40g.pdf>

100 **Tillstånd och förändringar utomlands och i Sverige oroar.
Vad göra? (nov05)**

102 **En kort genomgång av omr 10-99. (nov05).**

102 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.

111 2 Religiösa verksamheter o d.

112 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.

116 4 Sambandsforskningsverksamheter.

116 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.

117 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

119 7-9 Kulturella verksamheter.

119 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.

123 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

123 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.

125 **Några nya utredningar.**

126 Bättre rik och frisk än fattig och sjuk

Utbildning och skolor:

129 Utbildningsinspektionen 2004.

19 sidor långt referat

147 Religiösa friskolor.

150 Gymnasial lärlingsutbildning.

Levnadsvillkor o d:

151 Vård av gamla

153 Barns villkor. Rapport från SCB.

157 Valfärdsolyftan växer - unga de stora förlorarna

160 SCB:Ungdomars etablering. Generationsolyftan1980–2003

177 Regeringens bostadspolitik.

Arbete, arbetets socialförsäkringar:

180 TCO om arbetstillfällen

183 Fuskdelegationen.

184 Arbetslivsinstitutet. (Sjukskrivningar)

Partier och politik:

195 Partiernas medlemsantal

197 Var tionde har inte råd med tevebox.

200 Bort med nuvarande tevelicensen.

Arbetsmoral, globalisering:

200 Viljan att arbeta är hög i Sverige.

201 Globaliseringen och jobben.

Medier, journalistik:

205 Sven Wimmell 050611: Utdrag ur Demokratirådets rapport
2005: Mediernas integritet (SNS).

Finns på (<http://web.telia.com/~u86119282/omr907a.pdf>)

Tillägg 051109

230 Bogerlig och socialdemokratisk politik.

230 Socialdemokraternas politiska riktlinjer.
Innehållsförteckning

234 Socialdemokraternas politiska riktlinjer.
Inplacerade i SW-klassifikationssystem.

271 Socialdemokraternas politiska riktlinjer.
Socialdemokraternas egen redigering.

Flum? Nej, segregation.

En rapport om skolans tyngsta problem.

Tankesmedjan Idé&Tendens
Rapport nr 8, oktober 2005

Innehållsförteckning:

Inledning.....	3
Rapportens syfte och uppläggning.....	4
Sammanfattning.....	7
Något om skolterminologi.....	9
Sociala faktorerers betydelse.....	10
Tre storstäder.....	13
Betygsutvecklingen i Stockholm.....	15
Betygsutvecklingen i Göteborg.....	23
Betygsutvecklingen i Malmö.....	29
Varför ökar klyftorna I.....	33
Varför ökar klyftorna II.....	37
Tre fallstudier.....	39
De fristående skolorna.....	43
Studiemotivationens roll.....	46
Flumskola?.....	51
Referenser.....	54

Inledning

Statistiken över utvecklingen i "skolan" är dubbeltydig.

Det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9 har *ökat*, enligt skolverkets statistik, alltsedan det nya betygssystemet först tillämpades 1998. Men samtidigt som genomsnittsbetygen ökat, har andelen elever som klarar kraven för att få studera på gymnasiet *minskat*, liksom andelen elever som klarar minst godkänt i alla ämnen.

Också internationella studier förmedlar en dubbeltydig bild.

Svenska elever presterar toppresultat i engelska i den senaste omgången av den återkommande internationella studien PISA (se sid

4). Resultaten i matematik och naturorienterande ämnen ligger också över genomsnittet för OECD-länderna, men det svenska värdet har sjunkit sedan föregående provtillfälle.

Går man närmare in i studien finner man emellertid att värdena *stigit* för den grupp elever som når de bästa resultaten, men att de *sjunker* för de de svagaste eleverna. Resultatet är konsistent med betygsstatistiken: fler får högsta betyget i matematik, fysik och kemi, men fler blir också underkända. Samma mönster går igen i såväl svenska studier som internationella jämförelser av läsförståelse: gruppen svaga elever presterar sämre, gruppen starka elever bättre.

Skolan har uppenbart blivit bättre på att förmedla kunskaper till vissa elever. Och sämre på att få vissa andra elever att nå målen. Det är ett första, och mycket oroande budskap som statistiken ger: Klyftorna ökar inom den svenska skolan.

För det är inte alls så att "skolan" har generella problem med kunskaperna. Åtskilliga skolor når mycket högt satta mål i det avseendet.

Andra skolor hamnar mycket långt från målen.

Och det genomgående mönstret är att skolorna med de höga värdena finns i socialt gynnade områden, medan skolorna med de låga värdena finns i missgynnade.

Den tredjedel av högstadieskolorna i Stockholm och Göteborg, som har de lägsta genomsnittsvärdena och den högsta andelen icke-behöriga, finns ALLA i områden med många lågutbildade, hög arbetslöshet, höga ohälsotal och – oftast fast inte alltid – många som inte har svenska som modersmål. Den tredjedel som har de högsta meritvärdena och de högsta andelarna gymnasiebehöriga finns ALLA i socialt stabila områden, med välutbildade föräldrar, låg arbetslöshet och låga ohälsotal.

Det är det andra tydliga, och lika oroande, budskapet statistiken ger: De ökande skillnaderna har mycket tydlig socioekonomisk bakgrund.

Eller, om PISA slår fast: de socialt betingade skillnaderna mellan skolor i Sverige ökar.

Att klyftorna ökar är i sig självt oroande. Det blir det än mer om man betänker att det nu under flera år gjorts både stora generella satsningar inom skolsektorn och särskilda insatser riktade mot skolor i utsatta områden, samtidigt som ett antal åtgärder genomförts som syftar till bättre utvärdering och uppföljning av skolornas resultat. Eller om man så vill, kvalitetssäkring av just kunskapsförmedlingen.

Uppenbart har detta fått effekt i socialt gynnade skolor, även om man kan misstänka att det finns några förklaringar till. Men varför har

genomslaget blivit så litet i socialt missgynnade områden? Är det andra faktorer med i spelet, som motverkar satsningarna i skolan?

Det finns, självklart, skillnader i pedagogisk kompetens och kvalitet mellan olika skolor, oavsett social omgivning. Skolverkets speciella analysinstrument SALSA visar att det såväl bland socialt gynnade som socialt missgynnade skolor finns både "bra" och "dåliga", dvs skolor som arbetar bättre eller sämre i förhållande till sina förutsättningar. Syftet med denna rapport är inte att förneka de skolinterna faktorernas betydelse. Men om åtgärder inom skolan ska få effekt, måste de avpassas efter de faktorer utanför skolan, som påverkar skolarbetet.

Och ju större skillnader i yttre villkor mellan olika skolor, desto mer differentierade metoder – och differentierade resurser! – måste man arbeta med. Dagens fokusering på utvärdering och kunskapskontroll leder här till en för snäv definition av problemet. Visst visar skolin-spektörernas rapporter att det i många skolor brister exempelvis i stöd till elever med problem eller i förståelse för invandrarelevs språk-situation. Och det måste åtgärdas. Men det bekymmersamma är betygsvärden förblir låga och andelarna

icke godkända höga också där man satsat stora resurser på de mest utsatta skolorna, där skolorna lever upp till kraven både på språkligt stöd och andra stödinsatser och där de uppfyller krav som strukturerad pedagogik, tydliga mål och löpande utvärdering.

Det gör det uppenbart att de stora problemen för skolans kunskapsförmedling handlar om en blandning av bristande studieförutsättningar (som språkproblem) och bristande studiemotivation hos många elever, som följd av mycket sammansatta sociala och kulturella faktorer, varav boendesegregation är en. Att komma till rätta med det handlar inte primärt om mer utvärdering, utan om hur skolan ska ge eleverna vilja och förmåga att skaffa sig de kunskaper som ska utvärderas.

PISA konstatera att det inte bara är elevens egen familjebakgrund som påverkar studiemotivation och studiesatsningar, utan de samlade

effekterna av hela den sociala omgivningen. Det bekräftar resultaten från andra studier av social åtskillnad. Bostadssegregation i sig själv får alltså effekter för skolresultaten. Utvecklingen i storstäderna, med ökande skillnader mellan skolor i socialt olika områden, är en logisk följd av att boendesegregationen där ökar.

Om det finns skäl att vara bekymrad över utvecklingen mot ökande klyftor i skolan – med de ökande skillnader i livschanser det leder till

– finns det därför också skäl att vara bekymrad över den svenska skoldebatten, som envist definierar "skolans" problem i generella termer, i stället för att erkänna att problemen är i hög grad differentierade. Den populärt hållna förklaringen till ökande problem att nå kunskapsmålen är som bekant "flumskolan". Men när man ser var de stora problemen med kunskapsmålen ligger ser man också tydligt att förklaringen inte handlar om "flum", dvs ett allmänt ointresse från skolans sida för kunskapsförmedlingen. Problemen är både annorlunda och mer sammansatta än vad "flum"kritiken ger uttryck för, och det är olyckligt att den tillåtits skymma sikten för det som är

skolans verkliga problem i dag: de ökande svårigheterna att nå elever i socialt missgynnade miljöer.

Vi behöver en mycket mer differentierad debatt om "skolan", och sannolikt också en mer differentierad skolpolitik. Inte minst behövs en debatt som mer förutsättningslöst analyserar faktorerna bakom det som upplevs som skolproblem i dag, en debatt som inte bara handlar om skolinterna faktorer utan också ser och erkänner samspelet med faktorer utanför skolan.

Anne-Marie Lindgren

Rapportens syfte och uppläggning.

Denna rapport är en studie av betygsutvecklingen i årskurs 9 i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö med vissa utblickar till omgivande kommuner, i syfte att undersöka de sociala skillnaderna inom grundskolan. Den är en uppföljning av en tidigare rapport från 2002, *Kunskap som klassfråga*, som visade en tydlig tudelning av skolutvecklingen i storstadsregionerna: skolorna i socialt gynnade områden tenderade att öka sina värden, medan skolorna i utsatta områden låg stilla. Eftersom alla internationella studier under senare år visar att de sociala skillnaderna inom den svenska skolan ökar har jag funnit det intressant att se hur utvecklingen i storstäderna sett ut sedan 2002.

Boendesegregation, och med det skolsegregation, finns förvisso även utanför storstadsregionerna. I åtskilliga större städer hittar man i betygsstatistiken minst en skola, vars resultat ligger påtagligt under de övrigas. Kontrollerar man detta mot statistik över sociala och ekonomiska villkor i skolans upptagningsområde visar det sig alltid, med en konsekvens som är lika bedövande som deprimerande, att det präglas av hög arbetslöshet, höga ohälsotal, hög andel socialbidragstagare och låg andel högtbildade.

Men också om boendet är socialt skiktat på många håll får det sina tydligaste effekter för skolan i storstadsområdena. I medelstora

tätorter är bostadsområdena sällan tillräckligt stora för att socialt skilda områden alls ska ge underlag för en "egen" högstadieskola. Upptagningsområdena omfattar oftast bostadskvarter med olika sociala karaktär, och skolorna blir mer blandade.

I storstäderna slår boendesegregationen mycket tydligare, och mycket mer genomgående, igenom i skolan. De gynnade resp missgynnade bostadsområdena är både fler och större, och därför blir högstadieskolornas upptagningsområden ofta socialt enhetliga. Den speciella skärpning av segregationens problem som de invandrartäta förorter utgör syns också tydligast i storstadsregionerna, återigen därför att dessa segregerade områden är så stora att de blir underlag för egna skolor.

Socialt betingade skillnader i skolresultat är med andra ord inget specifikt storstadsproblem, men storstäderna visar problemet allra tydligast. En granskning av storstäders skolor ger därför också den tydligaste bilden av ett problem, som finns på många håll men kanske inte alltid uppmärksammas som det borde.

Och eftersom merparten av de fristående skolorna i landet finns i storstadsregionerna, ger de regionerna också det bästa underlaget för att studera effekterna av denna skolform för de kommunala skolorna.

Strukturer, inte individer

Rapporten studerar betygsutvecklingen i socialt privilegierade resp socialt underprivilegierade storstadsområden mellan 1998 och 2004, dvs den period under vilken det målrelaterade betygssystemet använts vid avgången från årskurs 9. Den statistiska genomgången följs upp av några diskuterande avsnitt om orsakerna till utvecklingen, något som i sin tur leder till kritik av dagens svenska skoldebatt.

Studien omfattar således ytterändarna av den socioekonomiska skalan. Den innefattar inte *alla* skolor i storstäderna; det finns, självklart, både stadsdelar och skolor som varken kan beskrivas som

privilegierade eller underprivilegierade, det finns skolor med tämligen blandad social rekrytering o s v.

För syftet är inte en generell studie av *betygsnivåerna* i storstäderna, utan just skillnaden i *betygsutveckling* mellan skolor som till dominerande grad rekryterar elever från socioekonomiskt gynnade stadsdelar, och skolor som till dominerande grad har elever från socioekonomiskt utsatta områden. Det är de ökande klyftorna inom skolan, inte de absoluta betygsnivåerna, som står i centrum.

Det finns ett specifikt problem förknippat med den här typen av jämförelser, och det är att de kan misstolkas som värdeomdömen: en jämförelse mellan “bra” och “dåliga” skolor, eller vad det beträffar “bra” och “dåliga” bostadsområden. Detta skapar också vissa ter-minologiska problem: man måste försöka hitta någorlunda neutrala beteckningar.

Vilket faktiskt inte är det lättaste, eftersom det går att läsa in värdeladdningar i nästan alla beskrivande ord.

Jag har valt beteckningen “socialt privilegierade”, alternativt “gynnade” för att beskriva stadsdelar och skolor med goda yttre förutsättningar. På samma sätt använder jag beteckningen “socialt underprivilegierade”, alternativt “missgynnade” om skolor i områden kännetecknade av sådant som hög arbetslöshet, höga ohälsotal och låga utbildningsnivåer.

Det är givetvis inte detsamma som att “privilegierade” skolor genomgående skulle vara problemfria eller att inga elever där skulle ha problem. Lika litet betyder det att “underprivilegierade” skolor har idel problem och omöjliga elever. Beteckningarna utgår från sociala karakteristiska i omgivningen, inte från individerna

Rapporten handlar alltså inte om enskilda individers egenskaper, deras styrkor eller svagheter, i olika bostadsområden. Den handlar inte om att vissa områden, än mindre vissa individer, skulle vara “bättre” eller “sämre” än andra. Den handlar om att olika stadsdelar uppvisar mycket skilda nivåer på arbetslöshet, ohälsotal, socialbidrag m fl faktorer som kan påverka barns livsvillkor, och med det skapa tyngre eller lättare förutsättningar för skolans arbete.

Sedan kan olika skolor hantera sina skilda förutsättningar mycket olika. Det finns både bland socialt privilegierade och bland socialt underprivilegierade skolor vissa som når bätte resultat än vad de egentligen “borde” (se nedan), medan andra hamnar på lägre nivåer än vad de har förutsättningar för. Det finns åtskilliga skolor med låga genomsnittsvärden som i pedagogiskt avseende är mycket bra, likaväl som det finns skolor med höga genomsnitt som med hänsyn till sina förutsättningar borde kunnat nå än högre.

Det är ett av syftena med denna rapport att visa att frågan om skolans kvalitet inte kan reduceras till en enkel granskning av betygsnivåerna utan måste relateras till de förutsättningar skolorna arbetar under – och att skoldebatten därför aldrig kan frikopplas från övrig samhällsdebatt. Därför har jag också använt delstudien inom

PISA 00, som presenteras på sid 7 som referensmaterial för de slutsatser som den svenska skolstatistiken ger upphov till.

Underlag

Underlag för studien är skolverkets officiella statistik över betygen från grundskolans årskurs 9 1998-2004. Ekonomiska och sociala data om olika stadsdelar/stadsdelsområden i de tre storstäderna har hämtats från respektive kommuns egen officiella statistik.

Data om föräldrautbildningsnivå har tagits från skolverkets analys-instrument SALSA. Jag refererar också i viss mån till SALSA för bedömningen av hur skolans resultat ser ut i relation till deras yttre förutsättningar.

SALSA är en modell skolverket utvecklat för att relatera skolors resultat till tre faktorer, som har statistiskt belagd betydelse: andelen pojkar, andelen elever med utländsk bakgrund och föräldrars utbildningsnivå. Modellen väger inte in faktorer i skolans omgivning, som arbetslöshet – och det är givetvis också mycket svårt att göra, rent statistiskt. Men eftersom sådana faktorer har betydelse, får skolor i utsatta områden sannolikt en något för snäv bedömning. Det borde å

andra sidan betyda att de skolor i utsatta områden som får plusvärden i SALSA verkligen också överträffat sina förutsättningar.

Eftersom modellen bygger på skattningar har jag begränsat mig till uppgiften om en skola har plus- eller minusvärden men inte fäst avse-ende vid storleken på detta värde, vars exakticitet ändå aldrig går att bevisa.

Det statistiska materialet har kompletterats med genomgång av PISA 00 och PISA 03 och den nationella utvärderingen av grundskolan (NU 03) som skolverket genomförde 2003. I underlaget ingår också skolverkets rapport om elever med utländsk bakgrund, rapporten om sent anlända elever från myndigheten för skolutveckling samt LOs studie över betygsutvecklingen för barn med arbetarbakgrund.

Övriga referenser framgår av litteraturförteckningen i rapportens slut.

Vad är PISA?

PISA är en återkommande jämförande studie inom OECD av skolresultat i 41 olika länder. Studien genomförs vart tredje år, nu senast 2003, i form av ett antal tester, som tagits fram av en särskild forskargrupp i samarbete med de deltagande länderna. Ca 4 600 svenska elever från 185 skolor deltog i proven 2003; sammanlagt i de 41 länderna deltog över 250.000 elever.

Fyra kunskapsområden testas, engelska, matematik, naturkunskap, läsförståelse och problemlösning. 15-åringar i den obligatoriska skolan löser ett antal uppgifter, desamma för alla deltagande länder. Eleverna besvarar också en enkät om bl a familjebakgrund, studie-motivation och hur de ser på skolan. Rektorerna i de deltagande skolorna besvarar på samma sätt en enkät om bl a lärarnas utbildning, skolmiljö och skolresurser.

I den politiska debatten tycks PISA-resultaten mest väcka intresse som en rankinglista över olika länders skolframgångar. Men syftet

med undersökningen är inte att rangordna länder och skolsystem utan att på olika sätt belysa vad som skapar bra skolor och skolframgång och på det sättet bidra till att utveckla skola och pedagogik i de deltagande länderna. I rapporten från proven 2000 finns exempelvis en noggrann analys av sociala bakgrundsfaktorerers betydelse.

Sammanfattning.

Betygsutvecklingen för årskurs 9 under perioden 1998-2004 är likartad i de stora städerna: genomsnittsbetygen har stigit för gruppen skolor i socialt gynnade områden, allra mest i Stockholm. Värdena är oförändrat låga, ibland sjunkande, för gruppen skolor i socialt missgynnade områden. Här är utvecklingen mest markerad i Göteborg och Malmö.

För den grupp elever som klarar godkänt i alla ämnen stiger genomsnittsvärdena även inom gruppen underprivilegierade skolor. Däremot sjunker den andel av eleverna, som klarar detta mål. Även andelen behöriga för gymnasiestudier sjunker.

Inom gruppen privilegierade skolor finns inte motsvarande tendens. De stigande genomsnitten har alltså inte köpts till priset av ökad utsortering av svagare elever.

Denna skilda utveckling kan inte förklaras med att de socialt gynnade skolorna genomgående skulle vara pedagogiskt "bättre" än skolorna i de mindre gynnade områdena. I båda grupperna finns skolor som överträffar de resultat de med hänsyn till sina förutsättningar

borde ha nått, likaväl som det finns de som når lägre värden än vad de borde. Flera av skolorna i de underprivilegierade områdena är pedagogiskt erkänt bra, något som också syns i de mycket höga resultat som presteras av de elever som verkligen klarar målen. Men också i dessa bra skolor är andelen elever som *inte* klarar målen oförändrat hög, ibland t o m stigande.

Andra faktorer förefaller alltså förklara att betygsutvecklingen för gruppen socialt gynnade resp missgynnade skolor går i sär. Några möjliga förklaringar:

- De senaste årens ökade satsningar på skolan kan ha fått snabbare genomslag i skolor med redan goda förutsättningar.

- Alternativt passar dessa satsningar bättre för studiemedvetna elever. Både i gynnade och missgynnade skolor stiger värdena för

den grupp elever som klarar helt godkänt. Men eftersom hög studiemedvetenhet är vanligare i socialt gynnade skolor blir effekten att betygsskillnaderna ökar

- Med ökande boendesegregation koncentreras välutbildade, socialt väletablerade familjer till vissa områden och med det till vissa skolor, medan lågutbildade familjer och familjer med olika typer av socialt utanförskap koncentreras till andra. Sociala skillnader förklarar en hög andel av resultatskillnaderna mellan olika skolor; ökande boende-segregation får alltså ökande skillnader mellan skolor som resultat.

- En hård boendesegregation kan också betyda att barn till invandrade föräldrar inte får tillräcklig övning i svenska och med det otillräcklig språklig grund för skolarbetet. Också detta kan leda till ökande skillnader i resultat.

- En hårdnande arbetsmarknad kan i välutbildade och väletablerade familjer leda till en ännu hårdare betoningen av det nödvändiga i att satsa på skola och studier. I familjer med svag egen position på arbetsmarknaden och där arbetslösheten i det omgivande området likaså är hög kan slutsatsen bli den motsatta: det är meningslöst att slita för höga betyg, man kommer ändå inte in i (det svenska) samhället.

- Arbetssituationen i underprivilegierade skolor är ofta mer instabil, med hög omflyttning av elever, samtidigt som andelen elever i behov av just stabilitet och extra stöd är högre. Den grupp elever som har störst svårigheter än de skänt anlända barnen, dvs barn som invandrat till Sverige under själva skoltiden. Dessa elever finns främst i storstädernas underprivilegierade områden. Detta kan förklara en del av skillnaderna mellan olika skolor, men inte självklart varför skillnaderna ökar.

*

Till frågan om betygsutvecklingen hör också frågan om effekterna av det *fria skolvalet och konkurrensen med friskolorna*. Betygsutvecklingen i storstäderna ger inte underlag för slutsatsen att det

medfört generellt positiva effekter; det kan t o m vara så att det är en bidragande orsak till att utvecklingen går i sär:

- Det går inte att se någon positiv effekt av de fristående skolorna för resultaten i de underprivilegierade skolorna. Möjligen kan effekterna av det fria skolvalet t o m vara negativa, i den meningen att skolorna i missgynnade områden tappar studiemotiverade elever och med det får en tyngre arbetssituation.

- De stigande värdena i de socialt mest gynnade skolorna kan däremot ha samband med konkurrensen med de fristående skolorna. De fristående skolorna konkurrerar, i praktiken, om den typ av elever som finns i socioekonomiskt starka miljöer, dvs barn till välutbildade och välavlönade föräldrar. Om de kommunala skolorna i sådana områden ska dra till sig elever måste de alltså erbjuda lika mycket om de fristående alternativen.

- Det är dock inte självklart att den snabba betygsstegringen i socialt gynnade kommunala skolor främst beror på de fristående skolorna. Flera faktorer finns med i bilden:

- En ökad satsning på kvalitetssäkring inom skolan, som troligen fått snabbast genomslag i skolor med många studiemotiverade elever

- Ökad konkurrens mellan olika kommunala skolor; av de elever som väljer annan skola än den kommunala der “tillhör” går majoriteten till en annan kommunal skola, inte till friskola

- I Stockholm, där betygsstegringen i de mest gynnade skolorna är allra mest uttalad, spelar med stor sannolikhet också det fria gymnasievalet in. Konkurrensen om de mest attraktiva gymnasierna är hård, och eftersom dessa gymnasier ligger i socialt gynnade områden, dvs är “hemmaplan” för de ungdomar som bor där, bidrar det säkert till att driva upp betygen i högstadieskolorna där.

- Den ökade konkurrensen kan möjligen också ha lett till en viss betygsinflation såväl i de fristående skolorna som i de kommunala skolor som mest känner av konkurrensen.

*

De låga resultaten i socialt missgynnade områden kan till en del vara en kvardröjande effekt av 90-talets besparingar. De elever som gick ut nian 2004 började skolan 1995 och tillbringade åtminstone sina första skolår under en ekonomiskt kärv period. Socialt missgynnade skolor är känsligare än gynnade skolor för ökning av elev-grupperna eller minskade kringresurser för stöd till eleverna. Det kan alltså ha lett till att vissa elever i dessa skolor fått en för dålig start i skolan, som senare satsningar inte riktigt kunnat kompensera.

Samtidigt gäller ju att ökande kompensatoriska satsningar gjorts i skolorna under flera år nu, och att man inte minst i storstäderna gjort viktiga förändringar vad gäller arbetet med språkutveckling och språkförståelse. Att effekterna ändå är relativt blygsamma kan, förstås, bero på att satsningarna inte varit tillräcklig. Men en central fråga är om andra faktorer, inom och utom skolan, motverkar effekterna av dem. Studien tyder på detta.

Problemen att nå skolans kunskapsmål finns genomgående i skolor med höga andelar elever till lågutbildade föräldrar och i områden där antingen arbetsmarknadsutsikterna är mörka eller yrkesidealen hand-lar om annat än högskoleutbildning. Enbart detta pekar på att den populära förklaringen till sjunkande betygsvärden – “flumskolan” – är fel definition av problemet. Att skolpolitiken under senare år målmedvetet inriktats på ökad utvärdering och kvalitetskontroll (om man så vill att bekämpa “flum”) pekar också på att denna kritik riktas

mot fel problem. Det inte minst oroande är att problemen ökat samtidigt med detta och samtidigt med att satsningarna på skolan ökat.

En felaktig definition leder till fel lösningar. Som arbetet med kvalitetssäkring och utvärdering hittills utformats förefaller det ge resultat i skolor med goda sociala förutsättningar, men inte på allvar vara en hjälp för skolor i underprivilegierade områden. Eftersom det är där de stora problemen med att nå kunskapsmålen finns, behöver diskussionen breddas i förhållande till dagsläget; den enkla föreställningen att det är ointresse från skolornas sida att uppnå kunskaps-

målen som alltid förklarar låga betygsgenomsnitt håller inte för en granskning mot verkligheten.

Det går att peka på en del som kan och bör göras för att förbättra läget i underprivilegierade skolor. Men sist och slutligt gäller ändå att om samhället i övrigt ständigt återskapar ojämlikheter, och klyftorna i samhället utanför skolan växer, så kan skolan inte inom sin speciella sektor neutralisera effekterna av detta.

Något om skolterminologi.

Liksom alla andra områden har skolan sin speciella terminologi och sina speciella facktermer. Några centrala begrepp som förekommer i rapporten listas här:

Betygssystem: Dagens betygssystem innehåller fyra steg: Beteckningen Icke godkänd (IG), som anger att eleven inte nått kunskapsmålen för ämnet, beteckningen Godkänd (G), som anger att eleven nått målen, samt två steg som markerar att eleven presterat över målen: Väl godkänd (VG) och Mycket väl godkänd (MVG). Vad som krävs för tre nivåerna av godkänt och däröver ska anges i särskild målformuleringar för resp ämne och kurs.

De olika stegen översätts till sifferpoäng, där G=5, VG=10 och MVG=15. Icke godkänt räknas som 0

Behörighet för gymnasiestudier: För att kunna antas om elev på gymnasiet olika nationella program (=de program som är lika över hela landet) måste eleven ha minst betyget Godkänt i matematik, svenska och engelska. Däremot kan eleven ha Icke godkänt i ett eller flera andra ämnen utan att det påverkar själva behörigheten.

Elever utan behörighet kan antas till ett individuellt program (IV), vars syfte är att så småningom slussa över eleven till ett vanligt program. Avhoppet från IV är dock många och formen är omdiskuterad.

Antagningspoängen till gymnasiet räknas på 16 ämnen. En elev kan ha fler ämnen än så i sitt betyg, men det är alltså bara 16 som räknas. Man räknar då bort det/de ämnen som har det lägsta betyget. Den andel elever som klarar godkända betyg i 16 ämnen är på de flesta skolor något lägre än den andel som har gymnasiebehörighet – behörig kan man, som sagt, vara även med flera IG i betyget, under förutsättning att man är godkänd i svenska, engelska och matematik.

Det genomsnittliga betygsvärdet för de elever som har 16 godkända ämnen särredovisas i skolverkets statistik. I denna rapport kallar jag detta värde för "16-snittet".

Upptagningsområde, närhetsprincipen: Varje kommunal skola har ett geografiskt avgränsat område som sitt upptagningsområde, dvs de barn som bor i detta område har alltid rätt till en plats i denna skola – det kallas närhetsprincipen. Skolan är alltså skyldig att ta emot alla de barn som bor i upptagningsområdet och kan inte avvisa någon med hänvisning till platsbrist.

I många kommuner, bland annat Stockholm och Göteborg, har dock föräldrar rätt att välja annan kommunal skola för sitt barn under förutsättning att där finns plats. De barn som bor i upptagningsområdet har alltid förtur framför sökanden från andra skolors upptagningsområden.

Fristående skolor, friskolor: Beteckningen på skolor som drivs av privata huvudmän med offentlig finansiering och enligt gällande läroplaner. Friskolor ska enligt huvudprincipen ta emot elever på samma villkor som de kommunala, dvs de får inte ta ut särskilda avgifter och inte heller avvisa elever pga av svaga betyg, funktionshinder, bristande svensk-kunskaper e dyl. Däremot kan fristående skolor avvisa elever pga platsbrist och, under vissa förutsättningar, även av ekonomiska skäl, exempelvis om kostnaderna för stödundervisning eller tekniska investeringar skulle bli mycket höga i förhållande till skolans övriga budget. Påpekas kan att de flesta fristående skolor är små jämfört med de kommunala skolorna.

Profilsolor: En skola kan skapa en egen "profil" genom att erbjuda vissa tillvalsmöjligheter, speciella fördjupningsmöjligheter eller en annorlunda uppläggning av undervisningen. En sådan tillvalsprofil kan vara klasser med särskild inriktning mot idrott, mot estetiska ämnen eller naturvetenskap. Exempel på annan uppläggning av undervisningen kan vara att man i vissa lektioner bara talar engelska, att man arbetar enligt Montessoriprinciper eller satsar mycket på IT.

Modermålsundervisning. Kallades tidigare hemspråksundervisning, dvs undervisning för invandrade elever i deras eget ursprungsspråk. Svenska 2 är namnet på svenskundervisning för invandrar-elever, som inte har tillräckliga svenskkunskaper för att kunna följa de vanliga svensklektionerna.

Sociala faktorerers betydelse.

Att elevers sociala bakgrund spelar roll för skolresultatet är ett välbelagt faktum, som går igen i alla länder. Föräldrars utbildningsnivå är den faktor som har det enskilt största prediktionsvärdet för en elevs skolresultat. Med en hög andel elever med välutbildade föräldrar ökar sannolikheten påtagligt för att skolan som helhet ska uppvisa höga genomsnittsresultat.

Språkbakgrund spelar också roll; det är mer krävande att lära sig på ett främmande språk än på sitt eget. Språkforskare är eniga om att det krävs 5-8 års vana vid ett främmande språk för att det ska fungera också som inlärningsspråk.

Mönstret att barn till högutbildade föräldrar genomsnittligt sett når högre betygsresultat än barn till lågutbildade gäller givetvis också invandrar-elever. Men svenska elever har en viss språkbonus, som leder till att genomsnittsbetygen för elever med svensk bakgrund ten-darar att ligga något över genomsnittet för elever med utländsk bakgrund, oberoende av social bakgrund. Denna språkbonus försvinner förstås i de skolor som bedriver undervisning på engelska eller annat främmande språk; där finns ingen systema-

tisk skillnad mellan elever med svensk resp utländsk bakgrund.

Att den sociala bakgrunden har betydelse är givetvis inte detsamma som att det skulle finnas systematiska skillnader mellan de *indivi-duella* studieförutsättningarna hos elever med olika social bakgrund. Studiebegåvning styrs inte av denna, men däremot kan inställning till studier, egen motivation, egna framtidsföreställningar med mera skifta med familjebakgrund, och med det engagemanget för skolan och, inte minst, för att få höga betyg.

Skolans arbetssätt kan också vara mer avpassat för elever från studievana hem; en fråga som just nu diskuteras en del är om skolans friare arbetssätt, där eleverna på egen hand ska söka fram information och presentera i egna arbeten, missgynnar barn som inte hemifrån redan är tränade i detta sätt att söka och hantera olika informations-källor. Välutbildade föräldrar har dessutom större möjligheter – särskilt högre upp i skolgången – att hjälpa sina barn med skolarbetet och motverka eventuella brister i skolan.

Kulturellt kapital och kulturellt betingad jaguppfattning har också betydelse. Att skolan alltid haft tydliga svårigheter att nå arbetar-klassens pojkar kan ha att göra med att teoretiska studier inte hör ihop med det traditionella manlighetsidealet i många arbetarmiljöer. Där-emot ger höga betyg även "manlig" status i miljöer där det gäller att komma in på de högskolor som leder till de mest högrankade jobben.

Sambandet mellan social bakgrund och skolframgång är självfallet inte mekaniskt, och gäller lika litet som andra genomsnittsvärden för varje enskild individ. Studieintresse och studiemotivation kan finnas också i hem där föräldrarna själva har låg utbildning. En intressant notering finns i PISA 00, som visar att ett utvecklat intresse för läsning faktiskt tar över effekterna av social bakgrund.

Medvetenheten om utbildningens betydelse för barnens framtid kan självklart vara stark hos många föräldrar som själva inte fick

chansen att studera. Det syntes när realskolan exploderade på 1950-talet då många föräldrar, som själva bara hade folkskola, använde sitt ökade välstånd till att ge barnen utbildning. Det syns i dag i många låg-utbildade, invandrartäta områden, där genomsnittsvärdena för skolan visserligen är låga, men där det ofta finns en grupp elever som når utomordentligt höga resultat.

Men om en del lågutbildade föräldrar är starkt studiemedvetna för sina barns räkning, så är inte alla det. Medan däremot högutbildade föräldrar så gott som alltid är det. Därför gäller ändå, genomsnittligt sett, att föräldrars utbildningsnivå har betydelse för barns skolresultat.

Föräldrautbildningens och språkbakgrundens roll är väl belagd i åtskilliga studier i många länder. Flera studier visar också att föräldrars arbetsmarknadsanknytning påverkar barns studieresultat. För in-vandrade elever kan detta vara t o m mer avgörande än föräldrars utbildningsnivå.

Antalet elever med symptom på oro och koncentrationsproblem ökade under 90-talet i skolor där den omgivande arbetslösheten var hög. Ekonomiska bekymmer o d i familjen påverkar barnen och kan ha effekter för skolarbetet. Om många elever i en klass präglas av sådan oro och osäkerhet i familjen påverkar det villkoren i klassrummet på ett sätt som kan få effekter för alla elever – särskilt om skolan inte har tillräckliga resurser att möta de ökande behoven av extra stöd. Upplevelsen av arbetslöshet, marginalisering etc i omgivningen kan dessutom bädda för uppfattningen att skolarbete och goda skolresultat ändå inte spelar någon roll.

I Sverige har de socialt betingade skillnaderna mellan olika skolor länge varit små, jämfört med andra länder. I PISA 00 noterades dock att den svagaste elevgruppen tenderade att ytterligare hamna på efter-kälken. PISA 03 visade att denna tendens ytterligare förstärkts, att spridningen i resultat mellan skolor tenderat att öka och att betydelsen av den sociala bakgrunden också visar en tendens till ökning. Fort-farande är skillnaderna små, internationellt sett - men

just den snabba ökningen är ett orosmoment. Och som alltid när det gäller genom-snittssiffror ska man vara medveten om att det ändå, för de enskilda skolorna, kan handla om mycket stora skillnader.

Knowledge and Skills for Life, PISA 00

”Skolresultaten påverkas av mer än det som händer i skolan. Familj, grannskap och omgivande samhälle är också betydelsefulla faktorer, även om deras inflytande inte är oberoende av själva skolan. Dessa inflytanden behöver undersökas tillsammans för att man ska kunna se både deras speciella och deras kombinerade effekter, och för att man ska rätt identifiera de tänkbara orsakerna till höga respektive låga skolprestationer.”

PISAs studie av sociala bakgrundsfaktorer

PISA är inte bara en internationell jämförelse av olika länders skolresultat. Projektgruppen samlar och analyserar också information om ett antal faktorer i de deltagande skolorna, som kan tänkas påverka skolprestationerna. I PISA 00 finns en grundlig analys av hur sociala faktorer påverkar skolorna, och hur tungt dessa olika faktorer väger i förhållande till varandra.

Påpekas bör att PISA-studien avser 15-åringar, dvs elever på “secondary level”; det är inte självklart att de resultat som handlar om exempelvis läratäthet eller skolstorlek skulle se likadana ut vid en studie av resultaten under de allra första skolåren.

Rapporten visar, omigen, den välkända sanningen att elevprestationer är tydligt relaterade till social bakgrund:

- ° Elever från mer socialt mer privilegierade miljöer presterar generellt bättre. Men skillnaden i elevprestationer varierar något mer bland elever från underprivilegierade familjer, dvs spridningen i resultat tenderar att vara större inom denna grupp elever.

- ° De viktigaste socioekonomiska faktorerna är föräldrars utbildnings-nivå, anknytning till arbetsmarknaden och yrkesmässiga status.

° Den sociala bakgrunden slår igenom i skolresultaten i alla OECD-länder, men skillnaderna är inte lika stora överallt. Skolan kan förstärka sociala skillnader, likaväl som motverka dem – däremot har skolan inte någonstans helt lyckats få bort dem.

Segregation inom skolsystemet, antingen beroende på att eleverna delas upp på olika skolformer eller som en följd av segregation i boendet, tenderar att förstärka effekterna av familjebakgrund.

° Flera länder med höga genomsnittliga värden uppvisar samtidigt små skillnader mellan skolor med olika social bakgrund. Goda skolprestationer måste alltså inte köpas till priset av ökad ojämlikhet, konstaterar rapporten.

En notering i sammanhanget är att rapporten räknar Sverige till länderna med “höga genomsnittsvärden”. Något som är fullt korrekt, eftersom de svenska resultaten ligger över OECDs genomsnitt. Men möjligen förvånande för den som mest mött de svenska larmrapporterna om att skolan är i kris.

° Utrikesfödda elever tenderar att ha lägre genomsnittliga betyg än infödda elever med samma socioekonomiska bakgrund. Skillnaderna finns i alla länder, men är olika stora.

° Inte bara elevens egen bakgrund har betydelse, utan hela det sociala mönstret i skolans omgivning: *“Den samlade effekten inom en skola av elevernas sociala bakgrund kan också påverka eleverna. Att förstå denna kollektiva effekt är en nyckelfråga för alla beslutsfattare som strävar efter att erbjuda alla elever likvärdiga villkor”*

Skolor som domineras av elever med gynnad social bakgrund tenderar att ha flera fördelar, konstaterar rapporten. Välutbildade föräldrar kan ge barnen mer stöd i skolarbetet och förmedla uppfattningen att utbildning är viktig. Med många elever inriktade på höga betyg minskar disciplinproblemen, liksom kunskapsskillnaderna inom klassen tenderar att minska. Sådana

skolor får lättare att dra till sig engagerade och kompetenta lärare, och omsättningen av personal blir mindre. Tävlan mellan elever som alla har hög studiemotivation kan sannolikt också driva upp betygen. Men o, gynnsamma sociala villkor tenderar att skapa goda spiraler i skolarbetet, medan mindre gynnsamma villkor skapar ökade svårigheter för skolan.

“Faktum är att i flertalet OECD-länder väger effekten av elevernas genomsnittliga sociala, ekonomiska och kulturella status påtagligt tyngre än effekterna av den individuella bakgrunden.” heter det i rapporten.

° Effekterna av skolans sociala omgivning är mer markerade för pojkar än för flickor, konstaterar rapporten. Det syns i den svenska erfarenheten att skolan har speciellt svårt att nå arbetarklassens pojkar. Det är kanske också en förklaring till att könsskillnaderna ökar i den svenska skolan – det blir en följd av att de sociala skillnaderna ökar.

Viktiga faktorer i skolan

Rapportförfattarna konstaterar att man bara delvis kan svara på frågan vad skolan kan göra åt dessa socialt betingade skillnader, eftersom en del betydelsefulla kontextuella faktorer, som påverkar elevers studieresultat inte kan fångas in av den här typen av internationella jämförelser. Några viktiga faktorer inom själva skolan går dock att ringa in:

° *Skolans resurser*, och den utsträckning i vilken eleverna använder sig av dessa resurser, är betydelsefulla. Antalet lärare per elev, skolans storlek och andelen lärare med högskoleutbildning är faktorer som har statistiskt signifikant betydelse för elevernas prestationer. Studien tyder också på att elevprestationerna i genomsnitt är högre i skolor där eleverna i hög utsträckning utnyttjar skolresurser som bibliotek, datorer och laboratorier.

° Vad gäller *lärartätheten* finner studien inga avgörande skillnader inom spannet 10 - 25 elever per lärare. När antalet elever per lärare genomsnittligt sett går över 25 sjunker emellertid resultaten stadigt.

Det påpekas i rapporten att lärartätheten inte säger någonting om klass/gruppstorlekarna. Dessa är över huvud taget svåra att mäta på högstadienivå, eftersom eleverna, beroende på ämnesval, kan ingå i flera olika grupper, med varierande storlek.

Frågan om gruppstorlekens betydelse har diskuterats mycket. Många har hävdats att de inte har någon avgörande betydelse (påpekas bör dock att debatten rört sig i länder där gruppstorlekarna normalt inte överstiger 30-35 elever). Flera studier från senare år, bland annat i

Sverige, visar dock att mindre grupper får effekt för resultaten i socialt missgynnade skolor. I mer privilegierade områden – där skolorna normalt redan ligger på goda resultat – är effekten inte mätbar.

° Skolprestationerna är högre i skolor med en hög andel lärare som har *högskoleutbildning* i de ämnen de undervisar i.

Rapportförfattarna skriver att det finns tre aspekter på skolpolitik och skolans arbete som, genomsnittligt sett, har viss betydelse för elevprestationerna: lärarrelaterade faktorer som påverkar skolklimatet, lärarnas engagemang i jobbet och skolans självständighet. Betydelsen

är dock, enligt studien, relativt liten och betydligt lägre än effekterna av de resurser skolan disponerar och hur de används. För OECD-länderna som helhet kan man inte finna någon statistiskt signifikant effekt av skolans självständighet, bara för vissa länder (och då svagt).

På samma sätt finns det tre faktorer av betydelse för klassrumsklimatet som har positiv betydelse för elevprestationerna: relationen mellan lärare och elev, ordningen i klassrummet och lärarnas prestationsförväntningar. Kontakten elev-lärare och ordningen i klassrum-

met är därvid de mest avgörande, medan prestationsförväntningarna bara visar ett svagt samband med den faktiska elevprestationen; i ämnena matematik och naturvetenskap fanns över huvud taget inget signifikant samband.

Det senare kan verka förvånande, eftersom just förväntningarna – “att ställa krav på eleven” – i svensk debatt formuleras som något mycket betydelsefullt. Nu är det förstås svårt att exakt veta vad som ligger i begreppet “prestationsförväntningar”. Men studien antyder att det mer allmänt är lärarens kontakt med eleven (där en bra sådan relation naturligtvis också signalerar förväntningar på eleven) som har betydelse, inte mer formalistiskt uttryckta krav på en viss prestations-nivå.

Enligt PISA-studien kan ca en tredjedel av variationen i resultat mellan olika skolor förklaras med skolinterna faktorer (som lärartäthet, lärarnas utbildning, klassrumsklimat). Det betyder “*att en hög andel av skillnaderna i elevprestationer inte kan förklaras med de faktorer på skolenivå som PISA undersökt. Vår föregående analys pekar på att familjebakgrund och skolans genomsnittliga socioekonomiska status också bidrar till att förklara skillnader i elevprestationer*”.

Enligt PISA förklarar socioekonomiska faktorer genomsnittligt sett för OECD-länderna 11 procent av skillnaderna *inom* de olika skolorna. Och över 60 procent – 2/3 – av skillnaderna *mellan* olika skolor. Vilket, återigen, kan uttydas som att det inte bara är elevens egen bakgrund, utan hela omgivningen, som har betydelse.

Detta måste in i skoldebatten på ett helt annat sätt än i dag. Om åtgärder inom skolan för att förbättra elevernas kunskapsutveckling ska få effekt, måste de utgå från rätt definition av problemet. Om skilda sociala förutsättningar starkt påverkar skolans sätt att arbeta, måste det översättas i differentierat sätt att arbeta.

Tre storstäder.

Stockholm, Göteborg och Malmö har definitionen som storstäder gemensam. Några andra gemensamma drag är en högre andel välutbildade än genomsnittet för riket, en högre andel invånare med utländsk bakgrund, fler höginkomsttagare, en mer diversifierad arbetsmarknad och, sannolikt, en större grad av social utslagning. Boende-segregationen är markerad. Men skillnaderna mellan städerna är också mycket stora

- *Stockholm* präglas i mycket av att den är huvudstad, säte för åtskilliga storkoncerners huvudkontor samt centrum för de flesta stora medieföretagen i landet. Stockholm är inte landets rikaste kommun (det är Danderyd, en av Stockholms förortskommuner) men otvivel-aktigt den kommun där mest makt finns samlad – samtidigt som där möter mycket av vanmakt.

Polariseringen är tydlig, och ökande. Stockholm genomgår i dag både en gentrifiering och en proletarisering; allt fler stadsdelar blir hemvist för välavlönande medelklassgrupper, men utanförskap och marginalisering ökar samtidigt i flera stadsdelar i andra änden av den socioekonomiska skalan. Den sociala renodlingen ökar: få stadsdelar kan i dag beskrivas som socialt blandade. De 18 administrativa en-heterna, stadsdelsområdena (SDO), är visserligen oftast blandade, men de olika ingående stadsdelarna även i dessa blandade SDO är oftast tydligt socialt skilda – och med det också ofta skolornas upp-tagningsområden.

- Om Stockholm kan beskrivas som socialt övertung, med en proportionsvis ovanligt hög andel överklass/övre medelklass i förhållande till lägre medelklass/övre arbetarklass, gäller det motsatta för *Malmö*: de övre sociala skikten är förhållandevis tunna, och de proletariserade grupperna mycket breda. Överklassen i Malmö har flyttat ut till förortskommuner som Lomma, Vellinge och Staffanstorps. Och den strukturella omvandlingen av arbetsmarknaden – där alla de stora industriarbetsplatser som förut

dominerade staden sopats bort – har i kombination med en hög flyktinginvandring lett till en kraftig ökning av invånargrupper med svag ekonomisk situation och problem att få fäste på arbetsmarknaden.

Malmö är socialt undertung, om nu ett sådant ord finns, med en mycket bred proletariserad bas och en förhållandevis smal överbyggnad av socialt mer gynnade grupper. Den relativt nya högskolan och framväxande nya kunskapsbranscher kan möjligen, i kombination med dagens trend mot urbant boende, förändra mönstren, men i skolstatistiken syns dagens speciella sociala strukturer mycket tydligt.

- Samtliga tre storstäder var för hundra år sedan stora industristäder. I dag är det egentligen bara *Göteborg* som har en någorlunda hög industrisysselsättning, 22 procent av den förvärvsarbetande befolkningen. Det bidrar förmodligen till att Göteborg i socioekonomiskt avseende är den mest normalfördelade av de tre storstäderna. Där finns, liksom i Stockholm, dramatiskt stora skillnader mellan de socialt mest gynnade och de mest missgynnade stadsdelarna, men där finns fler ”vanliga” stadsdelar, dominerade av medelklass/arbetarklass, utan vare sig trend- eller problemstämpel. Andelen välutbildade är hög, som i alla universitetsstäder. Och det finns några ytterligt problemtyngda stadsdelar med hög andel lågutbildade, hög andel in-vandrare, hög arbetslöshet, höga ohälsotal och höga andelar försörjningsstöd.

Storstäderna speglar de nya klassmönstren

De tre storstäderna speglar, om än i något olika form, det faktum att klassmönstren håller på att förändras. Arbetsmarknadens förändringar

har inneburit att medelklassyrkenas andel ökar, speglat bl a i att TCO och SACO nu tillsammans har fler medlemmar än LO-förbunden, samtidigt som arbetaryrkena förändrats: industrijobben har blivit färre, servicejobben fler. Jobb med mer osäkra anställ-

ningsvillkor – deltid, extraanställning, timanställning etc – har också blivit fler, något som för med sig mer osäkra ekonomiska villkor.

Den ökande marginaliseringen på arbetsmarknaden, i form av osäkrare anställningsformer, ökad arbetslöshet, ökande långtidssjuk-skrivningar osv har tydliga klassförtecken. Den drabbar visserligen inte bara LO-grupperna, men den drabbar LO-grupperna hårdast. Och

marginaliseringen har en tydlig etniskt dimension: de som har den svagaste positionen i arbetslivet är invandrarna. Det färgar också deras möjligheter i samhällslivet.

Utvecklingen kännetecknas alltså både av ett tryck ”uppåt” och ett tryck ”nedåt” på arbetsmarknaden. Fler har bättre utbildning och bättre ekonomi än i 60-talets klassiska industrisamhälle. Men de osäkra jobben och den rena marginaliseringen har också ökat.

Både uppåt- och nedåttrycket på arbetsmarknaden syns i hur olika bostadsområdets sociala status förändras. Mönstret går igen i både Stockholm och Göteborg, även om det (ännu så länge) hunnit längst i Stockholm. Gamla arbetarstadsdelar – eller lägre medelklassområden – i attraktiva lägen, alltså innerstäderna eller närförorterna, tas över av välutbildade och välutbildade hushåll. Den yrkesutbildade arbetarklass

eller lägre medelklass, som tidigare dominerade i området, har inte råd att betala de stigande priserna, och tvekar inför ett boende i mindre attraktiva ytterområden, på längre avstånd från stadskärnan och med monoton och storskalig hyreshusbebyggelse från 1960- och 70-talet. Alternativet blir en flyttning till någon kranskommun, där priserna är rimliga och boendemiljön känns bättre. Kvar i de minst attraktiva områdena blir familjer med svaga ekonomiska och sociala resurser.

Malmö avviker från mönstret så till vida att det bara är den senare tendensen, proletariseringen, som syns i själva staden. Gentrifieringen kommer i stället till synes i de många välmående villakommunerna runt om Malmö.

Denna uppdelning i boendet får sin tydliga motsvarighet inom skolan – och syns i skillnaderna i skolresultat. I flera fall kan man di-rekt se att påtagliga förändringar över tiden i en skolas resultat är kopplat till samtidigt förändringar i närområdet: i områden som tydligt genomgått en socioekonomisk uppgradering stiger skolans genomsnittliga meritvärden, i områden som lika tydligt proletariserats sjunker de.

Har visats i det föregående:	Sida i originalet
Inledning.....	3
Rapportens syfte och uppläggning.....	4
Sammanfattning.....	7
Något om skolterminologi.....	9
Sociala faktorerers betydelse.....	10
Tre storstäder.....	13
Utelämnas:	
Betygsutvecklingen i Stockholm.....	15
Betygsutvecklingen i Göteborg.....	23
Betygsutvecklingen i Malmö.....	29
Sammanfattningarna visas:	
Varför ökar klyftorna I.....	33
Varför ökar klyftorna II.....	37
Utelämnas:	
Tre fallstudier.....	39
Visas i det följande :	
De fristående skolorna.....	43
Studiemotivationens roll.....	46
Flumskola?.....	51
Referenser.....	54

Varför ökar klyftorna I: Besparingar, ny pedagogik eller språkproblem?

Sammanfattning

° De låga genomsnittsvärdena i underprivilegierade skolor hänger samman med både språksvårigheter och sociokulturella/socioekonomiska faktorer, som på olika sätt påverkar barnens motivation, utvecklingsmöjligheter och inställning till både skola och samhälle. Dessa senare faktorer påverkar elever oberoende av språk och etnisk bakgrund.

° För elever med utländsk bakgrund tillkommer risken för språkproblem. Språkproblemet kan finnas både i socialt gynnade och socialt missgynnade skolor. Men i socialt gynnade miljöer kan hög studiemotivation bli en hjälp att komma över språkproblemen, medan de i miljöer med låg studiemotivation snarare förstärker den bristande motivationen.

° Skolor i invandrartäta områden tar kontinuerligt emot elever som nyss kommit till Sverige, samtidigt som barn vars föräldrar hunnit få fäste i det svenska samhället flyttar. Skolorna börjar s a s hela tiden om från början och kan inte kontinuerligt bygga upp kunskapsförrådet hos en och samma elevgrupp.

° Omflyttningen av elever är ofta hög i underprivilegierade områden, vilket gör att kunskapsspridningen inom klassen kan vara stor.

° Arbetssituationen blir tyngre i skolor där många elever har svårigheter (eller är ointresserade). Det kan vara svårare för skolor i utsatta områden att rekrytera och behålla lärare. Kanske behövs särskilda insatser för handledning eller vidareutbildning, som är anpassade för de speciella villkor som möter i dessa skolor.

o Hög studiemotivation – insikt om de möjligheter att skapa en bra framtid som utbildning ger – kan bryta effekterna av social segregation. Åtgärder för att öka studiemotivationen är alltså centrala.

Men social segregation kan i sig själv motverka studieintresset. Det samhälleliga utanförskap som skapas ur negativ segregation tar sig i vissa fall uttryck i ett avståndstagande från vanliga samhälleliga regler och samhälleliga institutioner och till uppkomsten av egna subkulturer med andra värdeskalor. De värdeskalorna kan premiera helt andra typer av beteenden, i sämsta fall sådant som våld och kriminalitet. Också detta påverkar skolorna, för även om det är en minoritet av eleverna som dras in i de destruktiva subkulturerna kan det ta sig uttryck som får effekter för skolans arbetsklimat.

Attityden till skolan – och till vikten av höga skolbetyg – är kulturellt influerad. Den underförstådda förutsättningen i den officiella skoldebatten, som i mycket styrs av välutbildad urban medelklass, är att höga betyg är värdefulla i sig och något alla bör sträva efter. Det kan vara klokt att inse att detta faktiskt inte är en generell värdering. Har man andra föreställningar om framtiden än en karriär i akade-miska stadsyrken påverkar det viljan att lägga ner den myckenhet av tid och jobb som MVG i de flesta ämnen faktiskt kräver. Och om man inte ens tycker det verkar meningsfullt att försöka, eftersom man ändå bara kommer att hamna sist i kön, påverkar det också studiebenägenheten.

Det kan, faktiskt, i vissa fall handla mindre om att eleverna inte kan prestera bättre, som att de *inte bryr sig om* att göra det. Det finns i själva verket två motsatta reaktioner på ett socialt utanförskap. Ett är att som en sorts “djävlaranamma” satsa stenhårt på att ta sig igenom barriären. Ett annat att vända sig bort från det samhälle, som stöter ut en själv. Det första sättet kanske syns i de mycket höga 16-snitten i vissa skolor. Det andra kanske är en av förklaringarna till att så pass höga andelar inte får ett betyg med godkänt i 16 ämnen.

Det bör, återigen, påpekas att man särskilt de senaste åren gjort stora och målmedvetna satsningar för att förbättra villkoren i socialt utsatta skolor. Ditt hör satsningen på intensifierad lästräning, ökade möjligheter till undervisning på andra språk än svenska, arbetet med

att bygga upp föräldranätverk, förstärkta personalresurser, organiserad läxhjälp m m. Det är inget orimligt antagande att det här handlar om långsiktiga förändringsprocesser som kräver åtskilliga år för att få fullt genomslag. Och att man inte bör ogiltigförklara dem bara för att resultaten ännu så länge låter vänta på sig.

Men diskussionen i det föregående leder ändå fram till några frågor, som handlar om mer än undervisningen i enskilda skolor:

– **Finns det andra faktorer inom skolsektorn i dag, som fungerar som motkrafter till de olika pedagogiska och organisatoriska satsningarna?**

– **Finns det krafter i samhället runt om skolan, som motverkar skolans satsningar? Och har de ökat i styrka?**

Varför ökar klyftorna II: Boendesegregation och konkurrens?

Sammanfattning

◦ Den ökande boendesegregationen kan vara en bidragande förklaring till att skillnaderna mellan olika skolor ökar, eftersom den skärper skillnaderna i skolornas arbetsvillkor

◦ Konkurrenten om eleverna kan vara en faktor bakom de stigande värdena i socialt gynnade skolor. Några positiva effekter för de missgynnade skolorna går däremot inte att utläsa ur betygsstatistiken; möjligen kan effekterna vara negativa.

◦ Konkurrenten skapas inte bara av de fristående skolorna. Det fria skolvalet, såväl på grunskolesom gymnasienivå har sannolikt större betydelse; elevströmmarna mellan de kommunala skolorna är större än mellan kommunala skolor och fristående.

De fristående skolorna.

Debatten om de fristående skolorna är hårt ideologiserad. Det tenderar att styra debatten också om deras effekter. Den som av ideologiska skäl är för privata skolor vill bara se de positiva effekterna av dem. Och den som av ideologiska skäl är skeptisk lyfter i stället enbart fram de negativa effekterna.

Sanningen är förstås, som alltid, blandad. Och kanske inte heller så lätt att komma åt. De fristående skolorna har vuxit fram samtidigt som det skett andra stora förändringar både inom skolan och samhället runt om skolan, och att isolera effekterna av friskolorna från effekterna av dessa andra faktorer – som det fria kommunala skolvalet, den ökande boendesegregationen, de pedagogiska omläggningarna, nya antagningsregler för gymnasiet etc – är inte särskilt lätt, om det ens är möjligt.

Diskussionen i fortsättningen är just en diskussion kring friskolornas tänkbara effekter, med utgångspunkt dels i denna studie av de ökande betygsskillnaderna i storstäderna, dels de olika studier som gjorts just av de fristående skolorna. Några slutsatser om de är bra eller dåliga för skolan i sin helhet går inte att dra. Det är och förblir en värderingsfråga.

Är fristående skolor bättre och mer effektiva än kommunala?

Frågan är ungefär lika meningsfull som om äpplen är bättre än päron. Kommunala och fristående skolor arbetar under så olika villkor att det inte går att göra relevanta jämförelser.

De fristående skolorna som grupp har högre genomsnittliga meritvärden i samtliga tre storstäder, och är i den meningen alltså "bättre". I de flesta andra kommuner gäller samma sak, även om det finns undantag, därav några rejäla floppar. Många fristående skolor kan helt uppenbart beskrivas som bra skolor.

Men de fristående skolorna har också en helt annan elevsammansättning! De fristående skolorna är de studiemedvetna föräldrarnas val. Andelen barn till välutbildade och välavlönade föräldrar är

högre i de fristående skolorna än i de kommunala. Även i kommuner eller kommunalar där den genomsnittliga föräldrautbildningsnivån är låg tenderar de fristående skolorna att uppvisa en högre siffra än den som gäller för kommunen.

Studiemedvetenhet/studiemotivation spelar roll för betygen, och tenderar, statistiskt sett, att vara kopplad till hemmets studietradition. Skolor med hög andel studiemotiverade elever arbetar alltså under mer gynnsamma villkor än skolor med en lägre andel sådana elever.

De fristående skolorna arbetar helt enkelt med ett positivt segregerat elevurval, både vad gäller de enskilda elevernas motivation och föräldrarnas attityd till skola och studier. Det påverkar självklart resultaten positivt. Jämförelser med skolor som arbetar med mer blandade elevgrupper säger därför inte så mycket.

Eller, för att citera ur den rapport om skolors effektivitet som skolverket drog in: "Flickor, svenska elever och elever med högutbildade föräldrar är elevgrupper som typiskt sett når bättre studie-resultat. Skolor som har en elevsammansättning med en hög andel elever med högutbildade föräldrar, svensk bakgrund och flickor kan därmed antas ha större möjligheter att vara effektiva"

Att jämföra kommunala skolor som grupp med de fristående skolorna som grupp säger ingenting, eftersom förutsättningarna för grupperna skiljer sig för mycket. Även när det handlar om skolor med statistiskt sett lika förutsättningar, dvs samma andel flickor, samma andel barn med utländsk bakgrund och samma föräldrautbildnings-nivå, kan resultatet påverkas av det faktum att den fristående skolan representerar ett aktivt val från samtliga familjers sida, medan den kommunala skolan bara gör det till en del.

Olika modellberäkningar av friskolors effektivitet i förhållande till kommunala kan korrigera för effekterna av föräldrautbildning. Vad de

aldrig kan korrigera för är den samlade effekten av den sociala omgivningen. Därmed säger de inte heller särskilt mycket.

Det man kan konstatera att det inom gruppen fristående skolor finns de som lyckas både bättre och sämre i förhållande till sina egna förutsättningar, enligt SALSA. Det ökande antalet friskolor har i det avseendet uppenbart betytt en större spridning i kvalitet inom gruppen. I Stockholm har, som tidigare konstaterats, det genomsnittliga meritvärdet för gruppen fristående skolor sjunkit sedan 1998. Det kan förklaras med att fler skolor än tidigare presterar sämre än vad de "borde" ha gjort. Några får betraktas som tydligt misslyckade.

Kunskapsskolekoncernen illustrerar den stora variationen i resultat. Vårterminen 2004 fanns det 13 Kunskapsskolor, som släppte ut elever från årskurs 9. Genomsnittsvärdena varierade mellan 253 som högst och 185 som lägst.

En något ironisk notering i det sammanhanget är att Kunskapsskolan i Kista, vars tillkomst var en bidragande orsak till att Akallaskolan hotades av nedläggning, uppvisar ett lägre betygsgenomsnitt än just Akallaskolan. (Som räddades kvar efter våldsamma protester från

föräldrar, som inte godtog att deras val av kommunal skola skulle underordnas andra föräldrars val av friskola.)

Många fristående skolor är, som sagt, mycket bra skolor. Andra är mer mediokra. Fristående skolor är inte med automatik bättre än kommunala – om det nu var någon som trodde det.

Bidrar friskolorna till pedagogiska förbättringar?

Det var ett av argumenten när friskolorna infördes – med en större frihet för skolorna att välja inriktning skulle nya pedagogiska former växa fram och bli till inspiration inom hela skolsektorn.

I början dominerade också friskolor med alternativ pedagogik, främst Waldorf- och Montessoriskolor. Men ju fler friskolor som etablerats, desto större har dominansen blivit för skolor med allmän inriktning, dvs rätt traditionella sätt att arbeta.

Ett logiskt antagande är att de fristående skolorna kan spela roll som möjlig inspirationskälla för skolor i socialt gynnade områden, dvs skolor som också har en hög andel elever från studievana hem och sannolikt hög studiemedvetenhet. För skolor i socialt underprivilegierade områden, som möter helt andra utmaningar vad gäller studiemotivation, språkkunskaper etc kan troligen inte de fristående skolorna tillföra så mycket av nya impulser.

En genomgång av de fristående respektive kommunala grundskolorna i storstäderna visar att bredden numera snarast är större i de kommunala skolorna som grupp betraktade. Vad de kommunala skolorna till skillnad från de fristående inte kan erbjuda är konfessionell undervisning, och kanske inte heller den specifika kulturmiljö som de etniska skolorna syftar till; de invandrantäta kommunala skolorna för-söker snarare ta tillvara just mångfaldens möjligheter.

Viss undervisning på engelska, ibland helt engelskspråkiga klasser, finns i både kommunala skolor och fristående skolor; däremot före-faller det bara vara friskolor som har motsvarande utbud när det gäller tyska och franska (fast exemplen är få). Waldorf- och Montessori-pedagogiken har inspirerat en del kommunala skolor, men Waldorf-pedagogiken i dess fullständiga form – med dess speciella andliga eller om man så vill metafysiska överbyggnad – kan inte överföras till kommunala, icke-konfessionella skolor.

Möjligheter för kommunala skolor att skapa en egen "profil" genom särskilda program på högstadiet verkar utnyttjas i ökande utsträckning. Utpräglade "profilklasser" förefaller vanligast i socialt mindre gynnade områden. Bild, musik, idrott, matematik/naturvetenskap och språk är vanliga profiler.

Det är inget orimligt antagande att framväxten av profilklasserna är en följd av ökande konkurrens om eleverna. Vilken faktor som då väger tyngst, konkurrensen från de fristående skolorna eller konkurrensen från andra kommunala skolor är inte möjligt att avgöra. Elev-

flödena mellan de kommunala skolorna är dock, som sagt, större än flödena mellan den kommunala sektorn och friskolesektorn.

Dock är det inte självklart att konkurrensen är den enda faktorn bakom den ökande profileringen. Rimligtvis är det väl så att om man öppnar möjligheter till egna varianter i de enskilda skolorna, så kommer skolfolk med idéer att använda sig av det – alldeles oberoende av eventuellt konkurrensläge.

Över huvud taget kan man tycka att "konkurrens" åberopas litet väl mekaniskt som förklaring till både det ena och andra i skolans utveckling. För nog är det väl i rimlighetens namn så att det finns andra faktorer som också har betydelse?

Vad är effekterna av friskolorna jämfört med andra förändringar i skolan?

Problemen med att avgöra vad som är effekterna av de fristående skolorna och vad som är effekterna av andra faktorer, som verkat under samma period som friskolorna växt fram har redan diskuterats. Det finns som visats i dennastudie ett antal parallellt verkande faktorer som kan förklara utvecklingen – ökade resurser till skolan, pedago-giska förändringar, ökad konkurrens också mellan kommunala skolor, ökande boendesegregation som ökar homogeniteten i skolorna. Alla dessa faktorer spelar sannolikt roll för utvecklingen; att avgöra den exakta inverkan av var och en för sig går inte. Att debatten så ensidigt lyft fram de fristående skolorna säger snarare något om vilka effekter friskolorna haft på skoldebatten än om vilka effekter de haft för skol-utvecklingen.

Det är dessutom problematiskt att överhuvud taget bygga under generaliserande teser om att den ena eller andra faktorn – fristående skolor eller något annat – "gjort de kommunala skolorna mer effektiva". För som denna studie visar går utvecklingen inom skolan i sär; det går inte att generellt påstå vare sig att "skolorna" har blivit sämre, eller att de blivit bättre. Det beror på vilken skola man talar om.

Men låt oss ändå resonemangsvis pröva tesen att de fristående skolorna "gjort den kommunala skolan effektivare", med utgångspunkt i det resultatmått som betygsstatistiken utgör.

I Stockholm ökar det kommunala genomsnittsvärdet, och det kraftigt. I Göteborg ökar det måttligt, i Malmö svagt.

I Stockholm och Göteborg finns förhållandevis många friskolor (motsvarande ca 15 procent av eleverna på högstadiet), i Malmö få. Ska man ta det som ett tecken på att det är konkurrensen från de fristående skolorna som snabbat på utvecklingen i Stockholm och Göteborg, medan frånvaron av dem bidragit till Malmöns långsammare utveckling?

Eller beror den långsammare utvecklingen i Malmö på speciella socioekonomiska faktorer, som gjort att färre skolor där än i Stockholm och Göteborg påverkats av andra förändringar inom och utom skolväsendet, som åtminstone för vissa skolor dragit upp betygen, helt oberoende av de fristående skolorna?

Och om man nu väljer att se de stigande genomsnittsvärdena som ett tecken på att skolorna blivit bättre, hur ska man då se på den sam-tidiga utvecklingen att en lägre andel elever än 1998 klarar sin behörighet för gymnasiestudier? Den förändringen kan knappast sägas tyda på högre effektivitet.

Den enda slutsats som går att dra på grundval av betygsstatistiken, om man går in i den mer i detalj, är den som redan hållits fram: friskolorna är sannolikt en av faktorerna bakom betygsökningarna i skolorna i socialt gynnade områden, men knappast den enda faktorn. För skolorna i socialt underprivilegierade områden går det inte att belägga några positiva effekter för resultatutvecklingen; man kan inte utesluta att effekterna snarast varit negativa. Men också här måste räkna med flera samvarierande faktorer, vars effekter är svåra att trassla ut från varandra.

De fristående skolorna är koncentrerade till storstadsregionerna och de större städerna. Läsåret 2004/05 fanns 69,6 procent av

samtliga friskoleelever i Stockholms, Västra Götalands och Skåne län. Det är de enda län där andelen elever i friskolor överstiger 10 procent. Två andra län ligger några tiondelar över 5 procent, resten (16 stycken) under 5.

Går man in i kommunstatistiken är utfallet också tydligt. I de tre storstadskommunerna går totalt ca 14 procent av eleverna i friskolor. I det som med 2004 års kommungruppsindelning definieras som för-ortskommuner– dvs kommuner där majoriteten förvärvsarbetande ar-betspendlar in till någon av de tre storstäderna – var andelen 8 procent, och i gruppen större städer (över 100 000 invånare) 6 procent. I landsbygds-, glesbygds- och industrikommuner var andelen kring 1 procent.

Fristående skolor är i m a o främst en företeelse i urbana miljöer, framför allt urbana miljöer med hög andel välutbildade.

Studiemotivationens roll.

Om man vill beskriva utvecklingen i de stre storstädernas skolor i generaliserande termer kan man säga

- att elever i skolor i socialt stabila områden klarar sig bra och genomsnittligt sett höjer sina betygsvärden
- att andelen elever som inte klarar behörigheten till gymnasiet är stabilt låg i dessa skolor
- att de framgångsrika eleverna i skolor i mindre gynnade områden också höjt sina medelvärden, som grupp betraktade
- att andelen elever med problem och/eller otillräcklig motivation i de socialt underprivilegierade skolorna å andra sidan ökat och att andelen som inte klarar gymnasiebehörighet därför ökat.
- att denna ökning skett trots de stora pedagogiska och ekonomiska satsningar som under senare år kommit dessa skolor till del.

– att detta problem finns också i de skolor i missgynnade områden som i pedagogiskt avseende betraktas som föredömen

Denna sammanfattning visar var de verkligt stora problemen med kunskapsresultaten ligger i grundskolan i dag: i socialt och kulturell underprivilegierade områden, inte minst sådana med hög andel invandrare. Och även där drabbar de i viss mån selektivt, eftersom där samtidigt finns elever som når mycket höga betygsvärden.

Alltså är det mot detta problem som uppmärksamheten främst ska riktas. Och då måste en av utgångspunkterna vara att det kan kräva annorlunda lösningar än de som fungerar i socialt gynnade områden. De måste utgå från erfarenheterna och kunskaperna hos dem som arbetat i och med de underprivilegierade skolorna, inte hos dem som har helt andra erfarenheter och helt andra föreställningar om skolan.

Eleverna som inte vill

Underlagsmaterialet visar, som beskrivits tidigare, att det bland de underprivilegierade skolorna både finns de som lyckas bättre och de som lyckas sämre i förhållande till sina förutsättningar

I det senare fallet kan man alltså anta att det finns brister inom skolan: den pedagogiska uppläggnings, skolledningen, för stor lärar-omsättning e dyl. Skolverkets inspektörer konstaterar, exempelvis, att ca en fjärdedel av alla grundskolor inte har former för stödunder-visning, och att flera invandrartäta skolor har dåligt utbyggd moders-målsundervisning (dock verkar det avse skolor utanför storstäderna).

Då är det naturligtvis viktigt att skolpolitiken inriktas på att häva dessa brister – och där ligger ansvaret främst hos kommunen, även om centrala organ, som myndigheten för skolutveckling, naturligtvis bör kunna fungera som stöd.

Men materialet visar också att den främsta effekten av pedagogiska förbättringar tycks vara att gruppen studiemotiverade elever höjer sina resultat. Även i skolor som i pedagogiskt

avseende anses mycket bra, förblir andelen elever som inte klarar sin gymnasiebehörighet oroande hög.

En av förklaringarna till detta, som berörts i det föregående, är den i förhållande till andra skolor höga andelen elever som har otillräcklig språklig grund för att kunna följa undervisningen. Det finns en hög medvetenhet om att denna grupp elever kräver speciella insatser, och en särskild statlig utredning har lagt ett betänkande i ärendet, som till en del redan lett till åtgärder.

Men språkproblem är, som konstaterats, inte den enda förklaringen. Faktorer som har att göra med både bristande studietradition och social marginalisering spelar också in.

Man skulle schematiskt kunna tala om två huvudgrupper förklaringar. Den ena handlar om bristande studieförutsättningar, och dit hör naturligtvis bristande språkkunskaper. Den andra handlar om bristande studiemotivation, och den bristen kan finnas även när själva studieförutsättningarna finns. Bristen beror ofta på sociokulturella faktorer: bristande studietradition hemma, andra framtidsföreställningar än de som innefattar högre studier, men också känslan av att det inte lönar sig att satsa på skolan – därför att man ändå inte kommer att släppas in i det etablerade samhället.

PISA noterar, som tidigare konstaterats, att intresse för läsning tar över effekterna av social bakgrund. Det är naturligtvis mer sannolikt att barn i miljöer, där läsning/studier ses som något positivt, utvecklar ett eget läsintresse än att barn i studienegativa miljöer gör det, men hemmiljön är inte ensam avgörande. Läsintresse är något som kan skapas också av skolan. Samtidigt som, dessvärre, faktorer utanför skolan kan motverka skolans insatser i detta avseende.

Studiemotivationen är en central faktor för att förklara skolframgång eller icke skolframgång. Studiemotivation bestäms i mycket av värderingar och attityder till skolan, av egna framtidsföreställningar och egna självbilder, något som alltsammans har samband med sociala och kulturella mönster. Olika sociala miljöer formar helt enkelt olika grad av studiemotivation. Något som i sin tur slår igenom i olika skolors olika resultat.

Interna åtgärder

Vad kan skolan göra för att öka läsintresse och studiemotivation hos elever som inte har det med sig hemifrån? Det är en fråga som borde spela minst lika stor roll i skoldebatten som frågan om kvalitetsutvärdering och kunskapskontroll. Det är litet förvånande, att skolverkets senaste arbetsdokument om hur resultaten i grundskolan ska förbättras över huvud taget inte berör frågan om hur man ska kunna öka elevernas studieintresse, utan enbart diskuterar hur man ska öka skolans resultatkontroll.

Den utsagda förutsättningen tycks vara att bara eleven får veta var hans/hennes svagheter ligger, så sätter vederbörande också igång att göra något åt dem. Men det förutsätter att alla elever i grunden tycker att bra skolresultat är något viktigt och något man är beredd att anstränga sig för.

Det gör faktiskt inte alla elever. Och en skoldebatt, som inte integrerar detta faktum, kommer att missa några av de viktigaste frågorna. Alla lärare vet att det inte bara är den enskilde elevens förutsättningar, utan klassrumsklimatet i sin helhet som har betydelse för resultaten. Där "antipluggkulturen" dominerar kan faktiskt låga betyg ge status i kamratgruppen – och om låga betyg ger status, lär det inte hjälpa att skolan förbättrar sina instrument för utvärdering. Att bryta negativa skolattityder handlar om något helt annat.

Elevers studiemotivation hänger åtminstone delvis ihop med föräldrarnas attityder till skola och studier. Om föräldrarna redan från början förmedlar att skolan är betydelsefull bidrar det självklart till att barnet också tycker det. Om föräldrarna signalerar att skolan är oviktigt eller bara ett nödvändigt ont, bidrar det inte till barnets motivation för skolan.

Därför är det viktigt att skolan redan från början bygger upp goda kontakter med föräldrarna, och då inte bara med dem som själv visar intresse för detta (för de är med största sannolikhet redan positiva till skolan). Att påverka föräldrarnas studiemotivation är ett viktigt medel att påverka också barnets motivation.

Satsning på läsning – redan på ett tidigt stadium av skolgången – är en metod att grundlägga ett studieintresse. Projektet Listiga Råven, som startades av lärare i en lågstadieskola i Rinkeby och sedan snabbt spriddes till många andra skolor, handlar om att låta barn redan i förskolan läsa många böcker, med påtagligt goda effekter för hela språkutvecklingen. Bland annat erfarenheterna av den modellen låg bakom skrivningarna i 2003 år skolpolitiska proposition om ökade insatser för just läsförståelse redan på förskole- och lågstadienivå.

Propositionen innebar också förstärkta satsningar på skolbiblioteken. Skolans resurser, i form av bibliotek, datorer etc hör till det som kan påverka skolresultaten. Fast, som PISA påpekar, det gäller ju att använda dem också.

Att lära sig något är ett jobb, och som allt arbete kräver det ansträngningar. Det är en välkänd sanning att ansträngningar, som inte ger resultat, i längden är svåra att motivera; ideliga misslyckanden leder till slutsatsen att det är bättre att satsa på något annat. Otillräckliga språkunskaper är ett hinder som kraftigt kan försvåra studier i andra ämnen och med det också påverka studiemotivationen. Satsningar på språkutveckling har alltså betydelse för studieresultaten i alla ämnen, inte bara svenska.

Språkutveckling handlar då, för de invandrade barnens del, både om svenska och det egna modersmålet – för med svag utveckling i det egna språket blir det svårare att utveckla svenskan.

Satsningar på förbättrad språkutveckling handlar om många olika typer av åtgärder. När det gäller invandrabarnens språksituation pågår åtskilligt av forsknings- och utvecklingsarbete, som redan i en del avseenden lett till nya sätt att arbeta i skolan. Några motsvarande satsningar för att stötta språkutvecklingen i skolor i underprivilegierade, svenskdominerade miljöer verkar inte riktigt finnas – fast man nog också där i många fall kan se att svag språkutveckling hos eleverna kan vara en förklaring till ointresse för skolan.

Elever vid lärarhögskolorna uttrycker ibland också kritik mot att undervisningen inte riktigt förbereder för de specifika villkor, som gäller i skolor i socialt underprivilegierade områden.

Profilklasser

Profilklasser är, som nämnts tidigare, inte helt ovanliga i skolor i underprivilegierade områden. Någon egentlig utvärdering av dessa klasser förefaller inte ha gjorts ännu, men de resultat som kan utläsas av betygsstatistiken framför allt för Stockholms del tyder på att effekterna kan vara tämligen goda. Profilklasser kan vara just ett sätt att öka studiemotivationen hos annars inte så studiemedvetna elever: Genom att sätta godkända betyg som villkor för att få gå i en klass specialinriktad på något som verkligen intresserar eleven kan man uppenbarligen få dem att engagera sig även för de andra ämnena.

Profilklasser kan också, med det fria skolval som gäller, vara ett sätt att behålla de redan från början mycket studiemotiverade elever, som annars kanske skulle sökt sig till andra skolor. Och det kan ha betydelse för hur andra elever kommer att lyckas. En grupp studieintresserade elever kan, som alla lärare vet, påverka hela klassrumsklimatet och dra med sig också andra elever. Omvänt kan elever tappa i studieintresse, om klassrumsklimatet domineras av starkt negativa attityder till skolarbete.

Profilklasser är dock omdiskuterade, och det finns kritik mot att de kan bli till en typ av elitsatsningar, som strider mot principen om den sammanhållna skolan. I den mån de byggs upp med hjälp av intagningsprov, där eleverna med de bästa resultaten väljs ut, finns förstås den risken.

Men enligt skolverkets riktlinjer får antagningsprov bara användas för vissa estetiska linjer. Profilklasserna ska vara ett fritt val för alla intresserade.

Sedda mot idealbilden av en skola där barn med olika intressen, olika social bakgrund och olika studieförutsättningar samlas till gemensam skolgång kan de kanske ifrågasättas. Sedda mot den betyd-

ligt bistrare verkligheten av en hårdnande boendesegregation, där barn med olika social bakgrund hamnar i olika skolor med i praktiken mycket skilda arbetsvillkor blir slutsatsen inte självklart kritisk.

Det tydliga intryck statistiken ger är ju nämligen att profilklasserna faktiskt i flera fall betytt att barn i socialt utsatta områden fått mer lik-värdiga chanser med barnen i de privilegierade områdena. Det är också en jämlikhetsvinst.

Profilklasser är inte ovanliga i socialt missgynnade områden. Det kan handla om ett sätt att behålla studiemotiverade elever, men det kan också vara en strävan att öka studiemotivation och studieintresse hos annars kanske mindre motiverade elever, genom att knyta an till andra saker som kan engagera – som idrott eller musik. Att, som exempelvis Bäckahagens skola, bygga upp en attraktiv linje för fotbollsintresse-rade ungdomar och samtidigt sätta upp minst godkända betyg i alla andra ämnen som villkor, kan självklart fungera som draghjälp för studiemotivationen.

Profilklasserna förefaller oftast nå bra resultat, men det är inte alltid det spiller över på andra klasser i skolan. Däremot är det ju fullt möj-ligt att ett antal elever i profilklasserna genom dem faktiskt stimuleras till bättre resultat än vad de annars skulle ha nått. Tillkomsten av de matematikklasser i Rinkebyskolan, som presenterats tidigare, motive-rades uttryckligen med önskan att få fler elever från icke-studievana hem att gå vidare till gymnasiets teoretiska program och universitetet. I det avseendet har man lyckats.

Visst, profilklasser är inget undermedel, och de passar inte för alla. De förbättrar möjligheterna för vissa elever, inte alla – men, å andra sidan, profilklasserna tar heller ingenting från dessa andra elever. Deras situation förblir oförändrad, men inte sämre än vad den skulle ha varit utan profilklasserna. Givetvis måste man ägna stor uppmärksamhet åt vilka lösningar som skulle gagna de eleverna, men då hand-lar det förstås om att tillföra något som passar just dem, inte om att ta bort något som visat sig bra för andra.

Frågan om hur elever med olika bakgrund ska få likvärdiga chanser i skolan är inte i första hand en fråga om former, utan om innehåll. I dagens mycket mer heterogena samhälle förefaller det uppenbart att skolan också måste arbeta med mer heterogena lösningar – för att elevernas chanser ska bli mer homogena.

För en sak är viktig att komma ihåg: det finns ingenting så förödande för studiemotivationen som att uppleva att man hela tiden misslyckas. “Att lyckas” måste inte nödvändigtvis betyda att man når de allra högsta betygen, men däremot är det nödvändigt att eleven känner att han/hon rör sig framåt och att det arbete lagt ner gett resultat..

Och om alla ska få möjlighet att komma framåt kan man inte arbeta med alla elever efter samma mall. Olika yttre förutsättningar kräver olika sätt att arbeta.

En intressant notering, som belyser detta, finns i en av de stockholmska skolinspektörernas rapporter. Där konstateras att studiesitua-tionen för invandrarelever ofta är bättre i deinvandrartäta skolorna, med små studiegrupper och väl utvecklat språkstöd, än i innerstads-skolorna, där man inte riktigt har samma erfarenhet av denna annor-lunda undervisningssituation. Med andra ord, det upplägg som är framgångsrikt för den typ av elever som innerstadsskolorna rekryte-rar, passar inte självklart för elever med annan bakgrund.

En annan viktig notering finns i utvärderingen från Malmö stad av storstadssatsningen:

“Skolor som uppvisar en mångfald av kompetenser, både språkliga, kulturella och pedagogiska, har visat sig vara de som har bäst möjligheter att hjälpa sina elever att klara de uppsatta målen”.

Externa faktorer

Studiemotivation växer idealt ur rent intresse för kunskap. Dock behöver man inte gå längre än till egna eller närståendes erfarenheter för att inse att studiemotivation också hänger ihop med nyttoperspektivet: vilka möjligheter öppnar studier och utbildning inför framtiden på arbetsmarknaden?

De höga genomsnittsvärdena i Stockholms innerstadsskolor beror inte på att alla barn där har ett brinnande intresse för alla skolämnen, från historia till fysik. Det beror på att de måste ha höga betyg för att komma in på de statusfyllda innerstadsgymnasierna. Och där måste de sedan skaffa sig höga betyg för att komma in på Handels, KI eller juristlinjen.

Då pluggar man hårt även i ämnen man inte har något personligt intresse för.

I miljöer, där framtidsföreställningarna handlar om mer handfast yrkesutbildning eller där man i sämsta fall inte känner sig ha några chanser på arbetsmarknaden alls finns inte samma skäl att råjobba för höga betyg i ämnen man ändå inte intresserar sig för.

Särskilt förefaller detta ha betydelse för pojkars studieresultat. PISA visar att sociala skillnader slår mer igenom i pojkbetygen, något

som kan ha att göra med att "läsning" i landsbygds- och arbetar-miljöer inte alltid anses gå ihop ihop med manlighetsidealet. En ökande boendesegregation kan förstärka den typen av attityder hos pojkar i sociala miljöer, där ett fysiskt orienterat manlighetsideal inte som i medel- och överklass motverkas av statusen i de karriärvägar, som förutsätter högre studier.

De extremt stora könsskillnaderna i vissa glesbygdskommuner är ett intressant exempel på hur föreställningar om den egna könsrollen påverkar skolresultaten. För många pojkar är glesbygdens livsmiljöer ett lockande alternativ, med jakt och fiske och en traditionellt manlig arbetskultur – och då finns det inga skäl att satsa på höga betyg för studier som för till en helt annan sorts yrkesliv. För flickorna, som inte på samma sätt finner de livsformerna

attraktiva erbjuder tvärtom bra betyg och fortsatta studier en valfrihet och en möjlighet att få forma livet efter egna mönster.

En intressant notering är samtidigt att i glesbygdskommuner, som lyckats utveckla den lokala arbetsmarknaden – exempelvis Åre, Ånge eller Arjeplog – tenderar också pojkarnas genomsnittsbetyg att stiga. Kanske därför att den mer diversifierade arbetsmarknaden plötsligt gör studier mer meningsfulla?

Föräldrars arbetsmarknadsanknytning har betydelse för barns skolresultat, men uppenbart också elevernas egna föreställningar om framtida yrkesval. **Är man inriktad mot yrken som kräver högskolestudier – och det är man i Stockholms socialt gynnade områden – då pluggar man också hårt. Är man inriktad mot yrken med helt andra förutsättningar satsar man inte självklart på de högsta betygen.**

Detta behöver på intet sätt handla om socialt utsatta grupper; en intressant notering är att många småföretagar-kommuner uppvisar ganska låga genomsnittsresultat, inte minst då bland pojkar. Välkända Gnosjö, exempelvis, som förvisso utmärks av både hög social stabilitet och hög andel välanpassade, socialt framgångsrika familjer har alltid uppvisat betygsgenomsnitt under riksgenomsnittet – kanske för att det omgivande samhället erbjuder så många exempel på att man kan få ett intressant yrkesliv på fler vägar än den som går genom högre studier.

Så kanske är det inte alltid skolbetygen som bestämmer yrkesvalet, utan snarare yrkesplanerna som bestämmer skolresultatet?

Men naturligtvis kan graden av social integration påverka attityden till skolan. Tror man sig inte ha en chans att bli accepterad av arbetsmarknaden och det svenska samhället minskar det sannolikt benägenheten att satsa på studier.

Så antagligen är åtgärder för att bryta de vuxnas utanförskap – inte minst då på arbetsmarknaden – lika viktiga som åtgärder inom skolan

för att skapa positiva attityder till skola och skolgång. Viktigt är också att bryta de negativa framgångsalternativ – i klartext olika typer av kriminell verksamhet – som för vissa ungdomar kan upplevas som mer lockande än skolan. Ingripanden mot kriminell gängbildning kombinerat med satsningar på vettiga fritidsmöjligheter för ungdomar är alltså nödvändiga.

Och det är sannerligen inte “flum” – vettiga fritidssysselsättningar är ett sätt att stötta skolans arbete med att integrera barnen i samhället!

Eller sammanfattningsvis: det räcker inte med att bara diskutera lärarsidan av undervisningsprocessen. Genomtänkt pedagogik och uppföljningar av undervisningens resultat är nödvändiga, men inte till-räckliga förutsättningar. För elever låter sig inte formas fritt efter skolans önskemål: elever – inte minst i tonåren! – är självständiga personer, vars aktiva medverkan i läroprocessen är ofrånkomligt nödvändig, om satsningarna på lärarsidan alls ska få effekt. Och denna aktiva medverkan kräver att eleven tycker det är någon mening med alltihop – inte för att de vuxna säger det, utan därför att han/hon själv inser det.

Mats Björnsson, myndigheten för skolutveckling:

“Mansbilden bland unga killar är väldigt gammaldags. Det handlar mycket om fysisk styrka, makt och hierarkier. Det blir en antipluggkultur”.

De framgångsrika

Dock finns det, som flera gånger påpekats i denna rapport, två sidor av utvecklingen i desocialt underprivilegierade områdena. Den ena är att många elever misslyckas med att nå kunskapsmålen, och att deras andel ökar. Den andra är att betygen stiger för den – dessvärre lilla – grupp elever som verkligen klarar alla mål, och att genomsnittet för denna grupp åtminstone på vissa skolor är utomordentligt högt. Båda tendenserna kan alltså finnas inom en och samma skola – toppresultat för de elever som verkligen lyckas,

och mycket låga värden för de övriga eleverna.

En möjlig förklaring till den ökande andelen icke-godkända elever är naturligtvis att fler elever har faktiska problem med studierna eller inte anser det mödan värt att satsa på skolan. En annan möjlighet är att det dränage till andra skolor av mer studiemotiverade elever, som är en sannolik effekt av det fria skolvalet, betytt en ökad koncentration av elever med skolsvårigheter och/eller bristande motivation till vissa skolor. För att motverka detta krävs kanske ännu starkare kompensatoriska åtgärder än dem som redan satts in.

De stigande, och ibland mycket höga, genomsnitten för de elever som klarar skolans mål kanske skulle kunna förklaras med att de onekligen stora satsningar som gjorts under senare år på skolor i underprivilegierade områden fått sin främsta effekt just för studiemotiverade elever. Det stämmer med erfarenheterna av liknande satsningar i Storbritannien: betygen för den lilla grupp som lyckas med studierna går upp, och som bäst ökar den gruppen något. Men andelen elever med påtagliga problem förblir ändå hög.

Det reser två följdfrågor. Den ena är vad som fattas för att man ska nå också de mindre motiverade.

Och den andra frågan blir vilka faktorer det är som förklarar denna höga studiemotivation hos vissa elever? Handlar det om barn i familjer som är mer integrerade i det svenska samhället eller har en starkare position på arbetsmarknaden? Eller tvärtom om en känsla att om man ska klara sig bra i framtiden gäller det att satsa extra mycket på skolan?

Det borde, för den fortsatta utvecklingen av skolan, ha sitt intresse att granska inte bara vilka faktorer som förklarar problemen i de underprivilegierade områdena, utan också vilka faktorer som förklarar de utomordentligt höga betygen för de mest framgångsrika eleverna.

Flumskola?

De mest framgångsrika eleverna når alltså högre resultat än förr. De minst framgångsrika når lägre resultat (och blir dessutom fler).

Det generella påståendet att "svenska elevers kunskaper sjunker" stämmer med andra ord inte. Det finns inte en enda sanning om den svenska skolan. Det finns flera sanningar, beroende på vilka skolor man talar om.

Däremot finns en underliggande sanning, som denna rapport tydligt belyser: skolornas möjligheter att nå kunskapsmålen beror inte bara av skolinterna faktorer, utan hänger samman med de yttre villkor som formas av skolans – och elevernas – yttre villkor.

Att skillnaderna nu ökar mellan skolor i socialt gynnade områden och skolor i missgynnade låter sig inte förklaras enbart med hänvisning till faktorer inom själva skolorna. Det är inte bättre eller sämre undervisning, mer eller mindre "flum" som ligger bakom det faktum att skolor i underprivilegierade områden alltid hamnar under det kommunala genomsnittet, och skolor i socialt gynnade alltid hamnar över. Det hänger ihop med skillnader både i studiesvårigheter och studiemotivation, med socialt och kulturellt formade attityder till skolan hos både elever och föräldrar, till olikheter i framtidsföreställningar och känslan av tillhörighet i samhället.

Visst, det är faktorer inom skolan som sedan avgör hur pass bra eller illa den enskilda skolan handskas med dessa faktorer: elevgruppernas storlek, satsningen på språkstöd, lärarnas utbildning och lärarnas sätt att arbeta, skolans övriga resurser i form av bibliotek och datorer osv. God pedagogik, klok resursanvändning och bra skolledning får självklart alltid bättre effekter än dålig pedagogik, ogenomtänkt resursanvändning och svag skolledning, oavsett skolornas sociala struktur.

Däremot är det uppenbart att det inte räcker för att utjämna skillnaderna i sociala förutsättningar. En bra skola i en socialt gynnad miljö hamnar alltid på högre värden än en bra skola i en socialt missgynnad omgivning, som flera exempel i denna rapport belyser.

Ska man kunna motverka effekterna av sociala klyftor, räcker det inte med att satsa på samma typ av grundläggande goda pedagogiska strukturer, som i och för sig har effekt överallt; det kräver både större satsningar i de missgynnade skolorna, undervisningsformer som speciellt avpassa för deras speciala villkor – och antagligen en bredare social ansats i hela skolans sätt att arbeta.

En skoldebatt som inte erkänner de sociala faktorernas avgörande betydelse för skolresultaten utan envisas med att skylla alla problem på vad man kallar "flumskolan" definierar helt enkelt problemet fel. Med allvarlig risk för att också hamna i helt fel typ av lösningar.

Uttrycket "flumskola" bör ses för vad det är – ett politiskt slagord, som inte håller för en saklig granskning (vilket gör att det i sig självt kan etiketteras som flum).

För om de ökande skillnaderna mellan storstädernas skolor ska förklaras med olika grad av pedagogiskt flum, förutsätter det att flummet fördelats helt efter socioekonomiska kriterier och enbart förekommer i socialt missgynnade områden.

Förutsättningen är verklighetsfrämmande. De växande resultat-skillnaderna inom storstadsskolorna handlar med säkerhet om ökad segregation, inte ökat flum.

Det som internationella studier visar är att genomsnittsvärdena sjunkit sedan 1990-talets början/mitt. Ska detta förklaras med begreppet "flumskola" måste man alltså förutsätta att "flummet" ökat sedan 1990-talet. Vilket är litet märkligt, med tanke på att skolpolitiken under denna period allt mer betonat vikten av kvalitets-säkring i form av ökade kunskapskontroller och resultatuppföljning, eller om man så vill minskat "flum".

Att genomsnittresultaten sjunker har att göra med en ökad spridning i prestationer inom elevgruppen. Förklaringen till det är inte mer flum utan delvis kvardröjande effekter av 1990-talets besparingar i skolan. Samt, återigen, de ökande sociala klyftor som gör att fler elever, av olika skäl, får problem i skolan.

Visst, det finns enskilda skolor, både i gynnade och missgynnade områden, som skulle kunna organisera sitt arbete bättre, och med det förbättra sina resultat. Men det är ägnat att inge en allvarlig tankeställare, att de senaste årens stora satsningar, både i form av ökade resurser och i form av förbättrade arbetsmetoder, bara gett marginella förbättringar i de mest utsatta områdena – även i de fall det faktiskt handlar om erkänt bra skolor. Det visar att det finns andra faktorer, som motverkar satsningarna i skolan.

Att visa på segregationens negativa effekter för skolresultaten är givetvis inte detsamma som att hävda att åtgärder inom skolan är meningslösa och att man lika gärna kan avvakta till dess att segregationen försvunnit (som Kommunförbundet något spydigt skriver i en rapport). Det är att påpeka att segregationens problem inte ska skyllas på skolan, utan erkännas som en faktor av självständig betydelse för skolans arbete.

Den oroade frågan man borde ställa sig är om den inriktning arbetet med "kvalitetssäkring" getts – inte minst som en följd av flumdebatten – verkligen är rätt sätt att angripa svårigheterna där de är som störst, dvs de socialt utsatta skolorna. Effekterna hittills tycks vara störst där problemen varit minst.

Vad kan skolan göra?

Om skolan ska kunna motverka segregationens effekter, måste man inse att skolor i underprivilegierade områden har en tyngre arbets-situation än skolor i gynnade. Det är nödvändigt att inse att de har att räkna både med större faktiska studiesvårigheter, bland annat beroende på språkproblem eller svag språkutveckling (vilket kan gälla även barn med svensk bakgrund), och med brister i studiemotivationen – för det är inte lika självklart som det är i socialt gynnade skolor att den motivationen finns.

Därför behöver de större resurser – och ju hårdare segregationen är, desto större blir faktiskt kraven på kompensande extra resurser.

Det kan handla om mer personal för att kunna arbeta mer i mindre grupper, om extra resurser för språkstöd och läsförmåga, om mer utbyggda skolbibliotek och fler datorer – eftersom färre elever har tillgång till detta hemma.

Och eftersom villkoren för skolans arbete påverkas av villkoren i omgivningen och de attityder och värderingar de ger upphov till är det nödvändigt för skolan att samverka med andra aktörer i samma område om bra uppväxtvillkor för barn och ungdomar. Som det heter

i Malmös utvärdering av storstadssatsningen:

“Samarbete med aktörer både inom och utom skolans sfär har lett till att olika typer av nätverk har byggts upp. Samarbetet med bostads-bolag, föreningar med mera har lett till att båda parter kan komplettera varandra i barn- och ungdomsarbetet och således nå resultat. Samarbetet leder också till förändrade tänkesätt, som på sikt kan öppna skolans institutionaliserade ramar och regelverk för något nytt.”

Det är en central iakttagelse: som skolan ska klara sin kunskaps-förmedlande uppgift i socialt utsatta områden, måste arbetsättet breddas utöver den rena pedagogiska, och skolan samverka med flera andra aktörer.

Detta är inte flum. Det är realism.

Kommer dessa olika förstärkta satsningar då att räcka?

Realistiskt sett: nej. De kommer att ge fler ungdomar en bättre grund att stå på än vad de annars skulle ha fått. De kommer att motverka segregationen.

Men de kommer inte att bryta den. Inte om samhällsutvecklingen i övrigt går mot ökande klyftor, där ojämlikheterna i livschanser ständigt återskapas i den omgivning, som formar villkoren för skolan. Vi kan faktiskt inte på en gång acceptera ökande ojämlikheter i samhället och på arbetsmarknaden, och samtidigt kräva att skolan med någon sorts pedagogiska trollformler ska neutralisera effekterna av dem.

Och, som sagt, trolle inte bort det problemet genom att skylla det på "flum" i skolan!

Ulrika By, reportage och kommentar i DN 2005-10-19

"Å ena sidan får jag veta av professionella människor som arbetar nära och mycket i Rinkeby och Kista att balanserandet på den slakalina som segregationen innebär inte kan tillåtas fortsätta längre. Avgrunden under linan är för djup, priset som barnen och ungdomarna får betala alltför högt.

Den "andra sidan" talar om en annan verklighet. I den håller integrationen på att lösa sig, 95 procent av alla unga sköter sig, sportar och gör sina läxor(...)

En sak är man dock överens om - samhället måste ha ett fokus på unga i segregerade och socioekonomiskt utsatta områden. Ann Helströmer, som driver Stödcentrum för unga brottsoffer i Södra Järva (...) möter allt fler som inte har någon tilltro till vare sig sig själva eller det svenska samhället.

- Ur de ungas perspektiv känner jag en stor sorg över att det inte tas tillräckliga kraffttag mot fattigdomen och segregeringen. Det löser ingenting om vi inte vågar prata klartext. De omtalade bomberna i vissa förorter har redan briserat. Förbanna inte mörkret, tänd ett ljus, var det någon som sa. Som det ser ut nu tror jag att det kommer att krävas ganska många lampor, säger hon."

Ojämlighetens pris

Ökad ojämlikhet har ett pris – och problemet, liksom orättvisan, ligger i att det är vissa som får betala priset, och andra som tar hem vinsterna.

Ojämligheterna i samhället har ökat. Vi har t o m en debatt där många pläderar för att inkomstskillnaderna ska tillåtas öka och fler låglönejobb uppmuntras. Motiveringarna är oklanderligt ekonomistiska; ökade inkomstklyftor ger ökade incitament till utbildning och kvalificerat arbete, och det gynnar tillväxt. Och, åtminstone på

aggregerad ekonomisk nivå, välfärden – låt vara att denna stigande välfärd tycks kräva att somliga får en mycket mindre andel än tidigare.

Det är möjligt att ökande klyftor för med sig vissa ekonomiska fördelar, åtminstone för dem som är på rätt sida om klyftan. Men ojämlikhet och ökade sociala skillnader har också ett pris – som också ska tas med i kalkylen.

Det är det priset som nu blir synligt i skolorna i de mest utsatta områdena. De som omedelbart betalar priset är de barn och ungdomar

som går ut i livet ur ett betydligt sämre startläge än ungdomarna i de mest gynnade områdena. Men på sikt får hela samhället betala – i form av de ökande spänningar och de problem, som följer i marginaliserings spår. Storstäderna ser det redan.

När man går bakom den torra statistiken över skolors genomsnittliga betygsvärden och ser hur nära skolornas resultat följer omgivningens sociala struktur, ser man mycket tydligt hur de olika delarna av segregationen griper in i varandra. Marginalisering och utsortering på arbetsmarknaden fortplantar sig in i bostadsområdena. Segregationen i boendet får effekter för skolan. Och de ökande klyftorna i skolan kommer så småningom att resultera i ännu större klyftor på arbetsmarknaden.

Men den gemensamma nämnaren handlar ändå om mekanismerna i arbetslivet. Det är människor med svag position på arbetsmarknaden som hamnar i de minst attraktiva bostadsområdena, och det är deras problem i arbetslivet som sammantaget formar områdets struktur med många lågutbildade och lågavlönade, många arbetslösa, höga ohälsotal – en struktur som i sin fortsätter in i skolorna.

Det finns en tydlig etnisk dimension på detta – utsorteringen drabbar invandrare i högre utsträckning än svenskfödda. Men denna dimension skärper mönstret snarare än skapar det; den underliggande sorteringsmekanismen, att de som av skilda skäl inte fullt stämmer med arbetsmarknadens normer sorteras bort, är

gemensam för många grupper som inte stämmer med denna norm. Det är samma grupper

som sedan dominerar statistiken över långtidsarbetslösa och långtids-sjukskrivna, statistiken över försörjningsstöd och bostadsområdena med de minst gynnsamma villkoren.

Visst ska man, inom skilda politikområden, göra allt som går för att motverka effekterna av detta. Det är omöjligt att tycka något annat än att satsningarna måste bli ännu större, och de pedagogiska metoderna utvecklas ytterligare, i de underprivilegierade skolorna.

Men så länge ojämlikheten ständigt återskapas i någon annan del av samhälle och ekonomi, kommer barn och ungdomar att få ojämlika livschanser. Dagens växande klyftor i skolorna är en allvarlig upp-fordran att ta itu med de underliggande mekanismer som skapar detta.

Och då kan man bara uttrycka en stillsam förhoppning att alla de som nu bekymrar sig över de sjunkande betygsvärdena i vissa skolor också ska engagera sig mot de växande klyftor i samhället, som denna nedgång är ett uttryck för.

Referenser.

Statistik:

* SIRIS. <https://siris.skolverket.se>, skolverkets statistikportal

* Göteborgsbladet 2005, officiell statistik från Göteborgs kommun, www.goteborg.se

* Omårdesfakta för Malmö. Malmö stadskontor, www.malmo.se

* Områdesvis statistik, utrednings- och statistikkontoret Stockholms stad, www.stockholm.se/usk

PISA-rapporter:

* Knowledge and Skills for Life. First Results from PISA 2000. OECD, 2003

* Learning for Tomorrows World. First Results from PISA 2003. OECD 2004.

* PISA 2003. Skolverket, rapport 254, 2004

Övriga rapporter:

* G Arnman, M Järnek, E Lindskog: Valfrihet – fiktion och verklighet. Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet, 2005

* M Axelsson, I Lennartsson-Hokkanen, M Sellgren: Den röda tråden. Utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning, område språkutveckling och skolresultat. Rinkeby Språkcentrum, 2002

* Barns läskompetens i Sverige och världen. PIRLS 2001. Skolverket, 2002

* Blob, Mathias: Kunskap som statussymbol. Utvärdering av studieverkstaden på Kroksbäckskolan. Uppföljningsrapport. Malmö stad, 2003

* Elever med utländsk bakgrund. Skolverket, slutrapport till regeringen, 2004

* En svartvit arbetsmarknad? En ESO-rapport om vägen från skola till arbete. Ds 2000:47 (finansdepartementet)

* LO-barnen och skolan 1-2. LO, 2004

* Malmö och storstadssatsningen. Sammanfattning från utvärderings-grupperna vid sociologiska institutionen, Lunds universitet, och IMER, Malmö högskola. Malmö stad, 2003

* Modigh, Fredrik: Vid sidan av eller mitt i? — om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan. Myndigheten för skolutveckling, 2004:282

* Måluppfyllelsen i svensk skola och förskola 2000- 2004. Rådet för skolans måluppfyllelse och fortsatta utveckling

* Nationell utvärdering av grundskolan 2003 (NU - 03). Skolverket, 2004

* TIMSS 2003. Svenska elevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i skolar 8 i ett nationellt och internationellt perspektiv. Skolverket 2004.

* Utbildningsinspektion 2004. Sammanfattning och analyser av inspektionsresultaten. Skolverket, 2005.

Sven Winnell 051010:

Folkhälsopolitik med nytt målområde:

Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.

Innehåll:

- 3 Folkhälsopolitisk rapport 2005.
- 6 Folkhälsopolitisk rapport 2005 – Sammanfattning.
- 18 Folkhälsopolitisk rapport 2005. Innehållsförteckning.
- 22 Bilaga 2: Datakällor
- 30 Bilaga 4: Ordförklaringar
- 33 Bilaga 5: Förkortningar
- 35 Bilaga 3: Datakällor till indikatorerna - matris.
- 49 Avgränsningen mellan Folkhälsopolitisk rapport och Folkhälsorapporten. Sid 33.
- 50 Rapportens fokus och underlag. Sid 35
- 54 Målområden. Från kapitel 5. Sid 106.
- 67 2. Folkhälsa och politik i ett globalt perspektiv. Sid 42
- 77 4. Genomförande och uppföljning av politiken. Sid 64

- 86 Målområde 12. Förslag: Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.

- 87 Sven Winnell. Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?
- 94 Klassifikationssystem för verksamheter
- 96 Människorna har olika behov av information i de olika rollerna.
- 97 Informationsstress vår nya folksjukdom.
- 98 Klassifikationssystemet för verksamheter och bibliotekssystemen

- 99 Åtta bilder med samband mellan områdena 1-9 mm.
- 108 Den fundamentala påverkanskedjan.
- 110 Informations- och kunskapsflöden
- 111 Information om Sven Winnells hemsida.

- 113 Sammanfattningar om SW-systemet för verksamheter och den mjuka infostrukturen.

- 123 Folkhälsoinstitutet kan öka folkhälsan genom att informera om kunskaper.

- 124 Varför har vi ont i själen?
- 126 Bildning eller utbildning?
- 128 Forskning för ett bättre liv. Proposition.

Målområde 12. Förslag:

Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.

Folkhälsopolitikens elva målområden:

1. Delaktighet och inflytande i samhället.
2. Ekonomisk och social trygghet.
3. Trygga och goda uppväxtvillkor.
4. Ökad hälsa i arbetslivet.
5. Sunda och säkra miljöer och produkter.
6. En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård.
7. Gott skydd mot smittspridning.
8. Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.
9. Ökad fysisk aktivitet.
10. Goda matvanor och säkra livsmedel.
11. Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande.

Förslag till nytt målområde:

12 Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.

Det har många år talats om att vi är inne i ett kunskaps- och informationssamhälle och det har på senaste tiden poängterats att Sveriges framtid ligger i att vi i den pågående globaliseringen måste inrikta oss på att bli en kunskapsnation. (Se sid128:Forskning för ett bättre liv. Proposition.)Behovet av kunskaper framfördes bl a av statsministern i partiledardebatten om statsbudgeten den 12 oktober 2005.

Kunskaper är viktiga i ekonomiska sammanhang både för individer och för samhällen men är också avgörande för individers hälsa och därmed också för ett helt folks hälsa. "Psykisk hälsa har ett starkt samband med människors upplevelse av delaktighet och inflytande", skriver FHI. För delaktighet och inflytande behövs kunskaper.

Människornas levnadsvillkor beror av fyra föränderbara faktorer :

Individens kroppsliga förhållanden, dvs individens kroppsliga status och personliga hjälpmedel för de kroppsliga behoven.

Individens psykiska förhållanden, dvs individens olika psykiska tillstånd och aktiviteter, individens inre verklighet.

Individens fysiska miljö - fysiska samhälle. De fysiska miljöerna gäller det fysiska i omgivningarna. De fysiska miljöerna kan gälla:

- * De fysiska miljöerna som estetiska objekt med kulturella värden och funktioner.

- * De fysiska miljöerna som materiella objekt med ekonomiska värden och teknologiska funktioner.

Individens sociala miljö - sociala samhälle, dvs människornas psykiska samspel, de sociala miljöerna .

Folkhälsopolitikens 11 målområden gäller till största delen kroppsliga/materiella förhållanden och fysiska miljöer, men i någon mån psykiska förhållanden och sociala miljöer:

- 1: "Delaktighet och inflytande i samhället" gäller huvudsakligen psykiska förhållanden och sociala miljöer, men delen "Fysisk tillgänglighet" också kroppsliga förhållanden och fysiska miljöer.
- 2: Delen "Trygghet i närmiljö" rör sociala miljöer.
- 3: "Trygga och goda uppväxtvillkor" rör psykiska förhållanden och sociala miljöer.
- 4: "Ökad hälsa i arbetslivet." rör delvis psykiska förhållanden och sociala miljöer.
- 5: Delen "Självmod o d" rör psykiska förhållanden och sociala miljöer.
- 6: "En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård." rör till en del psykiska sjukdomar o d.
- 7-11: Rör huvudsakligen kroppsliga förhållanden, men med inslag av psykiska förhållanden och sociala miljöer.

Mer om detta i följande utredning.

Folkhälsoinstitutet kan öka folkhälsan genom att informera om kunskaper.

Folkhälsoinstitutet kan inrätta ett nytt målområde 12: Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja, och på sin hemsida göra en avdelning med information om kunskapsproducenter som levererar kunskaper av betydelse för folkhälsan, dvs kunskaper för rollerna A och B.

En sådan avdelning kan byggas upp enligt det klassifikationssystem som redovisats i det föregående. Kunskapsproducenterna bör i första hand vara vetenskapligt pålitliga. De som då kan komma ifråga är professorer vid universitet och högskolor, forskningsinstitutioner med motsvarande vetenskapliga krav och statliga myndigheter och folkvalda organ som riksdagen, även regeringen, och landstings- och kommunfullmäktige. EUs och FNs offentliga organ o d. Folkvalda organ pålitliga i den meningen att de representerar laglig makt.

I andra hand, med särskild markering för ovetenskaplighet, viktigare privata organ som näringslivets större organisationer. Här kan man ta med de politiska partierna, vars åsikter dock bäst kommer till uttryck i de folkvalda församlingarna i föregående grupp. Viktiga opinionsbildande företag och rörelser kan kanske tas med, men det måste markeras, att det då kan vara fråga om reklam och propaganda med tveksamt kunskapsinnehåll.

Myndigheter finns i sverige.se, efterföljare till SverigeDirekt. I SverigeDirekt fanns en del organisationer utöver myndigheter, bl a LO, TCO od, men sådana finns inte med i sverige.se. Vill man ha tag på adresser till sådana organisationer får man vara detektiv.

Myndigheterna o d på sverige.se borde på sina hemsidor ge bra redovisningar om vad de sysslar med och vad de styr så att allmänheten kan lära sig. Men de borde också, vilket sällan är fallet, visa sina instruktioner och namn på styrelseledamöter o d så att allmänheten får hjälp att påverka myndigheternas instruktioner och verksamheter.

Professorer borde på sina hemsidor ge bra redovisningar om vad de sysslar med och vad forskningarna ger för resultat, de borde visa aktuella litteraturförteckningar som beskriver ämnena och deras problem. Detta för att allmänheten och eleverna ska kunna lära sig. Nu är det ofta brister i ämnesbeskrivningar o d och litteraturför-

teckningar.

För folkhälsan är också viktigt kunskaper om vissa stora organisationers verksamheter, exempelvis näringslivets organisationer och folkrörelser o d. De kan vara intresseinriktade så att deras åsikter och beskrivningar kan vara kontroversiella och vilseledande. Svenskt näringsliv och LO kan ha helt skilda verklighetsbeskrivningar. Samma gäller i högsta grad de politiska partierna. Likafullt är de av stor betydelse för utvecklingen. Tidningarna har ofta bestämda åsikter, men står vanligen inte för den hela sanningen.

Kontroversiella är även Riksdagen, Regeringen och folkvalda organ, men, de har betydelse genom att de representerar den demokratiska makten. I Klassifikationssystemet för verksamheter finns dessa i område 35 och placeringen där anger vad det är fråga om, dvs de demokratiska verksamheterna på gott och ont. Den statsvetenskapliga forskningens åsikter om dem finns i område 32.

Informationsstress är en ny folksjukdom, som inte beaktats tillräckligt i de folkhälsopolitiska målområdena 1-11. Stress lär ingå i målområdet "6 En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård.", men stressen och informationsstressen har så stor omfattning och är så övergripande, att de förtjänar en eget målområde. Här har föreslagits ett nytt målområde: 12 Kunskaper, förmåga, erfarenheter, vilja.

Området kan hanteras på olika sätt och här har nyss nämnts något om hur man kan göra. En viktig utgångspunkt är att man behöver kunskaper om både samhället och hela världen och kunskaper om delproblem. Men stressen hänger samman med hela de inre processerna i psyket från det kunskaper kommer in och till individens handlande i den yttre verkligheten och uppfattningar om effekterna av handlandet. Det finns forskning om de processerna som bör tas tillvara.

Innehåll i några utredningar.

Världshistorien och framtiden.

Sven Winnell 050510+050610: Världshistorien och framtiden. Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?

(<http://web.telia.com/~u86119282/omr40y.pdf>)

Innehåll:

- 3 Världskarta.
- 4 Världshistorien på nio sidor.
- 4 Forntiden. Till omkring 400.
- 4 Medeltiden. 400-1500.
- 5 Nya tiden . Från 1500.
- 5 Religionsstridernas tid 1500-1648 och tiden 1648-1815 med bl a oinskränkt furstemakt.
- 6 Genombrottstid för demokrati och industri, 1815-1914.
- 6 Första världskriget 1914-1918 och mellankrigstiden 1918-1939.
- 7 Andra världskriget 1939-1945.
- 7 Efterkrigstiden. Från 1945.
- 8 Nutid och framtid.
- 8 Världsbefolkningen.
- 9 Afrikas och Asiens äldsta historia.
- 10 Europeernas kolonier och utomeuropeisk historia.
- 11 Sveriges historia.
- 12 Källor till de historiska avsnitten.
- 12 Läget i världen. (April 2005)
- 13 Samhällsorienterande ämnen i skolan.
- 17 Samhällskunskap.
- 20 Historia (Grundskolan).
- 23 Historia. (Gymnasiet.).

- 26 Områdena kring östra Medelhavet. Från äldsta tid till 1930-talet.
- 29 Konsthistoria.
- 32 Industrin och utvecklingsprocesserna.
- 36 Teknikhistoria.
- 38 Medicinhistoria.
- 39 Några författare och titlar.
- 44 Filosofihistoria.
- 44 Idéhistoria.
- 62 Kunskapens makt (och maktens kunskap).
- 66 Världen byggdes om på 1900-talet.
- 66 Makt och sociala relationer i världen 1914.
- 67 Tänkesätten och de sociala relationerna.
- 68 Utdrag ur "Det svenska folklynnnet" (1911).
- 70 Första världskriget.
- 70 Slutet på första världskriget.
- 71 Mellankrigstiden.
- 73 Andra världskriget.
- 74 Atombomberna 1945.
- 75 Världen under efterkrigstiden efter andra världskriget.
- 79 Asien.
- 79 Främre Orienten/mellanöstern.
- 79 Israel och Palestina.
- 79 Syrien och Libanon.
- 80 Jordan, Saudiarabien och småstaterna.
- 80 Irak och Iran. Kurder.
- 80 Främre Orienten/mellanöstern 1991.
- 81 Asien bortom Iran.
- 81 De engelska kolonierna.
- 81 De holländska kolonierna.
- 81 De franska kolonierna.
- 82 Kina.
- 82 Japan.
- 82 Korea, Filippinerna, Afghanistan mm.
- 83 Afrika.

84 Amerika.
85 Amerikas förenta stater/USA.
86 Oceanien, polarområdena och rymden.
86 Europa 1991.
86 Världens djur- och växtvärld.
86 Källor till historien på 1900-talet.
87 Världen efter 1990-1991.
88 Jugoslavien.
103 Irak.
110 1900-talet.
114 Sverige under 1900-talet.
118 50 år med FN.
123 Förenta Nationernas Millenniedeklaration.
131 Läget i världen 2002.
134 Samarbetsområden för EU och FN.
135 De mänskliga rättigheterna.
135 FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.
140 Mänskliga rättigheter i världens länder.
142 Mänskliga rättigheter i USA 2003.
151 Svenska regeringens utrikesdeklaration i riksdagen 050209.
156 **Framtiden.**

157 **Samhällsplaneringens problem.**

Hur ska man kunna förbättra världen ?

Ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.

Kunskaper om verksamheterna och deras samband
för bättre demokrati och bättre framtid i en gemensam värld.

(Sven Winnells hemsida <http://w1.861.telia.com/~u86105430/>)

164 Klassifikationssystem för verksamheter. Områden 1-9.
166 Människorna har olika behov av information i olika roller.
167 Informationsstress vår nya folksjukdom.
168 Klassifikationssystemet för verksamheter
och bibliotekssystemen
169 Åtta bilder med samband mellan områdena 1-9 mm:

170 Schema över påverkans -och förändringdproblem.
171 Den fundamentala påverkanskedjan och ett schema
med pilar som visar påverkan mellan områdena.
172 Schema med politiska och opolitiska planeringar.
173 Bild med pilar för påverkan mellan olika områden:
1/2 Individernas inre verklighet (i psyket) sedd som
medel. Vilja och förmåga att förändra.
3/4 Politiska styrningar i den yttre verkligheten (medel).
5/6 Ekonomiska handlingar i den yttre verkligheten (medel
till kroppslig nytta).
7/9 Kulturella handlingar i den yttre verkligheten (medel till
psykisk nytta).
1/2 Individens inre verklighet (i psyket) sedd som mål.
Upplevelse av tillfredsställelse.
174 Omvärldsanalys. Ett schema med alla områden.
175 Schema om inre och yttre verkligheter och verksamheter.
176 Hjärnan. Utåtgående och inåtgående funktioner.
177 Hjärnan. De inre delarna.
178 Den fundamentala påverkanskedjan.
179 Mediekonsumtion
180 Informations- och kunskapsflöden
181 Sammanfattningar om SW-systemet för verksamheter och den
mjuka infostrukturen.

Tillägg 050610:

190 Så blev världen som den är
193 Mittens rike kan spricka på mitten
200 USA - nu ännu bättre!
201 Världens militärutgifter nära kalla krigets nivå.

Mellanöstern, hela världen, Sverige.

Med utgångspunkt från problemen mellan Israel och Palestina har världsförbättringsproblemen behandlats i:

Sven Winnell 040308: **Mellanöstern, hela världen, Sverige** **och den strategiska IT-gruppen.**

Finns på Internet på <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40e.pdf>

Innehåll

Sid

- 5 **040120-040223: Om Israel och Palestina.**
- 7 Amassadören utnyttjar antisemitismens fobier.
- 9 Bibeln. Gamla Testamentet.
- 12 Palestina-Israel.
- 19 Syrien avvisar invit från Israel.
- 21 Sverige stöder fredsinitiativ.
- 21 Sharon vill få bort bosättare i Gaza.
- 23 EU måste förklara krig mot antisemitismen.
- 24 Barriären som delar världsopinionen.
- 25 Israels hökar är av många slag.

- 26 **Om religioner.**
- 26 Varning för religioner.
- 28 Religionens återkomst är välfärdsstatens paradox.

- 29 **EU och USA**
- 30 Öppet brev till Bushs utmanare.
- 31 Framtiden avgörs redan i november. USA-valet.
- 32 Det är födelsetalen, dumskalle. USA-imperialismen.

34 Haiti.

36 De mänskliga rättigheterna.

- 36 FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.
- 41 Mänskliga rättigheter i Sverige.
- 42 Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik.
- 44 Mänskliga rättigheter i världens länder.
- 47 Om de mänskliga rättigheterna.
- 50 Mänskliga rättigheter på de palestinska områdena 2003.
- 61 Mänskliga rättigheter i Israel 2003.
- 67 Mänskliga rättigheter i USA 2003.

76 Sverige i Sveriges omvärld.

- 77 Regeringens utrikesdeklaration 2004.
- 84 UD om handel och utveckling.
- 88 Kritik av svensk integrationspolitik.
- 91 Svensk vård och omsorg.
- 92 Socialstyrelsen.
- 97 Valfärds mått.
- 100 De politiska partierna.
- 105 Opinionsbildare i Sverige.
- 106 Valet till EU-parlamentet 2004.

108 Makthavarna.

- 108 Makthavare utomlands.
- 109 Sveriges riksdag.
- 116 Sveriges regering.
- 121 Sveriges kommuner.
- 122 Stockholms stad.
- 125 Stockholms läns landsting.
- 126 Svenska myndigheter mm.
- 133 Myndigheter mm i andra länder.
- 133 Företag och arbetsställen i Sverige.

- 140 Företag och arbetsställen i andra länder.
- 140 **Det behövs ett system för att få grepp om världens problem**
- 141 Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.
- 145 Verksamheter, problem och system i de första högkulturerna för 5000 år sedan.
- 151 Människorna har olika behov av information i olika roller.
- 152 Informationsstress vår nya folksjukdom.
- 153 Klassifikationssystemet för verksamheter och bibliotekssystemen.
- 154 Schema över påverkans- och förändringsproblem
- 155 Den fundamentala påverkanskedjan
- 156 Politiska och opolitiska planeringar
- 157 Samband mellan verksamheter
- 158 Omvärldsanalys
- 159 Schema om inre och yttre verkligheter och verksamheter
- 160 Den fundamentala påverkanskedjan.
- 161 Sammanfattningar om den mjuka infostrukturen och klassifikationssystemet för verksamheter.
- 164 031020: Om hård och mjuk infostruktur. Information, informationsteknik, informationssystem, tillväxt, välfärdsfördelning och demokrati och dylikt.
- 165 031105: Förslag till mjuk infostruktur på SverigeDirekt.
- 166 031205 med tillägg 031231: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.

- 167 **Regeringens IT-politiska strategigrupp**
- 182 **Kommentarer till strategigruppens verksamhetsplan.**
- 187 SverigeDirekt. Myndigheter mm fördelade på områden 10-99
- 194 Antal arbetsställen 1998. Fördelade på 10-99.
- 197 Förvärvsarbete i Sverige. Fördelade på 10-99.
- 201 Svenska statistiknätet. Fördelat på 10-99.
- 203 Verksamhetsplanen.
- 207 Om välfärds mått.
- 207 Vad ska demokratin användas till ?
- 210 Några kommentarer om infostrukturen.

På Sven Winnells hemsida [http://w1.861.telia.com/~u86105430/ges en relativt kort redovisning av ett forskningsarbete med titeln: " Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen." Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter .](http://w1.861.telia.com/~u86105430/ges%20en%20relativt%20kort%20redovisning%20av%20ett%20forskningsarbete%20med%20titeln%3A%20%22%20Samh%C3%A4llsplaneringens%20problem.%20Hur%20ska%20man%20kunna%20f%C3%B6rb%C3%A4ttra%20v%C3%A4rlden.%22%20Med%20ett%20klassifikationssystem%20f%C3%B6r%20m%C3%A4nskliga%20verksamheter%20.%20Rubrik%20i%20den%20engelska%20introduktionen%3A%20%22%20Problems%20in%20Planning.%20How%20can%20we%20make%20the%20World%20a%20better%20place%3F%20An%20Encyclopedic%20Classification%20of%20Human%20Activities.%22%20Redovisningen%20nu%20ing%C3%A5r%20i%20detta%20forskningsarbete%20och%20finns%20p%C3%A5%20(http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40e.pdf)

Rubrik i den engelska introduktionen:

" Problems in Planning. How can we make the World a better place? An Encyclopedic Classification of Human Activities."

Redovisningen nu ingår i detta forskningsarbete och finns på (<http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40e.pdf>)

Sammanfattning om innehållet.

Sid 5-25 Om Israel och Palestina.

Världen har förändrats kraftigt de senaste hundra åren. Flyget har minskat avstånden. På 1930-talet var det här i Sverige en sensation att göra en flygtur på några minuter för tio kronor med Albin Ahrenberg när han hade uppstigningar med sitt lilla sjöflygplan. Kina var då för svenskarna avlägset nära nog som en annan planet. Det är annorlunda nu. Och med TV och Internet kan man ha omedelbar kontakt med hela världen

Människornas tänkesätt har ändrats, men det finns kvar många fördomar och det finns stora brister i kunskaperna om världen och dess problem. Svenskarna ser sig nog som tämligen fördomsfria till skillnad från folk i världen utanför som har konstiga uppfattningar.

Konflikten Israel-Palestina har pågått hela efterkrigstiden och den blir bara värre och värre. Varför kan de inte komma överens? På de första sidorna nu undersöks konfliktens historia och hur Israelerna nu hanterar Golanhöjderna, Gazaremsan, Västbanken och bygger murar mot Palestinierna. Israelerna menar att Moses för tusentals år sedan hade en överenskommelse med en högre makt om att Israels barn ska ha de områdena palestinierna nu har.

Judarnas religion innehåller fördomar som borde ha rensats bort för länge sedan.

Redovisningar om mänskliga rättigheternas ställning i Palestina och Israel finns i det följande på sidorna om de mänskliga rättigheterna.

26-28 Om religioner.

På de här sidorna finns några studier om religioner, som visar att det finns anledning varna för religionernas skadlighet.

29-35 EU och USA

Israel vill ha EUs hjälp, men EU har egna problem. Det anses att USA stödjer Israel. USA ses nu som den enda supermakten och vill styra världen. Världens öde avgörs i presidentvalet hösten 2004. Tänkesätten i USA skiljer sig från dem i Europa. Religionerna har tämligen stark ställning i USA och dödsstraffet i USA ogillas av européerna. Tänkesätten i USA påverkar dem i Sverige.

De mänskliga rättigheterna i USA redovisas på sidorna om de mänskliga rättigheterna.

Här också något om Haiti, där fattigdomen tycks vara grunden för konflikterna

36-75 De mänskliga rättigheterna.

FNs förklaring om de mänskliga rättigheterna återges, de är en grund att stå på när det gäller världens framtid. Svenska utrikesdepartementet har på sin hemsida redogörelser för de mänskliga rättigheternas ställning i nästan alla cirka 190-200 länder i världen. De kan laddas hem och det lär bli cirka 3000 sidor. Här återges redovisningarna för Palestina, Israel och USA. Man kan ana att det i världen på det hela taget är dålig med rättigheterna.

Här redovisas UD:s tankar kring de mänskliga rättigheterna som de framgår av UD:s hemsida på Internet.

76-107 Sverige i Sveriges omvärld

På de här sidorna börjas med Regeringens utrikesdeklaration 2004, som inte säger så mycket om Sveriges förhållande till världen utanför, men ändå är vad Sveriges makthavare menar. Här också vad UD anser om handel och utveckling.

Sedan följer kritik av integrationspolitik, som rymmer många lager av fördomar. Därefter något om svensk vård och omsorg, bl a utdrag från nyligen komna redovisningar från socialstyrelsen.

Efter det något om välfärds mått, sedan om de politiska partierna, opinionsbildare i Sverige och så något om valet till EU-parlamentet i juni 2004. (Välfärds mått se även sidorna efter 181)

De här sidorna avser bara att ge några drag i svensk välfärd och svensk politik.

108-140 Makthavarna.

Det föregående har gett några drag i världens och Sveriges problem, med avsikten att de ska ge en påminnelse om att världen är stor, att Sverige är beroende av världen utanför och värderingarna där och måste finna sätt att skaffa kunskaper om världen och mer än hittills ta in yttervärlden i svenska planeringar för framtiden.

Sverige har cirka 200 länder i världen att samarbeta med och det räcker inte med att bara ha klart för sig de mänskliga rättigheternas

ställning därute. UD borde för alla länder redovisa också andra förhållanden som är av betydelse för Sveriges framtid: statsskick, tänkesätt, ekonomi, kultur mm.

Makthavare i världen finns för det första i stater, organisationer och företag utomlands och för det andra samma i Sverige.

Här görs en översikt över riksdagen, regeringen, kommunerna, myndigheter och stora organisationer och företag i Sverige. Det är mycket och man kan undra hur man ska kunna få grepp om allt.

140-166 Det behövs ett system för att få grepp om världen. Här redovisas kortfattat forskningsarbetet om samhällsplaneringsproblem, som går ut på att få grepp om allt. Innehållet framgår i korthet av innehållsförteckningen i det föregående.

167-181 Regeringens IT-politiska strategigrupp

Den strategiska IT-gruppens nyligen framlagda verksamhetsplan återges. Planen är tämligen omfattande och svåröverskådlig.

182-202 Kommentarer till strategigruppens verksamhetsplan.

Till en början några enkla kommentarer om interna och utåtriktade verksamheter i organisationer av olika slag, där IT-gruppen skulle kunna göra insatser.

Sedan framförs påpekanden med hjälp av utdrag från forskningsarbetet om samhällsplaneringsproblem.

Samhällsplaneringsprocesserna bildar ett jättelikt informationssystem som rymmer alla informationsflöden. I själva verket är det så att de förekommande informationsprocesserna bildar eller utgör de förekommande planerings- och beslutsprocesserna.

Förändringsprocesserna hålls igång av informationsflöden i och mellan människorna, och därför övergår förändringsproblemen och samhällsplaneringsproblem i ett stort problem om produktion och spridning av kunskaper och värderingar, som leder till handlingar som förändrar världen.

Vill man förbättra världen bör man i första hand förbättra individernas inre verkligheter och viljor och förbättra de politiskademokratiska styrningsprocesserna. Det kan man göra genom åtgärder på planerings-, forsknings-, utrednings-, utbildnings- och informations-områdena.

Människornas levnadsvillkor beror av fyra föränderbara faktorer : Individens kroppsliga förhållanden, psykiska förhållanden, fysiska miljö - fysiska samhälle och sociala miljö - sociala samhälle,

Förändringsprocesserna i världen hålls i de mest väsentliga avseendena igång av människornas verksamheter : Individernas viljor. Kollektiva viljor. Handlingar för kroppen. Handlingar för psyket

Människorna påverkar genom verksamheter i fyra olika roller:

A. Huvudroll: allmän levnadsroll lekmannaroll-fritidsroll.

A1: att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.

A2: att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.

B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.

B1: att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.

B2: att sköta arbetsuppgifterna i förvärvsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få uträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Människorna har olika behov av information i de olika rollerna. Var får man tag på den information man behöver? För det behövs den infostruktur som finns i de uppgjorda klassifikationssystemet med alla mänskliga verksamheter ordnade överblickbart och logiskt. Några delar av systemet visas.

Till slut några ytterligare kommentarer.

Katastrof- och krisberedskap.

Välfärdsfördelning.

Med utgångspunkt från flodvågskatastrofen i Ostasien och Svenska stormen i södra Sverige har världsförbättringsproblemen behandlats i

Sven Winnell 050312:

Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Katastrof- och krisberedskap. Välfärdsfördelning.

På Internet: <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40u.pdf>.

Innehåll sid:

- 2 Världskarta
- 3 Läget i världen och i Sverige.
- 13 Sven Winnell: Samhällsplaneringens problem.
Hur ska man kunna förbättra världen ?
- 35 Människornas verksamheter 10-99.
Krisantering. Välfärdsfördelning.
- 37 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.
- 44 2 Religiösa verksamheter o d.
- 44 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.
- 48 4 Sambandsforskningsverksamheter.
- 48 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.
- 49 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
- 57 Konsumentverkets hushållsbudgetar för 2004 +
bostadskostnader mm.
- 58 Månadskostnader, förvärvsarbetande icke-pensionärer:
- 59 Hushållsbudgetar för pensionärer.
- 60 Från Riksskatteverkets preliminärskatttabeller för 2003
- 66 7-9 Kulturella verksamheter.
- 66 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.
- 67 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.
- 67 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.
- 68-148 Artiklar om läget i världen och i Sverige.
- 149 De mänskliga rättigheterna.

Lärarytutbildning. Forskning.

Samhällsplanering. Skolan.

Människornas kunskaper har stor betydelse för utvecklingen i världen. Lärare, forskning och skolan mm behandlas i

Sven Winnell 050403.

Lärarytutbildning. Forskning.

Samhällsplanering. Skolan.

Finns på Internet på <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40v.pdf>.

Innehåll:

Observera "Bokmärken" på första sidan i detta pdf-dokument. Där finns en innehållsförteckning och där kan man lätt klicka sig till de avsnitt man vill läsa.

Sid

4 **Utbildnings- och kulturministern. Om lärarytutbildningen.**

7 **Höghskoleverket 2005. Utvärdering av lärarytutbildningen .**

9 Den nya lärarytutbildningens uppbyggnad

14 Slutsatser och rekommendationer

23 Det gemensamma – En studie av några kunskapselement i den för alla lärarytutbildningar gemensamma delen.

En fråga som kan inställa sig är hur de utbildade lärarna till elever-na omsätter kraven som ställs i skolans värdegrund och i kursplaner-na. Något klart besked ges inte men man kan läsa följande:

“ Den politiska styrningen. Med decentraliseringen och införandet av ett fristående skolsystem ändrades formerna för den politiska styrningen. Dessa förändringar är inte minst viktiga att förstå för att kun-na arbeta med lokala arbetsplaner och utvärdering. De förändringar som skett vad gäller tillsyn, inspektion och utvärdering

kräver en kunskap om bakomliggande system och tankegångar.” Undersökarnas tabeller visar att i genomsnitt ca 40-50% av lärarstudenterna inte fått undervisning i styrningen.

“Variationerna inom och mellan lärosäten är som vi visat stora. Den statliga styrningen av lärarutbildningen synes fallera. Det förefaller som enskilda läroanstalters utbildning styrs av vilka lärare som finns i lärarutbildningen och inte av statliga styrdokument som examensförordningar. Uppsala universitet har den lärarutbildning där minst antal studenter anser sig ha fått undervisning inom de kunskapsområden som efterfrågades. Uppsala universitet har kompetens inom alla dessa områden.

Som en stilla, avslutande, undran frågar vi oss vad som hände med genomförandet av 1977 års högskolereform? Om den 2004 ännu inte genomförts torde den nuvarande lärarutbildningsreformen behöva minst ett kvarts sekel för att få ett genomslag i ett då förmodligen reformerat skolsystem.” Det är alltså illa ställt med lärarutbildningen.

Värdegrunden och kursplanerna, viktiga styrdokument, innehåller många bra och vackra formuleringar, men en mycket stor nackdel med dem är att de inte ger någon bra överblick över det totala innehållet, ger ingen helhetsbild om hur de olika ämnena hänger ihop. Skolämnena presenteras i bokstavsordning, men i den värld de ingår i förekommer saker och ting och processer inte i bokstavsordning. Det behövs en beskrivning om samhällenas utvecklingsprocesser och det finns i avsnittet i om Samhällsplaneringens problem som börjar på sidan 37.

26 Forskning för ett bättre liv. Proposition om forskning.

(Från Utbildnings- och kulturministern.)

28 Propositionens huvudsakliga innehåll

28 Utgångspunkter för regeringens forskningspolitik.

Propositionen innehåller många forskningsförslag. Men i frågan om hur forskningsresultat ska överföras till allmänheten får man inga tydliga svar. Avsikten med forskningen är ju att den ska leda till ett bättre liv, och man får förmoda, att det inte bara är forskarna som ska få det bättre utan alla. Det borde innebära att resultaten måste föras ut till alla. Om man vidgar forskningsbegreppet till att

gälla alla slags nyheter kommer man till att alla mäktiga offentliga och privata organ snabbt bör förmedla ut sina åsikter så att allmänheten kan ta ställning. Tidigare har det varit svårt att göra det. Med Internets tillkomst har det blivit möjligt. Även om alla inte kan ha tillgång till Internet har Internet revolutionerat informationsförsörjningen. Privata företag och organisationer måste idag finnas på Internet för att göra sig gällande. Offentliga organ bör finnas där för att fylla sina plikter mot allmänheten.

Regeringens hemsida har länge varit föredömlig både när det gäller teknik och innehållsuppbyggnad. Men våren 2004 ändrade regering-en sin hemsida och alla kan nu inte ladda hem därifrån på det gamla hederliga sättet. Svårigheterna beror på felkonstruktion av tekniken bakom regeringens hemsida, på kodningen, och den måste göras om. Det är bara ett semikolon som behöver tas bort i koderna. Trots påpekanden har felet inte rättats till.

Hur hantera informationsfloden? Den är ett stort samhällsproblem som behandlas mer i det följande. Det är också en del av Samhällsplaneringens problem.

33 Varför har vi ont i själen?

Informationsöverflöd. Kunskapsbrist. Handlingsförlamning.

“Våra fem sinnen tar varje sekund emot många miljoner informationsbitar, av vilka vårt medvetande aktivt noterar ett litet urval. Men hur görs urvalet? Kan vår hjärna sovra mellan det livsviktiga, det någorlunda angelägna och det onödiga?”

35 Bildning eller utbildning?

“Sveriges förenade studentkårer, som representerar landets högskolestudenter, har reagerat på att den högre utbildningen har två delvis motsatta mål. Dels ska den svara mot samhällets krav på välutbildad arbetskraft, dels ska den uppfylla demokratins behov av kritiskt tänkande människor.”

Människor har fyra viktiga roller som behandlas i nästa avsnitt om Samhällsplaneringens problem.

37 **Sven Winnell. Samhällsplaneringens problem.**

Hur ska man kunna förbättra världen ?

Ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.

Kunskaper om verksamheterna och deras samband
för bättre demokrati och bättre framtid i en gemensam värld.
(Sven Winnells hemsida <http://winnell.com>)

44 Klassifikationssystem för verksamheter. Områden 1-9.

46 Människorna har olika behov av information i olika roller.

47 Informationsstress vår nya folksjukdom.

48 Klassifikationssystemet för verksamheter
och bibliotekssystemen

49 Sex bilder med samband mellan områdena 1-9:

50 Schema över påverkans -och förändringdproblem.

51 Den fundamentala påverkanskedjan och ett schema
med pilar som visar påverkan mellan områdena.

52 Schema med politiska och opolitiska planeringar.

53 Bild med pilar för påverkan mellan olika områden:

1/2 Individernas inre verklighet (i psyket) sedd som medel.
Vilja och förmåga att förändra.

3/4 Politiska styrningar i den yttre verkligheten (medel).

5/6 Ekonomiska handlingar i den yttre verkligheten (medel
till kroppslig nytta).

7/9 Kulturella handlingar i den yttre verkligheten (medel till
psykisk nytta).

1/2 Individens inre verklighet (i psyket) sedd som mål.
Upplevelse av tillfredsställelse.

54 Omvärldsanalys. Ett schema med alla områden.

55 Schema om inre och yttre verkligheter och
verksamheter.

56 Den fundamentala påverkanskedjan.

57 Mediekonsumtion

58 Informations- och kunskapsflöden

59 **1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet,
förskoleklassen och fritidshemmet. (Lpo 94)**

59 1. Skolans värdegrund och uppdrag

62 2. Mål och riktlinjer

68 **Grundskolan**

69 Grundskolan. Kursplaner och betygskriterier

71 Förteckning över grundskolans kursplaner.

72 Samhällsorienterande ämnen

77 Samhällskunskap

80 Religionskunskap

83 Naturorienterande ämnen

88 Matematik

91 Fysik

95 Kemi

99 Biologi

103 Teknik

106 Hem- och konsumentkunskap

109 Slöjd

112 Bild

116 Musik

119 Idrott och hälsa

122 Svenska

126 Svenska som andraspråk

130 Modersmål

135 Engelska

139 Moderna språk

143 Teckenspråk för hörande

146 Geografi

149 Historia

153 **Gymnasial utbildning**

156 Kärnämnen på gymnasiet.

156 Samhällskunskap

158 Religionskunskap

160 Naturkunskap

162	Matematik
165	Estetisk verksamhet
166	Idrott och hälsa
167	Svenska
170	Svenska som andraspråk
173	Engelska
175	Geografi. (Ej kärnämne)
178	Historia. (Ej kärnämne men ska bli det)
180	Ämnen på gymnasiet.
181	Gymnasiets program och ämnen 2005.
185	LO om gymnasiet.
187	LO-rapport om gymnasiet
195	Demokrati och överblick i skolan.
196	Att delta i demokratiska processer.
198	Skolämnen som kan ge överblick.
201	Läget i världen.
205	Människornas verksamheter 1-9.
	Krishantering. Valförordning
205	Att förstå områdenas innehåll.
207	1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.
217	2 Religiösa verksamheter o d
217	3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.
221	4 Sambandsforskningsverksamheter.
221	5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.
222	6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
234	7-9 Kulturella verksamheter.
234	7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.
235	8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.
235	9 Saklitterära verksamh. Allmän geografi o historia. Biografi.
236	De kulturella verksamheterna 7-9.
237	Internet
239	Om Nyheter på TV.
242	Kunskapens makt (och maktens kunskap)

Om EU.

Sven Wimmell 051015:

Om EU. Politikområden. Kommissionen. Parlamentet. Utskott. Ledamöter. EU-nämnden. EU-historia. mm. Förslag till ny konstitution. Grundlag. Folkomröstningar. Lagrådet. Juni-listan.

Finns på Internet på <http://web.telia.com/~u86119282/omr32a.pdf>

Innehåll

Sida

3	Europeiska unionens politikområden. Från EUs hemsida 050630.
7	Ledamöter av EU-kommissionen under ledning av J M Barroso (2004-2009). Från EUs hemsida 050630.
9	Europaparlamentet. Utskott. Från EUs hemsida 050702
9	Europaparlamentet. Svenska ledamöter 2004 - 2009. 19 st. Från EUs hemsida 050702.
14	Årsboken om EU 2003 – i korthet. Från regeringens hemsida 050630. Senaste årsboken.
17	EU-nämnden i Riksdagen. Från riksdagens hemsida 050703. Senaste uppgifterna om EU-nämnden.
24	Så blev världen som den är. DN 050609 sid Kultur 4.
26	Världens militärutgifter nära kalla krigets nivå. DN 050608 sid 23.
27	Krigsprojektet EU. DN 050616 sid Kultur 4: Om EU:s tillkomst.
30	EUs historia. Bristande demokratisk förankring är EU:s arvsynd” DN 050615 sid 20.

32 FÖRDRAG OM UPPRÄTTANDE AV EN KONSTITUTION
FÖR EUROPA. (Från svenska regeringen våren 2005.

37 EUs grundlag , en översikt . Av Sören Wibe.

56 Det konstitutionella fördraget i korthet.
Den svenska regeringens broschyr.

70 Folkomröstningarna.

71 Riksdagen och EU-konstitutionen.

71 Demokratiskt underskott i EU.
Fred ocn potäter duger bra på Balkan.

72 EU-ministrarna den 16 juni 2005. DN 050617 sid 20.

73 Lagrådet om ny EU-konstitution. Från Lagrådets hemsida.

78 Junilistan om Lagrådets yttrande. Artikel 2005-06-30.

79 Göran Persson om EUs långtidsbudget. DN 050703 sid 6.

82 BJÖRN VON DER ESCH (kd) Riksdagsledamot,
Södermanland.
Eskilstuna-Kuriren 050718 sid 23: Ett grundskott mot
demokratien.

83 ALEXANDER CHAMBERLAND Språkrör Grön Ungdom.
Eskilstuna-Kuriren 050711 sid 23: Låt EU:s konstitution dö i frid.

84 Junilistans idéprogram
92 EU 051022

Om medier.

Sven Winnell 050611:

Utdrag ur Demokratirådets rapport 2005:
Mediernas integritet (SNS).

(<http://web.telia.com/~u86119282/omr907a.pdf>)

Olof Petersson. Monika Djerf-Pierre. Jesper Strömbäck. Lennart
Weibull. SNS förlag.

Innehåll:

Förord 7

1. Medierna och demokratin 9

Hatade medier? 10

Älskade medier 17

Isolering, integration eller integritet? 21

Mediernas frihet, makt och ansvar 26

Regler, granskning, ansvarsutkrävande 35

2. Mediesystemets integritet 38

Medierna: ett system? 38

Mediesystemets regler 52

Slutsatser 70

3. Medieföretagets integritet 72

Medieföretagets karaktär 73

Svensk mediemarknad 75

Medieföretagen: makt och ansvar 82

Granskade medieföretag 92

Slutsatser 103

4. Redaktionens integritet 106

Redaktionens konstitution 106

Redaktioner under debatt 110

Pressetiska spelregler 115

Granskade redaktioner 124

Slutsatser 133

5. Journalistens integritet 136

Journalistens uppdrag och ansvar 136

Regelverket och det individuella ansvaret 146

Yrkesetiska regler 150

Slutsatser 161

6. Slutsatser 165

Regler, granskning, ansvarsutkrävande 166

Att stärka mediernas integritet: några förslag 174

Demokratin och medierna 179

Referenser 182

Författarna 193

SNS Medieforum 194

I utdraget finns med förordet, kapitlen 1 och 6 samt några diagram från kapitlen 2-5. Dessutom på slutet uppgifter om författarna o d.

En sammanställning 050121.

Sven Winnell 041112 ändrad 050121: Sammanställning om samhällsplaneringens problem. (<http://winnell.com/omr40g.pdf>)

Innehåll:

Sidor märkta 141-213 är från "Sven Winnell 040308:

Mellanöstern, hela världen, Sverige och den strategiska IT-gruppen."

Sid 4 Läget i världen.

4 Sven Winnells hemsida.

5 **141** Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.

26 **161** Sammanfattningar om den mjuka infostrukturen och klassifikationssystemet för verksamheter.

29 **164** 031020: Om hård och mjuk infostruktur. Information, informationsteknik, informationssystem, tillväxt, välfärdsfördelning och demokrati och dylikt.

30 **165** 031105: Förslag till mjuk infostruktur på SverigeDirekt.

31 **166** 031205 med tillägg 031231: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter.

32 040308: Mellanöstern, hela världen, Sverige och den strategiska IT-gruppen.

36 040421+ 040607: Utbildningar vid universitet och högskolor.

37 Utredningar hösten 2004 och senare. (ny sida 050121)

38 **187** SverigeDirekt. Myndigheter mm fördelade på områden 10-99.

Ersatt 050121 med "Uppdelning av LIBRIS-SABs områden A-Ä, och myndigheter i sverige.se på områdena 1-9 i SWsystemet. Också med forskningsämnen enligt SCB."

117 Antal arbetsställen 1998. Fördelade på 10-99.
 127 Förvärvsarbetande i Sverige. Fördelade på 10-99.
 142 **201** Svenska statistiknätet. Fördelat på 10-99.
 145 **207** Om välfärds mått.
 145 **207** Vad ska demokratin användas till ?
 148 **210-213** Några kommentarer om infostrukturen.

 148-199 Välfärd, planering, miljöer, politik, global politik mm
 152 Skatter och bidrag. Välfärdsfördelning.
 157 Något om kostnader för datorer.
 159 Samhällsplanering. Några kommentarer.
 159 Planering av fysiska och sociala miljöer.
 160 Informationsförsörjning i planprocessen.
 161 Sveriges Arkitekter
 162 Sociala verksamheter och sociala miljöer.
 163 Sociala miljöer i området 795.
 164 Sociala miljöer i Kina. (Nytt 050121)
 167 Vilka sociala miljöer vill vi ha?
 169 Regeringens utgiftsområden i statsbudgeten:
 169 Regeringens politikområden:
 170 Hur ska man kunna förbättra världen?
 171 Finansministern.
 174 Företagsflytt. (Nytt 050121)
 175 Sjukskrivningar.
 177 Samma välfärd i hela landet.
 179 Politikerna måste bli ärligare
 180 Kandidaterna i presidentvalet i USA
 183 USA-valet. USA-politik.
 186 USA:s skulder (ny)
 189 Mellanöstern
 192 En palestinsk epok har gått i graven.
 193 Befolkningens genomsnittliga mediekonsumtion, i Sverige.
 194 Informations- och kunskapsflöden.
 195 Citat ur Agenda 21.
 199 Kommentarer till Agenda 21.

200-214 Planeringsprocesser, demokrati, förändringar mm.
 200 Planeringsprocesser : samspel mellan inre verkligheter i demokratiska förändringsprocesser.
 201 Individens möjligheter att förbättra för sig. Att påverka och förändra individer och miljöer.
 202 Rådande och väntade bristsituationer och konfliktrisker medför krav om mer och bättre planeringar.
 203 Människorna avgör tillsammans världens framtid. Inre och yttre verkligheter. Samspel med symboler.
 204 Symboler, symbolsystem, informationsmedel, informationskanaler informationskanalsystem.
 205 Människorna kan påverka fysiska ting med fysiska krafter och påverka psyken med information.
 206 Processer i de inre verkligheterna som föregår människornas agerande i den yttre verkligheten.
 207 Inre verkligheter, spekulativt tänkande och empirism. Framtidsplaneringens möjligheter. Medvetande. Ansvar.
 208 Problemen har hopat sig och finns framför allt i de sociala miljöerna som formar de inre verkligheterna.
 209 Inre verkligheter och åsikter förändras vartefter. Åsiktsledande institutioner och organisationer.
 210 Människor i samspel. Inre verkligheter och verksamheter kommer till uttryck i yttre verksamheter.
 211 Viljor, framtidsvisioner, problem, makt och planeringar.
 213 Inre och yttre verkligheter och verksamheter hos personer och organisationer.
 213 Sändare, förmedlare, mottagare, överföringsfel och problem.

 215-222 Sammanfattning om forskningsarbetet.
 215 Fyra forskningsvägar om samhällsplaneringens problem.
 215 Världen och dess problem. Förändringsprocesserna.
 219 Klassifikationssystemet. Ett system som sorterar förändringsverksamheterna och deras samband.
 219 Hantering av förändringsprocesserna. Planeringar.
 220-222 Förslag om slutsatser och åtgärder.

Ungdomars ekonomiska välfärd – inkomster, sysselsättning o förmögenhet.

Statistiska centralbyrån 2005.

PDF-FIL: [http://www.scb.se/statistik/_publikationer/](http://www.scb.se/statistik/_publikationer/HE0108_2003A01_BR_HE57OP0501.pdf)

HE0108_2003A01_BR_HE57OP0501.pdf

(Tidigare publicering: De äldres ekonomiska välfärd – inkomster, utgifter och förmögenheter)

Förord

Det har skett stora ekonomiska förändringar under 1990-talet och in på 2000-talet som har påverkat både de offentliga finanserna och befolkningens privatekonomi. Alla grupper har påverkats av dessa förändringar inte minst ungdomar. Ungdomars etableringsperiod in i vuxenlivet har blivit allt längre och mer oförutsägbar. Debuten på arbetsmarknaden och flytten hemifrån har senarelagts.

Denna rapport har tagits fram utifrån dessa båda fakta. Syftet med rapporten är att visa vilka inkomster ungdomar har. Rapporten inleds med en redogörelse över ungdomars utbildning och sysselsättning. Därefter följer en fördjupning av ungdomars inkomster och deras förmögenhet. Avslutningsvis kommer en beskrivning av hur ungdomar bor, deras utgifter samt fritidssysselsättning. I flera avsnitt redovisas också förändringar som skett sedan början av 1990-talet.

Statistiska centralbyrån i november 2005

Berndt Öhman

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning.....	7
1. Utbildning	11
1.1 Utbildningsnivå.....	11
Stigande utbildningsnivå	11
Kvinnor har högre utbildning än män	12
1.2 Utbildningens inriktning – en könsfråga.....	14
Ungdomar fortsätter att välja traditionellt	14
2. Ungdomars sysselsättning	15
2.1 Andelen i arbetskraften ökar med åldern.....	15
Heltids- eller deltidsanställd?.....	17
2.2 Vilka står utanför arbetsmarknaden?	18
2.3 Ungdomsföretagande.....	18
3. Inkomststruktur och inkomstutveckling	21
3.1 Ungdomars inkomster	22
Vad består ungdomars inkomster av?.....	22
Stora inkomstskillnader inom åldersgrupperna.....	23
Högre inkomst för svenskfödda män.....	24
Är en hög utbildning lika med hög inkomst?	24
3.2 Inkomstutveckling från 1991 till 2003	25
Hur ser inkomstutveckling ut?.....	25
Ökade inkomstskillnader mellan utrikesfödda och svenskfödda?...27	
Inkomstutveckling efter utbildningsnivå	28
4. Inkomstutveckling för enskilda personer.....	29
4.1 Positiv inkomstutveckling för ungdomar	29
5. Försörjning med sociala ersättningar och bidrag	33
5.1 Sociala ersättningar	33

6. Förmögenhet	35
6.1 Tillgångar och skulder	35
Skuldsättningsgrad	37
Svenskfödda har större tillgångar än utrikesfödda.....	38
6.2 Rik eller fattig?	39
7. Boende.....	41
7.1 Kvinnor flyttar hemifrån tidigare än män.....	41
7.2 Män flyttar hemifrån då de får arbete	43
8. Utgifter	45
8.1 Ungdomar har lägre utgifter än äldre	45
8.2 Samma utgiftsmönster för yngre som för äldre	46
8.3 Utgifterna större än inkomsten	47
9. Fritid.....	49
9.1 Många unga väljer att äta ute.....	49
9.2 Antal biobesök minskar	50
9.3 Fler unga än äldre spelar musikinstrument	50
Fakta om statistiken.....	51
Detta omfattar statistiken	51
Definitioner och förklaringar.....	54
Variabeldefinitioner och förklaringar	55
Tabeller	61
Referenslista.....	106
In English.....	107

Sammanfattning

På 10 år har etableringsåldern ökat markant bland unga. År 1990 var etableringsåldern för kvinnor 23 år och för män 22 år. År 2000 hade den stigit till 29 år respektive 27 år. Orsakerna till detta beror framförallt på att det är svårare att få tag på ett arbete och att ungdomar studerar längre. Skillnaden i etableringsålder mellan könen beror på att män tar sig fortare ut på arbetsmarknaden medan kvinnor fortsätter att studera.

I denna rapport definieras ungdomar som personer mellan 16 och 29 år. För att kunna belysa eventuella skillnader inom denna ungdomsgrupp delas gruppen in i ytterligare tre olika åldersgrupper 16–19, 20–24 samt 25–29. För att jämföra resultaten har data även tagits fram för åldersgruppen 30–39.

En anledning till att rapporten har tagits fram är att ungdomar 16–29 år utgör en stor del av befolkningen. Den demografiska aspekten är därför viktig i en analys av gruppens sysselsättning och inkomst. Tablån nedan visar antal och andel inom olika åldersgrupper av befolkningen.

Befolkningen¹⁾ efter kön och ålder, 2003. Antal och procent

Ålder	Kvinnor	Män	Samtliga	Andelen från respektive åldersgrupp
Samtliga	4 450 339	4 365 337	8 815 676	
0-15	781 787	824 232	1 606 019	18
16-29	727 192	760 539	1 487 731	17
20-64 2)	2 580 196	2 658 883	5 239 079	59
65-	879 074	660 884	1 539 958	17
16-19	209 282	221 338	430 620	5
20-24	250 122	261 322	511 444	6
25-29	267 788	277 879	545 667	6
30-39	617 868	643 404	1 261 272	14

Källa: Inkomst och taxeringsregistret (IoT)

1) Personer som har funnits i Sverige från 2003-01-01 till 2003-12-31, s.k. helårsbefolkning

2) Befolkningen i arbetsför ålder

Vad har ungdomar för utbildning?

Ungdomar studerar mer än någonsin till följd av utbildnings-systemets utbyggnad i kombination med ökad svårighet att få arbete. Följaktligen har den yngre delen av befolkningen längre utbildning och högre utbildningsnivå än de äldre. Gymnasireformen, då alla gymnasieprogram blev treåriga, i mitten av 1990-talet märks tydligt. Nästan alla ungdomar går vidare till den treåriga gymnasieskolan direkt efter grundskolan.

Kvinnor hade högre utbildningsnivå än män. Av kvinnor i åldersgruppen 25–29 var drygt 30 procent högtbildade jämfört med drygt 20 procent av männen år 2003. Skillnaden mellan könen tenderar att öka. I början på 1990-talet var andelen högtbildade ungefär den samma för män och kvinnor. Val av utbildningsinriktning är i hög grad en könsfråga. Kvinnor och män utbildar sig för olika yrkesområden. De som tagit steget över den könstraditionella gränsen har ofta högre utbildning än det dominerande könet inom området.

Hur ser ungdomssysselsättningen ut?

Befolkningen kan delas upp i två delar: de personer som ingår i arbetskraften och de personer som finns utanför arbetskraften. Många ungdomar som befann sig utanför arbetskraften under perioden 1991–2003 studerade. Av de ungdomar som befann sig i arbetskraften arbetade män heltid i större utsträckning än kvinnor. Det var fler män än kvinnor som var arbetslösa under denna period.

Hur ser inkomststrukturen och inkomstutvecklingen ut?

Under lågkonjunkturen i början av 1990-talet var arbetslösheten stor överlag. En krympande arbetsmarknad innebar att nyrekryteringen minskade. Ungdomar och invandrare, som skulle etablera sig på arbetsmarknaden, drabbades hårdast av arbetslösheten.

Inkomst kan mätas på många olika sätt. I denna rapport studeras den disponibla inkomsten per person. Eftersom nästan alla bor kvar hemma i åldersgruppen 16–19 och även många i åldern 20–24 är det inte fråga om den inkomst de lever av. De blir fortfarande till stor

del försörjda av sina föräldrar. Det var ingen betydande skillnad i inkomst mellan könen i åldersgruppen 16–19. Inkomstskillnaden ökade där-emot markant i de äldre grupperna.

Alla åldersgrupper hade en inkomstsvacka under mitten av 1990-talet. Men ungdomar under 25 år hade 2003 inte kommit upp i samma inkomstläge som samma åldersgrupp hade år 1991.

Hur ser inkomstutvecklingen ut för enskilda personer?

I detta avsnitt studeras inkomstutvecklingen för enskilda personer som var i åldersgrupperna 16–19, 20–24 och 25–29 under åren 1991, 1995 och 1999 fram till år 2003. Inkomstutvecklingen var positiv för samtliga åldersgrupper oavsett startår. Generellt sett ökade inkomst-skillnaden mellan könen. Oavsett åldersgrupp och startår ökade mäns inkomst mer än kvinnors fram till år 2003. För de yngsta i ungdoms-gruppen har inkomstutvecklingen varit markant och främsta anledningen är att de går från studier till arbete.

Hur stor andel unga försörjdes av sociala ersättningar och bidrag 2004?

I Sverige försörjs en stor del av befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år) mer eller mindre av sociala ersättningar och bidrag såsom sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, ersättning vid arbetslöshet samt ekonomiskt bistånd. De vanligaste ersättningsformerna bland ungdomar var arbetsmarknadsåtgärder och A-kassa.

Har ungdomar någon förmögenhet?

För att få en helhetsbild över ungdomars ekonomiska situation bör även tillgångar och skulder tas med i beräkningen. Män hade större tillgångar och lägre skulder i genomsnitt än kvinnor. Studieskulder utgjorde en större andel av skulderna för kvinnor än för män. Den genomsnittliga skuldsättningsgraden i ungdomsgruppen ökade med stigande ålder. Kvinnor hade i samtliga åldersgrupper den högsta skuldsättningsgraden. Utrikesfödda kvinnor hade generellt en större genomsnittlig nettoförmögenhet än utrikesfödda män. Det motsatta gällde för kvinnor födda i Sverige

Bor ungdomar kvar hemma?

I hälften av Sveriges kommuner råder bostadsbrist. Brist på små lägenheter drabbar framför allt de unga. Avsaknad av kötid, ingen tidigare bostad med bytesvärde och begränsad betalningsförmåga gör det svårare för ungdomar att skaffa lägenhet. En följd av detta kan bl.a. bli att familjebildandet senareläggs. Kvinnor flyttar hemifrån tidigare än män. De flesta män i åldern 20–24 som flyttade hemifrån hade arbete. Bland kvinnor var det däremot lika vanligt att flytta hemifrån oavsett om de studerade eller arbetade.

Hur ser utgiftsmönstret ut?

Ungdomar har lägre utgifter än äldre. För många unga är dessutom den disponibla inkomsten lägre än de totala utgifterna. Utgiftsmönstret bland unga skiljer sig inte mycket mot de äldres. Den största utgiftsposten var boendet och därefter följde fritid och kultur. Det fanns skillnader i ungdomsgruppen mellan olika typer av hushåll. Ensamstående utan barn gick t.ex. ut och åt oftare än barnfamiljer samt la en mindre andel av utgifterna på livsmedel.

Vad väljer ungdomar att göra på sin fritid?

Att besöka restaurang, pub eller kafé var den mest populära aktiviteten för ungdomar. Detta gällde både för kvinnor och för män. Kvinnor besökte oftare bibliotek än vad män gjorde medan män oftare besökte olika idrottsevenemang.

Syftet med rapporten är att visa vilka inkomster ungdomar har.

Rapporten inleds med en redogörelse över ungdomars utbildning och sysselsättning. Därefter följer en fördjupning av ungdomars inkomster och deras förmögenhet. Avslutningsvis kommer en beskrivning av hur ungdomar bor, deras utgifter samt fritidssysselsättning. I flera avsnitt redovisas också förändringar som skett sedan början av 1990-talet.

I det följande några tabeller från utredningen.

Tablå 1.1 Utbildningsinriktning för personer med minst gymnasial utbildning efter kön och ålder, 2003. Procent

Kön	Ålder	Pedagogik och lärarutb.	Samhällsvet., juridik, handel, adm.	Naturvet.,matematik,data	Teknik och tillverkning	Hälso och sjukvård	Övriga	
Totalt								
Kv	20-24	6	15	2	6	17	54	100
	25-29	10	22	4	7	21	36	100
	30-39	10	28	3	7	23	29	100
Män	20-24	2	10	3	34	4	47	100
	25-29	3	15	5	41	4	32	100
	30-39	3	16	4	52	4	21	100

Källa: Utbildningsregistret

Tablå 2.1 Arbetskraftstillhörighet efter kön och ålder, 2003. Procent

Kön	Andel i arbetskraften		Summa	Andel utanför arbetskraften
Ålder	Sysselsatta	Arbetslösa		
Kvinnor				
16-19	32	4	36	64
20-24	57	5	62	38
25-29	75	5	80	20
30-39	80	4	84	16
Män				
16-19	23	3	26	74
20-24	61	8	69	31
25-29	79	6	85	15
30-39	87	4	91	9

Källa: Arbetskraftsundersökningen (AKU)

Tablå 2.2 Hel- och deltidsanställda efter kön och ålder, 2003.**Antal personer och procent**

Kön	Heltid		Deltid	
Ålder	Antal	procent av svarande	Antal	procent av svarande

Samtliga

16-19	34 500	30	82 400	70
20-24	204 500	67	100 700	33
25-29	352 900	82	78 200	18
30-39	867 700	81	199 400	19

Kvinnor

16-19	14 500	22	51 400	78
20-24	76 500	53	67 700	47
25-29	150 600	73	54 800	27
30-39	339 600	67	163 600	33

Män

16-19	20 000	39	31 000	61
20-24	128 000	80	33 000	20
25-29	202 300	90	23 500	10
30-39	528 200	94	35 800	6

Källa: Arbetskraftsundersökningen (AKU)

1) Partiellt bortfall, eller med ett annat ord variabelbortfall, innebär att intervjupersonen ej har besvarat frågan.

Tablå 3.1.a Inkomststruktur för kvinnor efter ålder, 2003.

Procent.	Ålder 16-19	20-24	25-29	30-39
Löneinkomst1)	55,0	62,6	70,1	71,2
Kapital	2,9	2,0	3,0	3,8
Studiemedel2)	29,4	22,1	8,3	2,9
Föräldrapenning	0,6	2,6	6,7	6,7
Arbetsmarknadsstöd	0,0	3,1	3,6	3,1
Bostadsstöd	0,5	1,1	1,2	1,6
Ekonomiskt bistånd	2,5	2,4	1,3	1,0
Övriga inkomster o bidrag3)	9,0	4,1	5,9	9,8
Disponibel inkomst exkl.barnbidrag	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: Inkomst och taxeringsregistret (IoT)

1) Löneinkomst, inkomst från näringsverksamhet samt avdrag

2) Studiemedel består av extra tillägg, studiehjälp (lån), studiebidrag, studielån och rekryteringsbidrag.

3) Mottaget underhållsstöd, värnplikt, sjukersättning, pension, övriga socialförsäkringar och övriga transfereringar.

Tablå 3.1.b Inkomststruktur för män efter ålder, 2003. Procent

	Ålder 16-19	20-24	25-29	30-39
Löneinkomst1)	52,8	73,1	82,2	84,9
Kapital	4,0	1,8	3,5	5,5
Studiemedel2)	29,1	14,2	5,3	1,0
Föräldrapenning	0,0	0,2	1,0	1,7
Arbetsmarknadsstöd	0,1	3,5	3,4	2,2
Bostadsstöd	0,3	0,6	0,4	0,4
Ekonomiskt bistånd	1,9	2,2	1,2	0,8
Övriga inkomster och bidrag3)	11,8	4,5	2,9	3,5
Disponibel inkomst exkl. barnbidrag	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: Inkomst och taxeringsregistret (IoT)

1) Löneinkomst, inkomst från näringsverksamhet samt avdrag

2) Studiemedel består av extra tillägg, studiehjälp (lån), studiebidrag, studielån och rekryteringsbidrag.

3) Mottaget underhållsstöd, värnplikt, sjukersättning, pension, övriga socialförsäkringar och övriga transfereringar

Tablå 3.3 Genomsnittlig disponibel inkomst exklusive barnbidrag efter kön, ålder och utrikes-/svenskfödd. Kronor¹⁾ och procent

	Ålder			
Nationalitet och kön	16-19	20-24	25-29	30-39
Svenskfödd	25 230	104 080	145 650	178 350
Kvinnor	25 680	98 180	132 290	154 190
Män	24 810	109 650	158 210	201 170
Kvinnor/Män, procent	103	90	84	77
Utrikesfödd	22 370	80 610	106 940	134 060
Kvinnor	23 080	77 390	100 020	123 290
Män	21 720	84 040	114 720	145 410
Kvinnor/Män, procent	106	92	87	85
Kvoten mellan utrikes-/svenskfödd	89	77	73	75
Kvinnor, procent	90	79	76	80
Män, procent	88	77	73	72

Källa: Inkomst och taxeringsregistret (IoT)

1) Avrundat till närmaste 10-tal

Kvinnor i åldrarna 16–19, oavsett om de är födda i Sverige eller utomlands, hade en något högre inkomst än män i samma åldergrupp. Från 20 år och uppåt hade män födda i Sverige högst inkomst.

Tablå 6.2 Genomsnittlig nettoförmögenhet efter kön, ålder och utrikes-/svenskfödd, 2003. Tusentals kronor och procent

	Åldersgrupp			
	16-19	20-24	25-29	30-39
Svenskfödd				
Kvinnor	57 600	66 300	49 500	179 800
Män	67 700	61 300	83 300	244 300
Kvinnor/män, procent	85	108	59	74
Utrikes född				
Kvinnor	24 000	9 200	40 800	48 000
Män	21 800	13 700	-3 300	29 800
Kvinnor/män, procent	110	67	.	161
Kvoten mellan utrikes-/svenskfödd				
Kvinnor, procent	42	14	82	27
Män, procent	32	22	.	12

Källa: Förmögenhetsstatistik

Svenskfödda har större tillgångar än utrikesfödda

Det är stora skillnader i nettoförmögenhet mellan ungdomar födda i

Sverige och utrikesfödda ungdomar. Skillnaden mellan män födda utomlands respektive födda i Sverige är större i de äldre grupperna. Skillnaden var som störst i åldersgruppen 25–29, där utrikesfödda män hade en negativ nettoförmögenhet. För kvinnor var skillnaden som störst i åldersgruppen 20–24, där utrikesfödda kvinnor hade mindre än 15 procent av svenskfödda kvinnors nettoförmögenhet. Skillnaden var som minst i åldersgruppen 25–29, där utrikesfödda kvinnor hade drygt 80 procent av svenskfödda kvinnors nettoförmögenhet.

Statistiken gällande personers förmögenhet bygger på totalräknade uppgifter och baseras på administrativa register.

www.scb.se – Statistik efter ämne - Hushållens ekonomi

Tabell 3.1 Inkomststruktur1) efter kön och ålder, 2003. Kronor

Kön	Kvinnor				Män				
Ålder	16-19	20-24	25-29	30-39	16-19	20-24	25-29	30-39	
Löneinkomst	16 750	80 650	125 400	149 470	15 350		106 120	177 500	237 340
Inkomst från näringsverksamhet	20	420	1 310	2 950	70		990	3 530	7 830
Kapital	1 080	2 420	3 350	4 880	1 460		2 060	5 050	10 700
Avdrag2)	220	440	850	1 420	250		630	1 400	2 710
Pensionsinkomst	1 210	230	370	1 020	1 240		240	340	790
Sjukersättning3)	740	1 240	1 510	3 220	1 000		1 450	1 460	2 420
Föräldrapenning	200	3 350	12 130	14 500	0		330	2 220	4 880
Arbetsmarknadsstöd	10	3 980	6 490	6 750	30		5 100	7 500	6 440
Värnpliktig	10	80	10	0	460		1 880	20	0
Övriga socialförsäkringar4)	70	3 510	7 870	13 390	60		3 170	5 150	7 470
Barnbidrag	120	1 240	5 620	16 920	60		40	50	360
Studiemedel5)	7 470	21 180	10 800	4 410	7 110		15 180	8 240	1 960
Bostadsbidrag	120	1 030	1 520	2 390	80		620	650	730
Ekonomiskt bistånd	640	2 350	1 720	1 470	470		2 310	1 890	1 630
Mottaget underhållsstöd	580	340	920	2 670	560		60	40	210
Skatt6)	3 750	25 050	43 930	56 250	3 690		32 850	59 660	88 210
Övriga negativa transfereringar7)	0	-540	-2 680	-2 820	0		-400	-2 370	-3 410
Övriga transfereringar	50	-90	-210	-240	50		-170	-380	-460
Disponibel inkomst	25 530	96 780	133 050	166 160	24 550		106 770	152 630	193 390
<i>Disponibel inkomst exkl barnbidrag</i>	<i>25 420</i>	<i>95 530</i>	<i>127 420</i>	<i>149 230</i>	<i>24 500</i>		<i>106 720</i>	<i>152 580</i>	<i>193 030</i>

Källa: Inkomst- och taxeringsregistret (IoT)

Tabell 3.1 Inkomststruktur1) efter kön och ålder, 2003. Kronor

1) Avrundat till närmaste 10-tal

2) Avdrag är summan av inkomst som inte är pensionsgrundande, inkomst som grundar egenavgifter/särskild löneskatt, inkomst från fåmansföretag som redovisas som inkomst av tjänst, kostnadsersättning, övriga konstnadsavdrag som överstiger 1 000 kr och avdrag för tjänsteresor.

3) Sjukersättning innehåller sjukersättning (garanti), aktivitetsersättning (garanti), inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning och sjukpenning.

4) Övriga socialförsäkringar består av ersättning från försäkringskassan, inkomst av anställning exklusive föräldrapenning, utbildningsbidrag för doktorander, vuxenstudiestöd, dagpenning för frivilliga vid krigsförbandsövning eller särskild övning, rehabiliteringspenning och aktivitetsstöd, pensionsgrundande bidrag från Sveriges författarfond och från konstnärsnämnden, delpension, vårdbidrag, arbetsskade-livränta, ersättning som utgör inkomst av anställning, skattefri del av livräntan och pension.

5) Studiemedel är extra tillägg, studiehjälp (lån), studiebidrag, studielån samt rekryteringsbidrag

6) Skatt redovisas exkl. egenavgifter för näringsverksamhet m.m. Egenavgifter och fastighetsskatt på skattepliktiga fastigheter i närings-verksamhet dras bort från den slutliga skatten. Sjömansskatt läggs till.

7) Övriga negativa transfereringar består av återbetalt belopp studielån samt givet underhållsbidrag.

8. Utgifter

Utgifterna var i de flesta fall lägre bland ungdomar än i åldersgruppen 30–39. För många unga var dessutom den disponibla inkomsten lägre än de totala utgifterna. Utgiftsmönstret bland unga skiljde sig inte mycket mot jämförelsegruppen. Den största utgiftsposten var boendet och därefter följde fritid och kultur. Det fanns skillnader i ungdomsgruppen mellan olika typer av hushåll. Ensamstående utan barn gick t.ex. ut och åt oftare än barnfamiljer samt la en mindre andel av utgifterna på livsmedel.

Uppgifterna är hämtade från undersökningen **Hushållens utgifter** (HUT) år 2003. Utgifterna i HUT samlas in på hushållsnivå.

För att kunna redovisa utgifterna mellan personer i olika hushållsgrupper används begreppet **konsumtionsenhet**. Konsumtionsenhetsskalan är ett viktsystem som tar hänsyn till hushållets sammansättning. Alla utgifter ökar inte proportionellt med antalet personer i hushållet och det försöker man ta hänsyn till med hjälp av konsumtionsenheter. Dessa får man fram om utgiften divideras med den konsumtionsvikt som gäller för hushållet.

I denna rapport används den k.e. skala som föreslogs i utredningen om Förbättrad statistik om hushållens inkomster, SOU 2002: 73.

Konsumtionsenhetsskala 2002

Ensamboende och första vuxen i samboförhållande	1,00
Andra vuxen i samboförhållande	0,58
Ensamstående med delat boende	1,12
Ytterligare vuxen	0,61
Barn 0-19 år	0,48

Ungdomspopulationen i hushållsgrupperna är avgränsad till att den äldste i hushållet inte får vara äldre än 29 år. Det resulterar i att ungdomar som fortfarande bor hemma inte kommer med. Detta ger en mer rättvis bild av t.ex. utgifter på mat och boendekostnad. Eftersom urvalet är litet (urvalsstorleken är 4 000 hushåll och av dessa svarade 58 procent) blir osäkerheten i siffrorna stora (stora konfidensintervall) vilket gör att siffrorna måste tolkas med försiktighet.

Hushållsutgifterna redovisas inte på kön eftersom en sådan uppdelning ej går att göra. Däremot kan vissa specifika varor redovisas på kön. Skattningarna för åldersgruppen 16–29 blir dock alltför osäkra för att dessa ska kunna redovisas.

En kommentar 051120

Konstruktionen med konsumtionsenheter gör tabellerna svårtolkade där det förekommer konsumtionsenheter.

I fall med ensamstående utan barn är konsumtionsenheten 1,00 och då lär tabellerna spegla de uppmätta värdena.

I fall med sammanboende med och utan barn är värdena i tabellerna omräknade av SCB till teoretiska värden, och det är svårt att direkt få en klar uppfattning om hur realistiska tabellvärdena är.

Om man inte vill lägga ner tid på att tolka värdena kan man hoppa över sammanboende med och utan barn och läsa bara utgifterna om ensamstående utan barn.

Uppgifterna om ensamstående utan barn lär ge en uppfattning om de stora dragen.

Förhållandet mellan löneinkomst och “Disponibel inkomst” i tabellerna är komplicerat och det är svårt att direkt inse förhållandet eftersom det är så många faktorer som inverkar på löneinkomsten. När man talar om inkomster är det väl vanligen lönen man avser och som är väsentlig. Normalfallet lär vara att man har lön och betalar skatt och har en “lön efter skatt”.

I Disponibel inkomst enligt SCB ingår dock genomsnittsvärden för inkomster från näringsverksamhet, pensionsinkomster, arbetsmarknadsstöd, studiemedel mm, saker som de flesta löntagarna inte lär ha.

SCBs tabeller med disponibel inkomst lär visa en högre disponibel inkomst än ett vanligt fall med bara “lön efter skatt”. Det är risk att man av tabellerna får intrycket att vanliga personer har det bättre än de verkligen har.

Nettoförmögenheterna i tablå 6.2: hur har de kunnat bli så pass höga när inkomsterna enligt tabellerna ofta är lägre än utgifterna?

Tablå 8.1 Genomsnittlig disponibel inkomst och den totala utgiften för olika hushållstyper efter ålder, 2003. Kronor

Ålder	Ensamstående utan barn	Sammanboende med barn	Sammanboende utan barn	Samtliga hushåll
16-29 Konsumtionsenhetens				
genomsnittliga disponibla inkomst	111 140 ±10 460	133 390 ±10 190	152 900 ±14 150	125 360 ±9 640
Totala utgifterna	146 410 ±19 170	122 270 ±13 680	168 180 ±18 230	147 460 ±12 440
30-39 Konsumtionsenhetens				
genomsnittliga disponibla inkomst	172 110 ±12 660	150 420 ±5 200	205 420 ±18 290	157 630 ±7 220
Totala utgifterna	188 000 ±21 260	146 690 ±7 460	205 490 ±20 950	1 60 490 ±8 480

Källa: Hushållens utgifter (HUT)

8.3 Utgifterna större än inkomsten

Ungdomars disponibla inkomst var lägre än de totala utgifterna. Endast bland sammanboende med barn i åldersgruppen 16–29 var den disponibla inkomsten större än utgifterna. Det kan tyckas märkligt att utgifterna inte täcks av den disponibla inkomsten, men flera inkomstkällor är svåra att mäta och ingår inte i den disponibla inkomsten. Pengar som föräldrar skänker/lånar ut till sina barn ingår t.ex. inte i den disponibla inkomsten. Utlåning från kreditmarknadsföretag ingår inte heller i den disponibla inkomsten liksom spara-de pengar som används för konsumtion. Svarta inkomster är av förklarliga skäl också svåra att mäta.

Tabell 8.1a Utgifter per konsumtionsenhet i åldersgruppen 16-29, 2003. Kronor

16-29, 2003. Kronor	Ensamstående utan barn	Sammanboende med barn	Sammanboende utan barn	Samtliga
Konsumtionsenhetens hushåll				
genomsnittliga disponibla inkomst	111 140 ± 10 460	133 390 ± 10 190	152 900 ± 14 150	125 360 ± 9 640
Totala utgifterna	146 410 ± 19 170	122 270 ± 13 680	168 180 ± 18 230	147 460 ± 12 440
Köpta livsmedel	12 460	14 960	15 130	13 620
Alkohol fria drycker	1 880	1 240	1 890	1 750
Utemåltider	9 520	2 960	8 560	8 180
Alkoholhaltiga drycker (även lättöl)	3 090	..	..	2 700
Tobak	..	..	..	1 450
Förbrukningsvaror	3 820	3 560	3 350	3 630
Hushållstjänster	..	7 220	..	5 080
Kläder och skor	..	6 320	10 960	11 680
Bostad	33 650	31 200	37 110	34 400
Möbler, inventarier, textilier och hushållsutrustning	..	5 910	9 040	8 800
Hälsa- och sjukvård	..	..	..	1 990
Transport	21 010	25 530	34 520	24 930
Fritid och kultur	29 020	17 870	31 980	27 790
Skattepliktiga förmåner	..	..	..	..
Källa: Hushållens utgifter (HUT)				

Källa: Hushållens utgifter (HUT)

(Tabellen här förenklad)

Tabell 8.1b Utgifter per konsumtionsenhet i åldersgruppen 30-39, 2003. Kronor

30-39, 2003. Kronor	Ensamstående utan barn	Sammanboende med barn	Sammanboende utan barn	Samtliga hushåll
Konsumtionsenhetens genomsnittliga disponibla inkomst	172 110 <i>± 12 660</i>	150 420 <i>± 5 200</i>	205 420 <i>± 18 290</i>	157 630 <i>± 7 220</i>
Totala utgifterna	188 000 <i>± 21 260</i>	146 690 <i>± 7 460</i>	205 490 <i>± 20 950</i>	160 490 <i>± 8 480</i>
Köpta livsmedel	14 430	16 850	17 270	16 100
Alkohol fria drycker	1 620	1 480	2 080	1 630
Utemåltider	12 540	4 250	12 230	6 970
Alkoholhaltiga drycker (även lättöl)	..	1 340	..	2 090
Tobak	..	960	..	1 290
Förbrukningsvaror	3 460	3 490	3 560	3 470
Hushållstjänster	..	9 100	7 610	8 280
Kläder och skor	8 200	8 380	14 970	9 330
Bostad	51 620	34 960	42 590	39 700
Möbler, inventarier, textilier och hushållsutrustning	8 230	9 010	12 560	8 840
Hälsa- och sjukvård	..	2 260	..	2 250
Transport	35 150	28 440	38 340	29 800
Fritid och kultur	36 300	24 150	42 980	28 910
Skattepliktiga förmåner	.	1 380	..	1 180
Källa: Hushållens utgifter (HUT)				

Källa: Hushållens utgifter (HUT)

(Tabellen här förenklad)

8.1 Ungdomar har lägre utgifter än äldre

Utgifterna var i de flesta fall lägre bland ungdomar än i åldersgruppen 30–39. Ett exempel är livsmedel där 16–29-åringar köpte för cirka 13 600 kronor medan motsvarande belopp för 30–39-åringar var cirka 16 100 kronor år 2003.

Ett annat exempel är den totala bostadskostnaden. Den kostnaden var 34 400 kronor för de unga och 39 700 kronor för 30–39-åringarna. I bostadskostnaden ingår bl.a. hyra/avgift för bostadsrätt. Det var den största posten både bland unga och äldre och den var ungefär lika stor i de bägge grupperna. Däremot är andra bostadskostnader som elektricitet, gas och annan bränsle samt ränteutgifter betydligt högre bland de äldre. Detta förklaras av att de äldre i större utsträckning bor i egna hem.

Kostnaden för transporter, där inköp och drift av bil ingår, var betydligt lägre i ungdomsgruppen än bland de äldre. Även utgifterna för fritid och kultur var lägre bland de unga (se tabell 8.1a-b).

8.2 Samma utgiftsmönster för yngre som för äldre

Det var inga stora skillnader på utgiftsmönstret mellan de unga och de äldre. Den största utgiftsposten var boendet, cirka 25 procent av alla utgifter. Fritid och kultur stod för knappt 20 procent. Av de totala utgifterna användes cirka 15 procent till transporter där drift av bil är störst. Inköp av livsmedel stod för cirka 10 procent av utgifterna.

Inom åldersgruppen 16–29 fanns vissa skillnader mellan olika typer av hushåll (se diagram 8.1). Ensamstående utan barn lade ner en mindre andel av utgifterna på livsmedel och gick oftare ut och åt. Barnfamiljer lade en större andel av utgifterna på transport medan hushåll utan barn lade en större andel på kultur och fritid (se tabell 8.2a-b).

Referenslista

Böcker/rapporter

- * Gordon, Robert (1998). *Macroeconomics*. Addison Wesley Longman, Inc. USA. ISBN 0-321-01438-3
- * Ungdomsstyrelsen (2004). *Ung 2004*. (Ungdomsstyrelsens skrifter, 2004:4). ISBN 91-89050-62-2
- * Ungdomsstyrelsen (2003). *Ungas ekonomi och etablering*. (Ungdomsstyrelsens skrifter, 2003:9). ISBN 91-89050-57-6
- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2005). *Ungdomars etablering – Generationsklyftan 1980-2003*. (Levnadsförhållanden, 108). ISBN: 91-618-1288-9
- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2004). *Fritid 1976–2002*. (Levnadsförhållanden, 103). ISBN 91-618-1220-X
- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2005). *Förmögenhetsstatistik 2003*. (Sveriges officiella statistik). ISBN 91-618-1277-3
- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2005). *Enskilda näringsidkare 2003*. (Sveriges officiella statistik), ISBN 91-618-1282-X

Elektroniska dokument

- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2005). *Hushållens utgifter 2003*. (Sveriges officiella statistik) (PR 35 SM 0401). Tillgänglig: <<http://www.scb.se>>
- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2005). *Arbetskraftsundersökningarna 2003*. (Sveriges officiella statistik) (AM 12 SM 0401). Tillgänglig: <<http://www.scb.se>>
- * Statistiska centralbyrån (SCB) (2003). *Befolkningens utbildning*. (Sveriges officiella statistik) (UF 37 SM 0301). Tillgänglig: <<http://www.scb.se>>
- * Statens bostadskreditnämnd (2005). *En egen härd. Unga vuxnas etablering på bostadsmarknaden - beskrivning och förslag till åtgärder*. Tillgänglig: <<http://www.bkn.se>>

Några kommentarer om läget 051121.

Religiös fundamentalism i USA.

DN 051113 sid 27: "Det är designår i år, tyvärr."

"I år är det designår i Sverige. Det betyder, tror jag, att formgivning och snygga saker ska uppmärksammas extra mycket. I USA står begreppet design numera för något helt annat. "Intelligent design" har blivit en förskönade omskrivning för "kreationism" - tron att Gud bokstavligen har skapat världen.

Anhängarna av intelligent design vann en avgörande seger i veckan, när utbildningsstyrelsen i Kansas röstade igenom en ny standard för biologiundervisningen i delstatens skolor.

Efter det beslutet kan eleverna få fel på de allmänna proven om de alltför entydigt håller fram teorin om evolutionen som förklaring till livets mångfald på jorden.

Rätt svar, enligt den nya standarden, är till exempel att den stegvisa utveckling av livsformer som teorin om evolutionen föreskriver, inte stämmer med fossila fynd.

Eleverna i Kansas förväntas också svara att evolutionen är en "kon-troversiell" förklaring till att nya arter uppkommer. En sådan förklaringsmodell speglar snarast en "historisk tradition, baserad på cirkel-resonemang", enligt den nya läroplanen.

Det här är tredje gången på några få år som delstaten Kansas klubbar igenom en ny läroplan. Och den här gången går politikerna i mycket högre grad efter de skapelsetroendes önskemål.

BEGREPPET "INTELLIGENT DESIGN" har kommit till för att kringgå beslut i USA:s högsta domstol. År 1968 slog högsta domstolen fast att det inte är förenligt med USA:s konstitution att hindra undervisning om utvecklingsläran i de allmänna skolorna. I senare utslag, 1982 och 1987, gick högsta domstolen ännu längre

och beslutade att undervisning i kreationism utgör en kränkning av konstitutionen och dess formuleringar om en skiljelinje mellan stat och kyrka.

Då backade de skapelsetroende och medgav att Gud kanske inte precis bokstavligen hade skapat jorden på sex dagar. De utvecklade ett mer sofistikerat resonemang som går ut på att det visserligen kan förekomma lite evolution, men det är ändå den intelligenta skaparen som designar utvecklingen. De accepterar så kallad mikroevolution, som handlar om att befintliga arter kan förändras lite grann under årens lopp. Men de förnekar så kallad makroevolution, som handlar om mer avgörande förändringar och uppkomsten av helt nya arter.

Idén om "intelligent design" kan låta sympatisk och rimlig, för den som inte har djupare skolning i biologi och i vetenskapligt, kritiskt tänkande. Icke desto mindre är "intelligent design", precis som gammeldags kreationism, ett utslag av religiös fundamentalism. Den är bara skickligare inlindad. Anhängarna finns i ganska stora skaror i Sverige också, och de lär bli uppmuntrade av framgångarna i Kansas.

KARIN BOJS. karin.bojs@dn.se 08-73810 00 “

Israel.

Radion meddelar 051121, att premiärministern Ariel Sharon lämnar sitt högerparti och bildar ett eget nytt parti. I sitt parti nu, där han är ordförande, finns en stark opposition mot hans politik om Gaza och om att minska Israels bosättningar på Västbanken. Detta ger förhoppningar om att förhållandet mellan Palestina och Israel kommer att förbättras.

Ostasien

Det talas om låga löner i Ostasien. I TV-program om varvskrisen den 30 okt 05 nämndes av koreaner vid det stora varvet i Sydkorea att genomsnittslönen där nu är 45 000 dollar per år, vilket med nuvarande dollarkurs ca 8 kr ger en årslön på ca 360 000 svenska kronor.

Kina är på väg att industrialisera sig mer och få högre löner.

Kanske kan Sverige konkurrera med Ostasien.

KINA.

DN 051116 sid 25: "Fler kineser måste flytta." OECD anser att 70-100 miljoner kinesiska bönder måste lämna landsbygden."

"PEKING. Kina har redan minst 85 städer med mer än en miljon invånare. Sedan 1980 har över 250 miljoner invånare gett upp jordbruket. Den största folkvandringen i historien pågår just nu. Det räcker inte om Kinas ekonomiska tillväxt ska fortsätta, enligt OECD.

Kinas landsortsbefolkning måste fortsätta minska med hundratals miljoner invånare under de närmaste årtiondena. Annars kommer de kvarvarande böndernas inkomster inte i närheten av genomsnittslönerna som betalas ut i städerna, och den ekonomiska utvecklingen kommer av sig.

Det är OECD:s sammanfattning i den första omfattande rapporten som görs av organisationen om det kinesiska lantbruket. Rapporten säger att 40 procent av Kinas arbetare ligger bakom endast 15 procent av nationens produktion

Skörden per yta är visserligen hög men den är låg i förhållande till antalet personer som arbetar med jorden.

I rapporten konstateras också att Kina skulle tjäna på att lätta på policyn att vara självförsörjande på livs medel. I dag sker det till 95 procent när det gäller spannmål. 70-100 miljoner bönder måste därför lämna landsbygden mellan år 2000 och 2010.

Kinesiska myndigheter planerar också att göra det lättare att flytta genom att slutligen slopa det kontroversiella systemet med boendetillstånd, hukou, ett slags apartheid riktat mot bönder. Det har sedan 1950-talet diskriminerat bönderna och gjort dem som flyttat in till städerna till andra klassens medborgare. Där har de fått lägre löner, sämre sociala förmåner och inte haft samma rättigheter till utbildning för sina barn.

Boendetillståndet har varit mer än ett dokument, det har representerat en persons hela identitet. Genom att på försök slopa systemet ser landet ut att snart vilja ta ett steg som på lång sikt bara kan vara av godo.

TORBJÖRN PETERSSON

DN:s korrespondent. torbjorn.petersson@dn.se

Mörkt för frihandeln.

DN 051111 sid ekonomi 8:

"Mörkt för frihandeln efter WTO-kris och USA-minus

USA:s handelsunderskott steg till rekordhöga 66,11 miljarder dollar i september."

"NEW YORK. Det ser nu mycket dystert ut för den internationella frihandeln. WTO-samtalen har kört fast samtidigt som de globala obalanserna fortsätter att växa. USA nådde ett nytt rekordunderskott i utrikeshandeln under september.

Torsdagens besked att USA:s handelsunderskott steg oväntat mycket till 66,11 miljarder dollar under september riskerar att bidra till protektionistiska stämningar och krav på handelshinder i USA-kongressen.

Tidigare den här veckan tvingades Kina gå med på restriktioner för tekoexporten till USA. Det finns också en ilska inom tillverknings-industrin över att Vita huset inte gör mer för att pressa Kina att skriva upp sin valuta för att bromsa importflödet av lågprisvaror. President George W Bush har lovat att ta upp frågan vid sitt kommande Kina-besök. Enligt ett uttalande från Kinas centralbank på torsdagen finns dock ingen beredskap att snabbt revalvera den egna valutan som i somras skrevs upp med 2,1 procent. En mer flexibel växelkurs kan komma först på sikt.

SAMTIDIGT meddelades att Kinas överskott i utrikeshandeln under oktober nådde den nya rekordnivån 12 miljarder dollar.

Enligt USA-statistiken uppgick handelsunderskottet mot Kina under september till över 20,11 miljarder dollar, även det nya rekord.

Men problemen sträcker sig längre än till relationen mellan USA och Kina.

De samtal som förs inför mötet med den världshandelsorganisationen WTO i Hongkong i december är i kris.

MOTSÄTTNINGAR kring kraven på minskade jordbrukssubventioner - där framför allt EU med Frankrike i spetsen spjärnar emot - gör att hoppet om en uppgörelse kring frihandeln nästan försvunnit. Meningen har varit att WTO-mötet i Hongkong skulle enas kring ett nytt globalt frihandelsavtal utifrån den förhandlingsrunda som inleddes i Doha 2001 och sedan nästan kollapsade i Cancun i Mexiko två år senare. De framsteg som gjorts därefter ser nu inte ut att räcka till för att nå en redan försenad uppgörelse.

De hinder som finns var synliga förra helgen när samtalen i Argentin om en amerikansk frihandelszon blev helt resultatlösa. USA lyckades inte ens få med sig alla latinamerikanska länder på ett datum för när samtalen ska återupptas.

Ett WTO-misslyckande i Hongkong riskerar nu att bli en negativ handelssignal till näringslivet världen över.

Det ser heller inte ut som om de globala obalanserna - som många ekonomiska experter ser som ohållbara - är på väg att rättas till. USA:s rekordunderskott för september kan inte bara skyllas på orkankatastroferna. Även om oljepriserna var rekordhöga var oljeimporten lägre än månaden innan. Leveransproblem kan heller inte förklara att importen steg med 2,4 procent och exporten minskade med 2,6 procent. Därtill håller dollarn nu på att stärkas vilket försvagar USA:s position på exportmarknaderna.

LENNART PEHRSON lpehrson@ix.netcom.com “

Arbetsmarknaden i Sverige.

DN 051115 sid ekonomi 7: “Ministern rasar mot Bäckström”

“Arbetslivsminister Hans Karlsson reagerar skarpt på Urban Bäckströms uttalanden om den svenska modellen i måndagens DN. Där säger Svenskt Näringslivs vd att han vill att förhållandet mellan parterna ska vara som på 1970-talet, innan LO började lämna in lagförslag till regeringen.

- Ett starkt politiskt utspel, direkt riktat till de fyra borgerliga partierna, säger Hans Karlsson.

Arbetslivsminister Hans Karlsson känner sig "inte ett dugg lugnad" av att Urban Bäckström säger sig värna om kollektivavtalsmodellen.

- Jag vidhåller vad jag har sagt, att Svenskt Näringsliv försöker avskaffa den svenska modellen. Någon annan tolkning är inte trovärdig.

HANS KARLSSON räknar upp de arbetsmarknadslagar som skulle försvinna om Urban Bäckström fick sin vilja fram: medbestämmandelagen, lagen om anställningsskydd, förtroendemannalagen och studieledighetslagen. De kom till på 1970-talet och flyttade fram de anställdas positioner.

- Om man skulle nollställa får man en helt annan arbetsmarknad.

För Hans Karlsson är Urban Bäckströms budskap kristallklart: han vill avskaffa den svenska modellen.

- Hans uttalanden är en beställning från Svenskt Näringsliv till de fyra borgerliga partierna.

Urban Bäckström säger att Svenskt Näringsliv funderar på vilken lösning som är bäst: lagstadgad minimilön eller en allmängiltigförklaring av kollektivavtalen eller kanske något tredje. Ytterligare ett tecken på att han vill radera ut kollektivavtalen långsiktigt och försvaga dem på kort sikt, enligt Hans Karlsson.

Han blir också mycket upprörd över arbetsgivarnas angrepp på fackens rätt att tillgripa sympatiåtgärder och därmed försvaga den fackliga parten.

- Hur ska man annars kunna tvinga fram kollektivavtal? Inte kommer de spontant från Svenskt Näringsliv, säger Hans Karlsson, som är på facklig turné i Kiruna.

LO:s ordförande Wanja Lundby-Wedin låter sig inte heller lugnas av Urban Bäckströms tal om att han värnar den svenska modellen.

- Det är inte seriöst att säga så samtidigt som man pratar ner stora delar av den, säger Wanja Lundby Wedin på mobiltelefon från Bryssel.

- Rätten till sympatiåtgärder har vi haft sedan 20-talet, så det räcker inte med att nollställa till 70-talet, påpekar hon.

- Om den svenska modellen ska kunna upprätthållas får man inte väsentligt försvaga den ena parten.

CECILIA JACOBSSON

cecilia.jacobss@dn.se 08-7381163 “

Det är klart att Svenskt Näringslivs politik inte främst gäller löntagarnas välfärd, den ligger i linje med de borgerligas politik.

Fyraprocentspärren.

Enligt en opinionsundersökning nämnd 051121 ligger Kristdemokraterna och Junilistan under spärren, vänsterpartiet strax över. Den borgerliga alliansen ligger högre än det socialdemokratiska blocket.

I debatt i TV1 051122 om religion och “andlighet” fanns med en kd-riksdagsman som propagerade för “kreationism”, “intelligent design” och religiösa friskolor där propagandan kan fortsätta - ett hot mot demokratin, vilket tyder på att de som gillar demokrati inte bör rösta på kd.

Systembolagets 50-årsfest och jämlikheten.

Systembolaget har firat 50 år med fest: 3500 personer för 14 miljoner kr = 4000 kr per st. Försvarat av Anitra Steen i TV, fru till statsministern. 4000 kr per person för att fira spritförsäljning med

statens pengar strider mot socialdemokraternas krav om rättvisa och jämlikhet i de lovvärda riktlinjerna för politiken. De statliga höjderna lever i en värld där 4000 kr är småpengar, vanligt folk med knappt om pengar har inte råd festa upp det på ett år.

Skandia.

Skandia kan stå som symbol för de girigas framfart. Nu är det igång igen: 75 miljoner kr har för en direktörs räkning satts in i ett skatteparadis.

Pampar

DN 051112 sid ekonomi 2:

“Åklagare utreder Visborgs stiftelse”

“Överåklagare Nils-Eric Schultz har inlett en förundersökning mot missförhållandena inom stiftelsen Anna Johansson-Visborg. Brottsmisstanken gäller trolöshet mot huvudman.

- Vi kommer att titta på styrelsen, säger statsåklagare Nils-Erik Schultz.

Just nu pågår en förundersökning där åklagaren tillsammans med en kommissarie och en ekonom granskar hur styrelsen gett sig själva privata förmåner.

- Det är stipendier, gåvor, utlandsresor och extra semesterdagar. Vi vill ha en bra förklaring på detta för att vi ska släppa vår granskning. Vi har svårt att få ihop vad dessas utgifter har att göra med stiftaren Anna Johansson-Visborgs önskemål, säger Nils-Erik Schultz vid Riksenheten mot korruption.

Hittills har några förhör hållits men enligt Schultz ska nu förundersökningen gå in i en intensiv fas med ytterligare förhör och granskningar.

- Vi har inga misstänkta ännu men vi kommer naturligtvis att titta på styrelsen och den tidigare styrelsen, säger Nils-Erik Schultz.

FÖR ETT ÅR SEDAN avslöjade DN en rad missförhållanden inom bostadsstiftelsen Anna Johansson Visborg. Styrelsen hade lagt beslag på ett antal lägenheter själva trots att en stor del av hyresrätterna som ägs av stiftelsen skall fördelas bland behövande kvinnor.

Även ledande fackliga företrädare inom LO och socialdemokraterna hade fått attraktiva hyreskontrakt på några av stiftelsens drygt 400 lägenheter i Stockholms innerstad. Dessutom hade styrelsens ordförande via stiftelsen gett lån utan säkerhet och stipendier till barnen. Två av dem anställdes i stiftelsen, en son fick datorpaket och digital-kamera. Styrelsen har gjort flera utlandsresor och ordföranden brukade dela ut penninggåvor till de anställda.....”

igrationspolitiken och integrationspolitiken.

”Uppdrag granskning” i TV ha visat upp de ansvarigas oförmåga att hantera problemen tillfredsställande.

Invandrarproblem har behandlats bl a i avhandlingen om “Flumskolan”. Problemen gäller bl a att den förda invandrapolitiken leder till segregation som också drar med sig segregation för de infödda svenskarna. Och det leder till sämre skolstruktur med sämre kunskaper hos eleverna och sämre möjligheter på arbetsmarknaden.

Friskolorna spelar en segregeringande roll.

Grundskolan och gymnasiet.

Skolinspektörerna har funnit mycket att klaga på i skolorna. Men tilläggas bör, att läroplanerna har brister.

I <http://w1.861.telia.com/~u86119281/omr40v.pdf> finns grundskolans alla läroplaner och gymnasiets kärnämnen med början på sida 72. På sida 73 finns en lista värd att beakta:

Mål att sträva mot för de samhällsorienterande ämnena

Skolan skall i sin undervisning inom det samhällsorienterande kunskapsområdet sträva efter att eleven

– undersöker och förstår samhälleliga samband och sammanhang i nutid och förfluten tid samt reflekterar över vad dessa kan innebära för framtiden,

– förstår centrala begrepp som gör det möjligt att på ett självständigt sätt söka, bilda och använda kunskap om samhällsfrågor,

– utvecklar sin förmåga att använda olika informationskällor och ett kritiskt förhållningssätt till dessa,

– utvecklar en tilltro till sin egen förmåga att påverka och en vilja att hävda demokratiska värden samt blir förtrogen med sina rättigheter och skyldigheter som medborgare i ett demokratiskt samhälle,

– deltar aktivt i samhällsliv och samhällsutveckling samt tar ansvar för livsmiljön,

– förvärvar insikter om hur såväl naturgivna och materiella förutsättningar som centrala idéer och livsåskådningar formar och formar samhällen,

– utvecklar förståelse av grundläggande existentiella och etiska synsätt och kan använda sin förståelse vid egna ställningstaganden,

– utvecklar kunskap om och förmåga till inlevelse i olika livsmönster och ser orsaker till variation i tid och rum men även det gemensamma i olika kulturer,

– utvecklar respekt för andra människors ställningstaganden men uppmärksammar och tar avstånd från sådana som innebär förtryck och kränkningar,

– gör det till en vana att i sitt handlande ta hänsyn till allas lika värde och rättigheter, oberoende av exempelvis kön, klass och etnisk tillhörighet,

– utvecklar förmåga att se konsekvenser av sina och andras ställnings-taganden och handlingar,

– utvecklar förståelse för ekologiska sammanhang och olika sätt att fördela och använda resurser,

– utvecklar förståelse för hur verksamheter och kulturer avspeglas i och påverkas av konst, litteratur och musik.

Det samhällsorienterande kunskapsområdets karaktär och uppbyggnad

De samhällsorienterande ämnena behandlar människor, deras omvärld och livsbetingelser samt relationer dem emellan. Omvärldens och livsbetingelsernas betydelse för tänkande, självuppfattning, livskvalitet och framtidstro är en väsentlig aspekt. En annan är människans verksamhet och kulturella utveckling över tid som politisk, ekonomisk och kulturell varelse, som resursutnyttjare och som människa bland andra människor.

Demokrati som livsform och politiskt system

De samhällsorienterande ämnena lyfter fram makt- och konflikt-perspektiv såväl i förfluten tid som nutid och betonar värdet av samtal och argumentation mellan företrädare för skilda åsikter. Den demo-kratiska värdegrunden utgör utgångspunkt för det svenska samhällets besluts- och rättssystem.....

Det skulle förmodligen hjälpa eleverna (och lärarna) om man i skolan berättade för eleverna vad kunskaperna ska användas till. Det finns beskrivet i utredningen om Samhällsplane-ringens problem: i rollerna A1, A2, B1 och B2, och där finns också en kort lista över kunskapsbehoven i de olika rollerna. Läroplanerna borde kompletteras med detta.

Att delta i demokratiska processer.

I 1994 års läroplan för det obliatoriska skolväsendet och i gymnasiepropositionen framhålls vikten av att eleverna får kunskaper så att de kan påverka samhällsutvecklingen i demokratiska processer. För att kunna påverka behövs kunskaper om samhällena och kunskaper om hur och var man kan påverka. Det behövs överblick över det hela, i Sverige och i världen.

Människorna påverkar genom verksamheter i fyra olika roller i livet:

A.Huvudroll: allmän levnadsroll lekmanroll-fritidsroll.

A1: att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.

A2: att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.

B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.

B1: att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.

B2: att sköta arbetsuppgifterna i förvärsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få uträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Ämena i grundskolan och kärnämnen på gymnasiet ska hjälpa roller-na A1 och isynnerhet A2.

Ämnena i grundskolan och yrkesämnena och de studieförberedande ämnena på gymnasiet ska hjälpa rollerna B1 och B2.

I rollen A1 behöver man information så att man klarar det dagliga livet. I den rollen kan man ställas inför problem var man ska köpa varor bäst, hur man lagar bra mat, hur man kan resa bäst, hur man gör för att bota krämpor, vart man vänder sig när man blir sjuk, hur man knypplar, vad aktierna står i, vad de ger på bio och teater, vem som vann fotbollsmatcherna etc etc. I den rollen vet man vad man vill efterfråga och det kan då vara bra med en söktjänst där man bara skriver in t ex "fotbollsmatcher" eller "magont". I ett väl utvecklat nät ska man då få "träffar" som beskriver det man är ute efter.

I rollen B1 gäller det att hitta ett bra jobb man trivs med och man får betalt för så mycket man vill ha. I den rollen måste man välja utbildning om man inte har någon man tycker räcker och då får man söka på utbildningar och lediga jobb.

I rollen B2 gäller det att göra jobbet bra, dvs man måste göra det på bästa sätt och på rätt tid. Vill man använda Internet för den här rollen får man söka på det yrke man valt och se om man kan få några tips om hur man bör göra. Arbetsgivarna bör tala om hur arbetet ska skötas och anställda och specialister och forskare kan komma med förslag till förbättring av arbetsrutinerna.

Rollen A2 är den verkligt svåra rollen : Att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas kroppsliga och

psykiska förhållanden och fysiska och sociala miljöer. Klassifikationssystemet som redovisas här är uppbyggt i första hand med hänsyn till rollen A2, men tillfredsställer automatiskt informations-behoven i de andra rollerna eftersom man i rollen A2 behöver veta bland annat allt som man behöver veta i de andra rollerna. Det som man ytterligare behöver veta i rollen A2 är hur alla verksamheter påverkar varandra och behöver veta vad man ska sträva mot, dvs veta vilka verksamheter som behövs och hur de bör vara fördelade.

Information för rollen A2 kan man inte få genom att söka på ett enda ord utan man måste orientera sig i hela informationsutbudet.

För att inte drunkna i all information måste man ha hjälp att få ordning på frågorna, och den hjälpen får man med det uppgjorda klassifikations-systemet för verksamheter.

Informations- och kunskapsflöden.

Befolkningen har en mediekonsumtion, i Sverige:

Sveriges radio. Privat lokalradio. Övrig radio. SVT 1. SVT 2. TV3. TV 4. Kanal 5. Övriga TV-kanaler. Text-TV. Video. Internet. Böcker. Morgontidning. Kvällstidning. Special-/facktidsskrift. Vecko-/månads-tidning. CD. Kassetband.

Men människor utsätts för påverkan också från annat:

Samtal i alla möjliga situationer, direktreklam, skyltar och anslag, varuutbud i butiker, skyltfönster, fysiska miljöer med alla deras inne-håll av föremål från det minsta till det största, museer, utställningar, nöjeställningar, biografier, bibliotek, föredrag, kurser, samman-komster, fester, lekar, skolor av alla slag.

Det som förmedlas i flödena är fakta och åsikter. Vad bör informationsflödena innehålla ?

Svar: de fakta och värderingar som behövs för rollerna A1, B1, B2 och A2.

Och sedan ska var och en åstadkomma ekonomiska och kulturella handlingar på lämpligt sätt som var och en själv bestämmer innanför lagarnas och förordningarnas ramar.

I avhandlingen (<http://web.telia.com/~u86119282/omr907a.pdf>) om medierna finns behandlat några medier, men inte alla.

Välfärd och arbetslöshet.

Ambitionerna att minska arbetslösheten bör inte försumma de grundläggande kraven om god välfärd och välfärdsfördelning i jämlik-hetens tecken.